

بہرگی سیٹھ

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

تەفسیری زماڭوویی

بەقەلەمی

مەلا سعیدی زماڭوویی

جزمی ﴿ ۳ ﴾ ، بەشیك له ﴿ ۴ ﴾

بەرگی سیھەم

ناوى كىتېب : تەفسىرى زىمناكۆيى .

ناوى نووسەر : مەلا سەيدى زىمناكۆيى .

جىزمى سىيھەم و بەشىك لى جىزمى چۈرەم .

بەرگى سىيھەم .

چاچى يەكەم .

چاچى كۆمپىيۇتەر و راكېشانى : ﴿ چاپخانهى ئوفىسىتى بابان ﴾

ژمارەى سپاردنى (۴۰۹) ى سالى (۲۰۰۰) ى وەزارەتى رۆشنىرى پى سپىرداۋە .

مافى لى چاپدانى بۆ نووسەر پارىژراۋە .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به ناوی خوای به‌خشنده‌ی میهره‌بان

سوپاس بۆ خۇاى ھەموو بونەھەران

درودی خدا له‌سهر سرداری هه‌موو پیغه‌مبه‌ران وه له‌سهر یارو

ياوهرانی ههتا کۆتایی دهوران، له دووای سوپاس بۆ خوا.

خوای گهوره له نایه تی (٢٥٢) دا پرووی کرده پیغمه بهر ﴿﴾ به فەرموده ی خوای که به راستی تۆ له فروستاده کانی، دوو به دووای نه وه کوتوپر نه فەرموئ: ﴿تِلْكَ الرُّسُلُ﴾ یانئ نهو فروستادا نه که هه موو پیغمه رانی، موحه مه ده یه کی که له وان، نه که مه به ست کۆمه لئ بئ له وان. هه موو پیغمه ران له باره ی پرووانگه وه لهره وه نه کردندا یه کسانن. به لام له هه لئ بژاردنی خوادا بۆ گه یاندنی په یام و رانمویی ئاده میزادا جیاوازی له نیوانیا هه یه. نه وه ی راستی بئ کۆمه لئ له پیغمه ران ناوبانگیان ده رکردوه به هه ندئ ناز ناو به تایه تی جگه له وانئ تر، بۆ وینه ئیبراهیم به دۆستی خوا. موسا به هاو وێژه ی خوا. عیسا به گیان بهر کرای خوا. موحه مه ده به مۆری خوا و کۆتایی پیغمه ران. نهو فروستادانه هه مویان تووشی گیرگرفتئ زۆربوون و ئارامیان گرتووه. کهواته ئه ی موحه مه ده تۆیش ئارام بگره وه که نه وان، چۆن نه وان سه رکه وتن تۆیش سه ر نه کهوئ، بۆیه دوباره رونه کاته وه پیغمه ر و نه فەرموئ:

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُمْ مَّنْ كَلَّمَ اللَّهُ
وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ۚ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ

تہ فسیری زمنا کڑی

وَأَيَّدَنَّهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ
مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا
فَمِنْهُمْ مَنْ ءَامَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلُوا
وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿٢٥٣﴾

﴿ تِلْكَ الرُّسُلُ ﴾ ئەو فروستادانه ناویان برا لەم سورەتەداو لە قورئاندا، تۆیش
موحەمەد یەکیکی لەوان، ھەمووتان خواھەنی پێزن و نێردراوی خوان و ھەمووتان بێ
گوناھن، ھەرشتی بلێن سروشەو لەلایەن خواوە بۆتان ھاتووہ.

﴿ فَصَلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ﴾ ئیمە رێزی ھەندیکیانمان داوہ بەسەر ھەندێ تریان لە
ھەندێ کاری تایبەتیدا، ھەندیکیان خۆراگرو بە کۆشش تەن لەوانی تر لەو کارەدا بەوان
سپێردراوہ و بە ئارامژن.

﴿ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ ﴾ لەو فروستادانەیک کەسێ خوا گفتوگۆی لەگەڵ کردوہ
راستەو خۆیە بێ ھۆیە لەنیو خواو ئەواندا، وەک ئادەم لە بەھەشتا، موسا لەسەر کێوی
قور، موحەمەد لەشەوی مێراجدا، ھەر چەندە واباوہ گفتوگۆ لەگەڵ کراو ھەر موسایە.
﴿ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ ﴾ وە خوا ھەندێ لەو فروستادانە بێرز کردوہ تەوہ
بەچەندین پلە، وەک ئەو فروستادانە خواھەنی کۆششی زۆری بەردەوامن و ناویان بە ئارام
گرتن دەرچوہ. ئەوانەیش بریتین لە نوح و ئیبراھیم و موسا و عیسا و موحەمەد.

گەلی ئیسلام بە گشتی پێک ھاتوون لەسەر ئەوہی فروستادەکان ھەندیکیان لە
ھەندیکیان گەورەترن و، لەسەر ئەوہیش موحەمەد لە ھەموویان گەورەترە، بۆیە زۆربەیی

زانایان ئەلێن: مەبەست لە ناوەرۆکی ئەو ڕستەیی پێغمەری ئیسلامە بە تەنھا، ھەر و ھا پێشەوا فەخری ڕازی (١٩) نۆز دە بەلگەیی لەسەر گەورەیی پێغمەر ھێناوەتەو مانا کردنی ئەو ڕستەیی بەو جۆرە بیروبووچوونی زوربەیی زانایان مانای ئەو ڕستە بۆ ئەو ھەمەبەست پێغمەری ئیسلامیی بە تەنھا.

﴿وَأَتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيْنَاتِ﴾ وە ئێمە بەخشیومانە بە عیسا کۆری مریەم چەندین بەلگەو نیشانەیی ئاشکرا لەسەر فروستادەیی ئەو، وەك زیندوو کردنەوێی مردوووان و چاك کردنەوێی لال و بەلەکاوی زۆرترین کاری بەھەموو کەس نەکراوی تر.

﴿وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ﴾ وە ئێمە عیسامان بەھێز کردو پشتیوانیمان کرد بە ھۆی گیانیکی پاك و پیرۆزەو. خوا بەبێ باوك ئەو گیانەیی کرد بەبەری عیسادا لە منالەدانی مریەمدا، بە جۆرێ بتوانی سەرۆکایەتی گەلی ئیسرائیل بکاو رانوموویان بۆلای چاکە، لە نایەتی (٨٧) ھەشتاو ھەوتی سورەتی ئەلبەقەرە بە درێژی باسی مانای ﴿رُوحُ الْقُدُسِ﴾ کراو، خوای گەورە ئەو ڕێژە گەورەیی بەخشی بە عیسا ھەتا بۆ جولەکەکان دەر بکەوێ ئەو عیسایە ئەوان بەبێ نرخ تەماشایان ئەکرد ئەو پلە گەورەییی دراوەتی.

لەو کاتەدا ئەو نایەتە ھاتە خوارەو چەن بیروباوەڕیکی پرۆپوچ و ئەفسانە ئەسورانەو بە دەوری عیسادا، ئەبێژرا عیسا پەیدا بوو، لە جوتیوونی خوا لە گەل ئادەمیزاد، یا عیسا جوی بوو ئەو لە سروشتی خوا بە جۆرێ توواوەتەو کە ئادەمیزادیە کەیی ئەماو، بە وێنەیی تووانەوێی دلوپە ئاوێ لە پەرداخیکا، ھەر و ھا شتی تریش، بەو بۆنەو لە نیو رۆمانیەکاندا رۆباری خوینی جەنگ پەیدا بوو، ھەر لەبەر ئەوانەیشە خوای گەورە، باسی عیسا ئەفەرموێ و ناوی ئەبا بە ئادەمیزادو بە کۆری مەریەم بۆتارو مار کردنی ئەو بیروباوەرە خراپە.

لە کاتیکی کە پێغمەران درودی خویان لێیی ھەندیکیان لە ھەندێ تریان بەرێژ ترن بەلام سەرچاوەی ھەموویان ھەریەکەو ھەموویان فروستادەیی خوان ئەبواوە ئەتەو کانیان

دژی یه کتری نه وه ستانایه، که چی پاش پیغمهره کانیاں بیرو باوهری دژی یه کتریاں دروستکرد، بهو بۆنوه هه ندیکیاں باوهریاں هینا و هه ندیکیاں بی باوهر بوون. له ئه نجامدا دهستیاں دایه جهنگ و ناکوکی له نیوان خوینا، وه ئه جهنگ و دژی یه کتری وه ستانه بهی وستی خوا نه بووه، هه موو شتی له نیو بونه وهران پهیدا بی به گوهری وستی خوا به ناده میزاد ریگهی راغویان و یاخی بوونیاں بۆ روون کراوه ته وه له لایه ن خوا ی گه و ره وه به هوی ئه قل و هیری به وان دراوه، نه توان یه کتی له راغویی و یاخی بوون هه لێژیرن بۆخوینا و بیکه ن به ری رهو، نه وه له لایه که وه، له لای تره وه هه موو شتی به وستی خوا پهیدا نه بی، بۆیه خوا ئه فهرموی.

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ﴾ وه ئه گهر خودا ئاره زووی هه بوایه جهنگیاں نه کردایه جهنگیاں نه نه کرد. یانی ئه گهر خوا بیوستانی به راغویی هه موو ناده میزادی نه کردو باوهریاں نه هینا به پیغمه ران. که واته ناکوکیاں لێی پهیدا نه نه بوو جهنگیاں له گه یه کتری نه نه کرد که سانیکی نه وتۆ له دوا ی پیغمه ره کانیاں که موسا و عیسا بوون، له پاش نه وه ی هاتبوو بۆلایان چه ندین به لگه و نیشانه ی روون له سه ر فروستاده ی پیغمه ره کانیاں.

﴿وَلَكِنْ اٰخْتَلَفُوا﴾ وه به لام نه ی وستی جهنگیاں نه بی، چونکه گه له کانیاں ناکوکی بوون له نیو خوینا به ناکوکی زۆر خراپ. یانی پیغمه ران پاش نه وه ی هاتن بۆلایان و هه موو شتی بۆ روون کردنه وه به به لگه و نیشانه ی زۆر، گه له کانیاں دهستیاں دایه ناکوکی له دوا ی پیغمه ره کانیاں، به ئاره زوی خوینا.

﴿فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ﴾ دوا ی هه ندی له وان باوهریاں هینا و له سه ر باوهری خوینا مانه وه، له ناین و له پیغمه ره کانیاں وازیاں نه هینا، وه هه ندیکیاں باوهریاں نه هینا وازیاں هینا له ئایینی پیغمه ره کانیاں، وه ریگهی راستیاں وون کرد، وه که جوله که و گا و ره کانی پاش موسا و عیسا، وه نامه کانی خوینا یان گوپی و دهست کاریاں کردن.

﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتُلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ﴾ وه ئه گهر خوا بیوستانی به راغویاں بکا، ناکوکیاں نه نه بوو، جهنگیاں نه نه کرد، خوا ی مه زن هه ر شتی وستی بیکه ئه یکا له

گومرای و سهر لئی شیوان و خو پاراستن و رانمویی، به جوړی شیاویی کرده‌وی
 ناده‌میزاد بی‌خوای گه‌وره رسته‌ی ﴿وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَفْتَلَوْا﴾ دوو پات کرده‌ته‌وه، بو
 نه‌وی نه‌و گومانه بنه‌بر بکړی که ناده‌میزاد خو‌یان جه‌نگ و ناکوکی دروست نه‌کهن به‌بی
 ویستی خوای گه‌وره، به کورتی ناده‌میزاد له بیرو باوه‌ری راستیدا هم‌موویان یه‌کیون، له
 دوا پیدا یه‌ک له دووای یه‌ک پیغمه‌رانی نارد، موژده‌یان نه‌دا به ناده‌میزاد به کردنی چاکه‌و
 ترسانیان له کردنی کاری خراب، خوای گه‌وره‌یش خراپه‌و چاکه‌ی بو روون کرده‌وه، بو
 جوړی نه‌ی فهرموو: نه‌و شته قه‌ده‌غیه له‌سهرتان، نه‌وه‌یان ره‌وایه بو‌تان. له پاشا ناده‌میزاد
 به نار‌ه‌زو‌ی هه‌ل‌ب‌زاردی خو‌یان هه‌ندیکیان ریگه‌ی د‌و‌ستایه‌تی و خو‌شه‌ویستیان گرته پیش
 خو‌یان وازیان له ناکوکی و جه‌نگ هینا، هه‌ندی‌تریان ریگه‌ی جه‌وت و نازاوه‌و جه‌نگیان
 بو‌خو‌یان هه‌ل‌ب‌زارد وازیان له خوا پرستی هینا. که‌واته هه‌موو شتی به ویستی خوا‌یه. به‌لام
 به ده‌ستی ناده‌میزاده هه‌ل‌ب‌زاردن و دیاری کردنی یه‌کیک له ریگه‌ی چاکه‌و خراپه.

پاش نه‌وه خوا روونی کرده‌وه که پیغمه‌رانی ناردووه، هه‌ندیکیان به‌ریز‌ترن له هه‌ندی
 تریان، رو‌نیشی کرده‌وه نه‌ته‌وه‌کانیان توشی دوو‌به‌ره‌کی نه‌بن، تاق‌میکیان باوه‌ردارو تاق‌می
 تریان بی باوه‌ر، به‌و بو‌نه‌وه ده‌ست نه‌ده‌نه جه‌نگ کردن، له‌و کاته‌دا باوه‌رداران پی‌ویسته
 له‌سهریان له‌بیرو باوه‌ری ثانی خو‌یان به‌رگری بکه‌ن و، نه‌وه‌یش به‌بی جه‌ک و نازوقه
 ناکړی، بو‌یه خوای گه‌وره فهرمان نه‌دا به موس‌ل‌مانان و هانیان نه‌دا که دارایی و سامانی
 خو‌یان به‌خشن به‌کار به‌ده‌ستان بو نه‌و مه‌به‌سته‌و، نه‌فهر‌مو‌ی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْفِقُوا

مِمَّا رَزَقْتُمْ مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا

شَفَعَةٌ ۖ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرتان ھىناو بە خواو بە قورئان و بە پىغەمەر و بە رۆژى دووايى: ئىو بەخشن لەشتى ئىمە بەخشيومانە بە ئىو، بىكەن بە يارمەتى و يارىدەى جەنگاوەرانی باوەردار، بۆ بەر ھەلستى لەستەم و لە دەست درىژى بى باوەران بۆ سەرتان. ئەو بەخشاو لەرەدا زەكات و چاكەى تىرش ئەگرىتەو.

﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ﴾ لە پىش ئەو ھى بىت بۆلاتان رۆژىكى سامناك و ترسىنەر كە رۆژى دواى و رۆژى ياداشت و سزايە.

﴿لَا يَنْعَ فِيهِ وَلَا خَلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ﴾ نە كرىن و فروشتن ھەيە لەو رۆژەداو نە دۆستايەتى ھەيو، نە پارانەو ھەيە لەلایەن ھىچ كەسكەو، ھەتا ئەوانە بتان پارىژن لەسزاو تۆلەى كەدەو كاتان لەو رۆژەدا.

﴿وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ وەبى باوەران ھەر ئەو كەسانەن ستميان لە خۆيان كەدو كە دارايى خۆيان نابەخشن بە جەنگاوەرانی باوەردار.

بەو ئايەتە پىرۆزە بۆمان دەرکەوت ئەو نەخۆشە نالەبارەو ئەو پەنجە شىرەى بوەتە ھۆى لاوازى موسلمانان و پشت كەردنيان لە ياساى ئىسلام و نايكەن بە ياساى خۆيان بۆ ژيانى رۆژانەيان، ھەر ئەوانە بى باوەران و داگر كەران بە ھەليان زانى، خۆيانيان كىشايە ئىو نىشتمانى موسلمانان. ئەو كەسانەى بە خۆينى خۆيان ياساى ئىسلاميان ئەپاراست، ئىمە بە ئاسانى دامانە دەستى بى باوەران و ھەوليان خستە كار چاكترين ياساى ئىسلاميان لەبەر بردىنەو، خرابترين ياسا دەست كەردى خۆيان خستە جىگەى ياساى قورئان، بۆ ئەو ھى موسلمانان لە ئايىنى خۆيان دوورخەنەو، قورئان و فرمودەكانى پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ لە ئاقا دابىژىن و نەيان خەنەكار.

كاتى لە ئايەتەكانى پىشودا زانىمان خوا رىژى ھەندى لە پىغەمەرانی داو بەسەر ھەندىكيانا، ھەندى كيانى كەدو بە ھاوويژەى خۆى و، پلەى ھەندى كيانى

بدرز کرد و تهوه، به خشی به عیسای کوری مه ریم چه ندین به لگی ناشکرا له دوایدا
جوله که کان و گاوه کان پاش پیغمه مه ره کانیاں بیرو باوه ری پیسی زوریان پهیدا کرد،
دانیانه پال خوی گه و ره کاری ناشایسته، بت پهرستی له نیو ناده میزاد پهری سه ند. لهو
کاته دا خوا به میهره بانی خوی پیغمه مه ری موسلمانانی نارد بو سهر هه موو ناده میزاد،
قورنانی پیروزی بی به خشی، هه تا بو ناده میزادی روون بکاته وه که خوا تاک و ته نها به، بو
ته وه ی بگه ری ته وه بولای راستی و ریگهی راست فهرمووی:

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ

الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا

فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ

أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا

شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا

وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾

﴿الله لا إله﴾ خوائی شایانی پهرستنی، هیچ خوائی تر نیه شایانی پهرستنی، تاک و

ته نه ایه و بی وینه یه و بی ها و به شه. خوائی تر نیه،

﴿إلا هو الحي القيوم﴾ مه گه ره هه ره و ته و خوائه، زیندوه به ره له هه موو شتی و، دوائی

هه موو شتی ته و به ری پایه دارو راوه ستاوه بو هه ل سورانی بونه و هه ره له یه که مه کاته وه هه تا

ته فسیری زمانکوی

ہمتایہ، ہدروا بوہو ہدروایش نہی. یانی پتویستہ تیمہ پروامان وابی ہموو شتی لہ خواوہیہ، ہندیکیان ہدی ہؤو راستہوخو، وک دروستکردنی بونہوہران یہ کہم جارو زیندوکردنہوہی مردووان لہمہوایش، و ہندی تریان بہ بونہی ہویہ کی بینراو، وک رۆژگیران و باران و بوملہرزہو منالبون و شتی تریش، نہوانہیش ہویہ سہرہ کیہ کان راستہوخو دروست کراوی خوان.

ووشہی ﴿ اللہ ﴾ ہدروخی بہلگہیہ لہسہر یہ کیتی خوا، چونکہ نہو ناوہ کہسی تری بی ناو نہبراوہ، بہلگہیشہ لہسہر نہوہ نہو ووشیہ ہموو جوہرہ کانی تواناو زانیی تیدایہ، ہموو شتی چاک نہگریتہوہ، وہ ماناکہی بریتہ لہ کہسی ہموو شتی چاک تیدای.

﴿ لَا تَأْخُذْ سِتَّة ﴾ خوا وہنوزنای گری و خہوہنوچکہ نابا، یانی نہو کہسہی وابی پتویستہ ہدرو زیندوبی و ناگای لہ خوئی بی ہموو کاتی، نہگینا ناتوانی کاروباری بونہوہران بۆ ہموو کاتی بابہرپتہوہ. وہ نہوز بریتہ لہ خاوبونہوہی دہمارہ کان و قورسبون میشک و پیدای بونی بی ہوشی.

﴿ وَلَا تَوْفَّ ﴾ وہ خہویش نایگری بہو لاترہوہ، خہو خاوبونہوہی دہمارہ کانی لہش بہ تہواوی. یانی خوا بۆ ہموو کاتی ناگادارہ، بی ناگایی بہسہردا نایہ، بہ پیچہوانہوہ، ہمتسورانندی بونہوہران توشی لہناوچونی یک جاری نہی، بۆ نہوہی بہ باشی بزانی ہدرو خوا شایانی پەرستہ و زیندوو راوہستاوہ بۆ بہرپتہبردنی بونہوہران. بۆ نہوہی بزانی خوا وہنوزو خہو ناگری، خوا نہفرموی:

﴿ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ﴾ ہدرو بۆ خوایہ ہمتسورانندی و دروستکردن و بہخواون کردن و بہرپتہبردنی نہو شتہی لہنیو ناسمانہ کاندایہو، نہو شتہی لہ نیو زہویدایہ، نیو چۆن نہی خوا زیندوو راوہستاو نہی، وہخہوو وہنوز بیگری.

﴿ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ ﴾ چ کہسیکہ نہو کہسہی نہوتو پاریتہوہ لہ خزمہت خودا لہ رۆژی دووایدا لہ پیغمہران و فریشتہ کان و کہسانی تر؟ ہیچ کہسی نیہ

مەگەر بە ھۆی دەستورو ویستی خوا. یانی بەبێ دەستوری خوا کەس ناتوانی بۆ کەسی تر بپارێتەووە بەو ڕستەییە گفتوگۆی بت پەرستان بۆچ ئەبێ کەبەکان و فریشتەکان نزیکیان ئەخەنەووە لەخوا، یانی لە جیگەیکە پیغەمەران و فریشتەکان توانای پارانەویان ئەبێ بتهکان ئەتوانن چ شتی بکەن؟.

لە مانای نایەتی (٤٨) ی سورەتی ئەلبەقەرەدا باسی پارانەووە لە خزمەت خوادا کراوە بە درێژی: بۆ ئەو بەش تێ بگەن تەماشای ئەو جیگەییە بکەن، گرنگترین شتی بپێتە ھۆی ڕزگاری ئادەمیزاد کردووەی خۆیتی.

﴿يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ﴾ خوا ئەزانێ بەشتی دروستی کردووە بەر لە دانیشتوانی ئاسمانەکان و زەوی پەیدا بونیان لە خۆیان و ھەموو کارو کردەویان.

﴿وَمَا خَلَقَهُمْ﴾ وە ئەزانێ بەشتی پاش ئەوان پەیدا بووە پەیدا ئەبێ لە جیھاندا، ئیتر ئیوە بیان بینن یا نە؟ لە کاروبارو بەرپۆوەبردنیان و بەسەرھاتیان لە ئەمڕۆو لەمەو دوايش، ئەزانێ چ شتی بووە چ شتی ئەبێ لە چاکەو لە خراپە، و چ کەسی شایانی پارانەوویە، چ کەسی شایان نیە؟ لە چ کەسی خۆش ئەبێ؟ لەوانە ڕینگەو شوینی پارانەووە بەستراووە بە ویستی خواو فەرمانی خواو بە ویستی ئەو ئەکرێتەووە.

﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ﴾ وە بەندەکانی خوا لە پیغەمەران و لە فریشتەو پیاو چاکان و زانیان نازانن بە هیچ شتی لە زانراوەکانی خواو ئاگیان لەوان نیە.

﴿إِلَّا بِمَا شَاءَ﴾ مەگەر بەھۆی شتی خوا ئارەزووی بکاو ئاگاداریان بکا لەسەر ئەو شتە کە بیزانن کەواتە ھەر خوا ھەمووشتی ئەزانێ. ئەگەر کەسی تر لە ئادەمیزاد شتی بزانی پتویستە بەویستی خوا، بۆیە ھەر خواپە شایانی پەرستن و کۆرپۆش بۆ بردنە. ئەک بونەوهران، بە تاییەتی بتهکان و گاودارو فریشتەو ئادەمیزاد.

﴿وَسِعُ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ دەستەلات و تواناو زانیاری و بەخێوکردنی فراوانی خوا ئاسمان و زەویی و دانیشتوانی ناویان و سەریان ئەگرێتەووە، لە تاریکترین

جیگەو لوسترین شویتدا بچو کترین جانەوەر ئەبینی و چرکەیی ئەبیستی و خوار دەمەنی ئەداتی، لە گەرنەگترین جیگەو سامنا کترین شویتدا بە دەستەلات ترین مەرووف لە دەستی دەرنەچیی و لەسەر تەوقی سەر ئەیدا بە زەویدا لەهەر کاتیکایا بیهوئی.

زانایان لە مانا کردنی ووشەیی (کورسی) بیریان جیاوازه، وە چاکترین مانایان ئەو هیە کە کورسی هیمایە لە توانای خوا، هیمایە لە زانستی خوا یانی زانستی خوا هەمووشتی ئەگرێتەو.

﴿وَلَا يُؤُودُهُ حِفْظُهُمَا﴾ وەخوا ماندو ناکاو گران نیە لەسەری ئاگاداری و پاراستنی ئاسمانەکان و زەویی و ئەو شتە ئەنێو ئەواندان.

﴿وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ﴾ وەهەر خوا بەرزتر و بالاترە لەهەموو بونەوهران، بەسەر هەموویانەو بەبێ ژمارەو بەبێ ئەندازە، لەبەرزی توانادا لەسەر هەمووشتی وێنەیی بۆنیە، گەورەترە لە هەموو کەسێ، هەمووشتی بەرانبەر بە گەورەیی خوا نرخی بۆ دانانری.

مانای ئەو ئایەتە بەو جوهری کرا چاکترین مانایە. یانی کورسی بە مانا توانایە یا بەمانا زانستە. بە وێنەیی ئەو هی ئەبێژی پاشا کورسیە کە جیگەیی خوئی گەرت دەستەلات و زانستی خوایش جیگەیی خوئی گرتووە.

ئەو ئایەتە پێی ئەوتری ئایەتەل کورسی گەورەترین ئایەتی قورئانی پیرۆزە، چونکە بە کیتی خوا لەو ئایەتەدا بە زۆری دەرئەکەوئ لەو هی لە ئایەتەکانی تردایە، مەبەست لە قورئان زانین و زانیاریە، گەورەترین زانین ناسینی خواو کارو کردەو هی خوا، ئەو ئایەتە هەموو ئەوانەیی تێدایەو، بەبێ ناسینی خوا هیچشتی سودی لی وەرناگیری کە لە ئایەتەکانی تردا، باسی ئەکری، بۆیە فەرماندراو بە موسلمانان پاش هەموو نوێژی و بۆ هەموو پوداوی بخوێتری ئایەتەل کورسی، وەوا چاکە ئەک پێویستە.

کاتی خوا ی گەورە روونی کردەو بۆ ئادەمیزاد بەلگەکان لەسەر یە کیتی خوئی و هەموو کارو کردەو توانای خوئی، روونی ئەکاتەو بەم ئایەتە دووایی نابێ توندو تیژی

و زۆر و دارو کۆت و بهند کردن به کار بهیترى له گهڵ ههچ کهسێ بۆ باوهڕهێنان،
 نه گێڕنهوه سالمی کۆری عهوفی دانیشتووینی مه دینه دوو کۆری هه بوون و بوون به گاور
 بهر له هاتنی ئاینی ئیسلام، باوکه کهیان ووتی: وازیان لی ناهێتم ههتا موسلمان نه بن.
 کۆره کانی نهیان نهوێست موسلمان بن، رو داوه کهیان برده خزمهت پیغه مههر ﴿تِلْكَ آيَاتُهَا﴾ وه
 نهم ئایه ته هاته خواره وه که فهرمووی:

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ

مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمَرْ بِاللَّهِ فَقَدْ

اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ

النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا

خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾

﴿لا إكراه في الدين﴾ ههچ جوړه زۆرو تهوژمی نیه له ئاییندا بۆ باوهڕهێنان. کهواته
 نه مۆرۆ نابێ زۆر له ههچ کهسێ بکری بۆ وه گرتهی ئایینی ئیسلام که پۆزی
 تا قی کردنه وهیه، ئاده میزاد به ته قلی خوێان ریگه بۆ خوێان دیاری نه کهن. واته بیرو باوهرو

تهفسیری زمانکۆبی

ئاین پۆیستە ئادەمیزاد خۆیان بۆ خۆیان بە گوێرە ی ئەقلی خۆیان بیسەلینن و ورە ی بگرن
 ھەتا بیتە جینگە ی باوەرو خۆیان بۆ بدەن بە کوشت بێ زۆر لێ کردن. ئەک وەک کار
 بە دەستانی رۆمانیەکان دارو ئاگرو ئاسیان بە کار ئەھینا لە گەل گاورەکان بەر لەوہ ی
 قوستەتین بێ بە گاور، ئەویش ھەمان کارو کردەوہ، بە کار ئەھینا لە دژی ئەو کەسانە
 ئەئەبون بە گاور، ھەروەک ئەم سەردەمە ئەو کەسە ی ئەبێ بە ئەندامی پارتی ئەبێ خۆ ی
 دابنێ بۆ کوشتن و بەندو تازیانەو تێ ھەلدان و شوشەتێ برین و ئابرو بردن. بە تایبەتی
 ئەگەر ئەو پارتە کار بە دەستی ئەو جینگە ی بێ.

بەلام ئیسلام و ئاینە کە ی بەلێ میھرەبانی و سەر بەستی کیشا بە سەر ئادەمیزادا، یە کەمین
 جاری خۆ ی بلاو کردەوہ فەرمووی: زۆرینە بۆ وەر گرتنی بیروباوەر، بەو فەرمودە یە رێزی
 ئادەمیزادی بەرز کردەوہ، وەر گرتنی ئاینی دا بە دەست و یت و ھەستی خۆیان، وازی لێ
 ھینا ھەتا خۆ ی یە کێ لە راغوبی یا یخی بوون بۆ خۆیان ھەلبژێرن، بە ئارەزو ی خۆیان
 چاکە بدەن بە کۆلی خۆیان، وە یا خراپە ھەلبژێرن.

ئەو ئازادی و سەر بەستی یە کە ئیسلام داوای ئەکا کار بە دەست و پارتە خوێن مژەکانی
 گەل لەم خولە ی بیستەمەدا لە دژی ھەلساوان بە ھەموو ھێزبانەوہ، نایەلن ئادەمیزاد
 خۆیان بۆ خۆیان بژین بەو شێوہ یە خوا بۆ داناون، یا ئەبێ بێ باوەر بە بیروباوەر ی خراپ
 و رەگەز پەرستی و خوێن مژینە کە یان بەین، یان ئەبێ خۆیان دابنێن بۆ کوشتن لە سەدا
 ھەشتا، بۆ بەندێخانەو تێ ھەلدان و داخ و ھەلواسین و دەست درێژی بۆ سەر ئابرویان
 بێگومان سەر بەستی یە کەمین بروایە بۆ مافی ئادەمیزاد کە بەو مافەوہ ئادەمیزاد پێی ئەوتری
 ئادەمیزادو جوێ ئەبیتەوہ لە ئازەل، ھەر کەسێ بیروباوەر لە ئادەمیزاد و زەوت بکا واتە
 رووتی کردوہ تەوہ لە ئادەمیزادی. لە ئەنجامی زەوت کردنی سەر بەستی ئاسایش لەناو
 ئەچێ و باوی نامین، سەر بەستی جگە لەناو ناوەرۆکی نابێ. لەم سەردەمەدا ھەموو
 کار بە دەستانی ھەموو شوێنێ ناوی بیروباوەر ی خۆیان ئەبەن بە دیموکراتی و سەر بەستی و

شۆرش گېت، جگە لە شۆرشى ئەوانى تریان پوچن. بەلام شۆرشەكەيان ئەخەنە كار بۆ ئەمانى بیروبواوەرى گەلان، ھەر بۆ خزمەتى ڕەگەز پەرستى و بیروبواوەرى خۆیان بى ئەوەى ئاوړى بدەنەو. کەواتە ئىسلام بەرزترین ھۆیە بۆ بوونی مۆف و بۆپایەدارى سەر بەستى، راست ترین پەپەرەو بۆ ئادەمیزاد، ھەر ئەویشە وەك بانگەواز ئەکاو ئەفەرمۆى: زۆر لە ئایىندا نیە، ئەفەرمۆى: قەدەغەپە لەسەر موسلمانان بەکارھێتانی زۆر لەسەر سەپاندنى ئایىندا. بەلام ڕێيازو دەستورى دەست کردى كار بەدەستان و خویىن مژان و ڕەگەز پەرستان لەم ڕۆژەدا بە زۆر ئەى سەپین بەسەر ئادەمیزادا بیروبواوەرى خۆیان، ھەرکەسى دژیانبى و بیهوى لەسەر بیروبواوەرى خوى بى مافى ژيانى نیە.

زۆربەى زانایان ئەلێن: ئەو ئایەتە ھاتو ھوارەو دەربارەى ھەموو بى باوەران کە نابى زۆر لە ھىچ کەسى بکرى بۆ وەرگرتنى ئاین. ھەندى لە زانایان ئەلێن: ھاتو ھەوارەو دەربارەى جولەکەو گاوارو بت پەرستەکان ئەوانە زۆریان لى ناکرى بۆ وەرگرتنى ئاینى ئىسلام. بەلام بت پەرستانى عەرەب پێویستە باوەر بھێن بە ئاینى ئىسلام یا بکوژرێن. ھەر و ھا ئەوانەیش لە ئاینى وەر ئەگەرێن یا ئەبى بگەرێنەو بۆلاى ئىسلام یا ئەبى بکوژرێن. با ئەمەیشمان لەبیر نەچى ھەرچەندە لێرەدا خوا ئەفەرمۆى: نابى زۆر لە ھىچ کەسى بکرى بۆ وەرگرتنى ئاین. بەلام لە جیگەپە تردا جەنگ بەرەوا فەرمانى پى دراو، یانى بۆ بەرگری لە خۆیان و کاتى پەلاماردانیان و بنەپکردنى سەم و گێرە شیونپەكەیان. وەك لە ئایەتى (۱۹۳) لە سورەتى ئەلبەقەرەدا باسى کراو.

﴿قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْفُتَى﴾ بەراستى ڕوون بوو ئەوە ڕێگەى راست و ڕاڤووى و بەختیارى لەبى باورپى و گومراپى، ھەموو کارو گفتوگۆى چاك و شیوەى باوەرھێتان بەبى گومان و، بەلگە ڕون کراو ئەوە لەلایەن خواى گەورەو بە جۆرى بیانوى بى باوەران نەمیتى، ئیتى بۆ ئەبى زۆریان لى بکرى بۆ باوەرھێتان.

﴿فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ﴾ دووایی ھەرکەسێ باوەر نەبەری بە تاغوتی یاخی

بوو.

زانایان لە مانای تاغوتا زۆریان نوسیوە. بەلام ئەوەی شایانی باسێ بریتێ لە ھەرشتی
بیتە ھۆی یاخی بوون و دەرجوون لە ڕێگەی راست، ئێر شەیتانی بابت جیھانی یاکار
بەدەستان فال گەرەبێ یا جادوگەر و خۆنەری دەست و شتی ترو، باوەر بە خوا بەیتێ لە
ھەموو ڕۆیکمەو ھەموو شتی لە خواو بزاتی و کەس نەکا بە ھاوبەشی خوا.

﴿فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى﴾ دووایی بە راستی ئەو کەسە خۆی نوساندووە دەستی
گرتووە بە بازەنی گورسیکی زۆر بەھێز و توند و ھاو کەسێ دەست بێ بگرێ ڕێگە وون
ناکا وەك بیرو باوەری بێگومان کە ھەرکەسێ بیکە بە ئاین بو خۆی ڕێگە چاکەو
بەختیاری و سەرکەوتنی ھەردوو جیھانی وەرگرتووە.

﴿لَا أَفْصَامَ لَهَا﴾ هیچ بچرائی بو ئەو گوریسە نیە. یانی چۆن دەست گرتن بە بازەنی
گوریس مەژۆ ئەگەینێ بە ئاواتی خۆی، ھەر کەسیکیش ئایینی ئیسلام بکا بە بیروباوەر
بو خۆی بێگومان لە ھەردوو جیھانددا بە ئاواتی خۆی ئەگا، مەگەر ئەو کەسە خۆی لە
خۆی تێک بدات واز لە ئاین و یاسای قورئان بەیتێ. وەك ئەم سەردەمەنی ئیستا قورئانیان
ناوەتە تاقەو، و بوون بە تۆپی بێ باوەران، دەستیان گرتووە بە یاسای ڕۆژەھەلات و
ڕۆژئاواو بە تابیەتی ئەمەریکای خۆین مزی گەلان و ڕوسیای بێ ئاین، و بەریان داوئەتە
خۆیان و خۆینی یە کتری ئەڕێژن بەناڕەوا، بو ئەوەی گەرە بێ باوەرە کانیان بلێن. ئافەری
شیری خۆمان بۆمان دەرکەوت وازتان ھێناوە لە یاسای قورئانە کەتان و شارستانیەتیان
وەرگرتو، کام شارستانی، ئارەق خواردەنەو کوشتنی یە کتری و داوین پیسی.
﴿وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ﴾ وەخوا گفتوگۆی باوەر داران بێ باوەران ئەبیسستی ئەزانێ بەو
شتانە لە دلی ھەردوو لایندایە، ھەریەکیان بە گوێرە کارد کردووەی خۆیان پاداشت و
تۆلە وەرئەگرن.

پاش ئەوێ خۆی گەورە باسی باوەرداران و بێ باوەرانی کرد، بۆمان پوون ئەکاتەو چ کەسێ دۆستی هەردولایانە وە ئەفەرموی:

﴿اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ خوا دۆستی کەسانیکێ ئەوتۆیە باوەریان هێناوە، وە سەردارو سەرپەرشتی کەریانەو یاریدەیان ئەدا لە هەموو پوداویکا لە هەردوو جیهاندا، هەروەها باوەردارانیش خۆی گەورە بە سەرداری خۆیان دانهێن، بۆیە خوا ئەفەرموی:

﴿يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾ خوا باوەرداران دەر ئەهێتێ لە تاریکیەکانی بێ باوەری و گومرایی بۆلای پوناکی و باوەرو پانمویی. یانی خوا پانمویی باوەردارانی کردووە بە بەلگەو نیشانی زۆر ئاشکرا. هانیا ئەدا بۆ پانمویی، وە بە میهرەبانی خۆی کاری وای لەگەڵ کردوون کە کاری چاک و سوود بەخش بکەن بە هۆی ئەو شتانەووە خوا لە بێ باوەری دەری هێناون بۆلای باوەر، چونکە گومرایی و بێ باوەری پێگە ئەگرن لە زانین و پێگە راست، هەر وەك تاریکی پێگە ئەگرن لە زانین و بینین.

ئەو زانیانە مانای ئەو پستانە پێشویان کردووە لەم نایەتەدا ناکۆکی زۆریان لێ پەیدا بوو، هەندیکیان واتێ گەیشتون خوا دۆست و سەرپەرشتی کەری باوەر دارانە جگە ی بێ باوەران کەچی سەرپەرشتی و یاریدە ی خۆی گەورە هەموو بونەوهران ئەگرێتەو، نەك باوەرداران بە تەنها، جا بۆیە ئەو کەسانە لە مانای ئەو پستانە نەگەیشتون بە باشی. هەندێ زانیانی تر کە بە باشی لە ماناکان گەیشتون فەرمویانە: بێگومان باوەرداران جگە ی خوا کەسێ تر ناکەن بە دۆست و سەرداری خۆیان، بەنامەو فەرموووە پێغەمەر پانومایی وەر ئەگرن لە بیروباوەرو کردەوێ خۆیان، پشت بە یاخی بوون و گومرانی نابەستن ئەوپەری پلەیان بەرزبێ.

بە پێچەوانە ی بێ باوەران ئەو کەسانەن تاغوت ئەکەن بە دۆست و سەرداری خۆیان. بێگومان ئەو کەسانە باوەریان بەخوا هێناوەو بە جیزن لەسەر پەرستنی خواو پانومایی بە نایەتەکانی قورئانی پیرۆز بە دلی پاک و بێ گەردەووە ئەو کەسانە بەبێوویی و بە دل خۆشی

ئەزىن بە كۆمەكى خواو يارىدەى خوا، رزگاربان ئەبى لە تارىكى بى باوەرى و گومرايى و ئەزانين و ھەوس كارى، بە روناكى خوا ناسينى راستى و باوەرى پاك رېگەى خويان ئەدۆزنەو، وە ئەو مانايە بگرن و بەرى مەدەن.

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الطَّاغُوتُ﴾ وە كەسانىكى ئەوتۆ باوەريان نەھىناو و راستى ئەشارنەو، بە تايبەتى جولەكەكان و دوور رۆھەكان و ھەرگەراوان لە ئاينى ئىسلام، دۆستەكانيان و سەرپەرشتى كەريان و يارىدەريان تاغوتە، ماناى تاغوت لە ئايەتى پېشوو دا رابورد، بە كورتى ماناى كەسكە ياخى بوويى لە خودا.

﴿يَخْرِجُوهُمْ مِنَ التَّوْرِ إِلَى الظُّلُمَاتِ﴾ دۆستەكانيان كە تاغوتە دەريان ئەكەن لە روناكى ئاينى ئىسلام بۆلاى تاريكەكانى بى باوەرى. يانئى بى باوەريان و كومراكان و ياخىەكان بە دۆستى خويان ئەزانن جگە لە خوا، ھەر فەرمانى ئەوان دەرى كەن ئەمان بە گەرمى و ھورى ئەگرن چاكبى يا خراب خۆ روينىشە دۆستە تاغوتەكەيان كارى نالەباريان بۆ ئەپازىننەو، بە رېگەى ھەل دىرا ئەيانبن، فيرى بى باوەرى و سىھم و داوين پيسى و ياخى بونيان ئەكەن، زۆر شتى تريس.

﴿أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ ئەو بى باوەرەنە خويان و دۆستەكانيان دانىشتوى ئاگرى دۆزەخن بەھوى تاوانەكانياھو. ئەو كەسانە لە نيو ئاگر دا بەردەوامن ھەتا ھەتايە نەك خاوەن باوەريان.

خواى گەورە لە ئايەتى پېشودا رۆنى كەردەو كە بە راستى باوەرداران دۆستيان خوايە. وە ئەو كەسانە لە تاريكى بى باوەرى ئەچنە دەرەو بۆلاى رانومايى و باوەر. وەبى باوەريان دۆستەكانيان تاغوتە، لە روناكى ئەچنە دەرەو بۆلاى تاريكەكان بى باوەرى.

لە پاش ئەو فەرمودەيە خوا بۆ پېغەمەرى خوى ئەگىرپتەو چىرۆكى باوەردارىكى وەك ئىبراھىم كە لە تاريكى گومان دەرچو بۆلاى روناكى باوەرھىيان بەبى گومان لە گەل

چېرۆكى بىن باوەرىكى وا كه گفتوگۆ و دەمەدەمەى نه كرد له گەل ئىبراهيم، پاش نهوئى
 نهو بىن باوەره له روناكى باوەر دەرچوو بۆلاى تاريكى بىن باوەرى، وهك خوا نهفەر موى:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ
 أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي
 وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي
 بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي
 كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥٨﴾

﴿ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ ﴾ ئايا تۆ موحه مەد نەترانیووە و نەتروانیووە بۆلاى
 کەسێ نهو تۆ دوژمنایەتی و جەنەبازی نه کرد له بارەى پەرورەدە کەری ئىبراهیمەووە له
 بارەى بونیووە ﴿ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ ﴾ كه خوا بەخشیبوی بەو کەسە پاشایتی و دارایی،
 بەو بۆنەووە له خۆی بایی بوو، له بریتی نهوئى سوپاسی خوا بکا كه پاشایتی و سامانی
 پێداووە كه چی دوژمنایتی خوای نه کرد. دروسته گەڕانەووەی راناوی ﴿ فِي رَبِّهِ ﴾ بۆلاى نهو
 کەسە یاخیە کەتانەى له ئىبراهیم ئەدا. نهو کەسەى جەنەبازی له گەل ئىبراهیم نه کرد خوای
 گەورە ناوی نه بردووە. بەلام زانايان ئەلین: نەمروودی کۆری کەنعانە كه ئىبراهیم بته کانی
 شکاند نهویش بانگی ئىبراهى کرد پێی ووت: تۆ خواکانی ئیمە به پوچ دانەنی، نهی خوا
 تۆ چ کەسێکه؟ ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ ﴾ نهو کاته ئىبراهیم ووتی
 لهو ئەمدا پەرورەدە کەری من کەسێکی نهو تۆیه به توانای خۆی کەله لهشی بونه وەراند

زیندویتی بێ بەخشیون، لە ئەبونهوه هیناونیهتە بونهوه، ئەشیا مریتی، لە بوونهوه نەبونیان ئەدات. یانی ئیبراهیم داوای کرد لە دانیشتوان واز لە بێ باوەری بهێتن و لە یاخی بون دابەزن، باوەر بەداد پەرەوری و یەكسانی ئادەمیزاد بکەن. کار بەدەستان و پایه بڵاندان چوون بە گزیاو، بەرەنگاریان کرد. ئەك لەبەر ئەوهی داواکەیی بە خراپ بزائن و بەس. بەلكو لەترسی ئەوهی لەناونەچنی دەست کەوتو سودی تایبەتی خوێان و مانەوهی پلەکانیان، بۆیە یەكەم جار بە جووری ئاسایی لەگەڵ ئیبراهیم کەوتنە وتووێژی بێ شەرمانە کە بۆیان دەرکەوت چاری ناکەن و بوریان خوارد، دەستیان دایە جەنگ لەگەڵ ئیبراهیم، وە بریاراندا کە بە ئاگر بسوتێن.

بە تەواوی ئەو کارە نالەبارەیی ئەوان وێشەیی داگیرکەرانی ئەمپوژن، ئەمانیش لەم سەرەدەمەدا لە دژی گەلانی بێ تاوان یەكەم جار پرۆپاگەندە بۆ ئەکەنهوه بە پرۆژنامە و بەراگەیانندی تر بۆ خەڵتاندنی دانیشتوان و، بەکرێ گیراوەکانیان دەهۆلی خراپان بۆ ئەکوێن کە لەوانەدا شکستیان خوارد بە هەر چۆنی بۆیان بلوێ ئەو پرۆژیمە کە ئەوان دژینی بیکۆرن بە باری خوێانا بە جەنگ و ئاژاوەنانهوه لە نیوانیان بە هەزاران فیل و فر لە ژێرەوه وەك ماری ژیری کاکە لەو کارە خراپانەیان سەرئەکەوتن بە ئاشکرا پەلاماری ئەو تاقمە بێ تاوانانە ئەدەن و جەنگیان لەگەڵ ئەکەن بە بۆنای ناپالم و گازی خنکێتەر، جا بۆیە موسلمانان پیویستە لە خەویی مەرگ بیدار ببێنەوه، پرۆی خوێان بە سەپاندنی یاسای قورئان بگێرێنەوه، بەو سامانە زۆرە هەیانە فیری زانین بێ، دەرخوارد دوژمنانی خوێانیان ئەدەن، پرۆا بە دۆستایەتی مار ئەکەن، چونکە هەر کاتی بۆیان هەلکەوێ بە پروونی خوێان ئەیان برژێن. چەوریەکیان ئەگرن و ئەیکەن بە بۆن و خوێانی بێ بۆن خوێش ئەکەن بۆ نمونە لە پرۆی ١٤/١/١٩٨٦ زاینی کار بە دەستە مارکسی پەرستەکانی یەمەنی باشوربوون بە دوو تاقم، دەستە و یەخەیی یەکتری وەستان، پەلاماری یەکتریان داوه جەنگێکی خوێناوی لە ناو یەکتریدا پەیدا کرد، هەتا پرۆی ٢٣/١/١٩٨٦ زۆرتر لە

یازدە ھەزار کوژراویان ھەبە، بە گوێرە ی ھەواڵدەری ناوڤۆ دەروە لە جگە لە بریندا ریان و روخاندنی شارو دیھاتەکانیان، چەك و ئازوقە ی جەنگیان کۆتایی پێ ھات، ھەموو ئەوانەیش بە ھۆی ھاندانی کار بەدەستە خوێن مژەکانی رۆژھەلات و رۆژئاوا بوو، ئەو لە لایەکەو لە لای ترەو بە ھۆی واز ھێنانیان لە یاسای ئایینی ئیسلام، پشت کردنیان لە شارستانی خۆیان و لاسایی و خزمەتکاری بیگانەو، ئەبێ بۆچی ئەو جەنگە بکەن و دەست نەگرن بە فرمودە ی خوا، بۆ ئەبێ بۆ چەسپاندنی بیروباوەری خۆیان جەنگی قەدەغە بە کار بھێنن.

بۆ زانین: ئەنھا ئەوانە باسکران ئەو کارانە بەکارنایەن، زۆر ئاقم ھەن ئەو کارە ناپەوایانە بە کار ئەھێنن. بۆ وێنە: پارتی دیمکراتی کوردستان و یەکییتی نیشتمانی کوردستان چوار جەنگ لە نیوان ھەردوولایان پەیدا بوو، بە ھەزاران کوژراو لە ھەردوویان و بەدەیان ئاوارە لە ھەردوولایان روی داو. بە داخەو، لە دوای ئەو جەنگانە تازە بە تازە دانیشتوون بۆ ئاشت بونەویان ھەتا ئێستە زۆر لە (٥٠) دانیشتیان کردوو ئەو ی جیگە ی دلخۆشی بێ پەیدا نەبوو ھەتا ئەم کاتە ١٧/١٠/١٩٩٥ زاینە.

ئەو ی جیگە ی نەگەتە بزووتنەو ی ئیسلامی و یەك گرتووی ئیسلامی و راپەرینی ئیسلامی کاریکیان نەکردوو بۆ نەھێشتنی ئەو جەنگە جگە لەو ی ئەلێن: ئەو ئاقمانە عیلمانین ﴿قَالَ اَنَا اَخِي وَاَمِيْتُ﴾ ئەو کەسە پلەو سامان یاخی کردبوو ووتی: من زیندوو ئەکەمەو ئەبێ مریتم. دوو پیاوی بانگ کرد یەکیکیانی کوشت و ئەوتری بەرەلا کرد. کاتی ئیبراھیم بیبی ئەو ستم کارە زۆر گیل و گەوجە، یاخۆی کەوج ئەکا، دەستی داوھە فیل و فری پرو پوچ ئەبەو ی خۆی رزگار بکا ئیبراھیم وێنە ی تری بۆ ھێناوە بە جوړی نەتوانی خۆی رزگار بکا، فرمووی:

﴿قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ﴾ ئیبراھیم ووتی خوا بە راستی خۆر ئەھیتی لە رۆژھەڵاتەو، دواى تۆ خۆر بەیتە لە خۆرئاواوە، هەڵى سورپنە بە جۆرى یاسایى خۆى.

﴿فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ﴾ دواى سەرگەردان بوو هەناسەى لى برا ئەو کەسەى ئەوتۆ باوەرى نەھێنا، هێچ شتێکى بەدەستەو نەما هەروەھا ئەو کەسانەى ئەیانەوئ ئادەمیزاد بەتاغوتى خۆیان بھەڵەتێن بە پرۆباگەندە پاشەرۆژیان هەر بۆر خواردنە، بۆیە بۆ ووشك کردنەوێ ئارەقى شەرمەزاری خۆیان پەلامارى ئاگرو ئاسن و چەکی روختەر ئەدەن لە دژى بى تاوانانى بى ھێز.

زانایان ئەلێن: ئیبراھیم لە یەكەم وەلامى خۆى لایداو، پەلامارى وولام و پرسىارى تری دا بۆ ئەو بوو گفتوگۆکەیان درێژە نەکێشى و کوتایى بى بى. هەندى تر لە زانایان ئەلێن: وولامەکەى ئیبراھیم یەك وولامە بە دوو وێنە، هەتا بەباشى بەلگەى بۆ رۆن بکاتەو یانئ مانای ئایەتە کە بەلایانەو بەم جۆرە: بە راستى ئەو خواپە کە گیان بەخشە بە بونەوران هەر ئەویشە خۆر لە خۆر هەڵاتەو دێت کە تۆى بى باوەر یە کەمیان ت بۆ ئەکرئ بە جۆرى دانىشتوان بھەڵەتێن چاکتر ناتوانى دووھەمیان بکەى بۆ مەبەستى خۆت. هەرچۆنئ مانای بکرى. واتە دوو وەلامى یا وەلامى بى بەدوو وێنە، ئەو کەسە بى باوەرە بۆرى خوارد، ئارەواى کردو، ئارەواکەرىش بى باوەرە بوو.

﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ وە خوا رانومایى گەلێ نا کاستەمکارین بە چەنەبازى و دەمەدەمە. وەك نەختى لەمەوبەر باسماں کرد ناوى ئەوستەمکارە نەبراو، ئەوێ گرنگى لەو چیرۆکەدا ئەو یەكە ئەم چیرۆکە پەندو تەمى کردنەو ئامۆزگارى زۆرى تێداپە بۆ موسلمانان، ئیتر پالەوانى ئەو چیرۆکە هەر کەسێ بى گرنگ نە.

ئەو ئایەتە پێشوە وێنە بۆ مەروفتى باوەرە بەخوا نەبى، تاغوتى کردبى بە سەردارى خۆى لە روناکی دەرچوونى بۆلاى تاریکى بى باوەرە، وەك نەمەرودى کورپى کەنعانى کورپى سامى کورپى نوح کە یەكەمین کەسە خۆى دانابى بە خواو تاجى پاشایتى بۆ یەكەم

جار نرايتە سەرى، نەم ئايەتەى دوايش ویتەیه که بۆ مروفى خواى گەورەى کردبى به سەردارى خوى، له تاريكى بى باوەرى چويته دەرەوہ بۆلاى روناكى ئاين، وەك خوا نەفەر موى:

أَوْ كَالَّذِي مَرَّ

عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ

بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتُ

قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتُ مِائَةَ عَامٍ

فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى

حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى

الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا

تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥١﴾

﴿ اوكا الذي مرّ على قرية ﴾ نەم ئايەتە پەيوەستە بە ئايەتەى پيشەوہ. يانى موحەمەد تۆ نەترانيوہ و نەترانيوہ بۆلاى چىرۆكى جەنەبازى کردن له گەل ئىبراھىم، يا نەترانيوہ و نەترانيوہ بۆلاى بەسەرھاتى کەسێكى ئەوتۆ تپەرى بەسەر دنيە کاو بەسەر کەلەپورانا.

﴿ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا ﴾ وهنو گونده روخابوو کهوتبو بهسهریه کبابان و درهخت و پهزدوی، به جوړی دارو بهردی تیکه‌لاوی خوځ و ځاک بوبون و، ناوه‌دانی تیدا نه‌مابو.

﴿ قَالَ أَنِّي يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ﴾ ووتی نهو کهسه تیپه‌ری به‌سهر دیکه‌دا، بیري کرده‌وه له دلی خوځیا: به چ جوړی و چون زیندو نه‌کاته‌وه خوا بونه‌وه‌رانی مزدوی نه‌م دیه چونی ناوه‌دان نه‌کاته‌وه پاش مردنیان و کاولیونی جیگه‌کانیان؟.

﴿ فَأَمَّا تِلْكَ الْأُمَّةُ الَّتِي كَانَتْ يُدْعَوْنَ إِلَيْهَا لِيَسْمَعُوا قَوْلَ الْمُرْسَلِينَ وَهِيَ كَانَتْ تَقْتُلُونَ الْمُرْسَلِينَ ﴾ دوايي خواي گه‌وره نه‌و که‌سه‌ی مراند به‌مردنی راسته‌قینه له کاتی بیرکردنه‌وه‌یدا، هه‌ر له‌و جیگه‌دا یو ماوه‌ی سهد سال له پاشا دواي سهد سال خوا زیندوی کرده‌وه هه‌روهک خوځی و پیشووی.

﴿ قَالَ كَمْ لَبِثْتُ ﴾ له پاش زیندو‌کردنه‌وه‌ی و چاکبونه‌وه‌ی خوا پیی فهرمو: یا فریشته‌یه به‌و که‌سه‌ی ووت: چهند ماوه‌یه، لیږه‌دا ماوینه‌وه؟ برسیار که‌ر هه‌ر که‌سی بی مه‌به‌سته که ناگورئ.

﴿ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ﴾ له وولامدا نه‌و که‌سه ووتی: لیږه‌دا ماومه‌ته‌وه روژئ. که ته‌ماشای کرد هیشتا خوځناوا نه‌بوه ووتی: یا هندی له روژ لیږه ماومه‌ته‌وه.

﴿ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِئَةَ عَامٍ ﴾ خوا فهرموی: یا فریشته‌یه ووتی: لیږه تر ماوینه‌وه ماوه‌ی سهد سال به‌مزدوی. نه‌و که‌سه رابردبو به‌سهر دیکه‌دا گوی دريژیک و هندی خوارده‌مه‌نی و خوراوه‌ی تری پی بوو، گوی دريژه‌که‌ی به‌سته‌وه، خوارده‌مه‌نی و خوراوه‌که‌ی لای خوځی دانا خوا وهک خوځی مراند بو گوی دريژه‌که‌ی له‌گه‌لدا مراند، خوارده‌مه‌نی و خوراوه‌که‌ی وهک خوځی مابونه‌وه که‌خواي گه‌وره نه‌و که‌سه‌ی زیندو کرده‌وه گوی دريژه‌که‌یش زیندو کرده‌وه، بو نه‌وه‌ی باش ته‌می خوار بیی، خواي گه‌وره فهرموی:

﴿ فَأَنْظِرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ﴾ دواي تو بنواړه بولای خوارده‌مه‌نی و خوراوه‌که‌ت نه‌گوراوه له‌و ماوه دوورو زوره وهک خوځیان ماونه‌ته‌وه. نه‌و کاره به‌که‌س

نەكراۋە بەكەس ناكىرى جگەى خۋاى گەۋرە، چۈنكە خۋاردەمەنى و گۈشراۋ لە ماۋەبەكى كەمدا لە ناو ئەچن با ئەمەشمان لەبىر نەچى خۋاردەمەنى و گۈشراۋ بەبەك تەرز دائىرىن، بۆيە خۋاى گەۋرە فەرمۈى: نەگۈرا. ۋەنەى فەرمۈو نەگۈران.

﴿وَأَنْظِرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ﴾ ۋەتۈ بنۋارە بۆلاى گۈى درىژەكەت چۈن ھەر ئىسكەكانى ماۋنەتەۋە، ھەمو ئەندامەكانى لەبەك بەچراۋن، سەيركە لە زىندۈبونەۋەى خۋت و گۈى درىژەكەت چ تۈانايەكى خوا ئەبىنى؟ چۈنكە ئەبۋايە خۋاردەمەنى و گۈشراۋەكەت بەر لە گۈى درىژەكەت لە ناو بەچۈنايەكەچى ئەۋان ماۋنەتەۋە، گۈى درىژەكەت پزال پزال بوۋە، ئىمەى پەرۋەردگارت ئەۋ كارە بەكەس نەكراۋەمان كىردو، تۆمان زىندۈ كىردەۋە ھەتا بە باشى تىگەبى ئەۋ شتەى تۆ بە دورى ئەزانى لە زىندۈو كىردەۋەى دانىشتۈانى ئەۋ دىيە لای ئىمە زۆر ئاسانە.

﴿وَلَنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ﴾ ۋە بۆ ئەۋەش ئىمە تۆ بگىرىن بە نىشانەۋ تەمى دان بۆ ئادەمىزاد. بە تايەتى ئەۋ كەسانە گۈمانيان لە زىندۈ كىردەۋە پاشە رۆژدا ھەبە.

﴿وَأَنْظِرْ إِلَىٰ الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِرُهَا﴾ ۋەتۈ بنۋارە بۆلاى ئىسكەكانى گۈى درىژەكەت ھەتا بىنى تۈاناي بى ھۋى ئىمە، چۈن ئىمە ئەخەينە جۈلەۋ ئەۋ ئىسكانە و بەرزى ئەكەينەۋە ھەندىكىيان بۆلاى ھەندى تىران و ئەيان نوسىتىن بەبەكەۋە، ۋەك جارى پىشۈو.

زانايان لە مەبەست لەۋ ئىسكانە ھەربەكەيان بىرىكىيان ھەبە، ئايا ئەۋ ئىسكانە ھى عوزەيرن يا ھى گۈى درىژەكەبە، ئەۋەى شايانى باسبى بۆ ھەر كاميانبى مەبەستە كە ناگۈرۈى لە تۈاناي خوا. بەلام خوا لە پىشەۋە عوزەيرى زىندۈ كىردەۋە، لە پاشا گۈى درىژەكە ھەتا بە چاۋى خۋى بىنى چۈن بە تۈاناي خۋى زىندۈى ئەكاتەۋە، بۆيە زۆرى زانايان ئەلتىن: ئىسكى گۈى درىژەكە مەبەستە.

﴿ ثُمَّ نَكْسُهَا لَحْمًا ﴾ له پاشا نیمه دانه پوشین نهو نیسکانه به گوشت. عوزهیر به چاوی خوی بینی نیسکه کان یه کیان گرت و گوشت دای پوشتی و گیانی کرا به بهرداو ههلسایه سهرپن.

﴿ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴾ دواپی کاتی رپون بویهوه بو عوزهیر نیشانهی توانای خواو، به چاوی خوی بینی چون گوی دریزه کهی زیندو بویهوه، عوزهیر ووتی: من نهزام لهمدو بهرو نیستاو لهمدو پاش به هوی بهلگهی بیگومانهوه به راستی خوا بهسهر همموو شتیکا توانای ههیه، به تایهتی زیندو کردنهوهی مردووان، دلم ناوی بروای بیگومانی خواردهوه که زیندو کردنهوهی دانیشتوانی نهو دییه زور ناسانه بوخوا.

خوای گهوره ناوی نهو دییهی نهبردووه له گهل نهو کهسهی تیپهپی بهسهریا، باسی نهفهرموه نهو کهسه باوهپ داربوه یابن باوهپ. پیغمهر بوه یا دوستی تری خوا، نهو کهسه عوزهیر بووه یا نهرمیا، یاخدر؟ نهو دییه بهیتول موقهدهس بوه یاییلیا؟ نهوهی پرسپاری کرد خوای گهورهیه یا کهسی تر؟ نهوانه ههموویان خوای گهوره ناوی نهبردون، نهوهی گرنگی نادهمیزاد به ناوهروکی نهو پرووداوو پیویسته تهمی خوار بن، وه گومان لهوهدا نهمیتنی کهخوا نهوپهپی توانای ههیه.

بهلام زوربهی زانایان مانای نهو چیرۆکیان بهم جوړهی خوارهوه کردووه نهلین: نهو دییه بهیتول موقهدهسه، نهو کهسهی تیپهپی بهسهریا عوزهیر بووه، پرسپار کهر که فریشتهیه بووه، نهمدیش دهقی بوختهی مانا کهیانه:

کاتی کورانی ئیسرائیل دهستیان دایه خراپه کردن و گیره شیونی، بهبن ژماره ستهم و گوناوه یاخی بونیان کرد به رهوشتی خویان، ئایینی راستی خوئیانیان لهبیر چویهوه خوای گهوره بهخته نهسری پاشای بابولی بهسهریانا زال کرد به له شکرکی چرهوه دای به سهریانا بهیتول موقهدهسی روخاند له سالی (۱۷۰۹) ی بهر له دایکبونی عیسا زوری لی

کۆشتن و زۆریشی بەدیل گرتن و دەر بە دەری کردن. یەکی لەو دەر کراوانە عوزەیر پیغمەر بوو کە گەڕایەووە بۆ بەیتول موقەدەس پاش کاولبونی، بە سواری گۆی درێژە کە ی دای بەلای بەیتول موقەدەسا، هەندێ هەنجیر و تری و گوشراوی تری یی بوو کە ئەوانەیش بە ماوەیەکی زۆر کەم لە ناو ئەچن.

عوزەیر کە چاوی کەوت بەو خانووە روخاوانە، دارو بەردو دیوارو پەردوی بەسەر یە کەدا درابو، زۆر بەدوری زانی جاری تر ئاوەدان بکریتهووە، دانیشتووە دەر بە دەره کانی بگەڕێنەووە بۆ ئەو جینگەیه، بۆیە لە روی داخ و خەفەتەووە ووتی: خوا ئەم مردووانە چۆن زیندو ئەکاتەووە؟ ئەم خانووە روخاوانە چۆن ئاوەدان ئەکریتهووە. خوای گەورە ویستی بەوی نیشان بدا ئەو شتە ی ئەو بە دوری ئەزانی بەلای خواوە دورنیه، خوا لەوێ ئەو بیری لی کردەووە گەورە تری یی نیشاندا کە بۆ ماوەی سەد سال خۆی و گۆی درێژە کە ی مراند، هەنجیر و تری گوشراوە کە ی وەك خۆیان مانەووە یی تیک چون لەو کاتە ی مردنی عوزەیر دا خوا پاشایکی گەورە ی لە پاشاکانی فارس نارد بۆ بەیتول موقەدەس و ئاوەدانی کردەووە پاش مردنی بە حەفتا سال، هاتوچۆی ئابوری و بازرگانی لە جاران چاکتر پەرە ی سەند، لە پاش سەد سال خوا عوزەیری زیندو کردەووە، وەك خۆی و جاری پیشووی کە زیندو بوو یەووە خوای گەورە فریشتە ی کی نارد بۆلای هەتا بۆی دەر کەوێ ئەو شتانە ی نایزانی لە توانای خوای گەورە، بۆ ئەو مەبەستە فریشتە کە پرسیری لە عوزەیر کرد چەند ماوە یە کە لیژە ماوێتەووە ووتی: ئەوانە یە رۆژی یی. بەلام کە تەماشای خۆری کرد ئاوا نەبووە ووتی: ئەوانە یە هەندێ لە رۆژی، فریشتە کە بەوی ووت: بەلکو ئەم مردنە ی تۆ سەد سالی یی چووە کەواتە تەماشای دوو بەلگە ی تر لە توانای خوا بکە، بنواری بۆ خواردەمەنی و گوشراوە کە ت کە لەم ماوە زۆرە دا بە یی تیک چون وەك خۆیان ماوەتەووە، ئەوێش گۆی درێژە کە ت بۆی بنواری کە ئەندامە ی زاواکانی و ئیسکە رزیووە کانی چۆن کۆ ئەبنەووە و زیندو ئەکریتهووە وە هەتا تەمێ خواربسی، بت کەین بە

نیشانەو تەمە بۆ ئادەمیزادەکانی خەزمت کە ئەچیتەووە بۆلایان لەو شارەدا ئاوەدان کراوەتەو کە لەووە بەر پوخابو، بە چاوی خۆت تەماشای توانای خوا بکە لە زیندوکردنەوی خۆت و گۆی درێژەکەت و ئاوەدان کردنەوی شارەکە. عوزەیر کە ئەوانە ی بۆ دەرکەوت ووتی: من ئەزانم و گومانم نەبووەو نایشیی خوا دەستەلاتی بەسەر هەموو شتا هەیە، هیچ شتی ئی وون نایی.. ئەگێر نەووە عوزەیر پاش زیندوونەووەی خۆی و گۆی درێژەکە، سواری گۆی درێژەکە ی بوو، بەرەو شارو کۆلان و خانووەکە ی خۆی کەوتە رینگە کە گەیشتە ئەوی. ئە ئەو کەسی ئەناسی و، ئە کەس ئەوی ئەناسی، ئە ئەزانی خانووەکە یان لە چ جینگە کە، پاش سەرگەردانی بەمەر چۆنی بوو دۆزیەو، تەماشای کرد پیرەژنیکی کویری پەک کەوتە دانیشتو، لەو کەسانە ی سەردەمی عوزەیر بوو بەر لەسەد سالی کە نەمرد بوو. پێی ووت: پیرەژن ئەمە بە خانووەکە ی عوزەیر، پیرەژن ووتی: بەئێ. بەلام عوزەیر لە چ جینگە کە؟ من مەلتبوم دیومە، دەستی کرد بە گریان، عوزەیر ووتی: من عوزەیرم، پیرەژن برۆی نە کرد ووتی: عوزەیر پارانەووە ی گیرابو لەی خوا ئەگەر راست ئەکە ی بۆم بپاریو بە خوا چاوەکەم بەداتەو، عوزەیر بۆی پارایەو چاوەکانی چاکوونەو، پیرەژن چاوی بە عوزەیر کەوت وەک جارانی پیش سەد سالی بوو عوزەیر دەستی ژنی گرت و ووتی: هەتسە بە ویستی خوا، هەتسایە سەریی و رای کردو ووتی: خەلکینە ئەمە عوزەیرە. خەلکی ئاوەدانی بەسەریادا بارین، ئەویش لەبەر تەوراتی بەسەردا خۆندەنەو، گومارابوون و ووتیان: کەواتە عوزەیر کۆری خوا، رینگە ی خوا پەرستیان وون کرد. ئەو روداو بەلگە کە ی بینراوی بێگومانە لەسەر زیندوکردنەوی مردووان بۆ هەموو ئادەمیزاد، بە تاییەتی بۆ عوزەیر لە زیندوونەووەی خۆی و گۆی درێژەکە ی پاش مردنیان، مانەووە ی خواردەمەنی و گوشراوەکە ی و ئاوەدان کردنەووە ی شارەکە.

بە تەمە خواری ئەو چیرۆکە بۆمان دەرئەکەوێ مەروفی ژیر نایی پەکی بکەوێ بە هۆی ئەو شتانه نایزانی و رینگە ی پێ نایا، بەلای پۆژنامەو هەندێ لە نامەکانەو نەچیتە ئەقلەو،

مامۇستاكانيان بە نەزائىنەۋە بۆمان باس ئەكەن، بەلكو ئويۇستە خۆى راگرى و تىك نەچى و پەكى نەكەوى، بگرە لە ھەندى شتا كە دژى ياساى سىروشتىن، چونكە زانين و تاقى كەردنەۋە سەلماندىوانە ھەتا ھەتايە ياسايەكى تايەتى بۆ سىروشت دانانوى. بەلكو دىن و ئەچن و ئەگۆزىن، ئەو شتانەى لەمەو پىش كە لە ياساى سىروشت زۆر دوربۇون ئىستا بە جۆزى تىرى جياواز ئەبىترىن. بە نەزائىنەۋە بۆمان باس ئەكەن، بەلكو ئويۇستە خۆى راگرى و تىك نەچى و پەكى نەكەوى، بگرە لە ھەندى شتا كە دژى ياساى سىروشتىن، چونكە زانين و تاقى كەردنەۋە سەلماندىوانە ھەتا ھەتايە ياسايەكى تايەتى بۆ سىروشت دانانوى. بەلكو دىن و ئەچن و ئەگۆزىن، ئەو شتانەى لەمەو پىش كە لە ياساى سىروشت زۆر دوربۇون ئىستا بە جۆزى تىرى جياواز ئەبىترىن. بە نەزائىنەۋە بۆمان باس ئەكەن، بەلكو ئويۇستە خۆى راگرى و تىك نەچى و پەكى نەكەوى، بگرە لە ھەندى شتا كە دژى ياساى سىروشتىن، چونكە زانين و تاقى كەردنەۋە سەلماندىوانە ھەتا ھەتايە ياسايەكى تايەتى بۆ سىروشت دانانوى. بەلكو دىن و ئەچن و ئەگۆزىن، ئەو شتانەى لەمەو پىش كە لە ياساى سىروشت زۆر دوربۇون ئىستا بە جۆزى تىرى جياواز ئەبىترىن.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولَئِمُ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَىٰ وَلَئِن لِّيَطْمِئِنَّ قُلُوبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْعَلْ عَلَىٰ كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى﴾ ۋە مۇھەممەد سۆزى ئىدى كاتە بىكەرەۋە ئىبراھىم ووتى: ئەى پەرۋەردەكەرى مەن ئېم نىشان بەدە تۈرلەى ئىسۋاۋى خوت چۆن زىندو ئەكەتتەۋە مردووان.

زانايان دەر بارەى ئەو پرسیارەى ئىبراهیم مانای زۆریان لی داوئەتەو ھەر یەکیان بە جوړی، بۆ ئەو ى گومان و دوو دلى له پىغمەران دور بخەینهو، بە تايەتى پىغمەرانىكى وەك ئىبراهیم. ئەو ى ھەلژاردەى مانا کردنى زۆربەى زانايانى و شایانى رېزى پىغمەرانى ئەمەیه: بە راستى ئىبراهیم دلى پرکراو بە باوەر بە پەرور دە کەرى بونەو ەران، بە ى گومان پىشتى بە خواى خۆى بە ھېزبوو، برۆای تەواو ى بە تواناى خوا ھەبوو، برۆا لى دلىا رېشەى داکرتابو بە ھۆى ئەو سروسەو خوا بۆى ناردبو لى زىندوبونەو ى ئادەمیزاد پاش مردنيان، پرسىارو وەلام لى کارو کردەو ەیان لى پاشە رۆژدا. بەلام ھەر وەك مەو ى کە نارەزو ى دەرکەوتنى ھەمو شتى ھەمە وىستى چاوى دلى برۆای بىگرمانى زۆرتەرى بى بە چاوى خۆى بىنى بەلگەى ئاشکرا لى سەر زىندوبونەو، بۆ ى ئەو پرسیارەى کرد لى خواى گەورە. ئەك بە گومان و دوو دلىیەو، چونکە ئەوانە لى پىغمەران ناوەشیتەو.

﴿قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ قَالَ بَلَى﴾ پەرور دگارى فەرموى: ئایا تۆ باوەر تە ھیتاوە کە من بە تواناى خۆم مردوو زىندوو دە کەمەو؟ ئىبراهیم ووتى: بەلى برۆام ھیتاوە ئەوپەرى تواناى تۆم بۆ دەرکەوتووە بە ھۆى سروسەو کە بۆت ناردووم.

﴿وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي﴾ وە بەلام ئەو پرسیارەم بۆ ئەو ى ھەتا دلىم ئارام بگرى، وە چۆنەتى زىندوو کردنەو بە چاوى سەرى خۆم بىنىم. کاتى مەبەستە کەى خۆى پروون کردەو، خواى گەورەش ئاگای لى ھەموو شاراو ى دلاڻ ھەمە کە ئىبراهیم بە گومانەو ئەو پرسیارە ناکا. وولامى داواکەى دا ىو ەو فەرمانى پىدا.

﴿قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ﴾ پەرور دگار فەرموى: ئەگەر ئارەزوت ھەمە بە چاوى خۆت ئەو کارە بىنى، دوا ى تۆ چوار لى بالندەکان بگرە، ئەو بالندەنە ھەر بالندە ى ھەن گرنگ نى، بە ھەر چوار بالندە ى ھەمە مەبەستە کە دیتەدى. بەلام ئەلین: بریتى بوون لى ئەك تاووس کەلەبايىك و قەلەرەش و کورتى.

﴿فَصُرُّهُنَّ إِلَيْكَ﴾ دووايى كۆيان بىكەرەوۈ بۆلای خۆت چاك چاك لەوان وردبەرەوۈ، رەنگ و شىۋازى ھەموويان بە باشى بزانەو بيان ناسە، بە جوړى لیت تىك نەجى، ئەندامەكانيان ديارى بىكە.

﴿ثُمَّ أَجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا﴾ لە پاشا دابنى لەسەر ھەر كۆيى بە ھەر چوار لاتا لەو تەيرانە پارچەيە. يانئ ھەر چوار بەلندەكان سەرپەر، پارچە پارچەيان بىكە، ئەندامەكانيان بىلەو بىكەرەوۈ بەسەر ئەو كۆوانەدا لە دەورووبەرى تۆن، ئىبراھىم فەرمانەكەى بەجى ھىنا.

﴿ثُمَّ أَدْعُهُنَّ يَأْتِيَنَّكَ سَعْبًا﴾ لە پاشا تۆ ئەو بەلندەكان بىكەو بلىئ: وەرن بە ھۆى دەستورى خواو، وە ھەريەكەيان بە ناوى خۆيانەوۈ بانكەو وولات ئەدەنەوۈ، بەلندەكان دىن بۆلای تۆ بە پەلە ئەفەرن و بە پى دىن، ئىبراھىم بەو جوړە فەرمانى پى درابو كارەكانى بەجى ھىنا، بە چاوى خۆى بىنى ھەر پارچەيە ھاتەوۈ بۆلای وینەو شويئى شىاوى خۆيان، ئەندامەكان يەكيان گرت و نوسانەوۈ بە يەكەوۈ، گىانيان سەر لەنوى كرايەوۈ بە بەريانا، دواى ئەوۈ ھەموويان رايان كرد بۆلای ئىبراھىم بە تواناى خواو ھاتنەوۈ بۆ جىگەى خۆيان. ئىبراھىم بە چاوى خۆى ئەو بەلگانەى بىنى لە تواناو كارە بەكەس نەكراوانە كە ھەمو بونەوهران لە ناسمانەكان و زەويدا دەست شكاوو پەك كەوتوون لەو بارەيەوۈ.

﴿وَأَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ﴾ وە تۆ بزانە لەرووى پرواى تەواوۈ كە بە راستى خوا زۆر دەستەلات دارە، ھىچ شتئ لەو ياخى نابئ، ھەموو كارەكانى بەھيژن، ھەموو شتئ لە جىگەى شىاوى خۆيا دائەنئ بە گوێرەى زانين و ويستى خۆى.

پىويستە ئادەمیزاد لە ھاتنە خواوۈەى ئەو ئايەتانە بۆسەر پىغەمەران دليان نەكەويتە چركەو گومان، وا نەزانن چىرۆكى عوزەيرو گوئ دريژەكەى، چىرۆكى ئىبراھىم، ھەتا دئ، ھەر بۆ ئەوۈيە ئەوانە بىيسن وابزانن ناوەرۆكيان مەبەست نە، روداويكى مېژووين و

بەسن بەلکو پێویستە زۆر بە وردی بیران لی بکەنەو هەتا بیان کەن بە ئامۆژگاری بۆ خۆیان، بەوان تەمەن خواربەن.

خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا کە باسی روداوێکی فەرموو، پێویستە لەسەر باوەرداران بیکەن بە یاساو دەستورو تەمەن و ئامۆژگاری بۆخۆیان، ئەگینا باسە کە بەی هۆدە دەرنەچن، ئەوەیش لە فەرمودەی خوای گەورەو دەورە. هەرەها ئەم چیرۆکانە، بەلگەن لەسەر ڕێزی ئیبراھیم و پایەیی بێندی لای خوا لە وەرگرتنی داوکی و شیرینی جوۆی پرسیارەکی، بۆیە خوای گەورەیش وولامی دایەو بە ئاسان ترین وولام. نیشانی عۆزەیری دا ئەو شتەنە نیشانی داو باسکران.

خوای گەورە بەرزنی ئیسلام و موسڵمانان و پەرەسەندنی ئایینی ئیسلام و ژیانی باوەردارانی بەستو بە دو شتەو:

۱- کۆشش و خۆدانان و جەنگ کردن لەگەڵ بی باوەردان هەتاو کۆ ووشەیی خوا بەرزبکێتەو. بە تایبەتی کاتی بی باوەردان پەلاماری نیشتمانی موسڵماناندا و مافیان زەوت کردن پێویستە وولامیان بدرێتەو سەریان بکوتەو.

۲- دارایی و سامانی خۆیان دابین لە ڕێگەی خوادا بە دەست گێڕایی کردنی هەزاران و نامەشۆی خزمان و دروست کردنی زانکۆ و پەیمانگا و کڕینی دەرمان و دروست کردنی خەستەخانە. وە کڕینی چەک و نازوقە بۆ جەنگاوەران.

لەبەر ئەوەی سروشتی ئادەمیزاد بە جیزە لەسەر مانەوای خۆیان و سامانیان و دارییان و زۆر خۆشەویستن لایان، بە خۆڕایی و بەی پاداشت و بەی نرخ ئاسان نیە لایان وازیان لی بهێتن و دایان بنین، بۆیە خوای گەورە لە پێشەو چیرۆکی زۆری خواوەن تەمیان بۆ باس ئەکاو ئەیکا بە بەلگەو نیشانە بۆیان، بۆیان ڕوون ئەکاتەو بۆیە گەلانی پێشو بە کزۆلی و داماوێ لەناوچون، چونکە وازیان لە جەنگی دوژمنانیان هێنا، هەر خەریکی زۆر کردن و پەیداکردنی سامانیوون، ڕزگاری نەکردن لە مردن و هەزاری و ترس و

رژدی، خوی گهوره بو چیرۆکانه بۆ سه لماندن مان و نه مان به دهستی خوان. بی گومان
خوا هموو بونه وهران زیندوو نه کاته وه، له رۆژی دووایدا نه خیزان و نه سامان ناگه نه
فریایان، ههتا دارایی و خویان له رینگه ی چاکه دا دانه نین و نه یان که نه به هۆی پارانه وه
بۆ خویان له خزمهت خوی گهوره ودا. نه فهرموی:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ
أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضْعِفُ
لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مِمَّا أَنْفَقُوا مَنًّا وَلَا أَذًى لَهُمْ
أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
﴿٢٦٢﴾ قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا
أَذًى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ ﴿٢٦٣﴾

﴿ مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ﴾ وینه ی که سانیکی نه و تو نه به خشن و
دانه نین داراییه کانیان له رینگه ی خوا دا، وه ک ساز کردنی له شکر بۆ به رزی ئایینی ئیسلام،
وه دهست گیرۆی کردنی هه ژاران و لی قه و ماوان و رزگار کردنی ده رده داران و نه خوشان
و فیر کردنی خویندن به نه زانان و هه ل سوراندنی کار بۆ بی کاران.

ھەندئ لە زانایان ئەلێن: ئەو ئایەتە هاتونە خوارەو دەربارە ی عوسمانی کورپی عەفان و عەبدول رەحمانی کورپی عەوف لە کاتیکا پیغمەر ﴿ﷺ﴾ ویستی بچێ بۆ جەنگی تەبوک، موسلمانانی هان ئەدا لەسەر بەخشینی دارایی خۆیان لە رێگەی خوادا. لەو کاتەدا عەبدول رەحمانی کورپی عەوف ووتی: ئەو فروستادە ی خوا هەشت هەزار درەم ھەبە چوار هەزارم ئەوا بەخشی بەخوا، چوار هەزاریشم بۆخۆم و خێزەم. پیغمەر فەرموی: خوا پیت و فەر بختە ئەوی ھێشتوتەو بۆ خۆت و خێزانت... عوسمانی کورپی عەفان هەزار ھوشتری بە ھەموو کەرەسە و هەزار دیناریشی ھێناو کردیە کۆشی پیغمەرەو ﴿ﷺ﴾ ئەو جەنگی تەبوک نیونراو بە ﴿جیش العسرة﴾ یانی لەشکری تەنگانە و ناخۆشی.

ھەرچۆنێ بێ ئەو ئایەتە بۆ ھەر ھۆیە ھاتبێتە خوارەو ھەر کەسێ تەماشای مانای ئایەتەکانی قورئان بکاو بە باشی لە ماناکانیان وردبێتەو بۆی دەرئەکوێ قورئان گەرنگی زۆری داو بەسێ شتی بنچینەو سەرەکی: بلاوکردنەوێ بانگەوازی ئیسلام. کۆشش و جەنگ و خۆدانان بۆخوا. بەخشینی دارایی لە رێگەی خوادا، ئەو سێ شتە گەورەترین ھۆن بۆ چەسپاندنی ئایینی ئیسلام و بلاوکردنەوێ بیروباوەری ئیسلام، ھەر لەبەر ئەوانەشە قورئان جارێ بە ھەرەشەو جارێ تر بە ھاندان داوای ئەوسێ شتانە ئەکا لە موسلمانان.

ئایەتەکانی لەمەوبەر و لەمەو دووایش ئەو باسانەمان بۆ ئەکەن، بە تایبەتی ئەم ئایەتەو ئایەتی تری دوا یی ئەم ئایەتە فەرمان ئەدەن بە موسلمانان بۆ ئەو سێ شتە سەرەکیانە، ھەندئ لەو ئایەتە بەلێنمان پێ ئەدەن بە پاداشتی ھەوت سەد چەندانە یا زۆتر، ھەندیکیان قەدەغە ئەکەن لە موسلمانان نازاردانی ھەزاران لە بەخشیندا بە خۆ ھەلکێشانە بەسەرینا، ھەندئ تر لەو ئایەتە فەرمانمان پێ ئەدەن ئەو بەخشینە ھەر لەبەر خوا بێ و لە دارایی پاکبێ. ئەک بە دزی دەست بپین پەیدا کرابێ. کەواتە ھاتنە خوارەوێ ئەو ئایەتە بۆ ھاندانی موسلمانە بە گشتی با ھۆیەکی تایبەتیشی ھەبێ.

﴿كَمَلْ حَبَّةُ اُتْبَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ﴾ وەك وێنەى دەنگە دانەوێڵەى ئە بەچىنرئى لە زەوێكى بئى دېرك و دال و نەخت سەوز بكا حەوت گول لەبەك بنجا لە هەموو گولێكا سەد دانەى تێدایى كە هەموویان ئەكەنە حەوت سەددانە.

﴿والله يضاعف لمن يشاء﴾ وە خوا دوپاتى زۆرى ئەكا بۆ هەر كەسى ئارەزۆى هەبى یانئ ئەو بەخششە وەك وێنەى چیتراوئ وایە تۆوى چاكبئ وزەویەكەى نەخت و بە پتیبئ بەرھەمەكەى زۆرتەر ئەبئ. بەخشندەیش خۆبئ خاوتبئ و داربەكەى پاكبئ و لە شوونئ شیاوى خۆیا داى بنئ پاداشتەكەى لە حەوت چەندانە زۆرتەر ئەبئ هەتا ئەگاتە حەوت سەدو زۆرتەریش.

﴿والله واسعٌ عليمٌ﴾ وە خوا بەخشندەى كەى زۆرتەر و فراوان ترە بۆ كەسى لە حەوت سەد زۆرتەریش بداتئ و كەمى ناكاتەو، دەرگای بەخشندەكانى نابەستئ، ئەزانئ بە بەخشندەكانى موسلمانان و مەبەستئ ئەوان و هیچ لە خواوون نابئ زانیان پرسىارى زۆریان لە یەكترى كردو لە بارەى ئەو ئایەتە چۆن خوا ئەو وێنەى لى داو؟ كەچى دەنگە دانەوێڵەى بۆ ئەو هەموو بەرھەمە دەست ناكەوئ، هەر یەكە لەو زانیانە بۆخویان بە جورئ وولامیان داوئەو. بېگومان ئەو زانیانە بۆخویان بە جورئ وولامیان داوئەو. بېگومان ئەو زانیانە ئەو وێنەى بە گوێرەى بىرى خویان بەدورزانیو، هەموو سەردەمىكیان وەك سەردەمى خویان داناو بە ئەوپەرى رێزمەو بۆیان. بەلام زانین و زانیارى لەم سەردەمەى ئێمەدا گەشتوئە رادەى ئەو شتانەى ئەوان بە دوریان زانیو زۆر نزیك و ئاسانە و بىراو. زانیانى ئەم سەردەمە بە هۆى زانستى تازەو لەسەر مانگ دابەزیون، لە هەولێشدان بۆ دابەزین لەسەر ئەستێرەكانى تر، بە هۆى كەشتى بۆشاییەو زۆربەى ئەستێرەكانیان تاقى كردوئەو بە هۆى نامیزى ئەلەكترۆنیەو زانراوى زۆریان بۆ هاتوو. هەر بە بۆنەى نامێرو كەرەسەى كشت و كالى نوئ، بە جورێكى تايەتى چاندنى تۆوى بە پیت و لە زەوى نەختا بەرھەمى دانەوێڵە گەشتوئە پلەى كە ئەو وێنە خوالئ

داوہ بە چاوی خویمان ئەیینن و لەوہیش زۆرتەر، بەدەیان شتی تریش بە ھۆی زانیئەوہ دەرنەکەوئ کە ببیتە ھۆی باوەر بە ناوەرۆکی مانای قورئان لە ھەموو روپکەوہ.

﴿الَّذِينَ يَنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ﴾ کەسانیکێ ئەوتۆ ئەبەخشن دارایی خویمان لە رێگەیی خوادا بۆ پێک ھێنای لەشکرو ھەموو چاکەکانی تر.

﴿ثُمَّ لَا يَتَّبِعُونَ مَا أَنْفَقُوا مَتًى﴾ لە پاشا ئەو کەسانە نایەرن بە دووای شتی بەخشیویانە خوھەل کێشان بەسەر ھەزاراندا و تەریق کردنەوہیان و سەرزنەشتیان وەک بڵی: من نەبووم چاکەم لەگەڵ کردی؟ ئەوہ من نەبووم شتم دایتی.

﴿وَلَا أَدَى﴾ ونايش یەرن بە دووایا نازاردانی ھەزاران وەک بڵی: خوا من رزگار نا لە دەستی تۆ، چۆنم گیر خواردوہ بەدەستەوہ، برۆ خوا بدایتی.

﴿لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ بۆ ئەو کەسانە ھەیە کە بەو جوړە بن پاداشتی خویمان لە خزمەت پەروەردگاری خویانەوہ، ھیچ ترسێ لەسەریان نیە بۆ کەم کردنەوہی پاداشتیان، ئەو کەسانە خەفەتبارو غەمبار نابن بۆ لە ناو چوونی پاداشتیان.

یانئ بەخشش و دەست گیرۆیی لە پاداشتەکەیا خەفەتباری تیدا نابێ کاتی خوا پاداشتەکەیان ئەداتئ بەوجوړە زۆرە کە ھەر لەبەر خوايئ. نەک بۆ ناودەرکردن و روائەت لە ئەمڕۆدا.

پێویستە ھەستی کەس بریندار نەکەن بەخۆ ھەلکێشان، چونکە بە پێچەوانەوہ کارو پێشەیی خویمان تێک ئەدەن، ئەیشبنە ھۆی کەم بونەوہی سامانیان لە ئەمڕۆدا و پاداشتی پاشەرۆزیش پوچ ئەکاتەوہ.

﴿قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَى﴾ گفتوگۆیەکی خوش بۆ وەلامدانەوہی ھەزاران بە جوړی دلیان وەری بگری و لایان خوشی و، ئی بوردن لە سوال کەران و ھەزاران کاتی داوای شتی بکەن گرانیئ لەسەرتان، چاوپۆشی کردن لە

هزاران و روگرز نه کردن بهرانبهریان له کاتی زور ویزی و کۆل نه دانیان و جینونه دانیان چاکتره له بهخشش و چاکهیه به دووایا بیت نازارو سهرزه نشت بو هزاران.

﴿وَاللّٰهُ غَفِيْرٌ حَلِيْمٌ﴾ وه خوا سامانداره و پیوستی به چاکه کردن و بهخششی نهو کهسانه نیه، خیزانی هزاران بهخیو نهکا له لایه تره وه جگه لهوان، نیت بو نازاری هزاران نهدهن و له پزریان کهم نه که نهوه؟ خوا زور به نارام و له سهر خویه، پهله ناکا له سزادانی خو هه لکیشان و نازاردانی هزاران لهم رۆژه دا. تۆله ی گونا هباران دووا نهخا بو رۆژی دووایی.

خوای گهوره بهو نایه تانه ی پیشوو رونی کرده وه که وازهینان له خو هه لکیشان و نازاردان مهرجه بو وه رگرتنی پاداشت و مزه، نه بهخشین له گه ل گفتوگوی شیرین و چاکدا چاکتره له بهخشین له گه ل خو هه لکیشان و نازاردانی هزاران، چاکه کردنی بی نازارو بی خو هه لکیشان پاداشته که ی نایه ته ژماره له جهوت سهد به ره و ژوورتره. پاش نهوانه خوا وینه ی ترمان بو لی نه دا که نهو کهسانه ی خویان هه لته کیشن و نازاری هزاران بدهن به دوو روی دانه نری له لای خوای گهوره نه فهرموی:

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا لَا تُبْطِلُوْا

صَدَقَتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذَى كَالَّذِيْ يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَآءَ النَّاسِ

وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ

تُرَابٌ فَاَصَابُهُ وَاِبِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُوْنَ عَلَىٰ

شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُوْا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِيْنَ ﴿٧٦﴾

تهفسری زمانکۆبی

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ
وَتَثْبِيْتًا مِّنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَةٍ بَرَّتْ بِرَبِّهَا وَابِلٌ
فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٢٦٥﴾

﴿ يا أيها الذين آمنوا لا تطلبوا صدقاتكم باليمن والأذى ﴾ نهی که سانیکی نهوتو
باوهرتان هیناوه به خواو به رۆژی دواپی نیوه بوچ مه که نهوه چاکهو به خششه کانی خۆتان
به خۆهه لکیشان له گهه ههژاران و نازاردانیان، نهو شتهی ههژاران وهری ده گرن هی
خویانه، نیوهی ساماندار کۆل هه لگری ههژاران، کۆل هه لگر چۆن نه بی نازاری خواوون
مال بدا.

﴿ كالذي يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ ﴾ وهك كه سینیکی نهوتو له ریگای راست لای داوهو
دوو پرووی بووبی به پیشهی دارایی خوی نه به خششی له بهر چاوی ناده میزاد دا بو نهوهی
ناوی ده رجی و تهماشای بکهن.
ناوه رۆکی نهو رستهیه باوهردارو بی باوهران نه گرتهوه که دارایی خویان بهو جوړه
بیه خشن.

﴿ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ﴾ وه باوهر نه هینی به خواو به رۆژی دواپی، چونکه
نه گهر پروای هه بی نه بویه ههر له بهر خودا دارایی خوی بدایه به ههژاران، نه گهر پروایشی
به رۆژی دووایی ببویه ههر به تهمای پاداشتی نهو رۆژه نه بو.
خوای گه ووه دوو وینهی ترمان بۆی نه دا بو ههر یه که لهو که سانه نازاری ههژاران
نه دهن، بو نه وانه نازاریان نادهن. خوا بو وینه لیدانی نازاردهران نه فهرموی:

تهفسیری زمانا کۆبی

﴿فَمِثْلَهُ كَمِثْلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ ثَرَابٌ﴾ دوايي ويندې نو چا كېدو به خشينه وهك ويندې
 بېرديكي لوس وړهق وايه به سېر نو بېرده وه بېي خولتيكي وشك و تېك.
 ﴿فَاصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهٗ صَلْدًا﴾ دوايي بېدالو بېرده بارانكي زور سخت و دلېوب
 گه وړه به خوري، دواي نو بارانه زوره دلېوب گه وړه به بېرده كې به جې هېلا بې به
 لووسي بېي خول.
 يانې هېر په كه له خوه لكېش و نازارده رو چا كه كېرې بېرچاوي وهك نو بېرده
 لووسه وا كېمې خولې به سېره وه بې و باران و روهي له لي بدارو گله كه لبا، هېروها
 چا كه ي نازار دهرانو بېر چاو ويستان بېي كېم و زوري وهك نو نه خته خوله وان به سېر
 نو بېرده وهيه، نازارو بېرچاو ويستان ويندې نو روهي له بارانه وان پاداشتي چا كه
 لانه بېد.

﴿لَا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مَّا كَسَبُوا﴾ سوود وهرناگرن بهو شته ي كړدويانه بو بېر
 چاوي ناده ميزاد، هېچ پاداشتيكيان ده ست ناكېموي وه ده سه لاتيان به سېر گېرانه وه ي
 پاداشتي نو چاكانه نيه، يانې چو ن هېچ كېسې تواناي نو وه ي نې به به سېر گېرانه وه ي نو
 بارانه خو له كې سېري، هېروها نازارده رې هېزاران و چا كه كېراني بېر چاوي كېس
 ناتواني چا كه و به خششه كېيان بگيرېته وه، يانې نه نېمرو نه دواړو سوود لهو دارايي به
 وهرناگرن. چونكه بهو نازارو بېرچاو ويسته بوچ بوته وه پاداشتيان.
 ﴿وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ﴾ وه خوا رانويي تاقي بې باوه ران كا. يانې
 پاداشتيان ناداته وه له روژي دوايد، چونكه بو جگه ي خوا كارو كړده وېيان كړدوه به
 خه فته باري نمنېنه وه. بو ويندې بې نازاران نه فېرموي:

﴿وَمِثْلَ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَتَفَاءَ مَرْضَاةَ اللَّهِ﴾ وه ويندې كېسانكي نېموتو
 نېمېخشن و دهر نه كېن دارايي خويان له بو داواي كړدني خوشبون وه ره زايه تي خوا.
 ﴿وَتَنَبِّئُنَا مِنْ أَنْفُسِهِمْ﴾ وه له بېر چه سپاندن و دا بېن كړدني باوه رې ته واوله لايېن
 خويانه وه نهك له بېر لاي تر له دهروني خويانا.

﴿ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أَكْثَلَهَا ضِغْفِيرٌ ﴾ وهك وینهی بیستان و باخی وایه به جینگهیه کی بهرزو بلندوهه بی و له دهشتایی دا بی لهو باخ و بیستانهیی دایی بارانی زورو بهخور، دوایی نهو بیستان و باخه بهخشیی و پهیدا کردبی خواردهمندی و بهرهمه کی به دوو بهرانبه له سالتیکا به نندازهی دوو سالتی پهیدا کردبی.

﴿ فَإِنْ لَمْ يَصِبْهَا أَبِلٌ فَطُلَّ ﴾ دووایی نه گهر نهی دایی لهو بیستان و باخه بارانی بهخور، دووایی بهو نه گا بارانی سووک و شهوخم هدر نهویشی بهسه، یانی بارانه کی زور بی یا کم نهو باخه مبووهی خوی هدر نه گری، ههروهك نهو کهسانه چاکه یان زوری یان کم، به گویرهیی بیرو باوهری خویان پاداشتان ورته گرن هه ربه کیان.

خوای گهوره وینهیه تر لی نه دا بو هه موو کهستی کاری چاکه بکا، و له پاشا کاریکی تری و ابکا پاداشت و کریکی له ناوبدا، وهك خوی هه لکیشتی به سهر هه ژاراندا، له بهر چاوان چاکه بکا، یایی باوهری و هاویه شدانان توشی خوی بکا. وهك نه فهرموی:

أَيُّودُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ

لَهُ جَنَّةٌ مِّنْ نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ

فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضِعْفًا

فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ

لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾

﴿ آیوَدُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ﴾ ئایا پیی خوشه یه کی له ئیوه که ههیی بیستانی له دره خته کانی خورما و تری برپوا به ژیر دره خته کانیانا چه ندین جوگه و روبار.

﴿ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِ الثَّمَرَاتِ ﴾ بو خاوهنی بیستانه که ههیی له نیو بیستانه که دا له هه موو بهر هه موو میوه کان له جگه ی خورما و تریش، وهك پرته قال و سیوو هه رمی و موز، خورما و تری چاکرینی میوه کانه، لهو کاته دا هه ر ئهوانه یان هه بووه.

﴿ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ ﴾ وه توشی خاوهنی بیستانه که بوویی پیری و لاوازی و بی هیژ بوویی و نه توانی ئیشی بکا، له هه موو لایکه وه پیوستی زور رووی تی کردبی و، دارایی تری نهیی جگه لهو باخ و بیستانه.

﴿ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ ﴾ وه بیی بو خاوهنی بیستانه که لهو کاتی پریه دا چه ندین منالی لاوازو بی هیژ، وه باو که که یان جگه لهو باخ و بیستانه هیچ شتی تری نهیی ئا لهو کاته ناسکه دا.

﴿ فَأَصَابَهَا إِغْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ ﴾ دواپی تووشی ئه و بیستانه بیی و په لاماری بدا بایکی گیه لۆکه ی گهرم و لول بخوا به ره و ناسمان بکشی له نیو ئه و بایه دا ههیی ئاگریکی به تین و گپدار له دوایدا ئه و باخ و بیستانه بسوتی و بیی به خه لۆز، وه خاوه نه که ی سه رگهردان و دهسته ئه ژنۆ دانیشتی.

زور روون و دیاره ئه و که سه ی ئه و جو ره رووداوه ی بی ناخوشه که به سه ر خویی و بیستانه که ی ها توه. ههروهك ئه و خاوهن بیستانه یه ئه و که سه یش بو بهر چاوی دانیشتوان و ناو ده رکردن ئه مپۆ دارایی خوی بدا به هه ژاران هه تا بلین:

مرۆفی چاکه، له پۆزی دووایدا ئه و که سه یه به و په ری پیوستی به پادا شت هه یه که چی نه سه رداریک و نه یاری ده و پیشوازیکی هه یه بیگه یه نی به و پادا شته لای خوا، دهستی له هه موو شتی برپاوه لهو کاته ناسکه دا.

﴿كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَفْكُرُونَ﴾ ههروهك خوا باسی چاكر كردنو كوششی له ریگهی خوادا كرد، خوا بۆ ئیوهی پروون ئەكاتهوه نیشانە ناشكراو به نرخه كانی و چاكهی خوی له گهلتان بۆ ئهوهی ئیوه بیر بکه نهوه، له په رستندا هیچ كهس نه كه ن به هاوبه شی خواو ته می خواربین و بزائن ئەمپوتان بۆ نامینسی، چاك وایه پرووی خوتان وهر گیرن بۆلای پاشه رۆژ.

له ئایه ته پيشوه كاندا خوای گهوره پروونی كرده وه بۆ موسلمانان پيوسته له سهريان خو هه لكیش نه بن و نازاری هه ژاران نه دن، له مه و دوايش فه رمانان پي ئەدا ئەو شتانه ی نه ی به خشین پيوسته هه تا ئەتوانين له جوړه چاكه كان و نه ختینه ی درایان بن. نهك له خراب و له ده ست ماوه كانبن.

هه ندی له موسلمانان له و دارایه كه به شیوه یه کی نارها په یدایان كرده و، وهك دزی و قوما ر بهر له باوهر هینان نه یاندا به هه ژاران. یا له خورمای و شكه ل و خراب نه یاندا به هه ژاران نهك له جوړه جاكه كانیان، بۆیه خوا ی گهوره ئەم ئایه ته ی نارده خواره وه،

فه رموی:

يٰۤأَيُّهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا

لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ

بِخَالِدِيهِ إِلَّا أَنْ تَغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ

وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

﴿يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَلْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ﴾ ئەى كەسانىكى ئەوتۆ باوەرتان
هیناوە ئیو بەخش لە دارایە کانتان لە شتى ئیو پەیداتان کردوو بە بازرگانی و
پیشه‌سازی و ھەر کارى تریى و، پاك و رەواى و چاكى و خراپ نه‌بى.

﴿وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ﴾ وە بیه‌خشن لە شتى ئیمە دەرمان هیناوە بۆ ئیو لە
زەویدا وەك دانەوێڵەو بەرھەمی درختەكان. كەواتە پێویستە لەسەرتان كە قازانجیان كرد
لە بازرگانی و كارکردنتان و لە پیشەكانتان بە گشتى، لەوێ خوا بۆی دەرھێنان لە
زەویە ئیتر دانەوێڵە بى یا میو. زێړیى یا زیو. تەوتى یا ئەلماس. لەوانە ھەموو پێویستە ئەو
ئەندازەى خوا دیاری کردوو بیه‌خشن بە ھەژاران لە جۆرە چاك و بەنرخەكانیان.

﴿وَلَا تَيْمَمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ﴾ وەئیو نیازی خراپەى ئەو داراییە و ئەوێ ئیمە بۆ
ئێوەمان دەرھیناوە لەزەوی مەكەن ئیو ئەبیه‌خشن بەھەژاران.

﴿وَلَسْتُمْ بِأَخْذِيهِ إِلَّا أَنْ تُفْمِضُوا فِيهِ﴾ وە ئیو خۆتان ئەو شتە وەرنەگرن بۆ خۆتان
ئەگەر كەسێ ترییدا بە ئیو لەبەر خراپەكەى مەگەر كە ئیو چاوەپۆشن بۆ وەرگرتنى.
یانى ئیو شتێكتان لاى مەوێ بى لە بریتى چاكەى خۆتان خرابتان بدەن ئیو وەرى
ناگرن مگەر چاوەپۆشى بكەن لە وەرگرتنى، بلىن چارەمان نیه لەوانەى ئەمەشمان لەكەس
بەجى، ئیتر ئیو چۆن شتى خراپ ئەدەن بە ھەژاران.

﴿وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ﴾ وە ئیو بزەن بە راستى خوا پێویستى بەكەس نیه
ھەموو سامانى ھى ئەو، نابى شتى خراپ بیه‌خشن بە ھەژاران، خوا ھىچ شتێكى بۆخۆى
ناوێ ھەموو بۆخۆتان پاداشتەكەى ئەگەرپتەو. كەواتە ھەر شتى چاكە ئەو بەدەن بە
ھەژاران، خوا سوپاس بۆ كراو و ھەر ئەوشایستە سوپاسە بۆ ئەو ھەموو چاكانە خوا لەگەڵ
ئێوێ کردوو، وەشتى چاك وەرئەگرێ پاداشتى چاكی ئەداتەو.

كاتى بۆمان دەرکەوت خوگرتن لە دەست گیرۆی ھەژاران و بەخشینی دارایی خراپ
لە دلتێكى خراپ و نالەبارەو پەیدا ئەبى، وە بشزانى بۆلاى خوا ئەگەرپتەو. پاش ئەوانە
خوا روونى ئەكاتەو بۆ باوەرداران كە ئەو جۆرە كارانە ھۆكانیان لە شەیتانەو،

تەفسیری زمانكۆبى

﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ﴾ شهیتان بهلّین ئەدا به ئیوه به ههزاری و به ههزاری ئەتان ترستی و ئەجّاته دلتانهوه که دارایی خۆتانه مەبهخشن، یا له جوړه چاکهکان مەدهن به ههزاران نهوهك تووشی ههزاری بن.

﴿وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ﴾ وه شهیتان فرمان ئەدا به ئیوه به کردنی گونا، هانتان ئەدا له شهر رژدی و نهانی چاکه‌ی دارایتان، له جوړه خراپه‌کانیان بیده، واتان لّی ئەکا رژدومشت قوچاوین له ناستی ههزاران.

﴿وَاللّٰهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَقَضَاءً﴾ وه خوا بهلّین ئەدا به ئیوه به لّی خوشبوون له‌سەر به‌خشیانی دارایتان به ههزاران له‌لایەن خۆیهوه، به‌وه‌ی سامانی زۆرتان بداتی لّهم رۆژەدا به هۆی چاکه کردیان له‌گەڵ ههزاران، به‌وه‌ی چاکتر له‌وه‌ی ئە‌ی به‌خشن بێته جیگه‌ی، باشه‌یتان لووتی بسۆلّیه‌وه که بهلّین ئەدا به ههزاریتان.

﴿وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ وه‌خوا به‌خشنده‌ی زۆر فراوانه، به‌تایه‌تی بۆ ئەو که‌سانه دارایی خۆیان ئەدهن به ههزاران، به‌لّینی خۆی جی‌به‌جی ئە‌کا له زۆرکردنی دارایتان و لّی خوشبونتان، زۆر زانایه کامه‌تان شایانی لّی بردن و دارایی زۆرتان بداتی، هەر یه‌که‌تان به‌ گوێره‌ی کارو کرده‌وه‌ی خۆتان.

له‌ کاتیکا زانیمان له‌ نایه‌ته‌ پێشوه‌ کانه‌وه‌ شه‌یتان به‌لّین ئەدا به ههزاری و فرمان دان به‌ گونا‌ه‌ کردن، خوایش به‌لّین ئەدا به‌ لّی خوشبوون و دارایی زۆرکردن. پاش ئە‌وانه‌ خوا نا‌گادارمان ئە‌فه‌موی: هەر به‌لّینی خوا سەر ئە‌که‌وی، چونکه به‌لّینی خوا به‌ گوێره‌ی زانایی و دانانی هه‌مو شتی‌که له‌ جیگه‌ی شیاویی خۆیدا.

به‌لام به‌لّینی شه‌یتان پاش نا‌واتی پر‌وپوچ و گو‌تره‌کاری که‌وتوه‌وه. هیچ شتی به‌ران‌بەر ویستی خوا خۆی نا‌گرئ، وه‌ با‌وه‌ردان هەر ئە‌بی سەر‌بکه‌ون به‌ مەر‌جی د‌وای ر‌ان‌وم‌ایی بکه‌ون و ژیری خۆیان ب‌خ‌نه‌ کاره‌وه، له‌ خوا پ‌ه‌رستی لا نه‌ده‌ن، خ‌وای گ‌ه‌وره‌ می‌ه‌ره‌بانی خۆیمان بۆ باس ئە‌کا و ئە‌فه‌رم‌وی:

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
 أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٣٦٩﴾

﴿يؤتي الحكمة من يشاء﴾ خوا ئەبەخشی راڻویی بۆ لای رینگە ی راست و بەختیاری
 لە ھەردوو جیھاندا بە کەسێ ئارەزووی ھەبێ ، بە گۆڕە ی زانین و میھرەبانی خۆی و دانانی
 ھەموو شتێ لە جیگە ی شیاوی خۆیا ، ئەو شتانی ئەبەخشی بەو کەسانە و یاریدەیان ئەدا بۆ
 ئەو ی بەردەوامین لە سەر پەرستنی خواو گۆی رابەلێن بۆ نامۆزگاری قورئانی پیرۆز ، بۆ
 قورئان و فەرمودە ی پیغممەر و زانیی بەسوود ، ئادەمیزاد ئەگەینەن بە رەزایەتی خوا و
 کارکردن بۆی ، حکیم لای خوا زانایەکی کارکەرە بۆ سوودی ھەردوو جیھان .

زانایان بۆ ووشە ی (الحکمة) مانای زۆریان بۆ لێک داوەتەوہ : نامۆزگاری ، زانین و
 تێگەشتن ، فروستادەیی ، قورئان ، زانیە ئائینیەکان ، پەرستنی خوا ، فیروونی یاسای
 چۆنیی پەرستن و مامەلەکردن و ھەلسان و دانیشن لە گەڵ یە کۆری ماناکە ی ھەر
 کامیانێ جیگە ی خۆیەتی ، لەوانە ی ھەموویان بگریتەوہ ، ھەروایشە ، بەلام ئەو ی شایانی
 باس ی ھەرکەسێ کاریکی چاک بکا ، بە گۆڕە ی زانین و ژیری خۆی ئەو کارە جیگە ی
 شیاوی خۆی گرتی ، ئەو کەسە پێی ئەوتری خواوہن حیکمەت ، کەواتە ھەر پیغممەران یا
 زانایان و دوستانی خوا خواوہنی حیکمەت نین ، بگرە ھەر کەسێ کاریکی بەچاکی کردبێ
 پێی ئەبێزری خواوہن حیکمەت ، جوتیار بێ یا پیشەساز ، بازرگانێ یا موحە خۆر ،
 نامۆزگاری کەر بێ یا خوتبە خوین ، کاربەدەست بێ یا ژێردەستە ، سەرباز بێ یا قوتابی ...
 ھەتا دی .

﴿ومن يؤت الحكمة فقد أوتي خيراً كثيراً﴾ وە ھەرکەسێ ببەخشی بەو زانین و کاری
 لە جیگە ی شیاوی خۆیدا و ، راڻویی وەرگرت بەراستی بەخشاوہ بەو کەسە چاکە ی
 زۆر ، بەشیوہیە جگە لەخوا ی گەورە کەسێ تر نەزانی .

تەفسیری زمانکۆیی

﴿وما يذكر إلا أولوا الألباب﴾ ونامۇزگارى وەرنگرى بەنامۇزگارى خواو كارى بىن
ناكا مەگەر خاوەن ئەقلەكان ، ئەوان نامۇزگارى قورئان بەھەموو چاكە زۆرەكانىھو
كارىيان تى ئەكا ، ئەبىتە ھۆى پاداشتى ھەردوو جىھانىيان ، ئەھوى راستى بىن مەروفى ژىر
بەدلىكى بىن گەردەھو باومش بۆ چاكە ئەگرىتەھو ، خۆى گىل و گەوج ناكا و ناكەوتە نىو
گومرايى . لەو چاكە زۆرانەھە دواكەوتنى ژىرى بىن گەرد و ئاينى راست و دانانى ھەموو
شتى لەجىگەى بۆ دروست كراوى خۆى .

كەواتە ئەو كەسانەى بۆنبای ھایدروچىن و نىزۆن و ناپالم و كەشتى بۆشايى دروست
ئەكەن بەوان ناوترى خاوەن حىكمەت ، چونكە بۆ كارى چاكە و جىگەى چاك بەكارى
ناھىن ، ئەو كەسانە خاوەن سەم و خوين خۆر و خوين رىژن . وەك زانراو بۆنبای وایان
دروست كەردوھە توانای سەد ملیۆن تەقەمەنى تىدايە ، ئەتوانى لە يەك چركەدا سەد ملیۆن
كەس بكۆژى ، ئەو كەشتى بەزۆرى ھەر بۆ ئەھە جىگەو شوین بۆ فرۆكە جەنگىەكان
دىارى بكا كەھەرچى گيانلەبەر ھەيە لەوجىگەدا بەيەك چركە لەناوى بىەن . ئەو
پروپاگەندەيەى ئەوان بلاوى ئەكەنەھە كەئەوانە بۆ بوژانەھەى ئادەمىزادە كەردەھەى ئەوان
و تاقى كەردەھەى دانىشتوان بەدرويان ئەجاتەھە . شارى ھۆراشىما چاكترىن بەلگەيە
بۆمان . ھەروھەا گازى كىمىاوى بەكارھىترا لەھەلەنجەى شەھىدا .

كەواتە ئەو كەسانە فرىيان بەحىكمەتەھە نىە بگرە خوين مژ و خاوەن سەم و دوژمنى
ناشتى و ئادەمىزادن .

جائى تر خواى گەورە دىتەھە سەرباسى چاكەكەردنى موسولمانان و ھاندانىيان . خوا
ئەفەرمۆى ھەرچاكەبكەن ، ئەو كەسانەى خىزانەكانىيان بەخىو ئەكەن وەيا پىويست ئەكەن
لەسەر خويان چاكەيەبكەن خواى گەورە ئەزانى بۆ چ شتى ئەيكەن ، چاكەكان بشارنەھە
يا نەيشارنەھە ، ناگادارە كامىيان راست ئەكەن و كامەيان سەمكارن . ئەفەرمۆى :-

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ
يَعْلَمُهَا وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ إِنْ بُدُوا
الْصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٧١﴾

﴿ وما آنفقتم من نفقه ﴾ وهشتی ئیهی باوهردار بهخشیوتانه و دهرتان کردوه له
نازوخه بزړنگه خوابی یا لهړنگه شیتانا بی لهنازوخه پیوست کراوه کانی یان پیوست
نه کرابی لهسدرتان ، کهمن یا زور ، لهړنگه چاکه دا داتان نابی یا له گوناها ، بهناشکرا
دایتیان بههژاران یان بهنهی .

﴿ او نذرتم من نذر ﴾ یا پیوستان کردبی لهسدر خوتان بههر شتی بی لهپهرستی
خوادا دوابی ئیه نمو شتهتان بهجی هینابی .

(نذر) نهویه نادهمیزاد پیوست بکا لهسدر خوی شتی کهپیوست نه بوی ، (نذر)
بهگویره یاسای نیسلام ، بهوه نه بیژری نادهمیزاد شتی پیوست بکا لهسدر خوی ،
به نه ندازه به کی دیاری کراو له دارایی خوی که بیبه خشی لهړنگه ی خوابی بههژان
تایبه تی ناسراو ، نهک هدر به نه نه له دلدا بریاری بی بدا ، وهک بلتی : لهسدرم بی . یا
پیوستی لهسدرم پنج دینار یا زورتر یا که متر به خشم لهړنگه ی خوابی ، پیوسته هدر
لهبر خوابی و لهړنگه ی نهودابی . کهواته نه گهر مروفتی ووتی : لهبر پیغمهر یا لهبر

فلان دوستی خوا ئەو و وڵاخە سەر ئەبڕم ، یا ئەو ئەندازە پارەبە بێهەشم ئەو بەلێنە پووچە و دانامەزری و قەدەغەشە . بگرە بەهاوبەشدانان بۆ خوا دانەری .

﴿فإن الله يعلمه﴾ دوا بێ بەراستی خوا ئەو شتە یۆ ئەبەهەشم یا پێویستی ئەکەن لەسەر خۆتان ئەیزانی و پەنھان نە لای ئەو ، پاداشت و تۆلە ی بەگۆرە ی مەبەستی خۆتان وەرئەگرن ، ئێر بۆ خواتان کردی یا بۆ شەیتان .

﴿وما للظالمين من أنصار﴾ وەنە بۆ سەمکاران هیچ پشتیوان و یاریدەدەری ، سەتەم کاران ڕژدو خۆ هەلکێشن ، یا ئازاردەری هەزاران و هیچ شتێ لەجینگە ی شیاوی خۆیا دانانین ، یا لەبەر ناو دەرکردن ئەبەهەشم ، یا لەبەلێنە کە ی خۆی پەشیمان ئەبێتەو ، ئەو کەسانە ی بەو جۆرە بن بێ یاریدەدەرن و پارانەو ی هیچ کەسێ بۆیان وەرناگیری بۆ لابردنی سزای خوا لەسەریان .

لەمەو دوا باسی دامەزراندنی نەزر و مەرجه کانی ئەکەین بەکورتی :-
موسولمانان بەگشتی پێک هاتوون بەبەلگە ی ئەو ئایەتە لەسەر ئەوێ ئەگەر موسولمانێکی ژیر و بالغ ، پیاوی یا ژن پێویستی کرد لەسەر خۆی کاریکی چاک بکا پێویست ئەبێ لەسەری ئەو کارە بکا . سەرەخۆ پێویستی بکا لەسەر خۆی یا بێهەستی بەشتی ترەو ... پایە و ڕوکنە کانی نەزر ئەمانە ی خوارەوێ ، بەبێ ئەوانە نەزر دانەمەزری :-

۱- پێویست کەر (ناذر) مەرجه موسولمان بێ . بەئارەزو ی خۆی بێ و زۆری لێ ئەکرای . بتوانی دەست کاری دارایی خۆی بکا ، منال و شێت نەبێ .

۲- رێستەبە بەکاربەینی بەلگەبێ لەسەر پێویست کردن (الصیغة) وەك بلی : پێویستی لەسەرم بۆ خوا ئەو کارە چاکە بکەم .

۳- پێویست کراو (المندوب) مەرجه ڕەوایی . ئەکە قەدەغە بێ ، وەك بەخشینی دارایی پاک ، نوێژو ڕۆژوو حەج و خۆتەندنی قورئان .

نەزەر لەسەر دوو بەشە :-

۱- (نذر لجاج) یانی درێژە دان بەناکۆکی ، چونکە بەزۆری لە کاتی تۆرەیی و ڕقدا ئەبێژرێ ، بەو جۆرە مەرووفی خۆی یاکەسێ تر قەدەغە بکا لە کردنی کارێ یا ھانیان بدا بۆ کردنی کارێ ، یا بیهوێ کارێ جێبەجێ بکا . بۆ ئەگەر لە گەشتا گفتوگۆم کرد ، یا ئەگەر ئەو کارە بەو جۆرە نەبوو سێ ڕۆژ بەرۆژووایم ، یا پێنج دینار بدەم بە ھەژاران ، ئەو جۆرە نەزەر پێویستە ئەو مەرووفە یا ئەو شتە بکا ، یاوەک سوێند بریتی بۆ بدا بە ھەژاران .

۲- (نذر تبر) یانی بەلێن دان بە کردنی چاکە بەی تۆرەیی ، بە جۆرێ بۆ ئەگەر خوای گەورە نەخۆشێکە چاک کردمەو پێویست بێ لەسەرم سێ ڕۆژ بەرۆژوو بگرم ، یا پێنج دینار ببەخشم ، لەو کاتەدا پێویستە ئەو کارانە بکا ، ئێر ھەرکاتێ بێ دروستە . یابۆی : ئەگەر کورە کەم ھاتەو لە بەغدا دیناری ببەخشم یا سێ ڕۆژ بەرۆژوو بێم ، ھەر کاتێ کورە کەم ھاتەو پێویستە ئەو کارە دەست بێ بکا .

لەمەو بەر خوای گەورە باسی بەخشینی دارایی کرد بۆمان لە ڕێگەی خوادا .

لەمەو پاش بۆمان ڕوون ئەکاتەو کە بەناشکرا ببەخشێ یا بەپەنھانی ھەردوو لایان چاکە ، ئەفەر موی :-

﴿ إن تبدوا الصدقات فنعماً هي ﴾ ئەگەر ئێوە ناشکرای بکەن چاکە و بەخشینە کانتان لە کاتی دانیان بە ھەژاران ، لە دووایدا ناشکرا کردنی ئەو بەخشینە شتێکی چاکە . ھەتا بێتە ھۆی ھاندانی دانیشتوانی تر بۆ چاکە کردن و چاوی کردنی ئێوە ، بۆ ئەو ئێوە بیکەن بەبەلگە بەسەر پیاوانی ڕژدەو ، دلی خواوەن سامانی بەو ناشکرا کردنە ئێوە نەرم بێ لەسەر بەخشین .

﴿ وإن تخفوها وتؤتوها الفقراء فهو خير لكم ﴾ و ئەگەر ئێوە ئەو چاکە و بەخشینەتان بشارنەو و ھییان بەخشن بە ھەژاران ، دوا بێ ئەو پەنھان کردنە چاکترە بۆ ئێوە لە ناشکرا کردنیان ، دوورە لە بەرچاوی ، ھەژارانیش لە تانە ئێوە دوژمنان و بێ ئابرووی دوور ئەبن و

تەفسیری زمانکۆیی

کس بهوان نازانی ، مروف به گویره ی سروشت وای بی خوشه هیچ کسئی ناگای لی نه بی .

نهو شتانه ی باس کران مانای دهر که وتووی نهو رستانه یه ، به لام هندی له زانایان نه لنین نه گمر چاکه کانتان پیوست بوون به ناشکرا بیان دهن به هزاران هتا بو هه موو کسئی په رستی خوا دهر بکه وی ، نه گمر چاکه کانتان له پیوسته کان نه بوو به نه پئی بیه خشن هتا له ناو بردن و له بهر چاوی دوور بن .

﴿ویکفر عنکم من سیناتکم﴾ وه خوا بو ئیوه ی لانه با هندی له خراپه کانی ئیوه نه ک هه موویان به چاکه کردنتان له گه ل هزاران . به مخرجی نهو خراپانه سته مکردن له ناده میزاد نه بی .

﴿والله بما تعملون خبیر﴾ وه خوا به شتی ئیوه بیکه ن له چاکه کردنتان به ناشکرا و به نه پئی به هزاران ناگاداره و نه زانی .

موسولتمانان چاکه یان له گه ل بی باوه ران نه نه کرد باوه کو خز میشیان بوونایه ، نه گمر داوای به خشیانی شتیکیان بکردایه ئه یان ووت ، هتا موسولتمان نه بن هیچ شتیکتان ناده یی ، بویه خوا فه رمانی پیدان به چاکه کردنن له که لیان باوه کو بی باوه رین خوا نه فه رموی :

لَيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ
وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلِأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ
وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

﴿ ٢٧٢ ﴾ لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أَحْصَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
 لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ
 الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ
 لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
 فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿ ٢٧٣ ﴾ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ
 بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ
 رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿ ٢٧٤ ﴾

﴿ ليس عليك هدام ﴾ لهسهر تۆنيه موحهمهه رانموی نادهمیزاد و لهسهر تو پیوست
 نه کراوه ، وهئو شتهی لهسهر تۆیه شارهزایی کردنی نهوانه بانگ کردنیان بۆ لای ناین ،
 هیچ کس نابئ نازاری بدرئ بدهبهخشینی دارایی لهم رۆژهدا بههوی باوه رنهینانیهوه ،
 نابئ تهنگهتاویان بکهن بۆ باوه ر هینان باوه کو لهلایه ن پیغمهه ریشهوه بیت .

﴿ ولكن الله يهدي من يشاء ﴾ وههلام خوا رانموی کهسی نهکا نارهزوی ههبن ، نهو
 نایهته بهلگهیه لهسهر نهوهی چاکهکردن و دهست گیرویی بی باوه ران بهدارایی دروسته ،
 نایا بهو داراییه که پیوست کرابی وهک زهکات دروسته یا نه ؟ بهگویرهه ریه فرموده
 پیغمهه ر ﴿ ٢٧٤ ﴾ زهکات دان بهبی باوه ران دروست نیه ، پیوسته لهجگهی پیوست کراو
 دهست گیرویی بکرتن بی باوه ران .

تهفسیری زمانکویی

﴿ وما تنفقوا من خير فلا لنفسكم ﴾ وههه شتی ئیوه بیبهخشن لهچاکه کردن بهدهرامه تی خوٲان دوا بی پاداشته که ی بوٲ خوٲانه ، ئیٲر بهموسولٲمانانی بدهن یا به بی باوهٲان یه کسانه لای خوا .

﴿ وما تنفقون إلا ابتغاء وجه الله ﴾ وهٲیوه ی موسولٲمانان نه بهخشن دهرامه تی خوٲان مه گهر بوٲ داواکردنی پاداشتی خواو رهزایتی خوا و مه بهستان هه ره خوا بی ، هه ره خوایش لیٲان وه ره نگری بهموسولٲمانانی بیبهخشن یا به بی باوهٲان ، بهمه رجی له دارایی پاک بی نهك خراب ، نازاری که سیش مه دهن به خوٲ هه لكیٲشان به سه ره هزاراندا .

﴿ وما تنفقوا من خير یوف إلیکم وأنتم لا تظلمون ﴾ وههه شتی ئیوه بیبهخشن له چاکه ی داراییٲان نهو چاکه یه پاداشته که ی نه دری به ئیوه به چه ندین چه ندانه ئیٲر بیانوتان نامیٲی که نه یه خشن له داراییه چاکه کانتان ، ئیوه ستهمتان لیٲ ناکری به کهم بوونه وه ی پاداشته کانتان ، ئیٲر با نهو که سه نه یده نی بی باوهٲیٲی ، بهمه رجی هه ژار بی .

کۆمه لیٲ له موسولٲمانان کۆچیان کرد بوٲ مه دینه ، وازیان له نیشتمان و دارایی خوٲیان هیتا بوو ، خوٲیانیان بوٲ به رزی ئیسلام ته رخان کردبوو ، له مه دینه دا نه خزم و نه دهرامه تیان هه بوو ، بوٲیان نه نه کرا کاری بکه ن بوٲ ژیانی خوٲیان نهو که سانه نه گه یشته (٣٠٠) هه تا (٤٠٠) کهس ، جیگه ی ناسایش و نارام گرتیان نه بوو . له بهر بیٲ جیگه یی له مزگه و تا دانه نیشتن بوٲ خوا ردن و خه وتن . خوا په رستیان نه کرد و هه ندی جاریش پاسه وانی خانوه کانی پیغه مه ریان نه کرد ، فیٲری قورٲان نه بوون که گه وه ره ترین په رسته ، له گه ل پیغه مه ریشدا نه چون بوٲ جه نگ ، له سییه ری مزگه و تا خوٲیانیان نه حه سانه وه . پیغه مه ره ﴿﴾ زۆر جار ان دلخوٲشی نه دانه وه ، نه یفه رموو هه ره که سی وهك ئیوه وایی و رازی بیٲ به وه ی تووشی بووه ، به راستی له هاوٲیکانی منه و موژده تان نه ده می . نهو که سانه به وان نه بیٲرا (أهل الصفة) ، نه وان له هه مموو کهس زیاتر شایانی ده ست گیرۆین . نه م نایه ته ده رباره ی نه وان ها ته خوا ره وه فه رموی :

﴿ للفقراء الذين أحصروا في سبيل الله ﴾ نهو چاكه و بهخسینه بو كه سائىكى نهو تویه وړپگه لى گرتون جهنگ كردن لهړپگه لى خوادا و قهدهغه لى كردون له كار كردن بو گوزهرانى خوږيان .

﴿ لا يستطيعون ضرباً في الأرض ﴾ نهو ههژارانه توانايان نيه بههوى خهريك بونيان به جهنگه وه برون و هاتوچو بكن بهزهويدا بو بازرگاني و كار كردن بو ژيانى خوږيان بههوى جهنگه وه .

﴿ يحسبهم الجاهل أغنياء من التعفف ﴾ گومان نهبنه نهو ههژارانه كه سىكى نهزان و بى ناگا له چوڼيتى نهو ههژارانه كه ساماندارن له بهر نهوه لى خوږيان راگرتووه له داوا كردنيان له دانيشتوان و داواى هيچ شتيكيان لى ناكه .

﴿ تعرفهم بسيماهم لا يسألون الناس إلحافاً ﴾ تو نهو ههژارانه نه ناسى كه ههژارن بههوى نيشانه لى شيوازيان كه لاواز و رهنگ زهردن ، داواى هيچ شتى ناكه له ناده ميزاد به قير سچمه لى و يه خهيان بهر نه ده ن هه تا شتيكيان نه ده نى .

﴿ وما تنفقوا من خير فإن الله به عليم ﴾ وه شتى ئيوه نه يه خشن له چاكه و بهخشين به ههژاران دوا لى به راستى خوا بهو شته نه زان و له ناوى نابا .

خوا لى گه وړه لهو نايه ته دا باسى دانيشتوانى سېبه رى مزگوت به چاكه نه كا به مانه لى خواره وه :

۱- نهو كه سانه خوږيانان ته رخا ن كړدووه بو جهنگ و فيربوونى قورئان و په رستى بو خوا .

۲- ناتوان هاتوچو بكن به سهر زهويدا بو بازرگاني و كار كردن له بهر كار يكي گړنگر .

۳- نهو كه سانه خوږياريزن له پارانه وهيان له گه ل ناده ميزادا بو به ده ست هيئانى ده رامت .

۴- نیشانهی هه‌زاری به‌ناسانی له‌پروومەت و شێوازیان دەرئەکه‌وی به‌هۆی لاوازی و پەنگی زەردیانەوه .

۵- بەو ئایەتە بۆمان دەرئەکه‌وی داواکردنی هەر شتێ لەئادەمیزاد قەدەغەیه به‌واز نەهێنان له‌وان هەتا شتێ بەدەست نەهێت ، پێویستە باوە‌پداران خویان لابەرز بێ و پشت بەخوا ببەشتن .

خوای گەوره باسی ئەو کەسانە ئەکا کە دارایی خویان به‌شەوو بە‌پڕۆژ بە‌نهیتی و بە‌ناشکرا ئەبە‌خشن ، خوا بە‌لێن به‌وان ئەدا پاداشتی گەوره‌ی بۆ داناون ، لەهەردوو جیهاندا خەفە‌نتباریان ناکا ، چونکە هەموو کاتێ خۆیانیان داناوه له‌پێگە‌ی هه‌زاراندا ؛ بۆیه خوا ئەفەرموی :

﴿الذین ینفقون أموالهم باللیل والنهار سرّاً أو علانیه﴾ کەسانێکی ئوتۆ ئەبە‌خشن دارایی خویان به‌شەوو بە‌پڕۆژ بە‌پە‌نهانی و بە‌ناشکرا .

﴿فلهم أجرهم عند ربهم﴾ دوا‌ی بۆ ئەو کەسانە هیه پاداشتی چاکە‌کانیان له‌خزمت پە‌روه‌رده‌که‌ری خویان کە‌بریتی‌یه له‌بە‌ههشت و رابواردنی هه‌تاهه‌تایی .

﴿ولا خوف علیهم ولا هم یحزنون﴾ وه‌ترسیان له‌سەر نایێ و ، ئەوان خەفە‌نتبار نابن . ئەو ئایەتە هاتووته‌خواره‌وه‌هه‌ دەر‌بارە‌ی ئەو کەسانە هەموو کاتێ خویان دائە‌نێن بۆ خزمت کردنی هه‌زاران ، بە‌رده‌وامن بۆ به‌خشی‌نی دەر‌امە‌تی خویان به‌وان هەر‌کاتێ ئادە‌میزاد تووشی هه‌زاری و ناخۆشی بین کۆتوپر پێ‌ویستە‌کانیان جێ‌به‌جێ ئە‌که‌ن شه‌و بێ نا‌یخه‌نه‌ پڕۆژ ، پڕۆ‌بێ نا‌یخه‌نه‌ شه‌و ، بە‌نهیتی و بە‌ناشکرا خه‌ریکن بۆ خزمتیان . که‌واته ئەو ئایەتە بۆ هۆیه‌کی تایبە‌تی نه‌هاتوووته‌خواره‌وه‌هه‌ . هەر‌چه‌نده هه‌ندی له‌زانایان ئە‌لێن : هاتووته‌خواره‌وه‌هه‌ دەر‌بارە‌ی ئە‌بویه‌کری کۆ‌ری قوحافه‌ که هه‌زار دیناری به‌خشی به‌شه‌و ، هه‌زار دیناری به‌خشی به‌پڕۆژ ، هه‌زار دیناری به‌خشی به‌نهیتی ، هه‌زار دیناری به‌خشی به‌ناشکرای ، هه‌ندی له‌زانایان ئە‌لێن : دەر‌بارە‌ی عە‌لی کۆ‌ری ئە‌بوتالیب کە‌ته‌نها چوار

درهه می هه بوو ، درهه میکی به شهو و درهه میکی به رۆژ ، درهه میکی به نهینی و درهه میکی به ناشکرای به خشی .

خوای گه وره چوار ئایه تی یهك له دوای یهك له باسی هه مه جوړه ی ئه و كه سانه ی ده رانه تی خو یان ئه به خشن به هه ژاران و له رینگه ی خوا دا ، یا له رینگه ی شه ی تانه و به رچاو ی و ناو ده ر کردن نار دوه ته خواره وه ، به و ئایه ته کوتایی پێ هیناوه .
دهست گیرۆی هه ژاران به دوو جوړه دارایی ئه کری :

یه كه م : به داراییه پێویست نه كراوه له سه ر موسو لمانان له لایه ن خوای گه وره وه . به لام با وه رپوون به خوا پالیان پێوه نه نی و به چاکی ئه زانی له ده رانه تی خو یان به شی هه ژاران به دن با پێویستیش نه بی له سه ریان .

دووه میان : به ده رانه تی كه له لایه ن خوای گه وره وه به نه ندازه یه کی دیاری كراو پێویست كراوه بۆ هه ژاران و بۆ پێویسته گشتی به كان ، ئه م جوړه به شه یان پێی ئه و تری :
زه كات ، زه كاتیش مافیکی دیار كراوه بۆ ئه و لایه نانه دانراوه له سامانی ئاده میزاد ، زه كات پایه ی سېهه می پێچ پایه كانی ئیسلامه كه بریتین له (شایه تمان ، نوێژ ، زه كات ، جه ج ، رۆژوو)

هه ندی له زانایانی خاوه ن خبه رت وایان داناوه كه زه كات یا په یه روه یکی ئابووری یه یا ده ستوری ئابووری ئیسلامه ، هه ندی تریان وایان داناوه زه كات زه ربیه یه و سه رانه یه كه خراوه ته سه ر ده رانه تی سامانداران ، ئه و په ری رێزم بۆیان ئه وه ی راستیی زه كات نه ده ستوری ئابووری یه و نه زه ربیه شه ، زۆر دووره له وانه وه ، چونكه مه رجه بنچینه یی بۆ دروست بوونی زه كات وه رگرته ی له خاوه ن ده رانه تی و له هه ژاران هه ر بۆ ئه وه یه په رستنی بۆ خوا ، به بی ئه و مه به سه ته زه كات له لایه ن خوای گه وره وه وه رناگیر .

بائه مه ش بزاین ده ستوری ئابووری به مانای ئه م سه رده مه بریتیه له پشت به ستن به كه ره سه ته و هۆیه كانی به رهه م ، وهك زه وی و زار و كانگای پشه سازی كه ده رانه تی

چەند کەسیکی تایبەتیە کەدەستیان بەسەردا گرتوووە لەسەرمايەدرارنی رۆژئاوا ، یا بەدەرمايەتی ھەموو گەلی دانەنن و ، کاربەدەستان سەرپەرشتی ئەکەن ، وەك سۆشیالیستەکان ئەیلێن ، ئەو یاسایە کەبۆ زەکات دانراوە زۆر زۆر لەوانەووە دوورە ، زەریبەیش کاربەدەستان وەری ئەگرن و بەس ، ھەر ئەوانیش پێویستە بیبەخشن ، خواوەنەکە ی ناتوانی بەکەسی تری بدا ، نایشتوانی نەیدا بەکار بەدەستان .

بەلام ھەمووزانایان پێك هاتوون لەسەر ئەمە ی خواوەن دەرمايەت خۆی ئەتوانی بەبێ ناگاداری کاربەدەستان زەکات ببەخشی بەجیگە ی دیاری کراوی خۆی ، بروایشی پێ ئەکرێ بەبێ سوتندخواردن و بەبێ شایەت .

کەواتە زەکات لەکوێ و زەریبە لەکوێ ؟ بگرە ئەو کەسە لەلایەن کاربەدەستانەووە دانراوە بۆ کۆکردنەووی زەکات ئەتوانی بەبێ پرۆسی ئەوان ببەخشی بەھەزاران .

لەوانەییە یەکی بۆ : پێویست کردنی زەکات ئەوھەمان بۆ دابین ئەکا کە ھەژاری سەروشتییە و پێویست کراوە لەژیانا ، بۆیە ئیسلام ئەیەوێ چارە ی بکا بەھۆی زەکات و پیتاکی ترەو ، بۆمان دەرئەکەوێ لەئەنجامدا ئیسلام ئادەمیزاد ئەکا بەدوو چین ، یانی چینایەتی پەیدا ئەکا بەھەژاری و بەسامانداری و ئەو یش رەوا نییە ، وەلامی ئەو جوۆرە کەسانە بەمانە ی خواوەنە ئەدریتەووە :

١- ئەو جیگانە ی زەکاتیان بۆ دانراوە و ئەبێ ھەر ئادەمیزاد بن ھەتا بیژری ئیسلام بەچینایەتی رازیە ، بەلکو زەکات بۆ ھەموو سوودە گشتییەکان دانراوە ، وەك نازوخە ی جەنگاوەران و ھەموو چاکە گشتیەکان لەو کاتەدا ئادەمیزادی ھەزار دەست نەکەوێ ، کەواتە پێویست کردنی زەکات لەبەر ئەو نە ی ئیسلام بەچینایەتی قیناتە ، چونکە وائەبێ ھەزار ھەر نەبێ .

٢- بەراستی بیژری ژبانی کۆمەلایەتی (الضمان الاجتماعي) گرتوینە ئەستۆی خۆی بۆ پێك کەوتووێ و بێ دەرمايەتان کەبیانپاریژێ لەھەژاری و ئاوارەیی ، ئەو جوۆرە بەخێو

کردنە پەيدا بۈۋە لەشارە سۆشالیستەکانى ئەوتۆر كەپرۋاى بەجىاۋازى چىنايەتى نىە ،
ھەموو ئادەمىزاد ئەگرىتەۋە بەبى بىر كۈرەنەۋە ، بەزەكات و دەرامەتى تىرىش پىۋىستى ئەۋان
جى بەجى ئەكرى .

۳- ئىمە چ شتى بکەين بۆ نەخوشى خاۋەنى پارەى دەرمان نەبى ، بەمرۆفئىكى برسى
ئەوتۆ دەستى نەكەۋى كارى بۆ خوار دەمەنى خۆى لەكۆمەلگايە بالتى كىشايى بەسەريا
گەندەلى ژيانىان ، ئايا ئىمە ۋاز لەۋ كەسانە بەئىن ھەتا ئەۋ كارە گەندەلەنە چاك ئەبن و
نیشانەى ھەژارى و خراپە نامىتى و جىھان خۆى بۆخۆى چاك ئەبى ، يا ئىمە ياسايە
دروست بکەين بگريتە ئەستۆى خۆى ژيان بۆيان و رىنگە بگريئ لەخراپەيان ؟ . لەپاشا ئايا
ئەگونجى گۆرپانى ئەۋ خراپانە ونەمانى ھەژارى بەماۋەيەكى كەم و بەبى ئەۋەى كۆمەلگا
چەند تەۋەر و پلەيەك بېرى ؟ بىنگومان ناگونجى ، پىۋىستە ئادەمىزاد خۆى ماندو بكا و ،
بەھۆى زەكات و دەرامەتى ترەۋە ئەۋ كارە خراپانە بنەبر بکەن ، بى ئەۋەى بىر لەچىنايەتى
بگريتەۋە .

بەراستى ئىسلام ھەلساۋە بەدزى لاۋازى ئادەمىزاد بەھەموو شىۋەيە بە بەتايىەتى بۆ
قەلاچۆكردى ھەژارى . بەراستى پەيامى ئاسمانى گرتۈيەتە ئەستۆى خۆى رېزگرتن و
بەختىارى ئادەمىزاد ، ھەژارى ئەۋ پەرى كەم كۈرەنەۋەى رېز و بەختىارىە بۆيان . ئىسلام
ھەرگىز ئەۋەى ناۋى ئادەمىزاد بىر رېز بى ، ئىز چۆن چىنايەتى بەھەژارى و ساماندارى
پەيدا ئەكا كە ئەۋپەرى بى رېزى ، ئىسلام قەدەغەى ناكە ھەندى لەئادەمىزاد دەرامەتى
لەھەندى تىران زۆرتىبى بەبۆنەى ماندوۋ بوون و زانىارى ھەندىكىان لەۋى تىران
بەجۆرىكى ۋا لەئەندازەى گونجاۋ دەرەجەى ، بەلام ئىسلام بەرەۋاى دانانى ھەندى
لەئادەمىزاد ھەژار بن و بى ھىز بن و ژۆردەستەى نارەۋا بن .

ئىسلام ھەر بۆ ھەژاران زەكاتى دانەناۋە ، ۋەك ھەندى ۋاى ئەزانن ، بەلكو دانراۋە و
كراۋە بەياسا بۆ لا بردنى دەيان كۆرەۋەرى كۆمەلايەتى كەيەكى لەۋانە لا بردنى ھەژارىە ،

ئەوانی تریش وەك بنبەر کردنی کۆیلەیی بە گوێرە ی توانا بەندەکان بکەرپین بەزە کات
 رزگاریان بێی لەبەندایەتی ، بۆ رێك خستنی لەشکری ئیسلام ، بۆ دروستکردنی مزگەوت
 و پرد و خەستەخانە و زانکۆ و پەیمانگا و سازکردنی شوێنی حەسانەووی هەتیوان و پەك
 کەوتوووان . ئەگەر کاتێ هات هەژاری لەنیو ئادەمیزادا نەما ، پێویستیان بە هیچ شتێ
 نەبوو ، لەهەم و لایە کەووە کەم و کورپان نەما ، لەو کاتەدا پێویستی زە کات لەسەر
 ئادەمیزاد هەلەنگە گیرئ ، چونکە جیگەیی بەخشینی دەستناکەوئ . کەوابو لە کوئ زە کات
 چینیایەتی دروست ئەکا ، ئەو کاتە هەردیت چونکە پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ ئەفەرموئ :
 (دەرامەتە کانتان بێخەش بەر لەووی کەلەمە و پاش کاتێ دیت خاوەن زە کات ئەگەرئ
 کەسی دەست ناکەوئ وەری بگرئ چونکە هەمویان خاوەن سامان) بوخاری (باب
 الفتن) .

ئیسلام پێویستی کردووە لەسەر خاوەن دەرامەت کەزە کات بێخەش بەهەژاران
 لەرێژیان کەم نەکاتەووە و هەستیان بریندار نەکەن و وابزانئ پێویستی سەرشارانی خۆیەتی و
 پێویستە لەسەری و ئەیداتەووە .

ئیسلام بەبێ گومان پیش هەموو ئاین و یاسای دەستکرد کەوتووە لە بەخشین و دانانی
 زە کاتا ، ئەو یاسا مەروفاوەتی بە هیچ کەسی رێگەیی پێ نەبردووە بەر لەئیسلام ، لەپاش
 ئیسلام بەسەدان سالت جگەیی موسولمانان ناچار بوون زە کات بکەن بەیاسا بۆخۆیان ،
 بەلام ناویان نا (الضمان الاجتماعي) .

گەورەترین و چاکترین کاری ئیسلام بۆ هەژاران ئەمەییە هەموو یەکیکیان بە گوێرە ی
 توانای خۆیان بخرێتە کار کردنەووە هەتا هەست نەکەن بەناتەواوی خۆیان لەژاندا هەتا بەر
 میهرەبانی خوای گەورە بکەون : کەبەندە ی کارکەری خۆش ئەوئ .

خوای گەورە لەئایەتە پیشووەکانا باسی بەخشینی دەرامەتی بۆ کردین کە پێویستە بەهیچ
 مەبەستی نەبێخەش بۆ جگەیی خوا ، بۆ پاک کردنەووی خۆی و دەرامەتە کە ی بێ ، بۆ

هاوسه‌ری به‌یه‌که‌وه نوسانی ئاده‌میزاد بی به‌برایه‌تی . له مه‌وپاشیش باسی سودمان بو ته‌کا که دژی ئه‌و به‌خشینه‌یه ر‌امان بوارد ، نه‌به‌خش‌ی دارایی خو‌ی به‌مروفتی به‌شیوه‌یه پاره‌که‌ی خو‌ی به‌زورتره‌وه وه‌ربگری ، ئه‌و جو‌ره مرو‌فانه تی‌رناخون و چاو‌چنوک و پاره نه‌ده‌ن به‌دانیش‌توان به‌خرایه‌ی خو‌ی وه‌ری نه‌گریته‌وه بو پاشه‌روژی ، نه‌و که‌سانه داگیر‌که‌ری سامانی ئاده‌میزاد ، زیانه‌کانی سوود (الربا) له‌پاش مانا کردنی نه‌م نایه‌تانه‌ی خواره‌وه به‌کورتی باسیان نه‌که‌ین خوا یاریده‌مانی ، به‌تایبه‌تی بیت و فهری ده‌رامه‌ت و مرو‌فایه‌تی نایه‌لی ، بو‌یه خوا نه‌فهرموی :

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ
مِّنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ
فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ
اللَّهُ الرِّبَا وَيُرِي الصَّدَقَتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴿٢٧٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَأَتَوْا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ

وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَتَأَيَّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ
وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٧٨﴾ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا
فَأَذْنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ
أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَتْ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ۚ وَأَن تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ
إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ
اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

﴿ الذين يأكلون الربا ﴾ كهسانیکی نهوتو نهوون دهرامه تی سوود ، سود یانی
زور کردن ، یانی نهو كهسانه مامه له نه كهن و زورتر له وهی خویشان داویانه نهی سین و
وهی نه گرن ، ناو بردنی خواردن به ته نهی هیمایه بو نهوه له سودا زورتر بو خواردن بووه .
﴿ لا يقومون إلا كما يقوم الذي يتخبطه الشيطان من المس ﴾ نهو كهسانه هه لئاسنه وه
له گزړه كانیان له پروژی دواييدا ، مه گهر به وینهی هه لئسانی كه سیکی نهوتوی فیدار ،
شهیتان دابیتی لهو كهسه بو شیت كردنی ، یانی نهو كهسانه مامه له به سود نه كهن به ته واوی
ههروهك نهو كهسه وان دیو و درنج دهستی لیوه شانديی و تووشی شیتی و فی بوبی و
كهف بچه رینتی و لاقه فرتی بكا و سهری خوی بكیشی به دار و بهردا . له پروژی دواييدا
نهو جوړه كهسانه سوود خوړن نه ناسرین بهو جوړه كار و نه خویشیانه .

﴿ذلک بآئەم قالوا إنا البیع مثل الربا﴾ ئەو شتە ی تووشی ئەوان بوو لەو سزادانەیان بەهۆی ئەو بوو کە بە راستی ئەیان ووت سود وێنە ی فرۆشتن . یانی ئەو قازانجە لە فرۆشراوا پەیدا ئەبێ لە کرپن و فرۆشتندا کە لەو نرخە ی زۆرترە کە پێی کرپراوە وێنە ی هەر وەک ئەو قازانجە یە لە سودا وەر ئەگیرێ ، بەلای ئەوانەو فرۆشتن و مامەڵە کردن بە سود یە کسانن ، بگرە سود چاکترە ، نیت بۆ ئەبێ فرۆشتن و کرپن پەوایی و سود قەدەغە بێ ؟

بێ باوەران ئەیان ووت : ئادەمیزاد ئایا بۆیان نیە بایی پێنج دینار بفروشن بە شەش دینار ، یا کو تو پڕشتی بفروشن بە سێ دینار بۆ ماوە ی دوو مانگ ؟ بێگومان ئەوانە دروستن ، بۆ ئەبێ حەوت دینار بە هەشت دینار دروست ئەبێ خوای گەورە گومانە کەیان پوچ ئەکات و ئەفەرموی :

﴿وَاحِلَ اللّٰهِ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾ وەخوای گەورە پەوای کردووە فرۆشتن ، چونکە لەوا هەبە قازانج بۆ بکڕ و بفروش ، قەدەغە ی کردووە سود چونکە دارایی لەناو ئەبا و ئادەمیزاد نەخۆش ئەخا و قازانجە کە ی هەر بۆ یەک کەسە ، نیت چۆن هەر وەک یەک وابن ؟ بفروش خۆی ماندو ئەکا و ئارەق ئەپێژێ بە کاری بازرگانی بە کەلەک کەواتە قازانجە کە ی بەرانەر بەو ماندوو بونە یە ، بەلام سود وەرگر بە بێ ماندوو بوون دەستی ستم ئەخاتە کار بۆ داگیر کردنی دارایی خەلکی هەزار و دەرامەتیان بەبێ ماندوو بوون ئەیخوا ، بۆیە فرۆشتن و سود وەک یەک نین لە هەموو روویە کەو .

﴿فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى﴾ دوایی هەر کەسێ چوو بۆلای نامۆزگاری یە لەلایەن پەروەردە کەری خۆیەو کە سود وەرگتن قەدەغە یە ، دوایی ئەو کەسە وازی هێنا لە سود وەرگتنی پاش قەدەغە کردنی و داوی فەرمانی خوا کەوت بەبێ دواکەوتن .

﴿فَلَهُ مَا سَلَفَ﴾ دوایی بۆ ئەو کەسە هەبە شتێ لە پێشەو وەری گرتووە بەر لە قەدەغە کردنی ، داوای گەڕانەو ی لێ ناکرێ ، بەلام پاش قەدەغە کردنی داوای گەڕانەو ی لێ ئەکرێ ئەو زۆرە ی وەری گرتو .

﴿وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ﴾ وه کاری نهو کهسه نه گهر یته وه بۆ لای خوا ، خوا پاداشتی نه داته وه له سهر نه وهی وازی هینا وه له مامه لهی سود به وه رگرتنی نهو ئامۆژگاری یه ، خوا خۆی نه زانی چ شتیکی بۆ نه کا و په یوه ندی به کهسی تر وه نه یه ، به راستی ههر کهسی سودی وه رگرت و نه یزانی قه دهغه کرا وه ، پاش زانین وازی لی هینا له بهر په رستنی بۆ خوا ، دوا یی خوا چاود یری نهو کهسه نه کا ، به دارایی رهوا سوود به خشی نه کا ، چونکه وازی هینا وه له کاری قه دهغه کرا و .

﴿وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ﴾ وه ههر کهسی بگه یته وه بۆ لای په رهوا دانانی مامه له کردن به سود پاش نه وهی خوا قه دهغه ی کرد وه ، دوا یی نهو کهسه نه ی به ره وای دانه نین مامه لهی سود و فهرمانی خوا نایین دانیشتوو ها ورپی ئاگری دۆزه خن ، نهو کهسه نه له نیو ئاگردان به به رده وای چونکه نهو جوړه کارانه له بی با وه پرانه وه نه وه شیته وه بۆ یه له ناگر ناچنه ده ری .

﴿يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا﴾ خوا ده رامهت و قازانجی سود له ناو نه باو پیتی نایه لی ، نهو داراییه سودی تیکه لی بی بیه بر نه ی و منال و خیزان و خۆی که لکی لی و در ناگرن ، وهک زور جارن به چاوی خۆمان دیومه که زۆربه ی نه وه کانی پاش مردنی خۆی دارایی نهو کهسه له خواردنی نا له بار و له خواردنه وهی مهی و قومار کردندا نه یدوړ پیتی .

﴿وَيَرْبِي الصَّدَقَاتِ﴾ وه خوا گه شه نه کا به چا که کردن به دارایی پیویست بن یان نه وه زوری نه کا و پیت نه خاته نهو شتانه ی له وان ده ربکری ، ههر چه ندنه خا وه نه که ی بیه خشی خوا ههر زور تری نه کا .

﴿وَاللَّهُ لَا يَحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ﴾ وه خوا خۆشی ناوی هم مو بی با وه پانی تا وانکار که به رده وامن له سهر به رهوا دانانی قه دهغه کرا وه کان وازی لی نه یین و در یژه نه دهن به گونا ه کردن و به رده وامن له سهر خواردنی سود و باش بۆی دانه چن لهو ئایه ته وه زانیمان سود خور به خه یالی خۆی به مامه له کردن سود نه یه وی ده رامه تی خۆی زور تر بکا . به لام

بێگومان کەمتری ئەکاتەوه؛ چونکە سود پێسه و قەدەغەیه، دەرآمەتی قەدەغە هی ئەوان نیه و هی خەلکی تره، جگە لەوانەیش سەرباری بێ پیتی ئەو داراییە خەشمی خوای گەوره لەسود خۆران و تۆلە کردنەوه لەوان، ناگری دۆزەخ با بووه ستی.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ بەراستی کەسانیکی ئەو تۆ باوەریان هێناوه هەرشتی بکەن یا نەیکەن بەگۆڕی فەرمانی خواپە و، کردەوه چاکەکان ئەکەن بەو جوۆری خوا فەرمانی پێداوه بەنیازی پاکەوه.

﴿وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾ وەنۆژەکانیان بەرپا ئەکەن و ئەیکەن بەو جوۆری خوا فەرمانی پێداوه، زەکاتەکانیان بەخشیوه بەهەزاران و خۆیان هەلتاکیشن و نازاری هەزاران نادەن.

﴿لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾ بۆ ئەو کەسانە هەیه پاداشتیان لای پەرورەدە کەری خۆیان لەپۆژی دوایدا مزە ی چاکەکانیان وەرئەگرن.

﴿وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ وەترس لەسەر ئەو کەسانە نیه بۆ ئەو کارە چاکانە کردوانە لەبەر خوا و لەبەری خۆیانەوه ناردوانە بۆ توێشوی پۆژی دووایی، خەفەتار نابن بۆ ئەو شتانە لەمەو پاش دێتە ڕێگەیان. بەو ئایەتە بۆمان دەرئەکەوێ باوەر هێنان بەتەنها و کردەوهی چاکێ لەگەڵ نەبێ بێ هودەیه و ناگاتە فریای ئادەمیزاد بەتەواوی.

هەندێ لەباوەرداران پێش ئەوهی موسلمان ببن لەنێوان یەکتزیدا مامەلەیان بەسود کردبوو کە خوای گەوره سودی قەدەغە کرد خاوەن داراییەکان داوای قەرزەکانیان کرد لەقەرزارەکانیان بەسوده کەیانەوه، خوای گەوره لەو کارەدا بەرهەلستی کردن و فەرموی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ ئەی کەسانیکی باوەرتان هێناوه ئێره لەخوا بترسن و خۆتان بپاریزن لەسزای خوا.

﴿وزروا ما بقي من الربا إن كنتم مؤمنين﴾ وەئێوە وازبھێن لەشتی ماوەتەوێ لە سوود ، ئێوە دەست بەرداری بن و داوای مەكەنەوێ لەقەرزارەكانتان داوای ئەوێ قەدەغە كراون ئەگەر ئێوە باوەڕتان ھێناوە بەراستی .

﴿فإن لم تفعلوا فاذنوا بحربٍ من الله ورسوله﴾ داوایی ئێوەئەگەر وازتان نەھێناوە لەداواکردنی ئەو شتێ ماوەتەوێ لای قەرزارەكانتان و داوای ئەكەن لەوان ، ئەگەر داوای بكەن دەرئەكەوێ باوەڕدار نین كەواتە ئێوە خۆتان ئامادەبكەن و رابگەیهنن جەنگ لەگەڵ خواو فروستادەێ خوا ، وازانن ئەوانیش جەنگ لەگەڵ ئێوە ئەكەن و خۆیان بەدوژمنی ئێوە ئەزانن . لەترسی ئەو ھەرەشەێ و پاش ھاتنە خوارەوێ ئەو ئایەتە باوەڕداران ووتیان : ئێمە توانای جەنگمان نیە لەگەڵ خوا و پێغەمەر .

﴿وإن تبتم فلکم رؤوس أموالکم لا تظلمون ولا تُظلمون﴾ وەئەگەر ئێوە واز ئەھێنن و پەشیمان بوونەوێ لەداواکردنی پاش ماوەێ سوودەكانتان ، داوایی بۆتان ھەبە سەرمايەێ داراییەكانتان بەتەواوێ ، ئێوە ستم لە قەرزارەكانتان مەكەن و زۆرتەر لەسەرمايەكانتان وەرگرن ، ئێوەش ستمتان لێ نەكړئ بەوەرگرتنی كەمتر لەسەرمايەكانتان ، یا سەرچەوتیان لەگەڵ بكەن .

﴿وإن كان ذو عسرةٍ فنظرةٍ إلى ميسرةٍ﴾ وەئەگەر قەرزارەكانتان خواھێ دەست كورتی و سەختی بوون و نەدار بوون نەیان ئەتوانی سەرمايەكانتان بدەنەوێ داوایی ئێوە چاوەڕوان بكەن ھەتا قەرزارەكانتان ساماندار ئەبن ئەو كاتە بتان دەنەوێ .. ھەژاری لێرە پەیدا ئەبێ بەجگەێ شوێنی دانیشتن و بەرگی خۆی و خێزانی و نامەێ خوێندن .

﴿وإن تصدقوا خير لکم إن كنتم تعلمون﴾ وەبەخشینی ئێوە سەرمايەكەتان بەقەرزارەكانتان ، ئەو بەخشینە چاكترە بۆ ئێوە لای خوا و پاداشتی زۆرتەر لەوێ چاوەڕوان بكەن ئەگەر ئێوە بزائن بەو چاكەێ بۆ خۆتان ، كەواتە ئێوە كار بكەن بەگوێرەێ زانیاری خۆتان .

﴿وَأَتَقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ﴾ وەئیسو ھۆتا پیاڕێن لەڕۆژی پرسیار و وەلام کەرۆژێکی سامناکە ئێوە ئەگێڕێنەو ھە بۆلای خواى ھۆتان .

﴿ثُمَّ تَوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ وَاسْتَكْسَبَتْ وَهْمَ لَا يَظْلَمُونَ﴾ لەپاشا ئەدری بەھەموو کەس بە تەواوی شتی کردویانە لەپاداشتی چاک و تۆلەى خراپەکانیان ، ئەو کەسانە ستەمیان لی ناکرێ لەو ڕۆژەدا لەپاداشت و تۆلەى کردارەکانیان .

ئەو ئایەتە ھاتۆتە خواوە پاش ھەموو ئایەتەکانی قورئانی پیرۆز بە بیست و یەك ڕۆژ بەلای زوربەى زانایانەو ، ھەندى تریان بەزۆرتر ، ھەندى ئەلین : بەکەمتر لەو ماوەیە ھاتۆتە خواوە ، پیغمەر ﴿ﷺ﴾ فەرمووی : ئەو ئایەتە دابنن لەنیوان ئایەتەکانی سوود و ئایەتەکانی قەرزدا ، پاش بیست و یەك ڕۆژ پیغمەر ﴿ﷺ﴾ کۆچی دوایی فەرموو .

بەگۆڕەى ئەو بەلگەنەى لەقورئان و فەرمودەى پیغمەرەو ھەرئەکەون سود خواردن قەدەغەى ، ھەموو موسولمانیش پێک ھاتوون لەسەر قەدەغە کردنى ، ھەرکەسێ مامەلەى سود و خواردنى بەرھەوا دانێ بەبێ باوەر ئەژمێرێ ، ھەرۆک وەرگرتنى قەدەغەى بەخشینیشى قەدەغەى .

بەشە قەدەغە کراوەکانی سود سێ جۆرن :

۱- فروشتنى شتێ بەشتى تر ، یەكێ لەو شتانە زۆر ترێی لەوى تریان = (ربا الفضل).

۲- فروشتنى شتێ بەشتى تر ، وەرگرتنى ھەردوو لەو شتانە یا یەکیکیان دواجێرئ (ربا الید) .

۳- فروشتنى شتێ بە شتێ تر ، مەرج بکەن وەرگرتنى یەكێ لەو دوو شتانە دوواجێرئ ، ئێژ باوەریشی بگرن لەو دانیشتنەیان ھەر لەو شوێنە ، ئەم بەشەیان پێی ئەبێرئ (ربا النسئە) .

ئەو سێ بەشانە بەگشتی قەدەغەن بەو جۆرەى موسولمانان وەریان گرتووە بەگشتی قەدەغەن بەو جۆرەى موسولمانان وەریان گرتووە لەقورئان و لەفەرمودەى پیغمەر ﴿ﷺ﴾ .

لەمەو پاش بەكورتى وىتە لەسەر مامەلەى سود ئەھيىنەو :

ئەگەر خوار دەمەنى فرۇشرا بەخوار دەمەنى و لەيەك جۆربوون ، وەك گەنم بەگەنم ،
زېر بەزېر ، يا زيو بەزىو ، لەو كاتەدا پىويستە ھەردوولايان ئامادەى ئەو شوپنەن و
بەئەندازەى يەكەن ، بەر لەوەى بفروش و بېر لەيەك جوى بېنەو ئەيى ھەردووشەكان
و ەربگرن ، بەشپوھىە كارنەكەن مامەلەكەيان قەدەغەيى و پوچ بى ، ئەگەر بەو جۆرە ئەيى
سودە .

ئەگەر شەكان لەدوو جۆر بون ، وەك گەنم بەجۆ ، زېر بەزىو ، مەرجە ھەردوو
شەكان ئامادەى ئەو جىگەيەن ، يەكەيان لەوى تريان زۆرتىر بى و لەيەكەرى وەريان
بگرن . بەلام يەكسانى لىرەدا مەرج نە ، ئەم جۆرەيشيان بەو جۆرە ئەيى قەدەغەيە و
پوچە .

خوار دەمەنى لىرەدا برىتىيە لەوەى مەبەستى ئادەمىزاد بى بۆ خوار دنى ، ئىز بىتە ھۆى
ژيان و مانەوھيان وەك گەنم و جۆ و برنج و گەغەشامى و بەرو ، يا بۆ شەوچەرەبى و بۆ
مىوھ بى ، وەك ھەنجىر و ترى و خورما ، وەيا بۆ دەرمان بەكار بەھىترى وەك خوى و
بەھارات و گلى ئەرمەنى . كەواتە ئەو سى جۆرە ئەوانەن سووديان تىدا پەيدا دەبىت جگە
لەوانە سود پەيدا نابى .

بەلام سود لەقەرز دانا ھەيە ، وەك ئەوەى پىنج دىنار بدرى بۆ ماوھى مانگى بەشەش
دىنار ، بەجۆرىكى پروون تر ھەرشتى بەقەرز بدرى بەكەسى ، جگە لەو پارەيە خاوەن
قەرزەكە شتى تر وەربگرى ، بۆ وىتە بلى رۆژى ئىشم بۆ بکە يا بەرچىنەيە ھەنجىر بۆ
بەيتە ، يانامەيەكم بەدەرى تەماشای بکەم ، ئەوانە ھەموويان قەدەغەن و بەسود دائەنرین
لەلايەن ياسای ئىسلام .

ھۆى قەدەغە کردنى مامەلە بەسود زۆرن ، ئەمانەى دوايى ھەندىكىيان :

۱- دژى بەرپۆزترین بىرواوەرى ئادەمىزاد ، وەك چاکەکردن و يارمەتى و بەزەيى
لەگەل يەكترىدا كە سود و ژيان بەوان گەشە ئەکا .

تەفسىرى زمانكۆيى

۲- خواردنی دارایی ئادەمیزاد بەی ماندوووبون بۆ کاریکی پوچ ، سود خۆران ھەر وەرئەگرن و توشی زیان نابن .

۳- پارەداران بەسود لەقازانجان ، پارەوەرگران بەسود ھەر توشی زیان ئەبن و لەھەژاری رزگاریان نابن .

ھەندئ لەزانایانی ئابوری رۆژئاوایی رینگەیان بەو نەخۆشیانە بردوو ، یەکی لەو زانایانە دکتۆر (شاخیت) ئەلمانی بەرپۆئەبەری بانکی (رانج) لەپیشا ، لە (دیمشق) دوانیکی داو ووتی :- ئیمە ئەتوانین بەکاریکی رپازی و بیرکاری لەو بگەین ھەموو دەرامەتی زەوی لەپاشەرپۆژدا ئەچیتە گیرفانی کۆمەلئیکی تاییەتی لەسود خۆران ، چونکە ئەو کەسانە قەرز بەسود ئەدەن لەھەموو کاریکا ھەر قازانج ئەکەن ، بەپێچەوانە قەرزارەکانیش وا ئەبێ قازانج بکەن . بەلام بەزۆری تووشی زیان ئەبن ، ھەتا وای ئی دێ زۆربەیی دەرامەتیا ئەبێ بەدارایی چەند ھزار کەسی ، زۆربەیی دانیشتوانی سەر زەوی ئەبن بە خزمەتکار و کریکاری ئەوان ، ئارەق ئەرپژن و موچەییەکی کەم وەرئەگرن ، بەھەزاران چەرمەسەری بتوانن خۆیان و خێزانیان بەخیو بکەن.

ئەو زانایانە پیشەیان دارایی ناسینە و لەئابووریدا شارەزان ئەلین : سەرچاوەی سود خۆران جولەکەن لەکۆن و لەتازەدا ، ئادەمیزادی تر لەوانەوہ فیری مامەلئی سود بوون ، جولەکە ھەر لەکۆنەوہ خوا و ئاین و رێزبان تەنھا ھەر داراییە ، بەداوین پیسی و دەلالتی و دوورپوویی و کوشتن و دزی و دەست برین بۆیان بلوئ سلی ئی ناکەنەوہ .

وابەچاک دائەنری بای ھەندئ شت بکەین لەم سەردەمەدا زۆرباون و زۆریان باس ئەکری :

۱- کردنەوہی کارگەییە لەلایەن چەند کەسیکەوہ ، بەو مەبەستە قازانجەکەیی بلاق بکەنەوہ بۆ یارمەتیدانی مرقایەتی و دانانی لەھەموو رینگە چاکەکاندا لە پاش دەرکردنی موچەیی فەرمانبەران و کریکاریانی ئەو کارگەییە ، ئەو کارە بە سود دائەنری ، وەك لەباسەکاھان بۆمانای سود ، زانراوہ .

۲- دانانی پاره له بانکه کاندایه قازانجیکی دیاری کراو بۆ خاوهن پاره کان ، نهو جوره کاره قهدهغه ی ، بی گومان به سود دانه نری ، ئیتر نهو قازانجه کهمی یا زۆر ، له گونا هدا ههردوو لایان هاو بهشن ، چونکه خاوهن پاره قازانجه کهمی مسو گهره به بی نهوهی ماندوبی ، نهوهیش مه بهسته له مامه له به سود کردن .

به لام نه گهر کهسی زۆر نه دارا بوو ، کهسی نه بی بگاته فریای و سهر بۆ جیگه یه تر ده رنه کا ، نه ده رامت و نه کار کردنی بۆ نه نه لوا ، نهو مرۆفه هه ژاره بی چاره یه نه توانی به گوێره ی پێوستی خۆی قهرز له بانک بکا ، گونا له و کاته دا له سهر قهرز ده ره کهیه .

۳- کرینی یانسیب گه وره ترین جوره کانی قوماره و قازانجه کهمی قهدهغه یه ، وهک کرینی قهدهغه یه ، خواردنی گونا هه ، له هه موشتی سهر تر نه مه یه :

هه ندی کهس به تایه تی کار به ده ستان فروشتنی یانسیب به کار نه هین و نه ی فروشن ، به ئاواتی خۆیان بۆ کاره چاکه کانی نه فروشن ، وهک یارمه تی دانی هه ژاران ، نهو که سانه وینه ی نهو که سانهن پیتاک کوته که نه وه بۆ کوژی سو ردان و ده ست نه کهن به مه ی خواردنه وه ، یا بۆ لاسای کردنه وه ی بی بنچینه ی و بی که لک ، به ده یان کهس پاره ی خۆیان له کرینی یانسیب له ناو نه بدن ، له نه نجامدا به و وتو قوتی و ده سته پاچه یی ده رنه چن و ده رامت یان نامین . له ئایه ته پێشوه کاندایه خوای گه وره باسی قهدهغه کردنی سودی فهرمو ، وه له ئایه ته کانی دووایدا باسی قهرزدان و یارمه تی و بازرگانی و نوینی نه ندازه یی نهو قهرز ه مان بۆ نه کا و نه فهرموی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدِينٍ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى
فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبَ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ
كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلَأِ

تهفسیری زمانا کۆبی

الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلَيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسَ مِنْهُ شَيْئًا
 فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَعِيفًا أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ
 أَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ
 مِنْ رِجَالِكُمْ فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ
 مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ
 إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْمُوا
 أَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا إِلَى أَجَلِهِ ذَٰلِكُمْ أَقْسَطُ
 عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ
 تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
 أَلَّا تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوا إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ
 وَلَا شَهِيدٌ وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا
 اللَّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللَّهُ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٨٢﴾

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهْنَ مَقْبُوضَةً
فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمْنَتَهُ وَلْيَتَّقِ
اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ
عِندَ اللَّهِ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨٣﴾

﴿ یا ایها الذین آمنوا اذا تداینتم بدین ﴾ نهی که سانیکی نهوتو باوه رتان هیئاوه ههر کاتی
نیوه مامه له تان کرد ، هندیکتان قهرزتان دا به هندیکتان به قهرزی بیدن به یه کزی ،
به گویهی یاسا مامه له که تان له گهل یه کزی کرد بوو نرخه که ی قهرز بون .
﴿ ایل ایل مُسمی ﴾ هتا ماوه یه کی دیاری کرا به سال یا به مانگ یا به رۆژ ،
قهرزه که یشتان دامه زران و روتان کرده وه به به لگه و شیوازی وا که بزنان قهرزه که
چونه و چیه . نه مامه له یه پی نهوتری سه له م ، وه کاتی مامه له ی واتان کرد پیویسته
له سه رتان .

﴿ فاکتبه ﴾ دواپی نیوه نهو قهرزه بنوسن له سه ر پارچه یه کاغز ، ناوی قهرزار و
خاوه ن قهرز و نه ندزه ی قهرزه که و ماوه که ی و ناوی شاهیده کانی تیدا روون بکه نه وه هتا
کاتی پیویست ته ماشای بکه ن .

﴿ ولیکتب بینکم کاتب بالعدل ﴾ وه پیویسته نهو به لگه نامه یه بنوسی له نیوان نیوه دا
نوسه ری له جگه ی قهرزه دهر و قهرزار به جوړیکی دادپهروه رانه . نه زور بنوسی و نه که م
له ماوه و له داراییه که بو هه ردو و لایان . که واته پیویسته نهو نووسه ره داد پهروه و
دهست پاک و تاین پهروه پی و باوه پی کرا و پی . به خامه و به دل لایه نی هیچ لایه نی
نه گری .

زۆربهی زاناڤان ئەلین : فرماندانی خوا بهو نووسینه بۆ پێویست بوون نیه . به لکو وا چاکه بنوسری بۆ دلتیایی هەردوو لایان و له بهر ئەوهی موسولمانان له کۆن و تازه دا پێک هاتوون له سه‌ر کرپن و فروشتن به نرخێ و دوا بکه‌وی به‌ی نووسین و به‌ی شایه‌ت ، پێویست کردنیان نازار و ته‌نگ هه‌لچینه به‌نا ده‌میزاد .

وه‌که‌می له‌زاناڤان ئەلین : ئەو فرماندانه به‌نوسین بۆ پێویستبوونه .

﴿ولایاب کاتب ان یکتب کما علمه الله﴾ وه‌ پێویسته هه‌چ نوسه‌ری سه‌ر پێچی نه‌کا له‌نوسینی ئەو به‌لگه‌نامه‌یه که‌داوای لی کرا له‌جیگه‌یه خاوه‌ن قه‌رز که‌سی تری ده‌ست نه‌که‌وی بۆ نوسینی ئەو به‌لگه‌ نامه‌یه ، بینوسی به‌وێنه‌ی شتی خوا فی‌ری کردوو له‌نوسینی به‌لگه‌ نامه و نه‌ی گۆری و تیکی نه‌دا .

﴿فلیکتب﴾ دوا‌ی پێویسته نووسه‌ر بینوسی به‌جۆری نه‌که‌می بکاته‌وه نه‌زۆر . شتی بنوسی چاک‌ی بکری به‌به‌لگه‌ له‌کاتی پێویستیدا ، هه‌چ لایی له‌مامه‌له‌ که‌ران به‌چاوی تایه‌تی ته‌ماشای نه‌کا ، هەردوو لایان ئەمین له‌وه‌ی مافی بڕوا . خۆی بپاریزی له‌ ووشه‌یه بیه‌ جیگه‌ی دووبه‌ره‌کی .

﴿ولیملل الذي عليه الحق﴾ وه‌ پێویسته ده‌ری بخا و پروونی بکاته‌وه که‌سیکی ئەو تو به‌سه‌ریوه‌تی قه‌رز که‌ بۆ نووسه‌ر هه‌موو قه‌رز که‌ لایه‌تی به‌ی که‌م و کۆری ، وه‌به‌زمان بلی : که‌ ئەندازه‌ی قه‌رز که‌ و ماوه‌ی دانه‌وه‌ی ئەوه‌نده‌یه .

﴿ولیتق الله ربه﴾ وه‌ پێویسته هه‌موو یه‌کی له‌ نووسه‌ر و قه‌رزدار له‌خوا بترسن په‌روه‌رده‌ که‌ریان و به‌خێو که‌ریان ، نابێ درۆوده له‌سه‌ر به‌کار به‌ین .

﴿ولا یبخس منه شیئاً﴾ وه‌ نابێ ئەو که‌سه‌ی قه‌رز که‌ی له‌لایه که‌م بکاته‌وه له‌و قه‌رز هه‌چ شتی له‌کاتی ده‌رخستنی بۆ نووسین .

ئەو شتانه‌ی له‌مانای ئەو شتانه‌دا باس‌مان کردن که‌م‌ترین مه‌به‌سته که‌ پێویست کراوه له‌سه‌ر قه‌رزدار به‌ران به‌ر به‌خواوه‌ن قه‌رز که‌ که‌ ده‌ستی گرتوو له‌کاتی ته‌نگانه‌دا ، به‌لام

به داخه وه ززر که سمان چاو بی که وتوه له کاتی داواکردنی قهرزدا بالی کرۆلی و هه ژاری شور نه کاته وه له بهردهم خاوهن دارایی دا به هیوای نه وه قهرزی بداتی و پیوستی خوئی پی جی به جی بکا ، خاوهن دارایی ، ناین و مرو فایه تی پالی پتوه نه نی و وه لامی نه داته وه و قهرزه که ی نه داتی . که چی دوا ی داواکردنی قهرزه که ، له خاوهن قهرز که رانه پهری و نه چی به گزیا و نه بی به دوزمنی ، وه که نه بای بینیی و نه بوزان ، به دهیان ناو و ناتۆره ی خرابی بو دروست نه کا ، ههر له بهر نه وه ی خاوهن قهرزه که داوای مافی رهوای خوئی نه کا جگه له وه یش خراپه به کاردیتی بهرانبهر بهو چاکه یه که نه وه یش قه ده غه یه به گویره ی یاسا و به گویره ی نه قل ، تینه تی خرابی خوئی و بی نرخ ی خوئی و نامه ردی خویشی بو هه موو که س ده ره خا .

خوای گه وه پیوستی کردوه له سه ر ئاده میزاد سوپاسی خاوهن چاکه بکری ، ئیتر ههر که سی بی خوا سوپاسی ئاده میزادی بهرانبهر کردوه له گه ل سوپاسی خوئی ، وه که خوا نه فهرموئ : ﴿ أن اشکر لی ولوالدیک ﴾ سوپاسی من و دایک و باوکت بکه ، پیغه مه ر ﴿﴾ نه فهرموئ ﴿ لا یشکر الله من لا یشکر الناس ﴾ سوپاسی خوا ناکا که سی سوپاسی ئاده میزاد نه کا .. نه مانه ی خواره وه باشترین به لگه ن له سه ر نهو مه به سه ته :

۱- ریزگرتنی ئاده میزاد به شیکه له ریزگرتنی خوا . خوا نه فهرموئ : ئیمه ریزی ئاده میزادمان گرتوه . پیغه مه ر ﴿﴾ نه فهرموئ خوا به بنده یه له بنده کانی خوئی نه فهرموئ : من نه خوش که وتم بو سه ر خوشیت لی نه کردم ؟ بنده که ی نه لی : تو په روه رده که ری به بنده کانی بی ئازاری و نه خوش ناکه وی خوا نه فهرموئ : برایه کی موسولمانی تو نه خوش که وت سه رت لی نه دا و هه والت نه پرسی . به گه وه یی خۆم سوئند نه خۆم سه رت لی بدایه من له لای بوم . به هوئی نهو به بنده نه خوشه مه وه هه موو پیوستی تۆم جی به جی نه کرد به هۆی میهره بانی خۆمه وه و به خشنده بیمه وه .

۲- سوپاس کردنی چاکه که ران به شیکه له دروست په یمانی ، نهو به لگه یه له سه ر راست گۆیی و باوهر هێنان ، نیازپاکی و ده ست پاکی و فیداکاری ، ههر که سی په یمان

جى بەجى بكا لەگەل كەسى چاكەى لەگەل كەردووە ئەووە ئەگەينى ئەوہى لەسەر يەتى
جى بەجى كەردووە لەگەل خىزان و دۆستانى و نىشتمان و ھەموو ئادەمىزاد . مەرقى بەلئىنى
خۆى نەباتە سەر و دل پىسى لەگەل چاكە كەران بكا ئەووە ئەگەينى دل پىسە بەرانبەر
خىزان و دۆستان و نىشتمانى خۆى و چاوەروانى چاكەى لى ناكەرى ئەو كەسەى خواوەنى
بەلئى نەبى بەبى باوەر دائەنرى ، گەورەترين بەلئى بەسەر بردن ئەوہى لەكاتى ئازار و ئىش
و تەنگانە داى ، چونكە بەلئى بەسەر بردن لەكاتى چاكە كردن و كاتى خۆشيدا لەبەر
دارايە كەيە نەك لەبەر خواوەنە كەى .

﴿فَإِنْ كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا أَوْ ضَمِيمًا﴾ دوايى ئەو كەسەى ئەوتۆ قەرزە كەى
لەسەرە ئەگەر گىل و كەم ئەقل و شىت و دەست بلاوبو شايانى بەخشىن و ھەر گرتى
نەبوو ، يا لاواز و منال و پىر و پەك كەوتە و خەلەفاو بوو .

﴿أَوْ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَمْلَ﴾ يانە ئەتوانى كە بەدەمى خۆى ئەندازە و چۆن يەتى قەرزە كە
رپوون بكا ئەووە لەبەر لائى و نەخۆشى و زمان نەزانين .

﴿فَلْيَمْلِكْ وَلِيَهُ بِالْعَدْلِ﴾ دوايى باروونى بكا ئەووە كار بەدەستى ئەو كەسانە ئەندازەى
ماوہ و قەرزە كەى كە برىتين لەباوك و باپىر و دادوہر لەكاتى نەبونى ئەواندا بەجۆرىكى
دادپەرورەى و راستى لەروون كەردنەوہيانا بەبى كەم و كورپى ، ئەو دادپەرورەى
موسولمان و بى باوەرانىش ئەگرىتەوہ بەبى جياوازى .

﴿وَأَسْتَشْهَدُوا شَاهِدِينَ مِنْ رَجَالِكُمْ﴾ جگەى ئەو نوسينە ئىوہ داواى ئاگادارى دوو
شايتەى تر بکەن و بيان كەن بەشايت لەسەر قەرزە كە و ئەندازە و ماوہى لە پىاوانى
موسولمانانى خۆتان بەلای پىشەوا شافىعى و ماليك . بەلام لەلای ھەنەفى شايتەى بى
باوەران بۆ يەكترى دروستە . ئەو دوو شايتە پىويستە بالغ و بى گوناھ و داد پەرورە بن .
﴿فَإِنْ لَمْ يَكُنْ رَجُلَيْنِ فَرَجُلٍ وَامْرَأَتَانِ﴾ دوايى ئەگەر دوو پىاو نەبوون بۆ ئاگادارى
دوايى پىويستە پياوئەك و دوو ژن بن .

بۆ زانین : زانايان پێك هاتوون لەسەر ئەوەی شایەتی ژنان لەگەڵ پیاوان دروستە لەبۆ دارایی بەلای سۆفیانى سهورى و خاوەن بیرەکانەوه شایەتی ژنان لەگەڵ پیاواندا دروستە لەجگەى تاواندا (عقوبه) . هەندى لەزانايان ئەلّين: بۆ جگەى دارایی هەر پێویستە دوو پیاوی دادپەرەرى بێ گوناھ بن . شافىی ئەلّی : ئەوەی پیاوان بەزۆرى ئاگادارى نین شایەتی ژنانى بۆ دروستە ، وەك منال بوون و شیردان و کچایەتی و بیوژنى بەدووژن و پیاوی یا بەچوار ژن ، زانايان پێك هاتوون لەسەر ئەوەی شایەتدانى ژنان لەتاوان و سنوردا دروست نیه (العقوبه و الحدود) .

شایەتی پیاویك و سۆیندى داواكار و دروستە بۆ دارایی بەلای زانايانەوه جگەى ھەنەفى .

ئەوەی جیگەى شایان بێ بەلگە بۆ دروست بوونی شایەتی دووژن و پیاوی یا شایەتی دوو پیاو قورنانى پیرۆزە . بەلگەى دروست بوونی شایەتیك و سۆیندى فەرمودەى پێغمەرە ﴿ﷺ﴾ .

﴿مَنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ﴾ لەو كەسانە بن ئیو ھۆتەن پەسەندیان ئەكەن لە شایەتەكان ، بەمەرجى بێ گوناھ و دادپەرەور و جیگەى برواتان بن و خاوەنى مەرفایەتى بن لە پیاوان و ژنانى موسولمانى ھۆتەن .

﴿أَنْ تَضِلَّ أَحَدُهُمَا فَتَذَكَّرَا﴾ لەبەرئەو كەبەكێ لەو دووژنانە شایەتەكەى و مامەلەكە لە بیرچووە ، دواى بیری بختەو ژیەكەى تریان چۆنەتى ئەو مامەلەبە لەبیری نەماوە . ھەموو موسولمانان لەسەر ئەو شایەتى ژنان بەبێ پیاوان بۆ درایی دروست نىیە : بەلام شایەتی پیاوان بۆ ھەموو شتێ دروستە .

ھۆى ئەوەى لەشایەتی دانا دووژن بەپیاوی دائەنرێ ئەمەییە : ژنان بەزۆرى لەمامەلەکردندا دورن و زۆرتر لەپیاوان فەرمانۆشیان بەسەرادیت . خواى گەرە فەرمانى پێداوین دووژن بەپیاوی دائەنرێ لەشایەتی دانا ، كەواتە پێویستە ئیمەیش بێ چەند و چوون مل كەچی فەرمودەى خوا بین ، زۆر ھۆى واھدیە خوا ئەیزانى و ئیمە نایزانین .

بۆ زانین : ئەوەی شایانی باسی و ئەبێ دادوهر برۆای بەشایەتی ژن زۆرتەر ، زانستی بەوەی ژن ئەیلێ بۆی پەیدا ئەبێ چاکتر لەوەی چەند پیاوی ئەیلێن کە دادپەرور نەبن ، دادوهریش بۆی هەیه فەرمان بدا بەگوێرەی زانیاری خوێ کەبێ بەجیگەی برۆای بیگومانی ئەو دادوهرە .

﴿ولایاب الشهداء إذا ما دعوا﴾ وەنابی شایەتەکان سەرپێچی بکەن بۆ هەلگرێتی شایەتی و شایەتی دانەکە کاتی داوایان لی کرا بۆئەو مەبەستانە بەمەرجی نازوخە ی هاتوچۆیان بدەنی و پەکی کار و فرمانی خوێان نەکەوێ ، ئەگەر کەسێ تریان دەست کەوت پێویست نابێ لەسەریان . ئەگەر کەسێ تر دەست نەکەوت پێویستە لەسەریان وەلامیان بدەنەو .

﴿ولاتسأموا أن تكتبوه صغيراً أو كبيراً إلى أجله﴾ وە نابێ ئێوە ماندوو بن و لاتان گرانی کەئێوە بنووسن قەرزە کانتان و مافە کانتان ، قەرز و مافەکان بچو کب یان گەورە ، کەمب یان زۆر ، بۆ ئەو ئێوە نووشی گیر و کێشە نەبن ، بەو جوهری قەرزار ئەیلێ نووسەر وای بنوسی ، هەتا کاتی کۆتایی پێ هاتی ماوەی دیاری کراو بۆ دانەوێ قەرزە کە ی بەو جوهری مامەلە کەران بریاریان لەسەر داو . خوای گەورە بەو پرستانە هاتمان ئەدا بۆ قەرز و ماف و ئەندازە ی قەرز بەی جیاوازی ، بنوسرین .

﴿ذالکم أقسط عند الله وأقوم للشهادة وأدنی أن لا ترابوا﴾ نووسینی ئەوانە بۆ ئێوە دادپەرورترە لای خوا ، راست و پایەدار ترە بۆ شایەتی دان ، چونکە ئەو نووسینە بیرمان ئەخاتەو مامەلە کە چۆن کراو و دورترە لەکەم کردنەو و زۆرکردنی قەرزە کەوێ نزیکترە ئەو نووسینە کەئێوە گومان پەیدا نەکەن بۆ ئەندازە و ماوەی قەرزە کە و ، بۆ پروون کردنەوێ چۆنیەتی مامەلە کە لای شایەتەکان و لای خوێتان لەکاتی تەماشاکردنی نووسراوە کەدا .

خوای گه وره لهو نایه ته دا چوار جار فرمانی داوه بهو نووسینه . یه کمه : بهرسته ی
﴿فاکتبوه﴾ ، دووهمه : به ﴿ولیکتب بینکم کاتب﴾ ، سی همه : به ﴿ولا تسأموا أن
تکتبوه﴾ ، چوارهم : به ﴿ذلکم أقسط عند الله﴾ . ههروه ها دوو جاریش فرمانی داوه
به شایهت گرتن ، به ﴿واستشهدوا شهدین﴾ ، وه به ﴿وأشهدوا إذا تبایعتم﴾ که چی
له گهل نهو هه موو فرمانانه دا زوربه ی زانایان نه لئین : نهو فرمانانه بو پیویست کردنی
نووسین و شایهت گرتن نین . به لکو چاک وایه بنوسری و شایهت بگرن . به لگهی نهو
زانایانه نهو هیه له سه رده می پیغمه ره وه ﴿ﷺ﴾ هه تا نیستا موسولمانان به زوری مامه له یان
کردوه له گهل یه کتری به قهرز و به یی نووسین و شایهت گرتن بی نهو هی کهس خرابه
له کهس بگری . که واته نهو فرمانانه بو پیویست کردن نیه ، نه گهر پیویست بکرتن نه بیته
هو ی تهنگ پی هه لچینی مامه له کهران ، خوای گه وره به میهره بانی خو ی ویستی وایه
کاری موسولمانان به ناسانی به ریوه بیا و گرانی نه کا له سه ریان .

﴿إلا أن تكون تجارة حاضرة تدبرونها بینکم﴾ هه موو کاتی چاک وایه نووسین و
شایهت گرتن له مامه له دا مه گهر که نهو مامه له یه فروشتنی بی نرخه که ی کوتوپر بدری و
قهرز نه بی لهو کاته دا دانیشوون بو نهو مامه له یه ، نیوه لهم دهسته وه نهو فروشر او ه بدهن
بهو دهسته که ی تر ، بفروش نرخه که وه رگری له کریار نهویش فروشر او ه که وه رگری
له بفروش دهست به دهست .

﴿فلیس علیکم جناح أن لا تکتبوها﴾ دواپی که مامه له که تان دهست به دهست بوو
له نیوان نیوه هیچ گونا ه ی له سه ر نیوه نیه که نه نو سن چو نیه تی نهو بازرگانیه له جیهاندا
نه گهر فرمانه کانی خوا بو پیویست بوون نه بی ، چونکه نهو نو سینه بو نهو هیه قهرزه که
له کیس نه چی و لهم کاته دا قهرز نیه .

بوخته ی مانای نهو نایه ته نه میه : نه گهر نیوه مامه له تان کرد دهست به دهست و نرخ و
فروشر او وه رگیران نیوه گونا ه تان له سه ر نیه واز له نو سین و شایهت گرتن به یتن . به لام

نه گهر مامهله تان کرد به قهرز له کرین و فروشتندا له پوژیکا چهند جاری ، وهك کرینی خوارده منی پوژانه و بهرگ و پوښاك و وورده شتی تر لهو کاتانه دا واز هیئان له نویسی بهلگه نامه باشتر گوناھی تیدانیه ، بگره نویسنه که زور گرانه و نه بیته هوی نازاری زوری مامهله کهران ، چونکه له پوژیکا چهند جاری نه بی پهلما ری پهیدا کردنی نووسهر و پینوس و کاغز بدن نهوه له لایه کهوه له لایه ترهوه نه گهر سوودی ئاده میزاد له نویسی بهلگه نامه و شایهت گرتندا بوو لهو کاتنه دا چاك وایه نهوانه جی به جی بکرتن . بهتایه تی له کرین و فروشتنی شته به نرخه کاند ، وهك زهوی و باخ و ماشین .

کهواته خوی گهوره به میهره بانی خوی هه موو کارو فهرمانی بو بنده کانی خوی پروو کردو تهوه . لهو کاتانه نازاری زور بچیژن له نویسن و شایهت گرتندا پیویست نیه نازاری خویان بدن ، کاتی سود له نویسن و شایهت گرتندا بو چاك وایه نهوانه به جی بهین ، واته واز هیئان و وازنه هیئان به گویره ی نازار و سوودی ئاده میزاده ، نهوی گرنگی خوا داوا نه کا دهستی یه کتری به خورایی نه برن و یه کتری نازار نه بدن .

﴿ وأشهدوا إذا تبایعتم ﴾ وهئیوه شایهت بگرن له کاتی کرین و فروشتن له گهل یه کتری ، نیتر دهست به دهستی یانه ؟ به جوړی تر مانای نهو رسته یه کراوه : یانی ئیوه شایهت بگرن له کاتی بازرگانی دهست به دهست به ته نهها و نویسن پیویست نیه . وه فهرماندان به شایهت گرتن لهو رسته یه دا بو پیویست نیه بهلکو چاك وایه شایهت بگرن . ﴿ ولا یضار کاتب ولا شهید ﴾ وه نووسهر زیان نه دا له هیچ شتی و داد به روه ربی و شایهتیش زیان نه گه یه نی به کس و به راستی شایهتی بدا ههر کاتی مامهله کهران پیک هاتن له سهر نویسن و شایهت گرتن و زیانیان بی نه گا ، هه روه ها نهوانیش نازار به نووسهر و شایهت نه گه یه نن و زوریان لی نه کن له سهر نویسن و شایهتی هه لگرتن و شایهتی دان ، کری و نازوخه ی هاتو چویان بدنه ی به گویره ی باوی کات و جیگه .

﴿ وإن تفعلوا فأنه فسوق بکم ﴾ وه نه گهر ئیوه مامهله کهر و نووسهر و شایهت نهو کاره زیان به خش و قه دهغه کراوانه تان کرد و زیانتان به یه کتری گه یاند و ، هه ریه کهه تان

به پیوستی سهرشانی خوتان ههلهسه سان ، دواپی به راستی نهو کاره زیان به خشانه ئیوه کردوتانه گوناو و لادانه لهفهرمانی خوا بو ئیوه ، لهپهرستنی خوا لاتان داوه و تووشی سزای خوا نهبن .

﴿ وأتقوا الله وعلّمکم الله ﴾ وهئیوه له خوا بترسن و به پیچهوانه ی فهرمانی خوا ههلهسه سن ، خوتان بیارترین له نازاردانی به کتری و ، خوا ئیوه فیژی بهختیاری ههردوو جیهانتان نهکا . ئیتر بیانوتان نهماوه کهله خوا نهترسن .

﴿ والله بکل شیء علیم ﴾ وهخوا بههموو شتی نهزانئ و بی ناگا نییه و هیچ کاریکی لی پنهان نییه ، نهوهی لهئاسمان و زهویدان نهیانزانئ و لای نهو ههموو نهو شتانه روون و ناشکرایه .

روون و ناشکرایه خوای گهوره راستهوخۆ ههریه که لهئادهمیزاد فیژی ههمووشتیان ناکا بهبی ناردنی پیغهمهرا و بیخاته میشکیانهوه . بهلکو ئیمه فیژی بهختیاری ههردوو جیهان نهکا بههزی سروشهوه که خوا نهپیژی بو سهر پیغهمهرا ، نهوانیش ئیمه ی فیژ نهکهن ، یانی نهو سرووشه ههمو هو ی راغویی تیدایه بو ئیمه نهگهر وانهبی و ههر کهسی لهخویهوه فیژی ههموو شتی بی پیوست بهناردنی پیغهمهرا نامیتی ، نهوهیش دژی یاسای خوایه . کهواته زۆر جیگه ی سهرسورمانه زۆربه ی سؤفیه کان ، یا کهمیکیان نهلتین : رسته ی ﴿ وأتقوا الله وعلّمکم الله ﴾ بهلگهیه لهسهر نهوهی له خواترسان راستهوخۆ فیژی ههموو شت نهبن بهبی هو ی تر ، نهو جوړه فیژ بوونه لای نهوان پتی نهپیژی (العلم الدنی) یانی زانین لای خوا ، ئیمه لهوهلامیان نهلتین : کاتی نهو داوایه بو نهوان نهبی ﴿ یعلّمکم الله ﴾ بی بهوهلام بو ﴿ وأتقوا الله ﴾ وهنایشی بهوهلام بی ههتا نهپیژی ﴿ فیعلّمکم الله ﴾ یانی بهخستنی پتی (ف) بو سهر ﴿ یعلّمکم ﴾ ، وهمهجزومیشی .

پاش نهوهی خوا فهرمانی دا بهنوسینی چۆنیتی قهرز بو پاراستنی نهو قهرزه فهرمانان پی نهدا بهبارمهتهدانان بو قهرز لهکاتیکا بۆمان نهکرا بینوسین ، وهک نهوهی مامهلهکهرا ریبوار بوون ، بۆیه خوا نهفهرموی :

﴿وإن كنتم على سفرٍ ولم تجدوا كتاباً﴾ وەئەگەر ئۆۋەى مامەلەكەران لەسەر رېتواری بوون ، ناسراوی برواپی کراوتان دەست ئەئەكەوت قەرزان بداتی ، ناچار بوون مامەلەتان بەقەرزی ، دەستان ئەئەكەوت نوسری بۆ نوسینی بەلگەنامەى قەرزەكەتان ، پا بەچاکی ئەئەزانى بینوسی ، یا پینۆس و کاغەز و شایەتتان بۆ پەیدا ئەئەبوو ، گومانئان پەیدا کرد بۆتان پێك نایەن .

﴿فرهان مقبوضة﴾ دواى کار و مامەلەتان بیهستنهو بەبارمەتیهکی وەرگیرا و لە لایەن خاوەن قەرزهو ، ئەندازەى بارمەتەكە بەئەندازە ژمارەى قەرزهكەبى ، خواى گەرە فەرموی : ئەگەر رېتوار بوون ، بارمەتە وەرگرن ، مانای وانیه لەكاتهکانى تردا بارمەتە وەرناگیرى . بەلكو لەبەر ئەوێه بەزۆرى رېتواران نوسەریان دەست ناکەوی ، پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ بارمەتى دانا لای جولهكەیه و رېتواریش نەبوو .

﴿فإن أمن بعضكم بعضاً﴾ دواى ئەگەر هەندى لەخاوەن قەرزهكان دلتیا بوون لە قەرزارەكان كە داراییەكەى ناخاوا سەرچەوتى ناکەن .

﴿فليؤد الذي أؤتمن أمانته﴾ دواى بیداتەووە كەسێكى ئەوتۆ دلتیایی لى پەیدا كراوە بۆ قەرزیبەدانى مافى خاوەن قەرزهكە بەبى كەم و كۆرى و سەرچەوتى و ئەلین : ئەمرو نەسەبەبى پارهكەتان ئەدەمەو بەبى بیانو .

﴿وليتق الله ربه﴾ وەپۆستە قەرزار لەخوا بترسى كەپەرورەدەكەرى خۆیەتى ، ئەو قەرزهى لایەتى بەراستى بیداتەووە ... ئەو فەرمانە تەنها بۆ قەرزنە هەموو شتى ئەگریتەووە لەكاروبار و مامەلەى ئادەمیزاد لەئۆیەكتیدا و نابى خراپە لەگەڵ یەكترى بكەن .

﴿ولا تكتموا الشهادة﴾ وەئۆو مەشارنەووە ئەو شایەتیه لاتان دواى ئەوێ شایەتیتان هەلگرتوو ، شاردنەوێ شایەتى دان یەكێكە لە گوناھە گەرەكان .

﴿ومن يكتمها فإنه أثم قلبه﴾ وەهەر كەسێ شایەتى دان بشاریتەووە و دەرى نەخا ، دواى بەراستى ئەو كەسە گوناھبار دەبى ، گوناھ لەبەر پزیرتاری ئەندامیا جیگەى خۆى گرتوو كە دلتیەتى .

﴿والله بما تعملون عليم﴾ وەخو بەشتى ئىو بىكەن ناگادارە و ئەيزانى لەچاكە و لە خراپە ، پاداشت و تۆلەى ھەموو كارەكانتان وەرئەگرن .

خوای گەورە لەو دوو ئایەتەدا رابووردوون باسى پىنج فەرمانى ئابوورى گرنگى کردووہ :

۱- قەرز (القرض والدين) قەرز بریتىە لەو شتەى بدرى بەكەسى ، ئەو كەسە خواھنى ئەو شتە نەبى ، بەمەرجى پاش ماوہە نرخەكەى بداتەوہ بەخواھنى پىشوى ئەو شتە ، قەرزدان پىويست نەكراوہ لەلایەن خوای گەورەوہ . بەلكو زۆرچاكە بەگوێرەى ياسای ئاين ، بەمەرجى ناچار نەبى . وەئەگەر ھەژارى و نەدارایى تەنگى پى ھەلجنى بوو ، دەستى لەجىگەى تر گیرنەبوو ، لەو كاتەدا پىويستە قەرزی بدرىتى و نەدانى گوناھە ، بگرە لەھەندى كاتا بەخۆراپى بیدرىتى . ئەگەر كەسى داواى قەرزی كرد و ئەزانى ئەو پارەى دائەنى لە گوناھ و كارى قەدەغە كراودا پىويستە قەرزی نەدرىتى ، پىويستە لەسەر خواھن قەرز زۆرتەر لە مافى خۆى وەرئەگرى ، ئەگەر زۆرتەر وەرگرى بەسود دائەنرى و خواردنى قەدەغەى . خواھن قەرز پىويستە منال و شىت و گىل و زۆر لى كراو نەبى .

۲- نوسىنى ئەندازەى قەرز و ماوہى دانەوہ لەلایەن نوسەرى جگە لەقەرز دەر و قەرز وەرگرى ، نوسىنى قەرز بەو جوړە پىويست نەكراوہ لەلایەن خوای گەورە و بەلكو چاك واىە بنوسرى ، بۆ ئەوہى لەژمارەى قەرز و ماوہكەى توشى گیرە و كىشە نەبن ، بەباشى بىريان بكموێتەوہ .

۳- شاىەت . مەرجەكانى شاىەت : سەرەستى . بالغ و ئاقل . خواھنى ریزگرتنى خۆى پى . بەخەبەرى . توانای گفتوگوى ھەبى . گىل و گومان لى كراو نەبى . داد پەرور و بى گوناھ پى . جوزەلە لى دەر و مۆسقا ژەن نەبى و ژمارەى شاىەت بەم جوړەى : بۆ چاوپى كەوتنى مانگى رەمەزانى يەك شەوہ يەك شاىەتى دادپەرورەى پى گومان بەسە . بۆ زینا و نیر بازى چوار پیاو پىويستە ، بۆ داراى و ئەو شتانە پەيوەندیان بەداراىیەوہ ھەبە

دوو پیاو یا پیاوئک و دووژن یا پیاوئک و سوئندی داواکار ، بۆ ئەو شتانه بهزۆری پیاوان ناگاداریان و دوو پیاوه ، ئەو شتانهی بهزۆری ژنان بیانزان دوو ژن و پیاوئ ، یا دوو پیاو ، یا چوار ژن ، وهك منال بوون و چهيز و كچیتی و بیوهژنی و شیردان . شایهتی دانی باوك و باپیر و دایك بۆ كۆر و نهوهی خویان دروست نیه ، شایهتی دانی ئەمانیش بۆ ئەوان دروست نیه ، هه‌لگرتنی شایهتی پێویست نه‌كراوه به‌لام شایهتی دان پێویسته و نابێ داپۆشری .

٤- سه‌له‌م : كړینی شتیکی زانراو و دیاری كراو به‌شیوازی مامه‌له‌كه‌رانی بیزان به‌ووشه‌ی سه‌له‌م . به‌و جزره‌ بلێ : ئەم دینارم دا به‌تۆ به‌یست کیلو گه‌غی قه‌نه‌هاری له‌وه‌ری ه‌اویندا بده‌یت ، ئەوی تریان بلێ قبولم كرد ، یا چل دینارم دا به‌تۆ به‌مه‌رپکی یه‌ك ساله‌ له‌پایدا بده‌یت ، پێویسته له‌و جینگه‌یه‌دا مامه‌له‌كه‌ نه‌كەن پاره‌كه‌ی وه‌ربگیر ، پێویسته بابەت و ئەندازه و شیوازی سه‌له‌م تێدا كراو روون بكه‌نه‌وه‌ له‌ گه‌ل ماوه‌ی وه‌رگنسی كاتی ماوه‌ی بۆ دانه‌راو كۆتوپر وه‌رنه‌گیر ، پێویسته ئەو شته‌ی سه‌له‌می تێدا نه‌كړی كړین و فرۆشتنی دروستی ، له‌كاتی وه‌رگرتیدا ده‌ست بكه‌وئ ، پێویسته جینگه‌ی وه‌رگرتنی سه‌له‌م روون بكرێته‌وه .

٥- بارمه‌ (الرهن) بۆ قهرزی جینگه‌ی خۆی گرتی به‌ته‌واوی له‌گه‌ردنی قه‌رزداردا ، نه‌دری به‌خواه‌ن قهرز به‌مه‌رجی بالغ و ئاقلی ، بارمه‌ به‌م رسته‌ دائه‌به‌سێ : (ئەم شته‌م كرد به‌بارمه‌ی ئەم قهرزه‌ و لای تۆم دانا هه‌تا قهرزه‌كه‌ت ئەده‌مه‌وه) ، قهرزده‌ریش بلێ : (لێم وه‌رگتی به‌بارمه‌) ، ده‌رامه‌ت و به‌روبومی بارمه‌ و به‌خێوکردنی له‌سه‌ر خواه‌ن قهرزاره‌كه‌یه‌تی ، وه‌قه‌رزده‌رنابێ هیچ شتیکی لی بخوا نه‌له‌ كړی و نه‌له‌به‌روبومی ، خواردنی سود و قه‌ده‌غه‌یه .

پایه و پێویسته‌کانی بارمه‌ ئەمانه‌ی خواوه‌وه‌ن :

١- ئەو ر‌ستانه‌ بارمه‌ دانانه‌كه‌ی پێ دائه‌مه‌زری (الأیجاب والقبول) یانی قه‌رززار بلێ به‌قه‌رزده‌ر : ئەم خانوه‌ ، یا ئەم مایه‌ ، یا ئەم پارچه‌ قوماشه‌م لا دانای به‌بارمه‌ ، ئەه‌ویش بلێ وه‌رم گرت .

ب- بارمته وهرگر (المرتهن) مهرجه بالغ و ناقل بی ، زور لی کراو و گیل نه بی .
ج- بارمته دانهر (الراهن) مهرجه بالغ و ناقل بی ، زور لی کراو و گیل نه بی .
د- بارمته (المرهون) پیویسته شتیکی روون و دیاری کراوبی ، وهك خانوو ماین ،
بارمته به قهرز که لای که سی بی دروست نی یه .
ه- بارمته بو دائراو (المرهون به) مهرجه قهرزکی وایی نه ندازه و شیوازی لای بارمته
وهرگر و بارمته دانهر روون بی ، به ته وای جیگهی خوی گرتبی له گهردنی یارمه ته دا
نهری قهرزادا . پاش ته وای بوونی ماوهی قهرزه که نه گهر نه درایه وه بارمته که نه فروشی و
خاوه ن قهرز به شی خوی هله گری .

له نامه یاسایه کاندایه دیری باسی قهرز و نووسینی به لگه نامه و شایهت و سه له م و
بارمته کراون ، بوئوهی چاک تی بگن ههریه که یان له جیگهی خویانا ته ماشای بکن ..
خوای گه وره له م سوره ته دا باسی به لگه کان له سه ریه کیتی خوای گه وره و
ره وانه کردنی پیغمه مران و نویژ و رۆژوو زه کات و تۆله سهندن له پیاو کوژان و حه ج و
جهنگ کردن بو سه رکه وتنی نایینی ئیسلام و حه یز و ته لاق و عیده و ماره بی و خولع و
سویند خواردن بو نه چونه لای ژنان و شیردان به منالان و کرپن و فروشتن و سود و
قهرزدان و سه له م و بارمته ی بو کردین ، له دوای نه وانه به گشتی و چه ندین تری زور
کوژایی به سوره ته که نه هینی به باسی به لگهی ته وای له سه ر خاوه نیتی خوای گه وره بو
هه موو بونه وهران و نه فه رموی :

لَلّٰهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ

وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوْا مَا فِيْ اَنْفُسِكُمْ اَوْ تَخْفَوْهُ

يُحَاسِبْكُمْ بِهٖ ٱللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ

وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ

﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ بۆ خواجه پاشایه تی و بهر پوره بردن و دروست کردنی شتی له ئاسمانه کاندایه له نهستی ره و فریشته کان و ، شتی له زه ویدایه له ئاده میزاد و گیانه وهران و درهخت و بهرد و ناوو گیاو کانه کان ، بچوک و گهوره یان ، کهم و زوریان ، سهروه یی و وژیروه یی .

﴿وَإِنْ تَبَدُّوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ تَخَفُوا بِحَاسِبِكُمْ بِهِ اللَّهُ﴾ وهه گهر ئیوه ده ری بجنه شتی له دهرونتانایه له په رستی خوا و بی فره منی خوا ، یا ئیوه بیشار نه وه نهو شته ، ئیتر برپارتان دایب بیکه یا نه ؟ ههمویان به ناشکرا و نه نیانه وه به دهستی خوان ، خوا به هوی نهو شته وه پر سيار له ئیوه نه کا و پاداشتیان وه نه گرن له پاشه روژدا .

بۆ زانین : نه وه ی پوخته ی مه بهستی له وه فرموده ی خواجه بهم جوړیه به گویره ی بیرو ری زانایان : به راستی نیازی بی باوه ری نه بی به هوی باوه نه بوون ، هاتو چۆی گونا به دهروندا به بی نیازی کردن لی بووردنی خوی بۆ نه بی . نیازی کردن گونا هه پشیمانی پیاو داوای لی بووردن له خوا بکا خوا لی نه بو ری . به لام که سی نیازی خراپیه بکا و به دهوام بی بو کردن و شتی ریگه به کردن بگری که به دهستی خوی نه بی سزای نادرئ به سزای کردن ، ئایا سزای نه درئ له بهر نیازه که ی ، هندی له زانایان لایان وایه سزای نادرئ ، له بهر فرموده ی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ . خوا نه بو ری له ئومه تی من لهو شتانه نه روا به دهرونیدا به مهر جی نهیکا . زوریه ی زانایان له سه ره نه وهن خه تهره ی دهرون به بی نیاز و کردن سزای له سه ره نه به لام سزادان له سه ره نیازی گونا هه یه ..

﴿فَيَغْفِرَ لِمَنْ يَشَاءُ﴾ دوا بی خوا خوش نه بی له که سی ئاره زوی بکا به هوی میهره بانی ، خویه وه ، یانی گونا هی لی پهیدا بووه ، به لام باوه ری راسته قینه ی به خوا جیگه ی گرتووه له دهرونیدا و پشیمان بوته وه نهو کاته نه بی جیگه ی لی بووردن .
﴿وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ﴾ وه خوا سزای که سی نه دا ئاره زوی هه بی ، وه که سی هاتووه به دهرونیدا گونا هه بکا و کردی تی و زور گرنه نه بو بی لای کردن نهو گونا هه ، پشیمان نه بو بیته وه ، نهو که سه جیگه ی خه شی خواجه و سزای نه دا :

ته فسیری زمان کۆبی

﴿ والله على كل شيء قدير ﴾ وه خوا به سهر هموو شتيكا تواناي زوره له هه ندى كهس خوش نه بى ، سزاي هه ندى نه دا . هموو ناده ميزاد زيندوو نه كاته وه پرسيارى چا كه و خراپه يان لى نه كا ، هه ربه كه يان به گو يره ي كرده وه ي خويان تووشى پادا شت و تو له نه بن . خواي گه وه كه باسى نو يژ و زه كات و فهرمانه كانى تر هه والى پيغه مه رانى كرد ، كو تا يى به سوره ته كه نه هيتى به وه ي پيغه مهر و هموو با وه داران پرويان به وانه هه به .

ءَاَمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ

إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ ۖ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّ ءَاَمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَأَتْ بِهِ وُكُوبُهُ ۚ
وَرُسُلِهِ ۚ لَا نَفَرَقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ ۚ وَقَالُوا سَمِعْنَا

وَأَطَعْنَا ۚ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ

اللَّهُ نَفْسًا ۖ إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ ۚ

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا ۖ إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ۖ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ

عَلَيْنَا إِصْرًا ۚ كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا

تَحْمِلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ۚ وَاعْفُ عَنَّا وَاعْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا ۚ

أَنْتَ مَوْلَانَا ۖ فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

بهر له وهی پیغمهر ﴿﴾ بکری به پیغمهر بروای بهیه کیتی خوا هه بووه ، نهی ئەزانی قورئان و باوه رهتێان چۆنه . وهك خوا ئەفهرموی: ﴿ ما کت تدری ما الکتاب ولا الایمان ﴾ تۆ نهت ئەزانی نامه چ شتیکه و باوه رهتێان چۆنه ، به لام پاش هاتنه خواره وهی قورئان پیغمهر ﴿﴾ به بی گومان به دلتی بی گهرده وه باوه ری به خوا و هه موو فهرمانه کانی هتیا و بۆی درکهوت سروسشی بۆ هاتوووه ، وهك خوا ئەفهرموی :

﴿ آمن الرسول بما أنزل إليه من ربه والمؤمنین ﴾ باوه ری هتیاوه نیردراوی خوا به شتی نیرراوه ته وه خواره وه بۆ لای له لایه ن پهروه رده کهری خۆیه وه که قورئانی پیروژه به هه موو ناوه رۆکیه وه . ئەو باوه ری پیغمهر ﴿﴾ به ئەندازه ی باوه ری هه موو په یرویه کانی ، بگره زۆر تریشه به و بۆنه وه پیغمهر جگه له باوه رهتێان پیویسته له سه ری خۆی ماندوو بکا بۆ ئەو شته ی هاتوو ته خواره وه بۆ لای و رای بگهیه نئ به ئاده میزاد و باوه ردراویش باوه ریان هتیاوه به و شته هاتوه ته خواره وه بۆ لای پیغمهر له لایه ن پهروه رده گاره وه .

﴿ کل آمن بالله ﴾ هه موو که سی له باوه ردراوان بروائان هتیاوه به خوایه تاك و ته نها بی هاو به شه له په رستندا ، هه ربوه و هه ر ئەبی ، هه موو شتی ئەزانی ، دروست کهری هه موو بونه وهرانه .

﴿ وملائکته ﴾ وه بروائان هتیاوه به فریشته کانی خوا ، هه موویان به نده ی رێگرای و خوان ، بی فهرمانی خواناکه ن، نه نیرن و نه می ، خه وو خواردنیا ن نه ، دروست کراوی خوان ، نه خوان و نه کچی خوان .

﴿ وکتابه ﴾ وه بروائان هه یه به هه موو نامه کانی خوا هه ر له په رپراوه کانی ئاده مه وه هه تا تهورات و ئینجیل و له کو تاییدا به قورئانی پیروژ . هه موویان له لایه ن خوا ی گه وه وه هاتوون بۆ پیغمه هه ران ، هه موویان = ده ستور و یاسای خوان بۆ کاتی خۆیان جگه له قورئانی پیروژ که یاسا و ده ستوری هه موو کات و جیگه یه که بۆ هه موو ئاده میزادی سه ر زهویه هه تا هه تایه ، سه رچاوه یان په کن ، پاك و خاوێن و بی ده ستکارین ئەگه ر په کی

لەو نامانە لەسەر چاوەی ئاییندا جیاوازی ھەبوو لە گەڵ قورئاندا بە دەست کاری کرایی جولەکە و گاوەرەکان دائەنری.

﴿ورسلە﴾ وەبروایان ھەبە بەنێراوەکانی خوا ھەمویان بەبێ جیاوازی . ھەموویان بەر لە منالی و پاش منالی ، بەر لە پێغەمەرایەتی و پاش بە پێغەمەربوون نە گوناھێ گەورە و نە گوناھێ بچوکیان نەر کردووە ، لە ھەموو روێکەوہ راست وێژ بوون .

﴿لا نفرق بین أحدٍ من رسلہ﴾ ئیمە موسوڵمان جیاوازی پەیدا ناکەین لە نێوان ھیچ یەکێ لە فردۆستکانی خوا ، بروامان بە ھەمویان ھەبە بەبێ جیاوازی ، نەك وەك جولەکە برۆیان بە عیسا و بە موحمەد نە و ، گاوەرەکان برۆیان بە موحمەد نە ، کەواتە ئە گەر کەسێ برۆی بە خوا ھەبێ . بەلام برۆی بە یەکێ لەو فروستادانە نەبوو ، برۆی بە یەکێ لەو نامانە نەبوو بەبێ باوەر دائەنری .

﴿وقالوا سمعنا وأطعنا﴾ وە باوەرداران ئەلێن بیستومانە فەرمودەکانی خوا ، برۆی راست و بیگومانان بەو فەرمودانە ھەبە و ، ئیمە فەرمانبەردار بووین بۆ ھەموو یاسا و دەستوری قورئان ، بروامان بە ھەموو پێوستکراوەکانی و قەدەغە کراوەکانیان ھەبە .

﴿غفرانک ربنا﴾ ئیمە داواوی لێ خوشبوونی تۆ ئەکەین ، ئەو پەرور دەکەری ئیمە ئیمە موسوڵمان جگە ی لە تۆ کەسی ترمان نە ، بۆیە داوات لێ ئەکەین ببورە لە کەم و کورپمان بەرانبەر بە فەرمانی تۆ .

﴿وإليك المصير﴾ وە بۆ لای تۆیە گەرانەوہ و چارەنوسمان ، لەڕۆژی دوایدا نەك بۆ لای جگە ی تۆ .

خوا ی گەورە لەو نایەتەدا باسی ئەو کاتانە ئەکا تێپەریوہ بەسەر موسوڵمانان :-

١- بەرستە ی ﴿آمن الرسول﴾ باسی کاتی رابوردویان ئەکا .

٢- بەرستە کانی ﴿سمعنا وأطعنا﴾ باسی کاتی ئیستایان ئەکا .

٣- بەرستە ی ﴿وإليك المصير﴾ باسی کاتی پاشەرۆژیان ئەکا .

تەفسیری زمانکۆیی

﴿لا یكلف الله نفساً إلا وسعها﴾ خوا زور ناكا و داوا له هیچ كهسێ بۆ كردن و نه كردنی هیچ شتی ناكا مه گهر به شتی له توانایانا هه بێ ، داوا كردنی شتی له ناده میزاد له توانایا نه بێ ستهمه ، خوای گهوره ستهم ناكا له بهنده كانی خوێ . به لام پێشهوا نه شعهری تهلی داوای شتی له توانادا نه بێ دروسته بۆ تاقی كردنهوه .

بۆ زانیان : پلهی داوا كردنی شتی له توانادا نه بێ سێ پلهن :

۱- شتیكه نه گونجی كردنی له خوێ ، نه مه یان دروست نیه داوا كردنی ، وهك نه وهی شتی له یهك كات رهشی و سبی بێ .

۲- شتیكه بگونجی كردنی له خوێاو نه گونجی پیدای بوونی له ناده میزاده ، ئهم به شه یان داوا كردنی پیدای نابێ و دروسته داوای بكری . وهك دروست كردنی گیاندارێ .

۳- شتیكه بگونجی كردنی له خوێاو نه گونجی له بهنده و پیدای بێ . به لام زانستی خوا پیهو سته به نه كردنی ، ئهم به شه یان پیدای نه بێ و دروستیشه داوا كردنی ، وهك باوه ره یان . ﴿لها ما كسبت﴾ بۆ ئه و كهسه هیه شتی كردویه تی له چاكه و په رستنی خوا به گهره ی كردیه و ی چاكی پاداشتی نه داته وه .

﴿وعليها ما اكتسبت﴾ وه له سه ر نه وه كه سه یه كردویه تی له خراپه ، به شوینیا گه راوه بۆ كردنی خراپه و سوود له چاكه ی كهس وه ر ناگرێ .

له به زه یی و مپهره بانی خوا به كه بهنده ی خوێ چاكه ی كرد كوتوپر فه رمان ئه دا به نووسینی هه ر له كاتی كردنیدا ، ئه گه ر خراپه ی كرد نووسینه كه ی دوا ئه خا بۆ ماوه یه ، ئه گه ر په شیمان بویه و داوای لی بووردنی كرد نانوسری خراپه كه ی ، ئه گه ر به رده وام بوو له سه ر كردنی و په شیمان نه بویه و فه رمان ئه دا له سه ر بنووسن .

كۆمهلی له خواناسان ته لێن ، ئاده میزاد خوێ له خوێا پال پتوه نه رێکی هیه له ده روونیدا كه چاكه بكا ، چونكه له سه ر پاکی دروست بووه ، خراپه ناكا مه گه ر هۆیه کی ده ره کی پالی پتوه نی له شوینه وار و په روه رده كردنی خراپ .

خوای گەورە و موسولمانان فیری پارانەووە ئەکا و ئەفەرموێ بلّین :

﴿ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا ﴾ ئەی پەرورەدەکەری ئۆ ئیمە : تۆ سزای ئیمە مەدە ئەگەر ئیمە لەبیرمان چۆبوووە کاریکی چاک بکەین و لەدەستمان دەرچوو بوو خراپەمان لێ وەشایەو ، یا ئیمە خەڵەتاین و بەخۆمانمان نەزانی و گوناھمان لێ پەیدا بوو ، بەسەر لێ شیواوی نارەوااییمان کرد .

بۆ زانین : لەبارەی لەبیر چوونەووە و خەڵەتان (النسيان والخطأ) ووتویانە ئەو دووشتە لەژێر ویستوو توانای ئادەمیزادا نین ، کەواتە سزای لەسەریان هەلگیراوە . ئیتێ پارانەووی بۆ چیه؟

ئەووی راستیی بۆ وەلامدانەووی ئەو پسپارە ئەمەیه : بەراستی لەبیر چوونەووە و هەڵە بەدوو جۆرە:

۱- هەندێ جار ئەوانە پەیدا ئەبن لەئادەمیزادە و لەدوای هوشیاری و خۆپاراستن لەوان ، ئەم جۆرەیان خاوەنەکیان بیانوودارە و دروست نیە سزای بدرێ بەگۆڕەوی دادپەرورەری .

۲- هەندێ جاریش ئەوانە پەیدا ئەبن بەهۆی سستی و کەمتەرخەمیەو ، ئەم جۆرەیان بیانوی بۆ دانانێ و دروستە سزادانی ، فەرمودەوی خوا لەم بەشەیانە و پارانەووی بۆ ئەکرێ لەخزمەت خوادا .

﴿ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا ﴾ ئەی پەرورەدەکەری ئیمەو ، تۆ مەیدە بەسەر ئیمەدا باری قورس و گران و نەتوانین هەلتی گرن و بەو بۆنەووە تووشی بێ فەرمانی تۆ بین .

﴿ كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ﴾ بەوێنەی ئەو بارەگرانەی داووتە بەسەر کەسانێکی ئەو تۆ لە پێش ئیمەدا بوون . وەك جوولەكەکان ئەگەر یەكێ گوناھی بکەرایە پەشیمان بونەووی لێ وەرنەئەگیرا و ئەبواوە بکوژرایە ، ئەگەر جێگەیه لەبەرگی پیس ببواوە ئەبواوە بیان بریایە ، لەشەوو رۆژێک پەنجای نوێژیان لەسەر پیوست کرابوو ، پیوست بوو لەسەریان چواریەکی دارایی خۆیانیان بدایە لەزەکاتا .

تەفسیری زمناکۆیی

﴿ربنا و لا تحملنا ما لا طاقة لنا به﴾ ئەی پەرورەدە کەری ئیمە ، تۆ داوا لە ئیمە مە کە
شتی لە توانای ئیمەدا نەیی ، وە مەیدە بە کۆلی ئیمەدا ئەو سزایانە ی داو تە بە سەر
را بووردواندا و لە توانای ئیمەدا نی یە بەرگە ی بگ رین .

پ/ جیاوازی لە نێوان پستە ی ﴿ولا تحمل علينا إصراً﴾ و پستە ی ﴿ربنا و لا تحملنا
ما لا طاقة لنا به﴾ چ شتیکە و سوود لە دوو پات کردنەو ی چ یە ؟

وە لام / مە بەست لە ناوەرۆکی پستە ی پێشو و داوا کردنی ئەو یە لە پەرست و فەرمان
بەرداریدا شتی گرانیان لی داوانە کړی . مە بەست لە ناوەرۆکی پستە ی دوو م داوا کارن بو
ئەو ی سزای گرانیان بە سەردا نەدری کە بەرگە ی نە گرن .

﴿وأعف عنا وأغفر لنا وأرحمنا﴾ وە تۆ پەرورەدگار ببورە لە گوناھە کاغان و بیان
شۆرەو ، تۆ داپۆشە گوناھەکانی ئیمە و ئابرومان مەبە ، بەزەیی خۆتمان بە سەردا برێژە و
رژگارمان بکە لە سزای خۆت .

﴿أنت مولانا فأنصرنا على القوم الكافرين﴾ تۆ یاری دەدەر و پارێزەر و کار
بە پێوە بەری ئیمە ی ، دوا یی تۆ سەرمان بچە بە سەر کۆمەڵی یی باوەراند .

بە یاری دە ی خوا کۆتایی بە نووسینی ئەم بە شە هات

رۆژ / یەك شەممە

پێکەوتی ۱۹۹۸/۷/۲۶

لە شاری سلێمانی

خوا یە لە گوناھ ی خۆم و باوکم و دایکم خوش ببە

یاری دە ی کوڕ و نەو کە نام بە دە لە سەر پەرستنی خوا .

﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾

[به ناوی خوی به خشندهی میهره بان]

﴿ألم﴾ له سوره تی نه لیه قهره دا باسی مانای نهو پیتانه کراوه . نهوهی جینگهی متمانهی زووری زانایانه نه لّین : نه م نامیه که هاتووه ته خواره وه بو پیغمه مریک له ره گهزی نهو پیتانه یه ، که عه ره به کان خو یان گفتوگو یان پی نه کردن ، که چی شیوهی دارژاندنی نه م نامیه سهری پی شور کردن و نه یان توانی ویندی نهو نامیه دابین هر چه نده نه م مانایه هه لّیژاندنی بنده یه ، به لام خوی گه و ره زاناتره به ماناکهی .

﴿الله لا إله إلا هو الحي﴾ خواجه شایسته ی پهرستی هه خواجه ، هیچ خواجه نی یه و هه پی و پهرستی بو بکری مه گهر هه نهو خواجه ، زیندووه و نامری ، گیانی هه موو بوونه وهرانی به دهسته که یه کی له وان عیسایه .

﴿القيوم﴾ نهو خواجه راوه ستاو و پایه دار به سهر هه موو بوونه وهراندا به شتی نه یکه ن و داد پهروه ره ، هه لّسورپنهری کاروباری ناده میزاد و نه یانپاریژی ، ئیتر چو ن نه بی نه ی پهرستن ؟

نیمه ی موسولمان به ناوهر وکی نهو نایه ته جوئی نه بینه وه له جوله که کان . نه وان نه لّین : عوزه یه خواجه ، و نهو بیر و باوهره پووجهی نه وان له نامه ی به لای خو یانه وه پیروز (الکتاب المقدس) له نامه ی دروست کردن (سفر التکوین) . و له راستیه کانی شه شه مدا (الأصحاح السادس) کورایه تی عوزه یه یان بو خوا نووسیوه .

له گاواره کان جوئی نه بینه وه ، نه وان هه ندیکیان نه لّین : خوا سیهمه مین خوی سی خواجه . هه ندی تریان نه لّین : عیسا کوری خواجه و هه نهو خواجه به ته نها ، هه ندی تریان نه لّین : عیسا و مهریه مه ی دایکی عیسا هه ردو وکیان خوان ، هه ندی تریان نه لّین : قه شه کان و پارسا کان جگه له خوا نه وانیش خوان . به سه دسال بهر له هاتی ئاینی ئیسلام هه ندی له پاشای گاواره کان ، به تابه تی هیرقل وستیان نهو بیرو باوهره پوچه له نیو خو یانا لابه ن ،

تهفسیری زمانا کوئی

به‌لام له‌بهر چهند هۆیه‌کی ڕامیاری بۆیان نه‌لوا و وازیان هێنا . له‌بته‌ په‌رسته‌كان جوێ نه‌بنه‌وه و نه‌وان دێو و درنج و فریشه و مانگ و خۆر و بتیان نه‌په‌رست . كه‌مێکیان نه‌لێن : بۆیه‌ نه‌یان په‌رستین له‌خوامان نزیک بکه‌نه‌وه .

﴿نزل عليك الكتاب بالحق﴾ خوا نارده‌یه‌تییه‌ خواره‌وه‌ نه‌و نامه‌یه‌ كه‌ قورئانه‌ بۆ سه‌ر تۆ موحه‌مه‌د پله‌به‌پله‌ و ماوه‌به‌ماوه‌ له‌ماوه‌ی نزیکه‌ی بیست و سێ ساڵدا به‌راستی بۆ ڕوون کردنه‌وه‌ی راستی و پوچی .

﴿مصدقاً لما بین یدیه﴾ نه‌و قورئانه‌ به‌راستی گیراوه‌ نه‌و نامانه‌ هاتنه‌ته‌ خواره‌وه‌ بۆ سه‌ر پیغه‌مه‌رانی پیشوو دابین نه‌کا وه‌ك نه‌وان باوه‌ر به‌تاکی خوا و به‌پیغه‌مه‌رانی ڕابووردوو و به‌ڕۆژی دوا‌یی و به‌پایه‌کانه‌ی نایین .

﴿وأنزل التوراة﴾ وه‌ خوا نارده‌یه‌تییه‌ خواره‌وه‌ ته‌ورات بۆ سه‌ر موسا به‌یه‌ك جار نه‌و ته‌وراته‌ی کاتی موسا . نه‌ك نه‌م ته‌وراته‌ی ده‌ستکاری کراوی ئیستا له‌لایه‌ن مالومه‌کانه‌ی جوله‌كه‌ نه‌لێن : عوزه‌یر کۆری خوایه‌ ، شێوازی پیغه‌مه‌ریان له‌ودا فێرداوه‌ .

ته‌ورات ووشه‌یه‌کی عبریه‌ به‌مانا ده‌ستوره‌ . به‌لای خواوه‌ن نامه‌کانه‌وه‌ ته‌ورات له‌پنج نامه‌ پێك هاتوه‌ (الأسفار) .

۱- نامه‌ی دروستکرن (التکوین) باسی دروستکردنی یونه‌وه‌ران نه‌کا بۆ یه‌که‌ه‌جار له‌گه‌ڵ هه‌والی پیغه‌مه‌ران .

۲- نامه‌ی ده‌رچوون (الخروج) میژووی کۆرو نه‌وه‌کانه‌ی ئیسرائیل و موسای تێدا نوسراوه‌ .

۳- نامه‌ی دووانه‌ (التثنیه) باسی یاسا و ده‌ستوری جوله‌که‌کان نه‌کا .

۴- نامه‌ی لاویه‌کان (سفر اللاوین) باسی چوینتی په‌رست و خواره‌مه‌نی قه‌ده‌غه‌ کراو نه‌کا له‌بالتنه‌ و زینده‌وارانی تر .

۵- نامه‌ی ژماره‌ (سفر العدد) باسی ژماره‌ی هۆزه‌کانه‌ی کۆرانی ئیسرائیل و له‌شکره‌کانیان نه‌کا . نه‌و نامه‌یه‌ له‌ژماره‌ی (۳۹)ی نامه‌دا کۆکراونه‌ته‌وه‌ ، گاواره‌کان ناویان نه‌به‌ن به‌په‌یمانی کۆن (العهد القديم) .

﴿ والانجیل ﴾ وهناردویه تیه خواره وه ئینجیل بۆ سهر عیسا بهیهك جار . مه بهست لهو ئینجیله ئه و ئینجیله یه خوا ناردوو یه بۆ سهر عیسا . نهك ئه و ئینجیله دهستکاری كراوه له لایه ن قه شه كانه وه ئه لئین : عیسا كورپی خوا یه ، ره وانه كردنی پیغمه ر ی ئیسلام و شیوازی ناوی ئه ویان له ئینجیلدا كوژانه ته وه ، ئینجیل ووشه یه کی یۆنانیه ، به مانا موژده دانه .

ئینجیله بر و ا پیکرا وه کان لای گا و ره کان چوار ئینجیلن ، هه رچه ند ه ژماره ی ئینجیل زۆرن :

۱- ئینجیلی (متی) میژووی دانانی ئه و ئینجیله ئه گه ر پته وه بۆ نزیکه ی (۶۰) سال پاش له دایکبوونی عیسا ، به زمانی ئارامی دانرا وه .

۲- ئینجیلی مارقوس : له نیوان (۶۳ - ۶۵) زاینی به زمانی یۆنانی دانرا وه .

۳- ئینجیلی یوحه نا : میژووی دانانی له نزیکه ی (۹۳) سالی زاینی به زمانی یۆنانی دانرا وه .

۴- ئینجیلی لوقا : له کاتی میژووی ئینجیلی مارقوسدا دانرا وه به زمانی یۆنانی .

ژماره و کاتی دانانی ئه و ئینجیلانه بۆ مان دابین ئه کهن که فه رمووده ی راسته قینه ی ئینجیل نین ، ئه وه له لایه ، له لایه تره وه جگه له وه که دانراوی ئه و چوار که سه ن له نیو خۆیا نا دژایه تی زۆریان بۆ یه کتری تپدا یه .

گا و ره کان له سه رده می سه ده ی پتجه می زاینیدا هاتنه سه ر ئه وه ی له نیو هه موو نامه کاند ا پشت به (۳۷) نامه یان بههستن ، ئه لئین : ئه وانه هه موویان به سه روش له لایه ن خوا وه نیژدرا ون بۆ دانره کانیا ن به مانا نهك به ووشه و پیت ، ئه و نامه نه به په یمانی تازه ناو ئه به ن گا و ره کان به لای خۆیا نه وه (العهد الجدید) بۆ ئه وه یه به رانه بری پتی بکه ن به په یمانی کۆنی جوله که کان که ئه ی گێڕ نه وه بۆ لای سه رده می موسا ، سه رده می عیسا به په یمانی تازه ناو ئه به ن .

﴿ مِنْ قَبْلِ هَدَىٰ لِلنَّاسِ ﴾ له پیش ناردنی قورئان پانجیمی کهر بوون بۆ ناده میزادی نهو
سهرده مه به جوریکی راست و رهوان ، لهو دوو نامانه دا پهرستی جگهی خوا قه دهغه
بوون. کهواته بیرو باوه ری جولہ که که و گاواره کان پوچه نه لّین : عیسا و عوزه ییر کوری
خوان شایانی پهرستن .

﴿ وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ﴾ وه خوا ناردویه تی خواره وه نامه یه له یه که جوئ نه کاته وه راست و
پوچ ، نامه پروا بئ کراوه کان جوئ نه کاته وه له نامه دهست کاری کراوه کان .
زانایان نه لّین : مهبهست له فورقان یه کئ له مانه یه : نه قل ، زبور ، قورئان ، هه موو
نامه کانی خوا ، نهو کاره به کس نه کراوانه لهو نامانه دان ، هه موو شتی بیته هوی جوئ
کردنه وه ی راستی و پوچی . هه رکام لهو مانانه بئ مهبهسته که ناگورئ .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ ﴾ به راستی که سانیکی نهوتو باوه رپان نه هیتاوه
به نایه ته کانی نامه ی خواو و به نیشانه پروون و ئاشکراکانی . ناوه روکی نهو رسته یه ههروه که
هه موو بئ باوه ران نه گریتته وه به گشتی ، نهو (٦٠) که سه ی نوینه رانی گاواره کانی نه جران
نه گریتته وه به تاییه تی .

﴿ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴾ بۆ نهو بئ باوه رانه هه یه سزایه کی زور سهخت له پاشه پرژدا .
﴿ وَاللَّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ ﴾ وه خوا زور بالادهسته و کهس به سه ریا زال نابئ ، خاوه نی
تۆله کردنه وه یه له بئ باوه ران .

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ ﴾ به راستی خوا په نهان نیه له سه ری هه یج شتی له بونه وهران .
﴿ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴾ نهله زهوی و نهله ئاسمان . به لکو زانیسی هه موو شتی
له واندای بئ نه یگریتته وه ، ناگاداری باوه رو کرده وه ی موسولمانانه ، کرده وه و بئ باوه ری
بئ باوه ران نه زانی ، ، پاداشت و تۆله ی هه موویان نه داته وه به گویره ی بیرو باوه ر و
کرده وه ی خویان ، گفتوگوی نوینه رانی گاواره کانی نه جرانیش لای خوا پروونه ، سزای بئ
باوه ری نهوان نه داته وه که خویان هه لته کیشا .

هو

الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ
وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَبَهَ
مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ
وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ
إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ
لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ
النَّاسِ لِلْيَوْمِ لَا رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿٩﴾

﴿ هو الذي أنزل عليك الكتاب ﴾ خوا که سیکي تهو تو زیه ناردویتی خواره وه بو سه
تو تهو نامهیه که قورنانه . بهراستی خواجه که لهزهوی و ناسماندا هیچ شتیکی لی وون نایی .
﴿ منه آیات محکمات ﴾ هندی لهو نامهیه چهند نایه تیکن مانا کانیان پروون و ناشکران
و پیوستیان بهمانا لیکندانه وه نیسه ، مهبسته که نه گیهنن به پروونی ، گوران کاری و
لادانی بو لای مهبستیکی تاییه تی هه لئاگرن . نه له مانای پیت و نه له مانا کانیان گومانیان
تیدا ده رنا که وی ، جینگهی وروده کاری نین هه تا مانا کانیان بگورین .

تهفسیری زمناکزی

﴿ هُنَّ أُمَّ الْكِتَابِ ﴾ ئەو ئایەتانه ئەسل و بنچینهی ئەو نامەیدەن بۆ ئەو فەرمانانە ئادەمیزاد لەهەردوو جیهاندا بێ ئەوان نایان کرێ ، وەك ناوەرۆك و پوختهی مانای ﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ﴾ ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ ﴾ . تۆ بۆی : خوا تەنهایە . بەراستی خوا فەرمان نادا بە کاری خراپ ، هەم وەك ئەو ئایەتانهی فەرمان ئەدەن بەباوەرەهێنان بەخوا و بێ ھاوبەشی خوا و باوەرەهێنان بەپیغمهەران و بەرپۆزی دواوی و هەموو ئەو ئایەتانهی ماناکیان ئەزانرێ هەریەکیان بەسەرەخۆیی خۆیان .

﴿ وَأَخْرَجَ الْمُتَشَابِهَاتِ ﴾ وەهەندێ تر لەئایەتەکانی ئەو نامەیە پێویستیان بەپروون کردنەو هەیه و مەبەست لەماناکان ئاشکرانیە ، بەناسانی ماناکیان نازانرێن ، کەسانی دل نەخۆش و میشک پوچ بەگرانی ماناکیان بۆ لێك نادریتەو سەرەرای ئاسانی ، ئەو ئایەتانه وا ئەبێ خواوەن دوو مانان ، بیری ئادەمیزاد زۆربەیان کۆلن لەدەست نیشانکردنی مانای راستی . وەك مانای ﴿ وَنَفَخْنَا فِيهَا مِنْ رُوْحِنَا ﴾ ئەو پەری زانستی ئیمە کە پۆح شاراوێهەکی خواپێه پیدای ئەبێ لەئادەمیزادا ، ئەو نەپتیه راستیەکی ئادەمیزاد نایزان بگرە زاناکانی نایزان .

زانایان بۆ مانای ووشەی ﴿ مُحْكَمَاتِ ﴾ وە ﴿ مُتَشَابِهَاتِ ﴾ زۆری لەسەر رۆشتوون بەم جوهری خوارەو :
 ١- ﴿ مُحْكَم ﴾ ئەو هیه مەبەست لەماناکە بێ بەلگە دەر ئەکەوێ ، وەك ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ شَيْئًا ﴾ بەراستی خوا سەم ناکا هیچ شتی . ﴿ مُتَشَابِه ﴾ پێویستی بەبەلگەیه هیه بۆ دیاری کردنی مەبەست لەماناکە ، وەك ﴿ ثُمَّ أَسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ ﴾ ووشەی عەرش بەمانای کورسی یە ، ئەقل ئەو مانایە واز لێ ئەهێنێ ، خوا نەجیگە و نەکاتی بۆ دابین ناکرێ ، کەواتە پێویستە مانایەکی بۆ دابنێ بگونجی و شایستەیی خوا بێ ، ئەو هیش بەتایبەتی زانایانی زۆر زانا ئەیزان .

٢- ﴿ مُحْكَم ﴾ ئەو ئایەتەیه گۆرەری مانای ئایەتی تر بێ (الناسخ) وە ﴿ مُتَشَابِه ﴾ ئەو هیه مانکە گۆرا بێ بەهۆی ئایەتی ترەو (المسوخ) .

٢- ﴿ مُحْكَم ﴾ ئەو ئایەتەیه گۆرەری مانای ئایەتی تر بێ (الناسخ) وە ﴿ مُتَشَابِه ﴾ ئەو هیه مانکە گۆرا بێ بەهۆی ئایەتی ترەو (المسوخ) .

۳- ﴿ محکم ﴾ نهو هیه یهك مانای هه بی بهتهنها ، ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه خاوهنی دوو مانا بی یا زور تر ﴿ والمطلقات یترصن بأنفسهن ثلاثة قروء ﴾ ووشه ی (قرء) بهمانای پاکی ژنان و حهیز و پیسای هاتووه .

۴- ﴿ محکم ﴾ نهو هیه پرستهکانی دوو پات نه کرابیتهوه ، ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه پرستهکانی دوو پات کرابیتهوه ، وهك چیرۆکی موسا و فیرعهون .

۵- ﴿ محکم ﴾ نهو هیه نهقلی ئادهمیزاد پرنگه بهماناکه ی بیا ، ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه بهبی بهلگهیه نهقلی ئادهمیزاد له توانایا نه بی سهر له ماناکه ی دهر بکا .

وه مانا له یهك چووه کان = ﴿ متشابه ﴾ كه دزی مانا دهر كه وتوووه کانه = ﴿ محکم ﴾ نهو جورانه ی خوارهوه ی ههیه :

۱- ﴿ متشابه ﴾ نهو شتهیه ماناکه ی بهكهم و کورتی بزانیئ نهك بهشی کراوهی تهواوی وهك مانای ﴿ ونفخنا فیها من روحنا ﴾ ، مروث کاتیئ نهیزانی خوی بۆ ماندوو بکا ، نهو هی راستی بی ههر خوا نهیزانی ، بهم نزیکانه لهباسی مانای ﴿ محکم ﴾ دا باسی کرا .

۲- ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه ماناکه ی بهروالهت نهقل پهسهندی نهکا ، وهك ﴿ ثم أستوی علی العرش ﴾ ثم باسهیش لهمهوبهر پروون کرایهوه .

۳- ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه بهروالهت ههموونادهمیزاد بگریتهوه لهفهرمانهکهیا ، وهك مانای ﴿ السارق والسارقة فاقطعوا أیدیها ﴾ پیاوی دزی کرد و ژنی دزی کرد ، دواپی هستیان بیرن ، کهچی دز لهسالانی گرانیدا و باوکی دزی لهمالی کوپی خوی بکا دهستی نابری ، یا نهو شته دزراوه لهجیگه ی شیاوی خویدا دانهنرای یا کهمزبی لهچواریهکی دیناری ، لهو کاتانهدا دز دهستی نابری .

۴- ﴿ متشابه ﴾ نهو هیه فهрман پیدانهکه ی گۆررا بی ، وهك پروو کردن لهنوێژ بۆلای بهیتولوقهدهس ، فهرمانیپیدانهکه ی وا نهگیهنی پروو کردن بۆلای نهگۆرری ، کهچی لهدوایدا بهلگه ی بی گومان هاتووه بۆ گۆرانی روانگه ی نوێژ بۆ کهعه .

بۆ مانا زانیی ﴿متشابه﴾ مه‌رج نیه ماناکه‌ی به‌هیچ جوړی کهس نه‌یزانی ، بگره
هموو جوړه‌کانی ﴿متشابه﴾ جگه له‌جوړی یه‌که‌میان له‌وانه‌یه زانایانی تاییه‌تی مانای سی
جوړه‌کانی تر بزانی .

پوخته‌ی مانای رابووردوو نه‌میه : به‌راستی پیغه‌مه‌ر ﴿ﷺ﴾ و زانایانی تاییه‌تی مانای
هموو قورئانیان زانیوه ، نه‌و‌تا‌خوا‌ی گه‌وره نه‌فه‌رموی : ﴿هَذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ﴾ یانی نه‌وه
را‌گه‌یاننده بۆ ناده‌میزاد ، خوا‌ی گه‌وره فه‌رمان به‌شتی نادا کهس نه‌یزانی له‌زور جیگه‌ی
قورئاندا خوا فه‌رمانی داوه به‌بیر کردنه‌وه له‌مانای قورئان ، نه‌و فه‌رمانه نه‌وه‌مان نیشان نه‌دا
که هه‌ندی له‌زانایان نه‌توان مانای هموو قورئان بزانی نه‌گه‌ر وانه‌بی خوا فه‌رمانی پی نادا .
بۆ نه‌وه‌ی بۆ هموو ناده‌میزاد روون بیته‌وه به‌تاییه‌تی دوژمنانی نایی پیروزی نی‌سلام که
دژایه‌تی له‌نیو نایه‌ته‌کانی قورئانی پیروژدا نیه ، نه‌م پر‌سیارانه‌ی خواره‌وه له‌گه‌ل
وه‌لامه‌کانیانا نه‌نووسین :

پ / خوا له‌قورئانی پیروژدا نه‌فه‌رموی : ﴿كِتَابٌ أَحْكَمْتُ آيَاتُهُ﴾ نامه‌یه‌که روون
کراوه‌ته‌وه مانای نایه‌ته‌کانی به‌شی کراوه‌یی . نه‌و رسته‌یه وا نه‌گه‌یه‌نی هموو نایه‌ته‌کانی
قورئان ﴿محکم﴾ بن .

وه‌لام / زور رسته‌یه هموو قورئان له‌دارژاندن و ریک‌خستن و ماناو ووشه و
رسته‌یانه‌وه روون کراوه‌ته‌وه و کاری به‌که‌س نه‌کراون .

پ / له‌سوره‌تی ﴿الزمر﴾ دا نایه‌تی (۲۳) خوا‌ی گه‌وره نه‌فه‌رموی : ﴿اللَّهُ نَزَلَ
أَحْسَنَ الْخُدِيثِ كِتَابًا مُّتَشَابِهًا﴾ خوا ناردویه‌تی شیرین‌ترین گفتوگو نامه‌یه ماناکه‌ی ناشکرا
نین .

وه‌لام / بی‌گومان نه‌و نامه‌یه له‌په‌وان بی‌ژی و رانمویی کردنی ناده‌میزادا به‌جوړیکی
به‌که‌س نه‌کراو هموو نایه‌ته‌کانی به‌بی جیاوازی له‌یه‌که نه‌چن و وه‌که یه‌که وان .

پ / له‌م سوره‌ته‌دا خوا نه‌فه‌رموی : ﴿مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ وَأُخَرٌ مُّتَشَابِهَاتٌ﴾ نه‌و
رستانه‌ی روونی نه‌که‌نه‌وه نایه‌ته‌کانی قورئانی پیروژ هه‌ندیکیان مانا‌کانیان ناشکرايه ،

ته‌فسیری زما‌کو‌یی

هه‌ندئێ تریان ماناکانیان ئاشکرا نین و هه‌موو کەس لەمەبەستی ته‌واویان تی ناگەن ، به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌و دوو ئایه‌ته‌ له‌هه‌ردوو پرسیاره‌کاندا باسیان کرا .

وه‌لام / وه‌ک له‌مه‌و به‌ر زانیمان هه‌ندئێ ئایه‌ته‌کانی قورئان ماناکانیان هه‌موو کەس ئه‌یزانی به‌ی به‌لگه‌ی ده‌ره‌وه ، هه‌ندئێ تریان زانیان ماناکانیان ئه‌زان به‌هۆی به‌لگه‌ی ده‌ره‌وه‌ پاش خۆ ماندوو کردن . که‌واته‌ بۆمان دابین کرا دژایه‌تی له‌ نیو ئایه‌ته‌کانی قورئانی پی‌روزدانیه . ، به‌تایبه‌تی ئه‌و سی ئایه‌ته‌ی پرسیاره‌کان .

﴿ فاما الذين في قلوبهم زيغ ﴾ دوا‌ی که‌سانێکی ئه‌و تو به‌جاو لی کردنی سه‌روکه‌کان له‌دلێانا هه‌یه‌ لادان له‌راستی .

﴿ فيتبعون ما تشابه منه ﴾ دوا‌ی شتی نه‌که‌ون ماناکانیان پ‌وون نه‌یه‌ له‌ قورئاندا . وێنه‌ی ئه‌و که‌سانه‌ له‌و نامه‌یه‌ هاتو‌ته‌ خواره‌وه‌ که‌قورئانی پی‌روژ ده‌رنه‌که‌وئێ له‌باره‌ی ئه‌و ئایه‌تانه‌وه‌ مانایان ئاشکرانیه ، له‌و کاته‌دا ئه‌و که‌سانه‌ لایان دا و به‌گ‌ریه‌ی بی‌ری خ‌ویان مانای نه‌که‌ن له‌مانای ر‌استی بی‌ خ‌ه‌وش لای نه‌ده‌ن ، بۆ ئه‌وه‌ی می‌شکی ئاده‌میزادی ساده‌ و گ‌ی‌لی بی‌ تیک به‌ده‌ن . بۆ غ‌ونه‌ ئه‌لین : مانای ﴿ فنفخنا فيه بروحنا ﴾ دوا‌یی فه‌رماناندا به‌ج‌به‌ه‌ئیل فوبکا به‌نیو مندال‌دانی مه‌ریه‌مه‌دا به‌و گ‌یانه‌ی ئیمه‌ به‌خ‌شیومانه‌ به‌ عیسا ، به‌لام ئه‌و که‌سانه‌ی دل‌یان لای داوه‌ له‌راستی ماناکه‌ی نه‌گ‌ۆرن به‌ج‌ورئێ خ‌ویان ئه‌یانه‌وئێ ، یانی گ‌یانی خ‌وا‌یه‌ و له‌ره‌گ‌ه‌زی خ‌وا‌یه‌ ، هه‌ردوکیان خ‌اوه‌نی یه‌ک گ‌یان و له‌دوو له‌شدان ، خ‌ویان له‌مانای پ‌وون و بی‌ په‌رده‌ی فه‌رمووده‌ی خوا گ‌یل و کو‌یر نه‌که‌ن که‌ ئه‌فه‌رموئێ : ﴿ لقد كفر الذين قالوا إنّ الله هو المسيح ابن مريم ﴾ سوره‌تی مائیده ئایه‌تی (١٦) ، یانی به‌راستی بی‌ باوه‌ر بوون که‌سانی:ی ئه‌و تو ووتویانه : به‌راستی خوا هه‌ر ئه‌وه‌ مه‌سیحی کو‌ری مه‌ریه‌م .

﴿ ابتغاء الفتنة وابتغاء تأويله ﴾ له‌به‌ر داواکردنی ئه‌وه‌ی که‌ ئاده‌میزاد لابه‌ده‌ن له‌ ناینی ئیسلام و چه‌واشه‌کردنی گ‌یل و که‌م نه‌قله‌کان و ، له‌به‌ر ئه‌و مه‌به‌سته‌ی مانای نامه‌ی خوا

بگورن به جوړی خوځان نارووی ته که ن ؛ بو ته ووی خوځان و چهند که سیکی تری نه قل
پوچ گومان له دلیانا پروی ، هه تا به ناواتی پوچی خوځان پوناکی ناینی نیسلام خاموش
بکه ن ، خوځان هه لواسن به مانایه که وه له چوار چی ووی ناینی راستیدا نه میتن .

﴿ وما يعلم تأویلہ إلا اللہ ﴾ و هه نازانی مانای تهو نایه تانه مانا کانیان ناشکرا نین مه گهر
خوا خو ی که نارو به تی به خواره وه شاره زای مانا که ی بیت .

﴿ والرّاسخون فی العلم ﴾ وه نهو زانایانه یش جیگه ی خوځانیان دابین کردو وه له زانینا
نهوانیش مانای تهو نایه تانه ی مانایان پروون نیه نه یزانن .

﴿ یقولون آمنا به ﴾ تهو زانایانه نه لّین : نیمه باوه پمان هیتا وه به قورئان و بهو نایه تانه
مانایان پروون نیه لای زور کهس و نیمه به گویره ی زانستی خو مانا کانیان لمان
ناشکرایه .

زانایان هه ندیکیان نه لّین : رسته ی ﴿ والرّاسخون فی العلم ﴾ په یوه سته به ووشه ی ﴿ اللہ ﴾
که واته مانا که ی بهم جوړه یه : مانای تهو نایه تانه کهس نایزانی مه گهر خوا و تهو زانایانه
به ووی بیر ی پاک و تیژی خوځانه وه مانا که ی نه زانن .

هه ندی تر له زانایان نه لّین : تهو رسته یه په یوه ندی به پیښه ووی خو ی نیه و رسته یه کی
سهر به خو یه ، مانا که یشی بهم جوړه یه : وه نهو زانایانه که له زانستا چوونه ته قوولایی زانین
نه لّین : نیمه برومان بهو نایه تانه هیتا وه هه رچه نده مانایان نازانین .

﴿ کل من عند ربنا ﴾ هه موو یه کی له نایه ته مانا پروونه کان و نایه ته مانا پروون
نه کرا وه کان و نهوانه یان نیمه مانا کانیان نه زانین و نهوانه ی نیمه مانا کانیان نازانین له لایه ن
په روه رده که ری نیمه وهن و دزایه تی له نیوانیانا نیه ، بو یه پیوسته نیمه برومان به هه موویان
بیی .

﴿ وما یذكر إلا أولوا الألباب ﴾ وه ناموژگاری وه رنا گرن به نایه ته کانی قورئان مه گهر
کهسانی خاوه نه قلن و لهو زانایانه ن له زانستا دامه زراون ، مانای هه موو نایه ته کان نه زانن

پاش بیرکردنه وه ، نایکه‌ن به‌جی‌گه‌ی گومان و بیانوو بۆ گومراکردنی که‌سانی ساویلکه ، وه‌ك ئه‌و که‌سانه‌ی تانه ئه‌ده‌ن له‌ئاینی ئیسلام .

پ / له بهر چ شتی خوی گه وره هندی له نایه ته کانی قورئانی ناردو ته خواره وه به جوړی هموو کس مانا کانیان نه زانی ، هندی تریان جگه له زانیانی بیر تیژ که سی تر نایان زانی ؟

وه لّام / قورئان كه هاتوته خواره وه روى فرمانه كانى نه كاته زانايان و نه زانان ، زيرهك و تهمه لّ ، ههروه ها هه ندى مه بهست هه ن ئاده ميزاد ده قيان گرتوه به زانينيه وه و له گه لّيان ئاشنان پيويستيان به پرس و خويندن نيه بۆ يه كه هجار ، هه ندى تريان ماناي رهسته كانيان گران و قولن ، بۆ زانينيان پيويستيان به گه ران و خويندن و پرس هه يه جگه له خاوه ن دانش كهس مانايان نازاني ، بۆ ئه وه ي هيج كهس بّ بهش نه بّ له قورئان خواي گه وه ره به و شيويه نامه ي خوي ناردوته خواره وه .

﴿ربنا لا تزغ قلوبنا﴾ ئەي پەرورەدە كەرى ئىمە تۆ دلى ئىمە لا مەدە لەئائىنى راستەوہ
بۆ لاى گومرايى و پەيرەوى مانايە تۆپەسەندى فەرموى .

﴿ بَعْدُ إِذْ هَدَيْتَنَا ﴾ دَوایِ تُو رانموییِ نِیمه‌تانِ کُردوه بُو لایِ تُوِه باوِه پُرمَانِ
هِنّاوِه به هه‌موو نایه‌ته‌کانِ له‌وانه‌یِ مانایانِ نَاشِکرانِ و تُوِوانه هه‌موو کِه‌سِ نایزانِ
مانا‌کانیانِ .

﴿وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً﴾ وەتۆ بىخەشە بە ئىمە لە لایەن خۆتە وە یاریدان و
راوەستاغان لە سەر باوەرە ئێتان و راستی .

﴿ إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ ﴾ به‌راستی هەر تۆ خواوەن بەخشندهیی و هیچ شتێک ناوی
هەر که‌سێ به‌گوێزهی شایسته‌ی خۆی پاداشتی نەده‌یتەوه .

﴿ رُبْنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ ﴾ ئەى پەرۋەردەكەرى ئىمە بەراستى تۆ
 ھەموو ئادەمىزاد كۆنەكەيتەۋە لەرپۆژىكا گومان لەو رۆژەدا نىە ھاتنى بۆ پرسىيار و
 ۋەرگرتنى پاداشت و تۆلە .

﴿ إن الله لا يخلف الميعاد ﴾ بهراستی خوا لا نادا لهبهلین دان که زیندو نه کاته وه بونه وهران دواى مردنیان و ناردنی هدریه که یان بۆ جیگه ی شایانی خوین لهبه ههشت و له دۆزه خ .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ
مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ هُم وَقُودُ النَّارِ ﴿١٠﴾ كَذَّبَ آلُ
فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ
وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾ قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ
وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ
لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ اللَّتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَهُمْ رَأَىٰ الْعَيْنُ وَاللَّهُ
يُؤَيِّدُ بِنَصَرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي
الْأَبْصَارِ ﴿١٣﴾

ئهو که سه ی له مانای نایه ته کانی قورنانی پیروز وورد بیه وه بۆی دهر نه که وئ کاتی خوا باسی خوا وه سامان و خوا وه دارایی به کان نه کا به ئه و په ری خراپه وه باسیان نه کا ، به چه ند

ته فسیری زمانکۆی

شتیکی نا پهسه‌ند ناویان ئه‌با ، ناویان ئه‌با به‌یاخی و خو هه‌لکیش و ده‌مار زل و چاو چنۆک و تیر نه‌خۆر ، وانه‌زان ئه‌و سامانه‌ی هه‌یانه له‌نه‌گه‌تی هه‌ردوو جیهان ئه‌یانپاریزی ، به‌چاوی خو‌یان زۆر جار دیویانه له‌کاتی رووداوی ئه‌م‌پۆدا سامان ناگاته فریایان ، ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره ئه‌فه‌رموی :

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ به‌راستی که‌سانیکی ئه‌وتۆ باوه‌ریان نه‌هه‌تاوه له‌گا‌ور و جوله‌که‌کان و بت په‌رستان که‌سه‌رزه‌نشتی پیغه‌مه‌ریان نه‌کرد که‌هه‌زاره و خاوه‌نی دارایی و منال نیه ، خو‌یانیان به‌منال و سامانه‌وه هه‌لته‌کیشا .

﴿لَنْ نَغْنِيَهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ﴾ ناگاته فریای ئه‌و که‌سانه داراییه‌کانیان و مناله‌کانیان که‌ پێانه‌وه ئه‌نازان و خو‌یانیان به‌وانه‌وه هه‌لته‌کیشا .

﴿مِنَ اللَّهِ شَيْئًا﴾ له‌سزای خوا هیچ شتی له‌هه‌ردوو جیهاندا له‌پاشه‌پۆژدا ، نه‌به‌هوی شه‌رمه‌زاریان ، به‌تایه‌تی له‌دوا‌پۆژدا که‌په‌وانه‌ی لای دۆزه‌خیان نه‌که‌ن .

﴿أُولَٰئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ﴾ وه‌ئو تا‌قمانه هه‌ر ئه‌وانه‌ن ئه‌بیه سوته‌مه‌نی ئاگری دۆزه‌خ و گر سه‌ندنێ ، وینه‌ی نه‌وت و دره‌خت و شتی تر ، ئه‌و خاوه‌ن بیره پوچانه وایان ئه‌زانی سامان و مناله‌کانیان ئه‌یانپاریزن له‌رووداوی ئه‌وم پۆژه هه‌تا روو به‌روو چاو به‌چاو له‌پانایی جه‌نگدا ئه‌وه‌ستن ، ئه‌و کاته بۆیان ده‌رئه‌که‌وی سامان و مناله‌کانیان دیار نین له‌ئه‌نجامدا هه‌ستیان به‌لاوازی و بۆردانی خو‌یان کرد .

هه‌روه‌ها می‌ژوو خراپه‌ی گه‌وره‌تری نه‌دیوه له‌خراپه‌ی خاوه‌ن دارایی و سامان کۆکراوه‌کانی ئه‌م سه‌رده‌مه‌ی ئێمه ، به‌راستی ئه‌و کاربه‌ده‌سه‌یانه‌ی پۆژ ئاوا و پۆژ هه‌لات که‌ ناخۆشی و جه‌نگ ئه‌په‌خسین ، فیل و فروداوی نا‌هه‌م‌بار ئه‌خه‌نه کار له‌دژی هه‌موو جولانه‌ویه‌کی سه‌ربه‌ستی و سه‌ربه‌خۆیی له‌هه‌موو لایه‌که‌وه که‌ ئاده‌میزاد به‌رپای ئه‌کا ، بۆیه ئه‌و سه‌ته‌مکارانه پۆل پۆل به‌کری گیراوی خو‌یان و پا‌پۆری جه‌نگی و سیخو‌ری خو‌یان به‌هه‌موو جی‌گه‌یه‌کا پرژ و بلاو ئه‌که‌نه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی دانیش‌توانی سه‌ر زه‌وی بکه‌ن به‌ژیر ده‌سته‌ی خو‌یان ، بازاری چه‌وسانه‌وه ب‌خه‌نه کار بۆ سوودی ملیۆنه‌ره‌کان ، ئه‌و که‌سانه

نەپروایان بەخوا و نەبەمرۆڤایەتی و نەبەهیچ شتێ هەیە جگە لە قازانج و سوودی تایبەتی خۆیان ، نایەلن گەلانی ناشتی خواز بۆ خۆیان بژین ، نان و سامانی بەئارەق پەیدا کراوی خۆیان بخۆن و ناموسی خۆیان بپارێزن ، پاشەپۆژی خوشی بۆ خۆیان دروست بکەن . ئەو خۆین مژانە ستەمکاری خۆیان ئەخەنە کار بۆ ترساندن و بۆ لاوازی ئابووری و پامیاری گەلانی بێ دەستەلات ، هەموو هیژ و توانای پیسی خۆیان ئەخەنە گەپ بۆ پارچە پارچە کردنی نیشتمانیان و یەکییتی نیشتمانیان ، هەتا هەموویان سەریان بۆ شۆرپکەن بۆ ڕوتانەوه و خۆین مژینیان ، بۆیە خواى گەوره قەدەغەى کردوو هەموو سولتمانان سامانی خۆیان بشارنەوه و دارایی زۆر پێکەوه نان بەرپێگەى ناپەوا ، هانیان ئەدا بۆ یەکییتی و یاریدەى یەکتری بە سامان و دارایی لەدژی دوژمنانی ئاینیان ، قەدەغەى کردو هێژ سەپاندن بەسەر هەژارانى خۆیان ، هەپەشەى کردوو لەو کەسانەى دارایی خۆیان ئەشارنەوه و بەکارى ناهێنن لەرپێگەى خوادا ، خوا ئەو کەسانەى ناو بردوو بەیاخی و بەستەمکار ، داب و نەریتی ئەو جوولەکە و گاورو بت پەرستانە ئەیانەوێ بەملی شکاوی خۆیان پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ بەدرۆ بخەنەوه .

﴿کذاب آل فرعون﴾ رەوشتی ئەو بێ باوەرپانە وێنەى رەوشتی پەپەرەوان و پیاوماقولاى فیرعەونە لەبەدرۆ خستەوهى پێغەمەرەکانیان ، ئەوانیش سامان و منالەکانیان نەگەشتە فربایان لەهەردوو جیهاندا .

﴿والذین من قبلهم﴾ وەوێنەى رەوشتی کەسانێکی ئەوتۆ بوون لەپیش فیرعەونەوه بوون وێنەى گەلى عاد و سەموود و جگەى ئەوانیش .

﴿کذبوا بآياتنا﴾ بەدرۆیان خستەوه پێغەمەرەکانیان و باوەرپان بەئایەتی نامەکانی ئێمەیان نەهێنا کاتێ پێغەمەرەکانیان چوون بۆ لایان .

﴿فأخذهم الله بذنوبهم﴾ دواى خوا سزای ئەوانى دا بە هۆى گوناھەکانیانەوه لەبەدرۆ خستەوهى پێغەمەرەکانیان و بێ باوەرپانەوه ، لەناوی بردن بەکارەساتى ناهەموار . لەمانای ئەو ئایەتانەوه بۆمان دەرکەت دارایی و سامان و منال نابنە هۆى بەختیاری و سەرکەوتن و رزگاری ، بگرە زۆر جارێ هەژاران سەرکەوتوون بەسەر خاوەن ساماندا ،

تاقمیکی کهم بهسەر تاقمیکی زۆردا ، میژوو پرە لەو بەلگە راستیانە . بینراوە فیرعەون گەلەکەی بەو دەسلەلات و دارایی و چەك و لەشکرە زۆرەیی هەیان بوو ، بەرانبەر بە موسا و گەلەکەی ژێر کەوتن و پسوا بوون ، ئەوان بەیچ چەك و بەژمارەیی کەمەووە سەرکەوتن ، بەر لەوان نوح و گەلەکەی سەر کەوتن ، ئیبراهیم سەرکەوت یەسەر نەمروزا ، سالت بەسەر سەمودا .

﴿ والله شديد العقاب ﴾ وەخوا سزای زۆر سەخت و گرانه بۆ بێ باوەڕان لەپاشە پۆژدا .

کەوا بوو ژمارە و سامان و منالێ زۆر ، زۆر جارێان مسۆگەر نین بۆ سەرکەوتن و نابە فریارەس ، بگرە ئەبەهە هۆی پسوایی .

بیگومان پاشەپۆژی موحەمەد ﴿ ﷺ ﴾ و باوەڕدارانیش سەرکەوتنە ، پاشەپۆژی ئەوانە موحەمەد ﴿ ﷺ ﴾ بەدرۆ ئەخەنەووە هەرۆک ئەوانەیی پیشوو پسوایی و لەناو چوونە .
بەمەرجی قورئان بکەین بەیاسا بۆ خۆمان و واز لەپرەگەز پەرست و بیگانه پەرستن بەیئین ، پاشە پۆژی ئییمەش سەرکەوتنە بەسەر دوژمنانی ئەمڕۆماندا .

لەو کاتەدا پیغمەر ﴿ ﷺ ﴾ سەرکەوت بەسەر قورەیشیەکاندا لەجەنگی بەدردا و گەڕایەووە بۆ مەدینە جولەکەکانی لەبازاری بەنی قەیناعا کۆکردەووە و فەرموی : ئەی گروپی جولەکە ئێوە لەخوا بترسن بەبۆنەیی ئەو نەگەتی یەووە تووشی قورەیشی یەکان بووە لەپۆژی بەدردا ، موسولمان بێن بەر لەووەی وەك ئەواتان بەسەر بێ ، بەراستی ئێوە ئەزانن من فرۆستادهی خوام ، وەك لەنامەكەتانا نوسراوە ، جولەکەکان ووتیان : ئەی موحەمەد : تۆ لەگەڵ کۆمەلتی بەرانبەر بووی لەجەنگدا بێ تەجرەبە و ناشارەزان لەهونەر و چۆنیتی جەنگ ، بۆت لواوە بەرێکەوت بەسەریانان زال بووی ، ئەگەر ئییمە جەنگت لەگەڵ بکەین ، ئەو کاتە بۆت دەرئەکەوێ هەر ئییمە پیاوی ئەو کارەین ، بۆیە خوا فەرموی :

﴿ قل للذين كفروا ستغلبون ﴾ موحه مه د تو بلی بهو كه سانه ی نهو تو باوه رپان نه هیئاوه لهو جوله كانه تانه ت لی نه ده ن : له مهو پاش بهم نزیكه موسولمانان سه رنه كه ون به سه ر نیوه دا و نیوه ژیر نه كه ون . نهو فهرموده ی خوایه هاته دی ، موسولمانان هۆزی قوره یزیهان كوشت و به دیلیان گرتن ، به نی نه زیر و دووړه كانیان دهر به دهر كرد ، سه رانه یان له سه ر جوله كه كانی تر پیوسته كرد .

﴿ وتخشرون إلى جهنم وبئس المهاد ﴾ وه نیوه ی بی باوه ر كونه كړنه وه له پوژی دوایدا و راپیچ نه كړین بو لای دوزه خ ، وه خراپ ژیره خه ريكه دوزه خ نیوه پال و پستی تیدا نه كه ن .

﴿ فقد كان لكم آية في فتين التقتا ﴾ به راستی بو باوه رداران و بی باوه ران هه بوو نیشانه یه له سه ر پیغه مه رایه تی موحه مه د له پرووداوی نهو دوو تاقمه گه یشتن به یه ك و هه لگزان به یه كدا له پوژی به دردا كه تاقمه كانی قوره یش شكان و به ر له جهنگ خوړان هه لئه كیشا نیوه ی جوله كه یش خوړتان هه لئه كیشن چاوه پروانی پاشه پوژی نه مانی خوړان بكه ن .

﴿ فئة تقاتل في سبيل الله ﴾ تاقمیکیان جهنگ نه كه ن و خوړان ماندوو نه كه ن له رپنګه ی ناینی خوا دا و بو سه ر كه وتنی نیسلام ، نهو تاقمه بریتی بوون له پیغه مه ر ﴿ ۳۱۳ ﴾ و هاورپكانی به ژماره یه کی كه م و بی چه ك كه ژماره یان (۳۱۳) كه س بوون ، (۷۷) كه سیان كوچ كه ران و (۳۶) كه سیان یاریده دهرانی مه دینه بوون ، بهیداخ هه لگري كوچ كه ران عه لی كوری نه بوتالیب بهیداخ هه لگري یاریده دهران سه عدی كوری عوباده .

﴿ وأخرى كافرة يرونهم مثليهم ﴾ وه تاقمې تریان بی باوه ر بوون به خواو به پیغه مه ر به سه رو كایه تی نه بوجه ه ل ژماره یان (۹۵۰) كه سبوون ، بت په رستان موسولمانه كانیان به دوو نه وه نده خوړانیان نه بینی به نزیكه ی دوو هه زار كه س ، بهو بو نه وه ترسی زوړیان له موسولمانان پهیدا كړدبوو بهو بو نه وه بیمیان لی نه كردن . به جوړی تر مانای نهو رسته یه

ئەكرى : موسولمانان بت پەرستەكانيان بەدوو ئەندازەى خۇيانيان ئەبىن ، بۆيە لەوان
نەئەترسان لەدلى خۇيانا ئەيان ووت ديارە كەمن . كەچى لەناوەرۆكا بى باوەران سى
ئەوئەندەى باوەر داران بوون ، ئەوئەيش لەمپەرەبانى خواوە بوو ، ھەر چۆنى بى مەبەستەكە
ناگۆرى .

﴿ رأى العين ﴾ بەدوو ئەوئەندەى خۇيانيان ئەزانين بەبىنى چاو و بەگۆرەى رپووالەت
نەك لەراستیدا .

﴿ والله يؤيد بنصره من يشاء ﴾ وەخوا بەھيژ ئەكا بەھۆى ياريدانى خۆيەو ھەر كەسى
ئارەزوى ھەبى با چەك و ژمارەيشى كەمبى ، وەك باوەر داران .
﴿ إن في ذلك لَعِبْرَةٌ لِّأُولِي الْأَنْصَارِ ﴾ بەراستى ھەيە لەكەم كردنەو و زۆر كردن ،
لەسەر كەوتنى تاقمىكى كەم بەسەر تاقمىكى زۆردا تەمى كردن و ئامۆزگارى كردن بۆ
كەسانى خواوەنى ئەقلبن و دلىان رونيى .

خواى گەورە بەو ئايەتەى پيشوو ئامۆزگارى باوەر داران و بى باوران ئەكا بەمەر جى
ژير بن بەروداوى جەنگى بەدر ، چۆن تاقمى خوا بەسەرۆكايەتى پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ زالبوون
بە سەر پارتى شەيتانا كەچى موسولمانان جگە لەدوو ئەسپ و ھەوت زرى و دوو شمشير
خواوەنى چەكى تر نەبوون ، ژمارەيشيان زۆر كەمبوون ، ھەر چوار كەسيان ھوشترىكيان
بى بوو ، بى باوەران زۆر زۆر سوون ، چەك و ئازووخەى زۆر تەواويان ھەبوو ، ئەو
رپوداوەى نيوان موسولمانان و بت پەرستان گەورەترين پەندە بۆ ئادەمىزاد .

ھەموو كاتى موسولمانان خواوەنى باوەرى بەھيژ بن ، بەبى جياوازى ھەروەك ئەوانەى
پىغەمەر ئەبن ، قورئان بكەن بەياساى خۇيان بىگومان زالى ئەبن بەسەر دوژمنانى خۇيانا ،
لەم سەردەمەيشدا باوەكو دوژمنان بۆنبای نيتۆن و فرۆكە و چەكى رپوخيتەرى زۆر بن ،
نيمەى موسولمانانيش ئەتوانين ئەگەر خواوەنى باوەرى بەھيژ بين زيپى رەش و كەرەسەى
خاوبىن ، خۆيشمان چەكدار بكەين بەيەكىتى نيشتمان و نيشتمان پەرورەى ، بىگومان

سەر ئەکەوین و زال ئەبین بەسەر دوژمنانی خوادا و مروڤایەتی ئەمڕۆ ، خۆمان ئەکەین بەخواوەنی سامانی خۆمان و رزگارمان ئەبێ لەدەستی کۆیلەیی و خۆبەکرێ گێراوی خۆین مژانی رۆژ هەلات و رۆژ ناوی چاوچنۆک .

خوای گەوره که باسی جهنگ و خۆ ماندوو کردنی بۆ کردین بۆ بەرزى ئىسلام ، لهوانهیه له کاتی دهست کردن به جهنگ و زۆریش نزیکه جهنگاوه‌ران هه‌ندیکیان به‌گۆڕه‌ی سروشت دهست بکه‌ن به تالانی کردن و به‌دیل گرتی ژنان و چاره‌ویی و پول و پاره و دارایی و شتی تر ، بۆیه خوای گه‌وره‌ فه‌رمان ئەدا به‌واز هه‌نان له‌رێباردنی ئەمڕۆی برپاوه‌ی جیهان ، لای خوايه پاداشتی نه‌برپاوه و به‌رده‌وام ، بۆیه پێویسته جهنگاوه‌ران و خۆ ماندوو که‌رانی موسولمانان مه‌به‌ستیان به‌رز کردنه‌وه‌ی ئالای ئىسلام بێ و داوای پاداشتی خوا بکه‌ون ، مه‌به‌ستیان کالای ئەمڕۆ و رێباردن و ژن و چاره‌ویی و دارایی و ماشینی و کۆشک نه‌بێ له‌جیهاندا ، بۆیه خوای گه‌وره‌ ئەفهرموی :

زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ
وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ
وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَعَآبِ ﴿١٤﴾

﴿ زين للناس حب الشهوات ﴾ رازنراوه‌ته‌وه و جوانکراوه بۆ ئاده‌میزاد خۆشه‌ویستی و دۆستایه‌تی ئاره‌زووه‌کانیان که زۆریان بێ خۆشن و هه‌ست به‌به‌ختیاری ئەکه‌ن که بۆیان په‌یدا بێ ، خوای گه‌وره‌ خۆشه‌ویستی ئاره‌زووه‌کانی جیهانی له‌ده‌رونی ئاده‌میزادا

به گویهری سروشت پهیدا کردووه ههتا نهوه کانیان پهره بستین و به خوشی بژین لهم سهر زهویه دا . به لام شهیتان خراپه نه بزوتنی له دهرونا بۆ نهوهی کاری خراپه یان بی بکهن .

﴿من النساء﴾ ناره زوه کان له ژنان که خوشه ویستی نهوان له دهروونی پیاواندا رواوه له ههموو شتی زۆرتەر ههروه ها خوشه ویستی پیاوانیش له دهروونی ژناندا گه شهی سه ندووه له بهر مانه وهی ره گهزی ناده میزاد ، که واته ژنان گه وره ترین داوی شهیتانه بۆ نیچیر کردنی پیاوان ، بۆیه پیوسته پیاوان زۆر وریای خویان بن له کاتی خوشه ویستی ژنان دا .

﴿والبنین﴾ وه له کورپان که نهوانیش خوشه ویستن به گویهری سروشت بۆ باوک و دایک له بهر نهوهی که کورپان نه بنه هوی ره گهزی باوکیان و یاریده یان نه دهن له ئیش و کاردا و نه بنه جینگه نشینیان .

﴿والقناطیر المقنطرة﴾ وه له دارایی زۆری کۆکراوهی لای خوی و جوراوجۆر ، نهو سامانه زۆره ییش :

﴿من الذهب والفضة﴾ له زیر و زیو ، خوشه ویستی نهو دوو شتانه له بهر نهویه نه بنه نرخه ههموو شتی ، ههر که سی نهوانه ی هه بی ، وهک خاوهنی ههموو شتی بی وایه .
﴿والخيل المسومة﴾ وه له چاره وپی جوانی نیشانه دار کراو ، یا له چاره وپی نیو چاوان سپی و چوار پهل سپی . لهم سه رده مه ی ئیمه دا چاره وپی باسی نهماوه ، باس باسی ماشین و فرۆکه و شتی تری تازه بابته .

﴿والانعام﴾ وه له چوار پیکانی تر له گا و بز و مهر و هوشتر ، به راستی نهوانه بۆ پهیدا کردنی ئابووری زۆر به سوودن .

﴿والحرث﴾ وه له کشت و کال و چیراوه کانی سه ر زهوی له ههموو دانه ویتله و سه وزه .

﴿ذلك متاع الحیاة الدنيا﴾ نهو شتانه ی باسکران و ناویان بران رابوردنی ژیانی جیهان و خاوهنی سوودن بۆ ناده میزاد ، نهروڤ و به رده وام نین .

﴿ واللہ عندہ حسن المآب ﴾ وەخوالەلایەتى خوشى و شیرینی گەرانهوہ بۆلای لە پاشەرۆژدا ، کوتایى پى نایە و مانەوہى بەردەوامە .

بۆ زانیڤ : خوشەوێستى ژنان و کۆران و دارایی خوڤان لەخوڤانا خراپ نین . شیرین و بەتامن و بێزبان لى ناکرئ ، خواى گەورە ھەرگیز قەدەغەى نەکردوون ، بگرە خوا ئەفەرموى بۆتام پاك و رەوا کردوون ، بەو مەرجهى بەکار بەتێرین بەگۆرەى دەستور و سنوورى دیارى کراو بۆیان . خوشەوێستى ژنان و کۆران و دارایی ھەموو سەردەمى ئەگەریتەوہ . بەلام خوشەوێستى چارەوێ و چوارپى بۆ ھەموو سەردەمى نین ، ئیستا باوى خوشەوێستى شتى ترە ، بەلام چوار پى بوونیان بۆ ئادەمیزاد پێویستە ئەوہى گرنگە و بۆ ئێمە دەرئەکەوئ لەدارژاندنى ئەو نایەتە پیرۆزە ئەمەيە :

خوشى رۆژى دواى نەگۆرینەوہ بەم خوشیەى ئەمرو ھەن و ئەپریتەوہ . ئەو شەش شتانەى باسیان کرا ھەندیکیان ھەر بۆ سوودى خوئ و خوڤان بەکار دئ ، ھەندئ تریان بۆ سەوودى خوڤان و ھەموو ئادەمیزاد بەکار دین ، بەتایەتى بۆ دەست گیرۆی ھەژاران و لەرپڤگەى ئایینی خوا و بەرزى ئیسلام .

ھەندئ کەسانى بىر تەسك وائەزانن بەختیارى و خوشى شتان : لەش ساغى ، ژنى جوانى رېك و پېك ، دارایی زۆر زۆر بەگۆرەى وێستى خوڤان ، پلە و پایەى ئەوان بێنە ھوى مانەوہى رېژ ، ئەو خاوەن بىر تەسكانە جگە لەبەختیارى خوڤان بىر لەبەختیارى کەسى تر ناکەنەوہ ، ئەوانە خو پەرست و بى بەزەیین ، ئەگەر بەژیرانە و بە بىرى فراوانى مروڤایەتى بىریان بکەردایەوہ ھەستیان بەگىرو گرتى داماوى ھەموو دانیشتوانى سەرزەوى ئەکردەوہ ، ئەى بۆ ئەبى لەخوا نەترسن و بى ناگابن لە ئیش و ئازارى ئادەمیزادانى تر ؟ ئەى بۆ بىر لەپاشەرۆژى سامناك وئاوارەبى و چەوسانەوہبى و كوشتن و بپرسن و دەر بەدەرى و روتالى و برسیتی ئەوان ناکەنەوہ وەك ئەو کەسانە ھەستى ئاین و مروڤایەتیان لى شۆرابیتەوہ ، ھەروایشە . پێویستە ئەو کەسانە ھەست بکەن بەختیارى نەبۆئەوان و نەبۆ

هیچ کس نەلواوە لەهەموو روپیکهوه ، بەچاوی خوێمان دیوانە هەتا سەر کەس بەخۆشی نەژیاوە بگرە لەسەر سامانی زۆری دەرکراوە ، لەم سەر زەوی بەداخۆی بۆ نەگیراوەتەوه ، کەوا یە بەر لەوهی ئەوان تووشی ئەو پڕۆژە بێن با کارێ بۆ خۆیان بسازێن ، بەرو کردنیان بۆ لای داد پەرورەری و بیرکردنەوەیان لەژیانی دانیشتوانی سەر زەوی .

کاتی خواى گه‌وره باسى رابواردنى برآوهى ئەمپړۆى بۆ کردین له‌ئایه‌تى پێش‌وودا به‌هۆى ئەو شەش شتانه‌وه ، فەر‌موى : سووده‌کانى پاشه‌پوژ زۆر چاک‌تره له‌وان ، بۆ ئەوه‌ى له‌و باسه‌ باش‌ تر بگه‌ین که پاداشتى لای خوا شیرین‌تره له‌رابواردن و ژيانى ئەمپړۆ ، خوا ئەف‌رموى :

قتل

أَوْ نَبِّئْكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكَ لِّلَّذِينَ اتَّقَوْا عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ

تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ

وَرِضْوَاتٍ مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا

عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ

وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

﴿ قل أُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ ﴾ موحه مد تو بلی بهو که سانه بویان رازینراوه ته وه نهو شمش شتانه باسکران له نایه تی پیشودا ، نایا من هه وال بدهم به نیوه به چاکتر لهو شتانه خوشتان نهوین بو رابواردنتان و گوزهرانتان ، یانی ئاده میزاد پاش گه رانه ویان بو لای پهروه ردگاری خوین ده ستیان نه که وی چاکتر له ژنان و دارایی و هه موو نهوانه ی له نه مرودا هه ، به مخرجی خاوهن باوه رپن به ناینی ئیسلام . که واته ئهم نایه ته دریژه و شی کردنه وه ی کورته ی مانای نایه تی پیشوه .

﴿ للَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ ﴾ بو که سانیکی نهو تو هه یه له خوا نه ترسن و خوین نه پاریزن له بت په رستی و له بی باوه ری و داوین پیسی و کاری ناره وا چه ندین باخ و بیستانی پر له میوه که له هه موو جیهان و لهو هه موو شتانه له وادان چاکتره له کشت و کال و چاره ویی و چوارپی و دارایی بی به رده وامی نه مرو .

﴿ تجري من تحتها الأنهار خالدين فیها ﴾ نه روا به ژیر درخت و ئهم لا و لای کوشکه کانی نهو به هه شت و بیستانه دا چه ندین رووباری ئاوی شیرین و بی خهوش ، به رده وامن له ناو نهو به هه شتانه دا و نامرن و تهمهن کورت نین .

﴿ وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ ﴾ وه بویان هه یه چه ندین ژن و هاوسه ری پاک کراوه له حهیز و له لهش پیسی و هه موو شتی تری قیزه وهن و بیژ لی کراوه ی وا که له ئاده میزادا هه ، وائه بی خوا له به هه شتا بویان دروست نه کا به شیرینی و به ره وشت پاکی .

﴿ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ ﴾ وه بویان هه یه خوشه ویستی یه له لایه ن خواوه له به هه شتا به هه موو رابواردنیکه وه ، نهو سی شتانه بو که سی تر نابن جگه لهو که سانه ی له خوا نه ترسن .

﴿ وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ ﴾ وه خوا نه زانی به کرداری به ننده کانی خو ی و بهو که سانه ی له خوا ترساون ، بویه نهو به هه شتانه ی بو ئاماده کردوون .

﴿ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا ﴾ نهو له خوا ترسانه که سانیکی نهو تو ن که جیگه یان به هه شته ، له روی نازه وه نه لئین : نه ی پهروه رده که ری ئیمه باوه رمان هیئا به فهرمانه کانی تو و به فروستاده ت .

﴿فاغفر لنا ذنوبنا وقلنا عذاب النار﴾ دواپی له ئیمه خوش بیه و گوناوه کاغان
بشوره وه ، خامه می میهره بانی بده به سهرمانا و بمانباریزه له سزای ئاگری دۆزه خ له پاشه
رۆژدا و له کاتی زیندوو بونه وه ماندا .

﴿الصابرین﴾ مه به ست لهو خوا ترسانه که کهسانیکن ئارام نه گرن له سهر به جی
هیتانی فهرمانه پیویسته کان ، خو پاریزن له کاره قه دهغه کراوه کان له کاتی خوشی و
ناخوشیدا ، له کاتی گرانی و جهنگدا ، خهباتی بی و جان نه کهن و پشت به خوا نه به ستن ،
خوش حالتن به بهرهمی خهباتی خویان ، خۆرا گرن له سهر گیر و گرفتگی جیهان .

﴿والصادقین﴾ وه راست گۆن له باوه هیتانیان ، نیاز پاک و زمانیان پاک و خاویته له
په نهانی و له ناشکرادا ، ههر گیز درۆناکهن تووشی زیان بن یا تووشی سوود و چاکه بن .
﴿والقانتین﴾ وه خوا په رست و باوه ردارن ، بهرده وامن له سهر کردنی کاری چاکه .
﴿والمنفقین﴾ وه کهسانیکن نه به خشن دارایی خویان بو خویان و بو خیرانیان و خزم و
ههژاران ، ئیتر پیویست کرابی له سهریان یان نه ؟ له ریگهی ئایینی خوادا سامانی خویان
بلا و نه که نه وه .

﴿والمستغفرین بالأسحار﴾ وه داوای لی خوش بون نه کهن له خوا ، نه پارینه وه له خوا
له کاتی نوژی به بیانیان و ئیواراندا که نه و کاتانه شیواو ترین کاتن بو پارانه وه و په رستن
دوورن له بهر چاوان و خو نواندن ، ههموو کس لهو کاتانه دا خه و توون ، دۆست
به خه بهر و ئاگاداره ، کاتی راز و نیازی دۆستانه .

وه نه و پینج رهوشتانه : ئارام گرتن ، راست گۆیی ، په رستنی خوا ، به خشنده بی ،
داوای لی خوشبوون ، بهر ههموو نه نجامی سی پایه و بنچینه ی باوه رن : باوه ر به تاکی و
به ته نهایی خوا ، باوه ر به پیغه مه ران ، باوه ر به رۆزی دواپی ، نه و سی پایانه ههر به ته نه
دروشتی ئاین نین و بهس که موسولمانان به رزی که نه وه به بی کرده وه .

به لکو پیویسته له گه ل نه و باوه ردا خاوه نی بهرهم و کاری زۆر بن که رهوشتی چاک
و کرده وه ی راست کۆیان نه کاته وه ، لهو کرده وه چاکانه یه نه و پینج نوژه به نه رخانه ،

نهوانه له لایه کهوه ، له لایه کی ترهوه پیوسته کاری چاکه و پرستن له ههموو روپکهوه
 بیه سترئ بهو سی شتهوه له ژبانی رږژانه ی موسولماناندا . نهک باوه پړه یتان به ته نهها ، به بی
 کار و کرده وه ، بویه ههموو نایه ته کانی قورنانی پیروز به سزاوه به کرده وه چاکه وه .
 خوای گه وره له مه و بهر باسی چاکه و گه وره یی موسولمانانی بږ کردن له گهل خواهن
 نامه کانی تر دا ، له مه و پاشیش نه فرموی : نیشانه ی باوه پړه یتان ناشکرایه ، ده ست نیشانی
 نایینی راستیشان بږ نه کا ، کاتی پیغمه ر ﴿﴾ چووه مه دینه ، دوو کس له زانایانی
 گه وره ی شام هاتن بږ خزمه تی که چاویان به مه دینه کهوت به یه کتریان ووت : نه م شاره
 به زوری لهو شاره نه چی پیغمه ری دواړوژ له ویی سر هه لته دا ، که پیغمه ریان یینی
 ناسیان ، بږیان دهر کهوت کو تو مت نهو که سیه له ته وراتا باسی کراوه ، ووتیان : تو
 موحه مه دی ، فرموی : به لی ، تو نه حه دی ، فرموی : به لی . ووتیان پر سیاری
 ناشکر اکر دنی شتیکت لی نه کهین نه گهر وه لامت داینه وه باوه پرت بی نه هین . فرموی :
 چ شتی نه پرسن بی پرسن . ووتیان : گه وره ترین شایه تی دانی نامه ی خوا چ شتیکه ؟ خوای
 گه وره فرموی :

شهد

اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ
 لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ
 اللَّهِ أَلْسَلُوا وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أَوْتُوا أَلَكْتَبِ إِلَّا مِنْ
 بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِثَايِتِ

ته فسیری زمانکوی

اللَّهُ فَإِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾ فَإِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ أَسَلَمْتُ
وَجْهِيَ لِلَّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيَّةَ
أَسَلَمْتُمْ فَإِنْ أَسَلَمُوا فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَّغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾

﴿ شهد الله انه لا إله إلا هو ﴾ خوا شایه تی داوه و فهرمانی داوه و پروونی
کردوته و به پراستی هیچ خواهی نی یه پرستی بۆ بکری مه گهر هر خواهی تاك و ته نهاییه .
﴿ والملائكة ﴾ وه فرشته کان شایه تی نه ده ن هر بهو جوړهی خوږیان لا یان پروونه که
هیچ خواهی نیه جگه له خوا ، گه وره یی توانای خوا لا یان پرونه ، نه وان له هه موو کهس
نزیک تر بۆ زاینی چو نیتی هه لسوراندنی هم بونه و هره سهر سور پنه رانه له لایه ن خوا وه .
﴿ واولوا العلم ﴾ وه خوا وه زانیاریه کانیش شایه تی نه ده ن به تاك و ته نهایی خوا و شایانی
پهرستن هر بۆ نه وه . نه و زانیانه بریتین له و که سانه بیر له هیزی هه لسور پنه ری ئاسمانه کان
و زهوی نه که نه وه له پیغمه ران و په پره وه کانی و فرشته کان که نه زانن خوا یه که و هر
نه و شایانی پرستنه .

﴿ قائماً بالقسط ﴾ پراوه ستاوه به داد پروه ری له ناین و له ده ستوردا ، له به خپو کردنی
بونه و هره ان و پروزی پیدانیا ن ، له پاداشت دانه و هیان به کرداری خوږیان ، له شایه تی دان
به وه ی هر خو ی شایانی پرستنه .

﴿ لا إله إلا هو العزيز الحكيم ﴾ هیچ خواهی نیه شایانی پرستنی مه گهر خوا ی تاك و
ته نه ا ، گه و ره و به توانایه هیچ که سی بالاده ستی نه ونیه ، هه موو شتی له جیگه ی شیاوی
خوږیا دانه نی ... هو ی دوو پات کردنه وه ی نه و رسته یه له یه ك ئاهیه تدا بۆ نه مه یه :

ئەوێ لەفەرمودەیی قورئانەوێ ناسراوێ بنچینه گرنه کانی بیروباوەر دووپات ئەکاتەوێ به تاییهتی یه کیتی خوا بۆ نههیشتی ههموو گومانێ . ههندی له زانا یان ئەلێن مه بهست له پرستی یه کهم بۆ ئەوێه بزانرێ هەر خوا به ته نهها شایسته ی پرسته ، مه بهست له پرستی دووهم ئەمێه : ههتا بزانرێ هەر خوا به ته نهها ههلهسته ی به دادپهروه ری و یه کسانێ .

﴿ إن الدين عند الله الاسلام ﴾ به راستی ئاینی په سه ندبێ لای خوا ئاینی ئیسلامه به ته نهها نه ک ئاینی جوله که کان و گا وره کانی ئیستا ، ئاینی ئیسلام ئەو ئاینه یه مرۆف به وێ ئەو ئاینه وێ خۆی ئەداته دهست خوا به مل که چیه و ، بۆ مرۆفی ده رئه خا به چینه نیو جهرگه ی پرسته و ، ئاینی ئیسلام ئەو ئاینه یه هه موو پرستی خوی تیدایه به بی کهم و کوری هاته رته خواره و بۆ لای پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ بنچینه ی دامه زراوه له سه ر یه کیتی خوا له یه کهم کاتی ئاده مه و هه تا هاتی پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ ئاینی پیغمه ران به گشتی به ئیسلام ناو براون .

﴿ وما اختلف الذين اوتوا الكتاب إلا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم ﴾ وه نا کۆکی و دژایه تی ئاینی ئیسلامیان نه کرد و وه که سانیکی ئەوتۆ نامه یان پێ درا وه مه گه ر له دوا ی ئەوێ هات بۆ لایان زانیاری به و ئاینه راست و بیگومانه دژایه تی و نا کۆکیان له به ر ده روون پیسی نیوان خۆیان و له به رمانه وێ سه رۆکایه تی خۆیان بوو ، نه ک له به ر ئەوێ گومانیان هه بی له و ئاینه دا و نه پێی بی لایان . نا کۆکیان پهیدا کرد له تا ک و ته نه های خوادا ، گا وره کان برپاریان دا سی خوا هه یه جوله که کان و وتیان : عوزه ر کوری خوا یه . ﴿ ومن يكفر بآيات الله فان الله سريع الحساب ﴾ وه هه ر که سی با وه ر نه هی تی به به لگه روونه کانی خوا له سه ر ئەوێ ته نه هایه و ئاینی ئیسلام راسته و قورئان نه کا به یاسای خۆی و پیغمه ر نه کا به پیشه و بۆ خۆی ، دوا ی به راستی خوا له پر سیار کردندا زۆر چوسته و دوا که وتنی بۆ نه یه .

ئەو خاوه ن نامانه نا کۆکی و جیاوازیان به ته نهها به ئاینی ئیسلامه و نه وه ستا وه ، نا کۆکیان له نیو خۆیان زۆره : هه ندیکیان ئەلێن زیندوو بوونه وێ پاش مردن نه یه ، سه زای خرا په و

پاداشتی چاکه همر له جیهاندا ئه درپتهوه دهست خاوه نه کانیان ، هه ندئێ تریان نه لێن : هه ندئێ له پیاو چاکان لهم سه رزه ویه دا زیندوو ئه بیه وه بۆ به شداری کردنیان له ده سه لاتی پیغمه مراندا و له وه ده سه لاتهی ئه وه مه سیحی له دوا کاتا دیت ..

به لّام بیروباوه‌ری گاوره‌کان گۆرانی به‌سهرداهات و چه‌ندین پله‌ی بری به‌ر له‌وه‌ی که
 برپاری سی‌ی خوا‌یی بده‌ن . دوا‌یی بوون به‌دوو به‌شه‌وه ، به‌شیکیان وه‌ک خو‌یان مانه‌وه
 له‌سه‌ر په‌رستنی خوا‌یه‌کی ته‌نها ، به‌شیکی تریان هاو‌به‌شیان بۆ خوا‌دانا ، دوا‌یی نه‌م
 به‌شه‌یان بوون به‌دوو به‌شی تره‌وه : یه‌کیکیان برپاریان وابوو عیسا خوا‌ه‌نی دوو سه‌روشته :
 خوا‌یتی و ئاده‌میزادی ، دوو‌هه‌میان برپاریان دا عیسا خوا‌ه‌نی دوو سه‌روشتی خوا‌ییه‌به‌ته‌نها ،
 نه‌و جیاوازیه‌ ئایینی‌یه‌ی گاوره‌کان سه‌ری کی‌شا بۆ‌لای قه‌سا‌بخانه‌یه‌کی بی‌ وینه‌ له‌نیوانا
 له‌میژووی ئاده‌میزادا گیراوه‌ته‌وه و له‌په‌غه‌مه‌روهه ﴿ ۷۱ 》 . جوله‌که‌کان نه‌بن به‌ (۷۱)
 تا‌قم ، گاوره‌کان نه‌بن به‌ (۷۲) تا‌قم . نه‌فه‌رمو‌یی ئۆمه‌تی من نه‌بن به‌ (۷۳) تا‌قم .

پرسپیار / لهو نایه ته دا دهر نه که وئ هه موو نایینه کانی پیغهمه رانی تر هیچ شتی نین جگه له نایینی ئیسلام له گه ل نه و هیشدا به فهرمودی قورئان و پیغهمه رانه شته ی پیغهمه رانی تر هیناویانه راستن ؟

وهلام /

۱) بهراستی تاین بهر لهههموو شتی چهقی داکوتاوه لهسهه سئ شت : باوهپرکردن به خوا و تاکی خوا ، سروش و پاراستنی سروش ، زیندوو بوونهوه و پاداشت .ئیمه ههموومان نهزانین بهباوهپرکی بی گومانهوه خوا هیچ پیغهمهپرکی نهاردوو مه گهر بهو شتانهوه نیراوه.

۲) ووشه‌ی نیسلام بهم مانایانه هاتووه : مل کهچی و خوډان بهدهستی فەرمانی خوا ، به‌نیازپاکی و خالی له‌گومان و پوخله‌وات ، بیگومان هه‌موو ئاینی که پیغه‌مه‌رانی تر هیناویانه پاک و بی‌گهردن ، که‌واته شایسته‌یه که هه‌موو ئاینه‌کانیان پیی بیژری نیسلام.

٣) سه‌رچاوه‌ی قورئان یه‌که و جیاوازی له‌نیو ئایه‌ته‌کانیا نی‌یه نه‌به‌زۆر و نه‌به‌که‌م . به‌لکو هه‌ندیکیان مانای هه‌ندیکیان نه‌کا . له‌ئایه‌تی (٧٢) ی سوره‌تی (یونس) دا فه‌رمان دراوه به‌نوح له‌موسولمانان بئ . له‌ئایه‌تی (١٣٣) ی (ئهل‌به‌قه‌ره‌دا) ئیبراهیم و یه‌عقوب فه‌رمانیان داوه به‌که‌ره‌کانیان موسولمان بن . موسا له‌ئایه‌تی (٨٤) ی سوره‌تی (یونس) دا ، عیسا له‌ئایه‌تی (١٠١) ی سوره‌تی (ئهل‌مائیده) دا فه‌رمانیان داوه به‌گه‌له‌کانیان موسولمان بن .

﴿فإن حاجوك فقل أسلمت وجهي لله ومن اتبعني﴾ دوا‌یی ئه‌گه‌ر خا‌ون نامه‌کان به‌ئایه‌تی نوێنه‌رانی گا‌وره‌کانی نه‌ج‌ران دو‌ژمنایه‌تی تو‌یان کرد و دا‌ویان لی‌کردی واز له‌ئاینی ئیسلام بهێتی ، له‌وه‌لامیانا بلێ : من خو‌م به‌دل و به‌زمان و به‌هه‌موو ئه‌ندامی له‌شمه‌وه‌ سپاردوو‌ه به‌خوا و مل که‌چی فه‌رمانی ئه‌وم و ، که‌سی‌کیش په‌یره‌وی منی کردوو‌ه ئه‌وه‌یش وه‌ک من خو‌ی سپاردوو‌ه به‌خوا و مل که‌چی فه‌رمانی ئه‌ون و نیازیان پا‌که ، ﴿وقل للذين أوتوا الكتاب والأمين أسلمتم﴾ وه‌تو بلێ به‌که‌سانێکی ئه‌وتو دراوه به‌وان نامه‌ی خوا له‌گا‌ور و له‌جوله‌که‌کان و ، بلێ به‌و که‌سانه‌ی نه‌خوێنه‌وارن : ئایا ئیوه موسولمان ئه‌بن له‌پاش ئه‌و هه‌موو به‌ل‌گه‌ رو‌وانه‌ی ها‌توو‌ه بو‌ لاتان؟

﴿فان أسلموا فقد اهتدوا﴾ دوا‌یی ئه‌گه‌ر ئه‌وان موسولمان بو‌ون ، دوا‌یی ئه‌وان را‌غو‌ویان وه‌ر‌گرتوه و ر‌ینگه‌ی را‌ستیان گرتوه ، وازیان له‌خراپه‌هێناوه ، ئه‌وان هه‌ر ئه‌و که‌سانه‌ن لایان وایه‌ موسا و عیسا به‌نده‌ی خوا.

﴿فان تولوا فانما عليك البلاغ والله بصير بالعباد﴾ دوا‌یی ئه‌گه‌ر ئه‌وان واز له‌ئیسلام بهێتن ، دوا‌یی به‌راستی تو‌ له‌سه‌رته‌ گه‌یاندنی په‌یامی ئیسلام به‌وان ، زیان به‌تو نا‌گه‌یه‌نن و ، خوا ئه‌زانێ به‌به‌نده‌کانی خو‌ی پا‌دا‌شتی چا‌که و خراپه‌ی هه‌موویان ئه‌دا‌ته‌وه ، تو‌یش خو‌رت ماندوو‌مه‌که .

هه‌ندی له‌زانایان ئه‌لێن : نا‌وه‌رو‌کی ئه‌و ر‌سته‌یه‌ مانا‌که‌ی ر‌ونه (محکم) ه‌ مه‌به‌سته‌که‌ی دل‌دانه‌وه‌ی پی‌غه‌مه‌ره ﴿﴾ چون‌که ئه‌و زۆر مه‌به‌ستی بو‌و ئه‌وان با‌وه‌ر بهێتن و ئی‌شی پی

ئه گهیی وازیان له باوهڕ هینا . هه ندی تریان ئەلێن : ئەو ئایه ته ماناکه ی گۆراوه به هۆی ئایه تی شمشیر هوه (السيف) .

ئهو شته ی ئیمه سوودی لی وەر گرین لهو ئایه ته وه ئەمه ده : خوای گهوره موحه مه دی هه لێژارد بۆ فرۆستاده یی نه خشه ی په یڕه و پڕۆگرامیکێ تایه تی بۆ کیشاوه بۆ گه یاندنی په یامه که ی به هۆی به لگه و خۆراگرتنی به رامبه ر به ده م درێژی دوژمنانی خۆی . خۆپاراستنی به شیوه یه بتوانی به سه ریا نا زāl بیی پروییانو یان نه مینی که خۆیا نی پێدا هه لێواسن .

بانه مه یش بزانی چاکترین ئاده میزاد بۆ په یڕه و ی کردنی پیغه مه ران پێوسته خاوه نی زانست و زانیاری بن به ئایین و به ده ستوره کانی ، هه رئه وانیش بانگی ئاده میزاد بکه ن بۆ لای باوه رو فیڕکردنی ره وشتی به رزی ئیسلام و ئەو شتانه ی پیغه مه رانیان بۆ ره وانه کراوه . کۆمه لێ له پیغه مه ران خوا ره وانه ی کردن بۆ لای به نو ئیسرائیلی هه تا بانگیان که ن بۆ لای خوا په رستی که چی سه ره رای ئەوه ی باوه ریان بێ بکه ن ده ستیان کرد به کوشتیان ، دوا ی ئەوانیش کۆمه لێ له باوه رداران هاتن و فه رمانیان دا به دادپه روهری ئەوانیشیان کوشت به و بۆنه وه خوا ئەفه رموی :

إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ
بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ
الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ
بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢١﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ ﴿٢٢﴾

﴿ إِن الَّذِينَ كَفَرُوا ﴾ بەراستى كەسانىك باوەرپان نەھيئاو بەقورئان لەگاور و
جولە كەكانى سەردەمى پيغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ كەوازيان لەئىسلام هينا و باوەرپان :

﴿ بآيَاتِ اللَّهِ ﴾ بەنیشانەكانى خوا نەھيئا ن ئيتز ھەر نیشانەيە بى ، بەتاييەتى قورئان و
پيغەمەرە كە بەلگەى پرونى بۆ ئەوان هيناو لەسەر پەرستنى خوا بەھوى نامەكانى خواوە .
﴿ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ ﴾ وەئە كوژن پيغەمەرەكان بەبى ئەوہى كوشتنەكانيان
رەوايى ، ئەو پرستەيە ھەرەشەيەكى زۆر سەختە ، بۆ ئەوہ بزائرى كوشتنى پيغەمەران ھەموو
كاتى ئارەوايە ئەيان كوشتن و ئەيانزانى ئارەوايە و كاريكى خراپە .

﴿ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ ﴾ وەئە كوژن كەسانىكى ئەوتۆ فەرمان ئەدەن بە داد
پەروەرى و راستى لەئادەمیزادى جگەى پيغەمەران .

﴿ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴾ دوايى تۆ موژدە بدە بەوان بەسزايەكى ئازاردەر .
پيغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ لەماناي ئەو ئايەتەدا فەرمووى : سەر لەبەيانى رۆژنىك چل و سى كەسيان
لەپيغەمەران كوشت پاش ئەو كوشتنەيان دوازدە كەس لەپياوچاكان ھەستان و فەرمانيان دا
بەچاكە كردن بەتاييەتى قەدەغەى كوشتنى پيغەمەران كەچى لەكوتايى ئەو رۆژەدا
ئەوانيشيان كوشت .

مەبەست لەو كەسانە بەو كوشتنە ھەلسان گاور و جولەكەكانى سەردەمى پيغەمەرە
﴿ ﷺ ﴾ ، ئەو كەسانە ھەرچەندە پيغەمەرانيان نەكوشتووە ، بەلام وازيان لەئىسلام هيناو
ئەو كارە خراپانە لەوانەوہ دوور نى يە پى ھەلسن وەك ئەوہ وايە ئەمان بەو كوشتنە
ھەلسابن .

جولەكەكانى پيش ئەوان پيغەمەرەكانى خويانيانكوشت لەو پيغەمەرانە بوون زەكەريا و
يەحيا ، گاوەرەكانى پيش پيغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ ھەر كەسى بريارى بدايە خوا يەكە و عيسا
ئادەمیزادە ئەيان كوشت ، ھەر لەبەر ئەوہ كە فەرمانيان بەداد پەروەرى ئەدا ، لەبەر
ئەوہى جوولەكە و گاوەرەكانى سەردەمى پيغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ بەكردارى پيشوہەكانيان رازى

برون ، وهك ئەمان کردی تیان وایه ، زۆر راسته ئەو کەسە ی پازی بی بە کردەو هی خراپی
کۆمەڵی بەهاوبەشی ئەوان دائەنری ، زۆر جار ان پیشە ی باوک ئەدریتە پالی کور ،
لەبیرمان نەچی زۆر جار ان هەولێ کوشتنی پیغەمەریان داو بەتایبەتی جوولە کە کان .

﴿ أولئك الذين حبطت أعمالهم في الدنيا والآخرة ﴾ ئەو کەسانە ی بەو کارانە هەڵساون
لەخاوەن نامەکانی پێشوو ئەوانە ی سەردەمی پیغەمەر کەبەو کارانە پازین کەسانێکی
ئەوتۆن پوچ بۆتەو پاداشتی کردارەکانیان کە بەگۆڕە ی بریاری خۆیان ئەلێن بە فەرمانی
تەورات و دەستوری موسا هەڵساوین لەجیهاندا ستم لی کراو و گومرا نەخۆیان و
نەداراییان نرخیان بۆ دانانری لەلایەن ئیسلامەو ، نەینی خراپی دەرویان پروون ئەبێتەو ،
لەپاشە روژدا ئەخریتە دۆزەخ بەبەردەوامی .

﴿ وما لهم من ناصرين ﴾ وەبۆ ئەو کەسانە نیە هیچ یاریدەدەر و پشتیوانی کە لەسزای
دۆزەخیان دوور بخاتەو .

زانایان بۆ فەرماندان بەچاکە و بۆ قەدەغە کردنی خراپە چەند مەرجێکیان بۆ داناو :
پێویستە ئەو کەسە ترسی لەناوچوونی خۆیی و خێزانی نەبی ، بەو بۆنەو سامانی
نەکەوێتە مەرتسیەو . بەلام هەندێ لەزانایان ئەلێن : فەرمان بەچاکە کردن و قەدەغە
کردن لەخراپە لەسەر هەموو کەس پێویستە سەربکێشی بۆ لەناوچوون یان نە ؟
بەلگەیشیان ئەو ئایەتە یە لەکاتی کە پیغەمەران خۆیاناندا ی بەکوشن ، جگە لە پیغەمەرانیش
پێویستە خۆیان دا بنێن .

بەشی زۆری زانایانی پڕا پێکراو بریان وایه هەرکاتی زانرا کە فەرماندان بەچاکە و
قەدەغە کردنی خراپە هیچ سوودی نابەخشی ، بگرە سەر ئەکێشی بۆ لای گوناھ و زیانی
خراپتر و گێرە شێرتی نالەبارتر ، لەوکاتەدا بۆی دروستە بی دەنگ بی ، ئەگەر برۆی
تەواوی وابوو سوود بەخشە بۆ ئاین لەو کاتەدا پێویستە لەسەر موسولمانان فەرماندان
بەچاکە و قەدەغە کردن لەخراپە یا بێتە هۆی زیانی خۆیان ، ئەو لەلایەک لەلایەکی ترەو

ئه گهر ئه یانزانی سوود به خشه بۆ کاریکی زۆر گرنگی ئاین ، وهك بنهپر کردنی بی باوهری و نه هیشتنی ستم و گیره شیوینی له سهر زهوی ، زۆر پهوایه ئه و زیانه هه لگرن له بهر ئه و رینگه گرنگه ، بگه وایش ئه بی پێویست نه بی له سهریان ، ئه گهر لایان وابوو پاراستی خویان و مانه وهیان گرنگه له وه قه ده غه یه ، بۆ وینه قه ده غه کراوه که بریتی بی له خواره مه نی پس ، ئه وانیش زانا و دانای ئاین بوون به ته نها ، بۆیان دروسته بی دهنگ بن ، وایش ئه بی پێویسته بی دهنگ بن ، هه ندی جاریش واته بی پێویسته فه رماندان به چاکه کردن و قه ده غه له خراپه . به کورتی ئاده میزاد پێویسته ته ماشای کات و شوین و کاروباری هه لسه وراوی ئه و سه رده مه ی خویان بکه ن . به بی درۆ و ده له سه له نیوان خویان و خوا دا ، ئه وه ی سوودی ئاینی تێدا یه له مانه وه ی خویان و فه رماندان به چاکه کردن و قه ده غه کردن بیکه ن ، له و باره وه ئاده میزادی جگه ی پێغه مه ران ته ماشا نا کرین ، چونکه پێغه مه ران به پێچه وانه ی ئیمه وه چاک و خراپیان به هۆی په یامه وه لا روونه ، له مه و دوایش به گوێره ی جینگه و باس له م باره یه وه گفتوگۆی تر به ریا ئه کری ، خوا یاریده ده رمانبی .

پێغه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ چو بۆ لای یه کێ له خوێندنگای جو له که کان ، داوی لیکردن باوه ر به ئاینی ئیسلام به یتن ، ئه وانیش ووتیان : ئه ی موحه مه د تو له سه ر چ ئاینیکی ؟ فه رموی له سه ر ئاینی ئیبراهیم ووتیان : ئیبراهیم جووله که بووه . فه رموی که واته وه رن بابه ته ورات بریاری خو مان ده ین ، ئه وانیش ملیان شو ر کرد ، بۆیه ئایه تی (٢٣) هه تا ئایه تی (٢٥) ها ته خواره وه . هه ندی له زانایان ئه لین : هۆی ها ته خواره وه ی ئه و ئایه تانه چه ند شتی ترن هه رچۆنی بی مه به سه که نا گوێی ، خوا فه رموی :

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعُونَ إِلَى كِتَابِ
 اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُمْ مُّعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾
 ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَن تَمْسَنَا النَّارُ إِلَّا آيَاتًا مَّعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ

فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ إِذَا جُمِعْتَهُمْ
لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ
لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٥﴾

﴿آلم تر إلى الذين أوتوا نصيباً من الكتاب﴾ ثایا تو تماشات نه کردوه بو لای که سانیکی نهوتر به خسراوه بهوان به شئی لهو نامهیهی تهورات ، که لهو نامهیهدا هه بوو زانیاری و فهردانه کانی خوا ، به تابه تی شیواز و ناوی پیغمهر ﴿﴾ .

﴿یدعون إلى کتاب الله﴾ بانگیان کرا بو لای نامه ی خوا که تهوراته یا قورئان که به هوی به لگهی پروونه وه بزیان دهر که وتبوو که له لایه ن خواوه هاتووه ، باوه ریان پی نه هیئا . به لام زرتتر له زانیان لایان وایه مه بهست لهو نامهیه تهوراته ، چونکه هوکانی هاتنه خواره وهی نهو و امان بو دابین نه کا نهو نامهیه تهوراتی .

﴿لیحکم بینهم﴾ بو نه وهی نهو نامهیه فهردان بدا له نیوان جوله که کان و پیغمهردا که فروستاده ی خواجه و ئیبراهیم جوله که نه بوه و له سه ر ثاینی نهوان نه بووه ، به رده باران کردنی زینا که ران له ته راتا هیه ، هو ی هاتنه خواره وهی نهو ثایه ته هه ر شتی بی و هه ر چونی بی هه موو نهو که سانه نه گرینه وه دروشی هه لگرن و بروای پی بهین و بیکن به گورزی دهستی خو یان .

به چاوی خو مان نهی بین زور که سان هه ن پرو پا گهنده ی چه پهل نه کهن . بو نمونه نهو که سه ی سته مکارانه جهنگ خوازن ناگری خوین ریژی خوش نه کهن به میلیون ئاده میزاد نه کوژن به گومانی گلاوی خو یان یاریده ی ناشتی نه دهن ، نهو خوین خورانه خوینی رهش پیسته کانی نه فریقیا نه مژن و نه لین : نیمه برومان به راستی هیه و دادپهروهرین !! نهو

جوله کانهی پیغمهه ﴿﴾ بانگی نه کردن بۆلای بریاردان بهتورات و رویان وهرئه گیرا و پشتیان نه کرده فهرموده که ی پیغمهه ﴿﴾ . زایونی به کان خوینی فهلهستینه کان ئه رپژن . نهوانه ی خوینی نه فغانیه کانیاں ئه رپژا و ئیستا خویان خوینی یه کزی ئه رپژن . ئه مه ریکا پهلاماری لیبیا ئه دا ، ئه وه که سانهیش جهنگی نیوان عیراق و ئیرانیان هه لگیر ساند ، ئه وه رژی مه ی کورده کانی به ناو نه نفال کرد و نیو ملیون کوردی کوشت و دهر به دهری کردن و دپهاته کانی روخاند ، هه موویان به بیرو پای پیسی خویان دادپهروهه و ناشتی خوازن .

﴿ثم يتولى فريق منهم وهم معرضون﴾ له پاشا پشتیان وهر گیرا له داواکاری پیغمهه ﴿﴾ تا قمی له خاوهن نامه کان که بریتی بوون له وه جوله کانه خویانیان به زانا دانه نا ، ئه وه تا قمه ن رویان وهر گیرا و گوئی خویانیان که ر کرد له بیستنی راستی ، ئه وه جوله کانه نه رهوشتیان له هه موو سه رده میکا هه ر گوئ نه گرتنه له راستی که پیغمهه ﴿﴾ داوای نه کرد .

﴿ذلك بأنهم قالوا لن تمسنا النار إلا أياماً معدودات﴾ ئه وه روو وهر گیرانه یان له راستی و گوئ نه گرتنیان له پیغمهه و هه لئه سانیان به فهرمانی تهورات به وه بۆ نه یه وه بوو و که به راستی نهوان ئه یان ووت : له مه وه دوا تووشی ئیمه نابئ ناگر له دۆزه خدا مه گه ر چه نه د روژیکی کهم و ژمیرا و ، به نه ندازه ی په رستیان بۆ گویره که . ئه وه جووله کانه نه گه ر به رویان به ئاین و فهرمانی تهورات و دادپهروهه بیبایه ، ئه وه هه موو بوختانه یان نه ئه کرد .

﴿وغيرهم في دينهم ماكانوا يفترضون﴾ وه ئه وه تا قمه فریوی دا بوون له به رده و امیان له سه ه نه و ئاینه ی خویان شتی نهوان به بوختان و درۆ ئه یان ووت : سزای خوا بۆ نهوان ئاسانه ، باوک و باپه ره کاغمان بۆمان ئه پارپه وه لای خوا و لیمان خوش ئه یی ، ئیمه کوپان و دۆستانی خواین . زۆر راست و بیگومانه باوه ر به گه یشتن به خزمه تی خوا له پاشه روژدا کو نایته وه له گه ل ئه وه بیرو باوه ره خراپانه دا .

به راستی خوا له نامه ی به رزی خویا زۆر شتی ناره واو ناله باری دهر باری جووله که کان نوو سیوه : کوشتی پیغمهه ره کانیاں ، په رستنی گویره که ، گومانیاں وایه

جگه له جووله که کهسی تر ناچیتته بهههشت ، ئەوان کورپی خوان ، ناگر ماوهیه کی کهم تووشیان ئەبی .

خاوهنی تهفسیری (مەنار) لەمامۆستای خۆیهوه موحمەد عەبدەوه ئەگێڕێتەوه لەنامەی جووله که کانی ئیستادا که باون باسی موزدەدان و هەرپەشەیی خۆی بۆ کردەوهی چاک و خراپ نەنوسراوه .

زۆربەیی زانایان ئەگێڕنەوه جووله که کان باوەریان بەپاشەرۆژ نیە یانی ئەوانە لەم سەردەمەدان ، زۆر نزیکە و راستە پێشوو کانیان پڕویان بەخوا هەبوو ، بەگۆڕەیی فەرموودەیی هەندێ لەئایەتەکان ، بەتایبەتی ئەو ئایەتەیی رابورد . بەلام نەوه کانیان دەستکاری نامە کانیان کردوو ئەوانەیان پڕویان بەرۆژی دوايي نیە ، ئەو باسانەیی بوونی رۆژی دوايان لا بردوو .

زانایانی ئەوروپایی دەریان خستوو که تەورات لەپاش موسا بەچەند سالتی نوسراوه ، لەهەموو شتی خراپتر ئەهیه : بەپر و پاگەندەیی جووله که کان خوا لایەنگری ئەوانە ، بەتەنها خوا هەر خۆی ئەوانە ، جگه لەوان وەك ئازەل خوا بۆ سوودی ئەوانی دروست کردوو ، ناوی خۆیان ئەبەن بەگەلی هەلبژاردەیی خوا .

ئەوانە هەموویان ناچنە سەر و پووچن بەگۆڕەیی ئەقل ، بەردیکە و بەره و بۆشایی فری ئی ئەدەن ، ئەو جووله کانه وەك بەسەر خوادا بخورن ، هیچ کاریکی نادیارێ بەجگهیی پەيامی خوا نازانێ ، لەگەڵ ئەوهیشتا خوا نەفرەتی لەو جووله کانه کردوو ، ئەفەرموی : سزایان ئەدەم ، ئەفەرموی :

﴿ فكيف إذا جمعناهم ليوم لا ريب فيه ﴾ دوايي چۆنێ بەسەرھاتی ئەو جووله کانه کاتی ئیمە کۆیان ئەکەینەوه بۆ رۆژی گومان لەو رۆژەدا نیە بۆ پرسیار و وەلام و داد پەرەوری لەنیوان ئادەمیزادا .

﴿ ووفيت كل نفس ما كسبت وهم لا يظلمون ﴾ وەبەتەواوی ئەدری بەهەموو کەس شتی کردویانە ، پاداشت و تۆلەیان وەرئەگرن ، و ئەوان ستمیان لی ناکرێ ، نەبەکەم کردنەوهی پاداشتی چاکە کانیان ، نەبەزۆر کردنی سزای خراپە کانیان .

به لایم پیوسته بزاین ههموو کاتی سزا نابی بۆ تۆله کردنه وهی خراپه و لهوانهیه کهمزبێ یا خوا لهوان خۆش بێ و به میهره بانی به مەرچی باوهر هیتان .
 نیمه ی موسولمان پروای تاییه تی خۆمان وایه ، ههر کهسی له جیهاندا ههر به ته مای خوا بێ و به ته مای کهسی تر نه بێ له ههموو رویکه وه و له ههموو روداوێکا پشت به خوا بیهستی له ههموو کاریکا بیت و برپا ، باوهری وابی جگهی خوا ناگاته فریای ، به ههموو فهرموده کانی خوا و پیغمهر باوهره که ی بنجی دا کوتابی له دهروونیدا ، نهو کهسه به گوێره ی پروای خۆی پاداشتی خۆی لای خوا دهست نه کهوی ، به نهو پهری دلخۆشیه وه به مەرچی لهم جیهاندا به کاری چاکه هه لسانی له گه ل نهو باوهره ته واده دا .
 کاتی پیغمهر ﴿﴾ رۆیشت بۆ مه که دهستی به سه ردا گرت مۆرده ی به موسولماناندا که سامان و کۆشکی فارس و رۆم له مه و پاش داگیر نه کهن ، جوله که کان و دوو پرووه کان وووتیان : زۆر دووره نهو کاره له موحه مده وه سامانی رۆم و فارس چۆن داگیر نه کا به و ههموو ده سه لاته وه هه یانه ، به مه که و مه دینه تیر ناخوا و به ته مای کۆشکی فارس و رۆمه ، به و بۆ نه یه وه خوا فهرمو ی :

قُلِ اللَّهُمَّ مَلِكُ الْمَلِكِ تُؤْتِي الْمَلِكَ

مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمَلِكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ

مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ اللَّيْلَ

فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ

وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

تهفسیری زمانکۆبی

﴿ قل اللهم مالك الملك ﴾ تۆ بلی نهی خوایه خاوهنی هممو سامان و پاشایهتی و دهسته لآت ، خاوهنی نمو شتانهی له ناسمانه کان و لهزه ویدان ، تۆ هه ل سورته نهری کار و باری بوونه وهرانی .

﴿ توتي الملك من تشاء ﴾ تۆ نه به خشی سامان و دهسته لآت به ههر که سی ناره زوو بکهی له پیغه مهراهه تی و پاشایه تی و سامانداری و پله و پایه ی بهرز . خوا به خشی به موسولمانانی پیشوو دهسته لآت کاتی وه لآمی بانگه شهی ئیسلامیان دایه وه و کاریان پی کرد .

﴿ وتزع الملك من تشاء ﴾ وه تۆ لانه بهی و دائه پنی توانا و سامان له که سی ناره زوت هه بی . لات برد توانا و دهسته لآتی فارسه کان و رۆم چونکه باوهریان به خوا و بهراستی نه بوو .

﴿ وتزع من تشاء و تذلل من تشاء ﴾ وه تۆ بالاده ست نه که ی به پله و پایه و سامان که سی ناره زوو بکهی و ، لاواز و سه ر شوڕ نه که ی که سی ناره زوو بکهی به لابر دنی پله و پایه و سامانیان .

﴿ بيدك الخير انك على كل شيء قدير ﴾ به دهستی توانای تۆیه هممو چاکه یه که له بهرز کردنه وهی باوهرداران و ئاینی ئیسلام ، چاکه ی زۆر نه به خشی به موسولمانان ، له جیهاندا ، له پاشه رۆژدا پله ی بهرزیان نه داتی . بهراستی تۆ به سه ر هممو شتی که دهسه لآت هه یه ، پله و پایه له بی باوهریان وه نه گری و نه به خشی به باوهرداران .

بۆ زانیان : لهو نایه ته دا سی جار و وشه ی ﴿ الملك ﴾ دووپات کراوه ته وه : یه که میان : هممو دهسته لآتی نه گریته وه ، دووانه کانی تر تایبه تن به هه ندی لهو دهسته لآتانه ی یه کهم نه یان گریته وه .

مانا و ناوه رۆکی نهو نایه ته سه رانه سه به سه ر موسولماندا نه سه یه ، له یه کهم کاتی بانگه وازی ئیسلامدا به جوړی بوون ، بوون به خواوهنی دهسته لآت و پله و پایه و دارایی و ریز ، له کاتی که ئاینی ئیسلام به بی کهس و به بی دهسه لآت خۆی نه نواند و نه ترسان بیان

فرپښن و له‌ناويان بيهن ، هاوکات فارس و رږمه‌کان خاوه‌نی پله و پايه و سامان و چهک و سمربازی زور بوون ، بت په‌رستان خاوه‌نی ده‌سه‌لاتی زور بوون ، نه‌وه‌بوو پاش بلاو بوونه‌وه و په‌ره‌سندنی ثانی ئیسلام کار به‌پیچه‌وانه گه‌ړا و موسولمانان بوون به‌خاوه‌نی سامان و پله و پايه و ده‌سه‌لات و کاربه‌ده‌ست و سامان و پایته‌ختی فارسیان داگیر کرد و زوری‌ه‌ی شویته‌کانی رږمه‌کانیان داگیر کرد ، بوون به‌سمرۆک و دوژمنان بوون به‌ژیر ده‌سته و یی نرخ .

﴿تولج اليل في النهار﴾ تۆشەو ئەبەيتە نيو رۆژەو بەجۆرى لەشەو كەم ئەبیتەو ،
 رۆژ پەرەئەسینى هەتا ئەگاتە (۱۵) كاتژمير و شەویش ئەبى بە (۹) كاتژمير .
 ﴿وتولج النهار في اليل﴾ وەتۆ رۆژ ئەبەيتە نيو شەو ، بەجۆرى لەشەو كەم ئەبیتەو ،
 وورده وورده هەتا شەو ئەبى بە (۱۵) كاتژمير و ، رۆژ ئەبى بە (۹) كاتژمير ، بەدوو
 جۆرى تر مانای ئەو رێستانە كراوە :

﴿وتولج النهار في الليل﴾ وەتۆرۈڭ ئەبەيتە نىۋ شەو ، بەجۈرئ لەشەو كەم ئەبەيتەو ،
 وورده وورده هەتا شەو ئەيى بە (۱۵) كاتژمىر و ، پۈژ ئەيى بە (۹) كاتژمىر ، بەدوو
 جۈرى تر ماناى ئەو رىستانە كراوہ :

١- تۆ کاتی یه کئی له شهو و رۆژ ئه بهیته ناو ئهوی تریانوه و ئهی خهیته جینگهی ئهوی تر . کهواته لهو کاته دا له عیراق شهوبی له ئهمریکا رۆژه ، به پچهوانه ی شهو و ئهویش به لگه ی بنگرمانه له خریتی زهوی .

۲- تۆیه کئی له شهو و له پوژ ئه بهیته ناوی ئهوی تریانوه ، یه کیکیان ئه پروا و ئهوی تریان دپته جیگه که ی .

مانای ئەو رێستانە هەر چۆنی یی مەبەستە کە ناگۆڕی ، هەر خوا خاوەنی توانایە و ، توانای
خۆی ئاشکرا ئەکا بەو ئەسمانەکان بە توانای خوا ئەجۆلێن و ئەگەرین بە دەوری هەندی
تریانا بەو پۆنەو وەرزه کان پەیدا ئەبن .

﴿وتخرج الحي من الميت﴾ وەتۆ دەرئەهیتی و ئاشکرای ئەکە ی زینوو گیانلەبەرئ لە مردوویی ، وەك ئادەمیزادیکی زیندوو لەتۆویکی مردوو ، بەئندەیهك لەهێلكەیهك ، مەروۇفیی زانا لەنەزانئ ، باوەردارئ لەبئ باوەرئ ، دانەوێلە لەزەویەکی ووشك و بئ گیان .

﴿وتخرج المیت من الحی﴾ وەتۆ دەرئەهینی مردویی لەزیندویی ، تۆو لەئادەمیزاد ، هیلکە لەمریشک ، دانەوێلە لەدرەخت و ڕووەک ، بێ باوەڕی لە باوەردار ، بێ پلەیه لەخاوەن پلەیه ، خرابی لەپاکێ .

﴿وترزق من تشاء بغير حساب﴾ وەتۆ ڕۆزی و خواردەمەنی ئەدەی بەکەسی ئارەزوو بکە ی بەبی ژمارە و کەس ئەندازە ی نازانی ، چاوەڕوان و پرسیاری بۆ ناکرێ .

ئەو ئایەتە ئەمەمان بۆ ڕوون ئەنکاتەو : ئەو خواپە توانای هەبی شەو و ڕۆژبەینی بەدوای یەکا ، زیندوو مردوو لەیه کەزی دەرەهینی ، بێگومان ئەتوانی مەروڤیکی خاوەن هیز بێ هیز بکا و یەکی تر لەجینگیا دابنی و دەسلاتی بێ بەخشێ .

هەندێ لەبی باوەڕان وەک حەجاجی کۆری عەمر و ئینو ئەبی حەقیق و قەیسێ کۆری زەید لەجوولە کەکان لەژێرەو پەییوەندیان بەچەند کەسی لەیاریدەرانیوە ئەکرد ، بۆ ئەوەی وەریان بگێرن لەئاینی ئیسلام . بەو بۆنەیهو وەفاعە کۆری موزیر و عەبدولای کۆری جوبەیر و سەعیدی کۆری خەسەمە بەو یاریدەرانیان ووت : دۆستایەتی ئەو جوولە کانه مەکەن و خۆتانان لێ دوور خەنەو ، چونکە لەوانەیه وەرتان گێرن لەئاینی

ئەو ئایەتە هاتە خوارەو و فەرەوی :

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقْلَةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾
 إِنْ تَخَفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ بُتُّوهُ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ
مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَدًا بَعِيدًا وَيُحَذِّرُكُمُ
اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ﴿٣٠﴾

﴿لا يتخذ المؤمنون الكافرين أولياء من دون المؤمنين﴾ نابی باوهرداران بی باوهردان
بکهه به دؤست بؤ خویان و نهیان کهه به کار ههلسورپنهری خویان لهجگهی باوهرداران ،
بی باوهردان شایستهی نهوه نین بکرین بهدؤست .. نهو ههردشهیه لهوهوه هاتوه کؤمهلی
لهیاریدهرانی پیغهمهه ﴿﴾ سهروکهکانی جولهکهیان بؤ دؤستایهتی خویان دهست نیشان
کردبوو ، پهیمانی برایهتیاں لهگهلدا بهستبوون ، خوای گهوره نهو شتانهی لی قهدهغه
کردن و فرهروی :

﴿ومن يفعل ذلك فليس من الله في شيء﴾ وهههرکهسهی نهو دؤستایهتی به لهگهل
دهژمنانی خووی بکا ، ههوالی نهیتی موسولمانانیاں بؤ بیئی و ژیر بهژیریان لهگهل بکهه ،
دوایی نهو کهسه بؤی نیه لهدؤستایهتی خوا هیچ شتی . دؤستایهتی خوا و دوژمنی خوا
دژی بهکترین . خوای گهوره قهدهغه کردنی دؤستایهتی بی باوهردان وینهی درؤکردن و
ناوی خهلهک بردن نیه ، بهلکو نهو دؤستایهتی بهیه بهبی باوهردی داناوه ، دؤستی بی
باوهردان پهیوهندی بهخوا و ثابنی ئیسلامهوه نامیتی ، بهتهواوی پهیوهندی خووی بهناینهوه
پچراندوه نهو کهسه .

ههموو کهسهی بلئی : ﴿لا إله إلا الله محمد رسول الله﴾ نهو کهسانه بهموسولمان
دائهنرین ، بؤی ههیه شتی بؤ موسولمان دیاری کراوه ، لهسهریتی شتی زیانی موسولمانی
تیدایی مهگهر لهچهند شتیکا نهبی وهک نهمانه :

تهفسیری زماناوی

۱- نهو کهسهی خوشحالی به دوستایه تی بی باوه‌ران و به باوه‌ریان ، بیگومان نهو کهسه به موسولمان دانانری ، چونکه رازی بوون به بی باوه‌ری بی باوه‌ری به .

۲- نهو کهسهی خوی نریک بکاتهوه له بی باوه‌ران له سهر لاوازی نیسلام ، دوا بی مانای قورنان و فرموده کانی پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ بکا بهشتی ریک بکهوی له سهر نارەزوی بی باوه‌رانی دوژمن به خوا و پیغمهرن ﴿ ﷺ ﴾ به جورئ نهو مانایه دژی بنچینه و بروای نیسلامی ، نهو کاره بکا بهزاین و بهدستیان قهست ، نهو کهسه بی باوه‌ره .

پرسیار : بهراستی نهو کهسهی خوی نریک بکاتهوه له بی باوه‌ران و بروای به نانی نیسلام نه بی بیگومان نهو کهسه به بی باوه‌ر نه ژمی ری ، به لام نه گهر نهو کاره بکا له بی موبالاتیهوه نهو کهسه گونا بهاره و بی باوه‌ر نیه ، وهک وازه تان له کردنی نویژ و خواردنهوی مهی و بروای بیگومانی هه بی قهده غن نهو کهسه بی باوه‌رنیه .

وه لام : جیاوازی له نیوان بی باوه‌ری و بی موبالاتی له لقه کانی نیسلامدا ههیه ، وهک نویژ و خواردنهوی مهی ، به لام لهشتیکا بگه‌ر پتهوه بۆلای بنچینهی ئاین و بروا ، وهک به کیتی خوا و پیغمه‌رایه تی موحه‌مد و شتی تر ، باوه‌ر نه بوون بهشتی له وانه ئه بن به هوی بی باوه‌ری ، ئیژ به بی موبالاتی بی یا به بی باوه‌ری ، بهراستی بزانی یا گالته بکا .

۳- نهو کهسانه ئه بن به سیخوری بی باوه‌ران به سهر موسولمانانهوه ، نه گهر له بهر پاره و دارایی و پله بی به ته‌نھا نهو کهسانه تاوانبار و گونا بهاره ، نه گهر بیکا له بهر خوشه‌ویستی بی باوه‌ران و رقی موسولمانان ، بیگومان نهو کهسه به بی باوه‌ر دانه‌نری .

۴- نهو کهسهی دوستایه تی بی باوه‌ران بکا ، به بی گومان بزانی بی باوه‌ران له جه‌نگدان له دژی نیسلام ، کار نه کهن له سهر لاوازی موسولمانان و تالان کردنی توانایان نهو کهسه تاوانبار و گونا بهاره و هاو بهشی سته‌مکاره له سته‌میدا ، با نهو سته‌مکاره موسولمانی .

۵- داوا یارمه‌تی و کۆمه‌ک له بی باوه‌رانی ناشتی خوازی بی وهی بۆ دژایه‌تی کردنی نهو بی باوه‌رانه له جه‌نگدان له گه‌ل موسولماناندا ، نهو داوا کردنی یارمه‌تیه دروسته به پیک

هاتنی ههموو موسولمانان . بهمه رجی له ژیره وه له دژی موسولمانان نه کرابی . خاوه ن
میژووه کان نهو که سانه ی مانای قورئانیان کردووه گێراویانه ته وه که پیغه مه ر هۆزی
خوزاعه ی کرد به هاو سویندی خو ی و بت په رستیشبوون ، داوای یارمه تی کرد له
سه فوانی کوری ئومه یه بهر له ئیسلام بوونی بۆ جهنگ کردن له گه ل هۆزی هه وازینا .
داوای یارمه تی کرد له جووله که کانی به نی قهیناع و به شیشی دان به هه ندی له دارایی .

۶- دۆستایه تی موسولمان له گه ل بی باوه ردا له بهر چهند شتیکی ئاسایی ، وهك دراوسیتی
و خویندن و بازرگانی و چهندین شتی تر و خراپه ی بۆ پێری ئایین تیدا نه بی ، بۆ فیر
بوونی به کاره یانی چهك ، نه وانه هه موویان ره وان لای موسولمانان به گشتی . به و
مه رجی سه ره کیشی بۆ لاوازی موسولمانان ، بگه ره زۆر جار ان پێویستن ، تیکه لاوی بی
باوه ران و وانه بی سوودی موسولمانی تیدا بی . خوا نه فه رموی : ﴿ عسی الله أن يجعل
بینکم وبين الذین عادیتکم مودة ﴾ . ئیمه بیگومانین بی باوه ری و اهیه ره وشتی چاکه ره
له راستی و ده ست پاکیدا له که سانی ناوی خو یان نه به ن به موسولمان ، دۆستایه تی نه و
بی باوه ره چاکتر بۆ سوودی مرقایه تی و چاکه ره له به کریگیاویکی ده ست پیس خو ی
به ئایین و به ئیسلامه وه ده رئه خا .

ئیمه ی موسولمان بروامان وایه زۆر به ناو موسولمان له م سه رده مه دا به تاییه تی
کار به ده ستان دۆستایه تی بی باوه ران نه که ن و خو یانی پێوه هه لئه کیشن ، بۆ به رده وای نه و
دۆستایه تی به ره مه ی نیشتمانی موسولمانانیان نه ده نی به به رتیل نه وهك گه وه بی
باوه ره کانیان دلایان بره نجی ، له هه مان کاتدا خاوه نی نه و به ره مه ره روتال و برسی و
ئاو وه ن . هه موو هیزی خو یان به کار نه هین بۆ نه وه ی گه وه ره رۆژئاوایی و رۆژ
هه لاتیه کانیان به هه لقه له گوێی خو یانیان بزائن و بلێن : ئافه رین . به تاییه تی ئه مه ریکا و
روسیا ، بۆ ئه نه ئه گه ر هه موو موسولمانان به ده ستی جووله که و ئه مه ریکا و روسیا
بکوژرین جینگه ی خو یه تی کار به ده ستانی به ناو موسولمان به ئاشکرا و به نه یی لایه ن

گریانن. به نهوت و بهر ښه دانیان له سهر زهوی موسولتمانان ، بو نهو دهست دريژۍ په یارمه تیان نه دهن . به لام نه گهر تا که که سی لهوان بکوژری جیهان پوخاوه و موسولتمانان تیروریست و پوختنه رن .

دهست دريژۍ نه مهربکای خوین ریژ بو سهر گه لی لیبیای موسولتمان و بی تاوان له (۱۹۸۶/۴/۱۵) له نیوه شه ودا به بوردومان کردنی چل فرو که ی جهنگی به گه وره ترین چه کی کاول کهر . کوشتی زور تر له په نجا کس و بریندار کردنی زور تر له سهد کس و پوخاندن و سوتاندنی دهیان خانووی دانیشتوانی بی چه ک ، زور به ی کورژراوان ژن و منال بوون ، نهو دهست دريژۍ په گه وره ترین به لگه یه له سهر خوین ریژۍ نه مهربکا به سهر و کایه تی (پونالد ریگن)، به یاریده ی بهریتانیای کونه پیره ژنی داگیر کهر به سهر و کایه تی که چه که ی تاتشر ، بهر لهوان روسیای بی ناین په لاماری گه لی نه فغانی دا به نارپه وایی ، سی ملیون کس لهو نیشتمانه کورژران و ناوړه بوون ، دؤستایه تی بی باوهران له هه موو کات و جیگه یه کا قه ده غیه . تی که لاوی نهوان به دؤستایه تی بهرپه و نه دراوه .

﴿إِلَّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقَاةً﴾ مه گهر که نیوه ی موسولتمان بترسن له وه ی له لایه نی بی باوهرانه وه نه وه ک تووشی شتی بن پیوستی خوپاراستن بو ی ، نهو کاته بو تان هه یه دؤستایه تی نهوان بکه ن به دهم و به زمان نه ک به دل ، نهو هیش بهر له ده سه لاتی نیسلام بهر بهر ده و امیشه لهو جیگانه دا موسولتمانان هیزیان نه بی .

نهو خوپاراستن و دؤستایه تی موسولتمانان بو بی باوهران کاتی دروسته موسولتمانان رازی بن که فرمانی خوا و قورئان بکریڼ به یاسای ژیان و به ده ستور بو هلس و کهوتیان و پیوسته موسولتمانان یاریده ی بی باوهران نه دهن بو نهو کارانه به زهقی دژی یاسای قورئان بن چونکه نه بیته هژی بی باوهری و نه مانیش نه گهر دؤستایه تیان بکه ن ، وه ک له مهو بهر باسمان کرد یه کهم جار موسولتمانان بی هیز بوون خوی گه وره پاراستنی خویانی

لهمه و بهر خورای گه و ره باسی قه دهغه کردنی دۆستایه تی بی باوه پانی کرد و هه ره شهی کرد لهو که سانه ی به نه یی تی که لاوی دۆرژمانیان نه که ن ؛ بۆیه خوا نه فهرموی :

﴿ قل أن تخفوا ما في صدوركم أو تبدوه يعلمه الله ﴾ تۆ بلی نه گهر ئیوه داپۆشن شتی له ناو دلتانایه له دۆستایه تی بی باوه پان یا ناو شکرای بکه ن نهو شته له دلتانایه خوا نه وانه هه مووی نه زانی و هیچ شتی له خوا وون نابی .

﴿ ويعلم ما في السماوات وما في الأرض والله على كل شيء قدير ﴾ وه خوا نه زانی به شتی له نیو ناسمانه کاندایه و به شتی له نیو زه ویدان خودا توانا و ده سه لاتی به سه ره هه موو شتی که هیه و هه موو شتی نه زانی ، بۆیه پیوسته بی فهرمانی خوا نه که ن .

﴿ يوم تجد كل نفس ماعملت من خير محضاً ﴾ تۆ بیرى نهو رۆژه بکه ره وه و بترسه ، هه موو که سی دهستی نه که وئ شتی کردویه تی لهو رۆژه دا له چاکه دهست نه که وئ به ناماده کراوی له لایه ن خوا وه .

﴿ وما عملت من سوء تود لو أن بينها وبينه أمداً بعيداً ﴾ وه شتی کردویتی له خراپه و بۆی نه هتیری و لای دانه ئی ، سزای هه موویان له نامه ی کرداری خۆیا نه یی ، نهو که سه ئاوات نه خوازئ که له نیو خۆی و نهو کاره خراپه دا هه بوایه ماوه یه کی زۆر دوور بوونایه له یه کتری به نه ندازه ی دووری خۆره لات و خۆر ئاوا و ، زۆر تریش .

﴿ ويحذرکم الله نفسه والله رؤوف بالعباد ﴾ وه خوا ئیوه نه ترسیتی له خۆی ، هوئ دوویات کردنه وه ی نهو رسته یه : یه که میان بۆ قه دهغه کردنی دۆستایه تی بی باوه پانه و دووه میان بۆ هاندانه له سه ره کردنی چاکه و گه رانه وه له هه موو خراپه یه ، خوا خاوه نی به زه ییه به به نده کانی ، یه کی لهو به زه ییه نه وه یه ئیوه نه ترسیتی له سزای خۆی هه تا ئیوه خۆتان بپاریژن له بی فهرمانی خوا .

جووله که کان نه یان ووت : ئیمه کوپ و خۆشه ویستی خوا یان ، گاواره کان نه یان ووت : ئیمه ریزی عیسا نه گرین له بهر خۆشه ویستی خوا ، بت په رستان نه یان ووت : له بهر خۆشه ویستی خوا بته کا ئمان خۆش نهوئ ، وه بۆ ده م کو ت کردنی نه وان ، خوا نه فهرموی :

ته فسیری زمانا کۆبی

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ

فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

﴿ ۳۱ ﴾ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ

الْكَافِرِينَ ﴿ ۳۲ ﴾

﴿ قل إن كنتم تحبون الله ﴾ تۆ بلى به بى باوه ران : نه گهر ئیوهی جووله که و گاور و بت پرست خواتان خوش نهوئ ، پیوسته بزنان خوشه ویستی به دهم نایی و به کرداره .

﴿ فاتبعونی یحبکم الله ﴾ که واته ئیوه پهیره وى من بکهن له به جئ هینانی فرمانه کانی خوا و پاراستنی خوتان له کاره قدهغه کراوه کان ، نهو کاته خوا ئیوهی خوش نهوئ ، خوا پاداشتی خوشه ویستیان نه داته وه ، پهیره وى کردنی منیش به شیکه له خوشه ویستی خوا ، نهو که سهی لافی خوشه ویستی خوا لئی نه دا و دژی ره وشتی پیغمهر بى دروزه و خوا به درو نه خاته وه .

﴿ ویغفر لکم ذنوبکم واللّه غفور رحیم ﴾ وه پهیره وى من بکهن خوا له گونا هه کانی ئیوه خوش نه بى جیگه ی به رزتان بى نه به خشى و لای نهو ریزدار نه بن . خوا لى خوش بوونی زوره بو نهو که سانه پهیره وى من نه کهن و باوه له دلیانا جیگه ی خوئ گرتبى ، زور میهره بانه له گه لیان به مهر جئ ئیوه واز له خوشه ویسته کانی خوتان بهین .

پرسیار : نه گهر که سئ بلى : نه زانین به پیغمه مرایه تی موحه مه د بیانویه که نه بیته هوئ رزگاری ئیمه ، نه گهر بۆمان دهر که و تابه پیغمه مره باوه رمان بى نه هینا ؟

وه لام : له وه لامدا ئیمه نه لئین : ههر گیز بیانو بو که سئ نه دواى هه وا و هه وه سی خوئ بکهوئ و لاسایى باو و باپیرانی خوئ بکاته وه مه گهر دواى خومان دوو کردن و

تهفسیری زمانکویى

تەماشاکردن بۆ لای بەلگەکان لەسەر پیغممەرایەتی موحەمەد ، ھەرکەسێ بەو چاوەتەماشای ئەو بەلگانە بکا و داد پەرور بێ باوەر ئەھیتی بەی گومان بە پیغممەر .

ئەگێرنەو کاتی خۆی گەورە ئەو ئایەتە پیشووی ناردە خوارەو ھەندێ لەدوو ڕووەکان ووتیان : موحەمەد پەرستی خۆی وەك پەرستی خوا داناو بەی جیاوازی وەك گاورەکان بۆ خۆشەویستی عیسا ، ئیتر بۆ ئەبێ ئەوێ گاورەکان بێ باوەری بێ و ئەوێ ئەمان چاکبێ بۆیە خوا فەرموی :

﴿ قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ ﴾ تۆبلی ئیو فەرمانبەرداری خوابن ، ، خوا بەتاک و تەنھا بزانی و بێ ھاوبەش و بێ وێنە بێ لاتان ، فەرمانبەرداری نێردراوی خوا بن لەو یاسا و دەستوراندەدا کە بە ئیوێ رانەگەینێ ، ئەك وەك گاورەکان ئەلێن عیسا کورێ خواپە ، بەلام من فروستادەم بەتەنھا .

﴿ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴾ دوا بێ ئەگەر ئیو پشت بکەنە پەرەوی خوا و نێردراوی خوا ، بەفەرمانەکانیان ھەلنەسن ، دوا بێ پەرستی خوا خۆشی ناوی بێ باوەران ، واز ھێنان لەخۆشەویستی و بێ فەرمانی پیغممەر بێ فەرمانی خواپە ، ئەو کەسانە خوا و پیغممەر بەدۆستی خۆیان بزانی بەنیازی پاکەو جیگای سوپاس و شایانی چاکەن . بەیچەوانەو ئەبە ھۆی سەر شۆری و ناسو پاسی بۆ ئەوان .

ئەو ئایەتانە پیشو بەلگەن لەسەر ئەوێ ھەلنەسن بەدۆزی فەرمانی خوا بێ باوەری یە ھەرچەندە گومانیان وابێ خویان خۆش ئەوێ ئەو کەسە لەھەوال و میژووی خواوەن نامەکان وورد بیتەو بۆی دەرئەکەوێ زۆربەیان فروستادەیی و راسەت گۆیی پیغممەریان سەلماندوو ، بەلام نەھاتونەتە ریزی ئیسلامەو ، کەواتە ئەبێ بزانی بە تەنھا ناسینی پیغممەر بەس نی یە ، بەلکو ئیسلام بریتە لەناسین و مل کەچ کردن و کاربێ کردن و ھەلنەسن بەھەموو فەرمانەکانی خوا و پیغممەر ﴿ ﷺ ﴾ .

ئێنی ئیسلام شیوازیکی تاییەتی خۆی ھەبە پێك نایە بەی ئەو شیوازە ئەویش بریتی یە لەپەرەوی دەستوری خوا و پیغممەر ، گەرانەوێ تەواو بۆلای قورئان لە ھەموو ڕووداوو

کاری رۆژانه دا . به تاییه تی خوا به تاک و ته نه دابری و پهرستی هه ر بۆ ئه و بی ، هه ر ئه و به هه ل سوری نه ری بوونه و هه ران دانری له م گهردوونه دا و جگه له خوا چاوه روانی که سی تر نه بین ، هه موو که سی به گویره ی خۆی کاری بۆ دیاری کراوه .

په هه مه ران له هه مووان ئه رکی سه رشانیان زۆر تره ، دوا ی ئه وان زانیان دواتر موسو له مانان ، جگه ی خوا ئه وانه هه موویان شایانی په رستن نین ، نازار و سوود نه بو خۆیان و نه که سی تر ناگه یه نن ، ئه وشته ی خوا نه یانداتی ناتوان سه ربه خو بۆ خۆیانی بکه ن .

خوای گه وره پاش ئه وه ی روونی کرده وه که خۆشه وستی خوا به ته نه ا جیگه ی خۆی ناگری به بی پهیره ی کردنی په هه مه ران ، به تاییه تی په هه مه ر روونی ئه کاته وه که هه موویان په لیان به رزه و چینه کاریان به ریزن لای خوا ، بۆیه خوا ئه فهرموی :

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ
وَعَالَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٤﴾ إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ
مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا
وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ
وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ
وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾ فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ

حَسَنِ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا
زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَمْرِئُ أُنَى لِّكَ هَذَا
قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿ ٣٧ ﴾

﴿ إن الله أصطفى آدم ﴾ بهراستی خوا نادهمی هه‌ل‌ب‌ژاردوه که باوکی هه‌موو
ئاده‌میزاده بۆ ئه‌وه‌ی ناوی هه‌موو شتیك و سودیان بهو فیر بکا ، فریشته‌کان ر‌یزی ل‌ی
بگرن و کور‌نووشی بۆ بهن ، وه‌خوا بی‌کاته جینگه نشینی خوی له‌زه‌ویدا و بی‌کا به‌باوکی
هه‌موو ئاده‌میزاد و پیغه‌مه‌ران .

﴿ و نوحاً ﴾ وخوا نوحی هه‌ل‌ب‌ژاردوه و کردویه‌تی به‌باوکی دووه‌می ئاده‌میزاد ،
ته‌مه‌نی در‌یژ کردووه ، فیری که‌شتی دروست کردنی کردووه .

﴿ و آل ابراهیم ﴾ وه‌خوا هه‌لی ب‌ژاردوه مناله‌کانی ئیبراهیم وه‌ك ئیسماعیل باپیره‌ی
پیغه‌مه‌ر و ئیسو‌حاقی باپیری هه‌موو پیغه‌مه‌رانی جووله‌که‌کان و ، باوکی هه‌موو پیغه‌مه‌رانه .

﴿ و آل عمران ﴾ وخوا هه‌ل‌ب‌ژاردوه مناله‌کانی عیمران ، وه‌ك موسا و هارونی
کورانی یه‌سه‌وو ، هه‌ندی له‌زانایان ئه‌و‌ل‌تین مه‌به‌ست له‌عیمران بری‌تیه له‌عیمرانی باوکی
مریه‌می دایکی عیسا ، خوا ئه‌وانه‌ی هه‌ل‌ب‌ژاردوون بۆ پیغه‌مه‌رایه‌تی و ر‌یزی داوون به‌سه‌ر
ئاده‌میزاده‌کانی خ‌زبان و به‌سه‌ر :

﴿ علی العالمین ﴾ هه‌موو بوونه‌وه‌راندا ، کردونی به‌خانه‌واده‌ی پیغه‌مه‌رایه‌تی ، کو‌تایی
هینا‌ون به‌پیغه‌مه‌ری ئیسلام ، هه‌ریه‌که له‌و پیغه‌مه‌رانه گه‌وره ترن له‌هه‌موو ئاده‌میزادی
سه‌رده‌می خ‌ویان ، پیغه‌مه‌ری ئیسلام له‌هه‌موویان گه‌وره‌تره به‌گو‌یره‌ی فه‌رمووده‌ی خوا :
﴿ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ وه‌ئیمه تو‌مان ره‌وانه نه‌کردووه مه‌گه‌ر به‌خ‌وشی بۆ
هه‌موو بوونه‌وه‌ران .

نه وئایه به لگه بۆ نهوزانایانه که پیک هاتوون له سه ره وهی ئاده میزاد به گشتی گه وره ترن له جنۆ که کان . زۆر بهی زانایان ئه لێن : ئاده میزاد به شیوهیه کی گشتی له فریشته کان گه وره ترن ، نه که یه که یه که ی ئاده میزاد له وان گه وره ترن . به لام پیغه مه ران هه موویان له فریشته کان و جنۆ که گه وره ترن .

ئهو ئایه ته باسی ئاده م و نوحی کردوو به ته نها که هه ریه که یان بۆ خویان هه لێژاردون ، باسی ئیبراهیم و عیمرانی کردوو ببه بنچینه بۆ هه لێژاردنی کهسانی تر ، له بهر ئهو ئایه ته له گه ل زۆر بهی ئایه ته پیشووه کان و ئایه ته داهاتوووه کانی تر ده رباره ی عیسا هاتوو نه ته خواره وه و امان بۆ ده رته خه ن ئهو عیمرانه له و ئایه ته دا باسی کراوه عیمرانی باوکی مریه می دایکی عیسیایه . نه که عیمرانی باوکی موسا و هارون .

کهواته خوای گه وره له نه ته وهی عیمرانی باوکی مریه م عیسیای هه لێژاردوو که به بی باو که له مریه مه پهیدا بووه که له پاش ئاده م شتی وا بۆ که سی تر نه کراوه ، له نێوان ئهو دوو عیمرانه دا ماوه که ی (١٨٠٠) سا له ، هه ندێ له زانایان لایان وایه ئهو عیمرانه ی ناوبراوه بریتیه له باوکی موسا که له نه وهی ئهو موسا و هارون هه لێژێراون . ئهو عیمرانه ی باوکی موسا کوپی (بصهر) کوپی (فاهت) کوپی (لاوی) کوپی (یعقوب) کوپی (ئیسحاق) کوپی (ابراهیم) .

عیمرانی باوکی مریه م کوپی (ماتان) کوپی (العادر) کوپی (أبی هود) کوپی (رب بابل) کوپی (سالبان) کوپی (یوحنا) کوپی (أوشا) کوپی (آموزر) کوپی (میشک) کوپی (خارقا) کوپی (یونام) کوپی (عزیا) کوپی (بوزان) کوپی (سافط) کوپی (ایشا) کوپی (راجیم) کوپی (سلیمان) کوپی (داود) کوپی (ایشا) کوپی (عویل) کوپی (سلمون) کوپی (یاعز) کوپی (یخشون) کوپی (عمیاد) کوپی (دام) کوپی (خضروم) کوپی (فارض) کوپی (یعقوب) کوپی (ئیسحاق) کوپی (ئبراهیم) ه .

﴿ ذریه بعضها من بعض ﴾ مناله کانی ئیبراهیم و عیمران بریتین له توخم و پیچوی هه ندیکیان له هه ندێ تریان ، بنه ماله کانی ئیبراهیم و عیمران له یه که بنچینه ن ، خویان و

باوك و باپیریان په سهند و دلیر و بهرین . ئیراهیم و منالہ کانی له نه وهی نوحن ، منالہ کانی عیمران له نه وهی ئیراهیمن ، ئیسماعیل و ئیسحاق له ئیراهیمن ، نوح له نه وهی ئادهمه ، ههروه ها ئه و زنجیره به پاکی هاتوونه ته خواره وه ، هه موو پیغمه ران به موسا و به عیسا و به پیغمه مری ئیسلامه وه نه چنه وه بۆ سه ر ئیراهیم .

﴿والله سمیع علیم﴾ وه خوا نه بیستی گفتوگوی پروچی جووله که کان که ئه لێن : ئیمه کورو خوشه و یستانی خوائن ، گاوه کان ئه لێن ، عیسا کورپی خوایه یا هه ر خوایه ی، یاسی هه می سی خوان ، نه زانی چ که سی شایانی ئه وه یه هه لێژێردی بۆ پیغمه رایه تی .
﴿اذ قالت امرأة عمران﴾ تو بیری ئه و کاته بکه ره وه که (حه) ی کچی (فاقوز) ی ژنی (عیمران) ی کورپی (ماتان) له کاتی دوو گیانیدا ووتی :

﴿رَبِّي اِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي﴾ ئه ی په روه رده که ری من به راستی من پێویستم کرد له بهرگه وره یی تو شتی له نێو سکمایه به نازاد کرا و بوخته بۆ خزمه تی تو و په رستی تو ، له هیه چ کارو فرمانی تر جگه له خزمه تی به یتمو لوقه دهس به کاری نه هینم .
﴿فتقبل مني انك انت السميع العلیم﴾ دوا یی وه ری بگه ره له من ئه و شته ی پێویستم کردووه له سه ر خۆم که بیکه م به خزمه تکاری به یتمو لوقه دهس . به راستی تو هه موو شتی ئه بیستی له پارانه وه ی بوونه وه ران ، هه موو شتی نه زانی ، له شاراهه ی دلی هه موو کهس ناگاداری .

بوخته ی مانای ئه و ئایه ته و ئه و پرووداوه به م جو ره یه : (قوقاز) ی کورپی (قبیل) دوو کچی هه بوو ، یه کێ له و کچانه ناوی (حه) بوو ، عیمران که زانایه کی به ناویانگی جووله که کان بوو ماره ی کرد (مریهم) ی دایکی عیسا ی پهیدا بوو ، کچه که ی تریان ناوی (یشاع) بو زه که ریا ماره ی کرد (یه حیا) ی لێ پهیدا بوو ، واته مریهم و یه حیا پورزرای یه کترین له دایکه وه .

﴿فلما وضعها﴾ دوا یی کاتی ژنه که ی عیمران منالہ که ی دانا بۆی ده رکه وت کچه ، به گوێره ی دام و ده زگای ئایه ی جووله که کان ئه و که سانه ی خزمه تی که نیسه یان بکه ردا یه پێویستبو ئیرینه بی ، بۆیه دایکی مریهم به خه فته وه :

﴿ قالت ربی انی وضعتها أنثی ﴾ ووتی : ئەوی پەرورده کەری من ، لەدەلی خۆیا شەرمەزار و خەفەتبار و داوای لیبوردنی کرد کە بەئاواتی خۆی نەگەشتوووە ؛ چونکە منالە کە نیرینه نی یە بۆیە ووتی ، بەراستی ئەو شتە ی لەسکما بوو دامناوہ میینە یە ، ئەو راو نیازە لە کاتیکە بوو عیمرانی میردی کۆچی دوا یی کردبوو ، بەلێنی دایکی مەریەمیش بەو جۆرە بوو کە ئەو بیچوہی ئە ی بی کە بە خزمەتکاری بەیتولموقەدەس ، ئەو جۆرە بەلێنە دروست و بایەخدار بوو لای ئاینی جوولە کەکان ، بەلام لە ئاینی ئیسلامدا رەوا نی یە ، دوا ی چاوەرپوان کردن کە کۆری بی هەتا بتوانی بەلێنە کە ی خۆی بباتە سەر و بیکە بە خزمەتکاری مزگەوت کە بۆی دەرکەوت بە شەرمەوہ ووتی :

﴿ واللہ أعلم بما وضعت ﴾ وەخوا زانائەرە لەمن و لەھەموو کەسی تر بەو شتە من دام ناوہ . ئەو مانایە کاتی بەو جۆرە ئە کۆی رستە کە ﴿ وضعتها ﴾ بی بەتای بۆردار .

ھەندئ لە زانایان ئەلین : ئەو رستە یە پەیوەندی بە پێشەوہ ی خۆی نیە و تەواو کەری گفتوگۆی ژنی عیمران نی یە ، بەلکو پەیوەستە بەرستە ی دوا ی خۆیەوہ سەر بەخۆن و فەرمودە ی خوان ، ماناکە ی بەم جۆرە یە : وەخوا زانائەرە لەھەموو کەس بەو شتە ی ژنی عیمران دایناوہ ، ھەر خوا ئەزانئ کە خۆی ئەزانئ ئەو منالە بە چ بلیمەتی ئەکا و بە چ نیشانە یە کی سەسورپنەری ئەکا بۆ ھەموو ئادەمیزاد ئەو کچە بەی میرد عیسای لی ئەبی ، ژنی عیمران نازانئ بەو کارانە بۆیە خەفەتبارە بەوہ ی کچی بووہ ، نھیتی زۆر گەورە لەو کچە دایە ژنی عیمران نایزانئ .

﴿ ولیس الذکر کالأنثی ﴾ وەئەو نیرینە یە ئەو داوای کردووہ وینە ی ئەم میینە یە نی یە من بەوم بەخشیوہ ، بەلکو ئەو کچە لە زۆربە ی پیاوان گەورە تر و بەرپۆترە ، یەکیکە لەو چوار ژنە کە گەورە ترینی ھەموو ژنانن ، ٠ فاتیمە ی زەھراء ، ناسیە ی ژنی فیرعەون ، خەدیجە ی دایکی پێغەمەر ، مەریەمە ی کچی عیمران) ، فەرمودی خوا کۆتایی پی هات دووبارە دایکی مەریەم دیتەوہ کایە و ئەلی :

﴿وإني سميتها مریم﴾ وه بهراستی مننای ئه و کچم نا مهریم ، مانای ووشه ی مهریم بهزمانی عیری پارسا و خوا پهرست ، یا کار گوزاری بۆ خوا ئیش بکا ، بهو نیازه ی خوا بیپاریژی و خۆی وهك ناوه که ی دهر بچی و بیی به خوا پهرست .

﴿وإني أعیذها بك و ذریتها﴾ وه بهراستی من پهنا ی پی ئه گرم ئه و کچه ی ناوم نا به مهریم بههۆی چاودیری تۆوه خوا به خۆی و به چکه که ی ئه ی هاوێژمه سیبه ری میهره بانی خۆته وه بیانپاریژی .

﴿من الشیطان الرجیم﴾ له شهیتانی دوور خراوه له قایی میهره بانی تۆ ، خوی گه وه نزا که ی وه رگرت . زۆر به ی دایک و منال شهیتان کاریان تی ئه کا ، جگه ی مهریم و عیسا خوا پاراستی له شهیتان بههۆی نزا ی دایکی مهریمه وه .

﴿فتقبلها ربها بقبول حسن﴾ دوایی پهروه ردگاری مهریم مهریمه ی وه رگرت و دهستوری فهرموو به وه رگرتی له بری ئه و نه زره و له جیگه ی نیرینه داینا بۆ خزمه تی مزگه وت به وه رگرتیکی زۆر شیرین که وه رگرتی بوو به خزمه تکاری بهیتولوقه دهس له جیاتی ئه و کوره ی دایکی مهریم به تهمای بوو .

﴿وأنبتها نباتاً حسناً﴾ وه پهروه رده که ره که ی مهریمه ی دروست کرد و رواندی به رواندنیکی چاک و شیرین ، پهروه رده ی کرد به ره وشتیکی خاوین و داوین پاکی و گه شه ی پی کرد به بی کهم و کوری و زۆر به رێژه وه و به سه ر به رزی یه وه .

﴿وکفلها زکریا﴾ وه زه که ریا مهریمه ی برده لای خۆی بۆ به خپۆ کردنی ، زه که ریا له بنه ماله ی هارونه ، زه که ریا ئه و کاته سه رۆکی هه یکه لی جووله که کان بوو ، میردی پووری بوو ، زۆر گرنگی به به خپۆ کردنی ئه دا ، هه یکه له ئه و جیگه یه دیاری کراوه له لایه ن سه رۆکی که نیسه وه بۆ وه رگرتی ئه و شتانه له سه ر خویانیان پیوست ئه کرد له نازه ل و دارایی و شتی تر ، زه که ریا دایه نی بۆ مهریم گرت بۆ شیر پیدانی و به خپۆ کردنی .

﴿ كلما دخل عليها زكريا المحراب ﴾ ھەموو كاتى زەكەريا بچوايە بۆ لای مەريەم لەھۆدەكەيا ، مېحراب جىگەيە بوو لەمزگەوت كەمەريەمەي لىدائەنيشت ، ئەو ووشەيە بەماناي جەنگ كەردنە لەگەل شەيتان ، بەرپۆز ترين جىگەيە لەمزگەوتا . بەمانا جىگەيە لەمزگەوتا ، بەماناي جىگەي سەربرين ھاتوو ھەتتا زەكەريا ئەچو بۆلای مەريەم بۆ ھەوال پرسینى :

﴿ وجد عندها رزقاً ﴾ دەستى ئەكەوت و ئەيىنى لای مەريەمە خواردەمەنى شايانى ئەو كاتە ، ئەو خواردەمەنى يە ھەرشتى بى گەنگ نى يە ، بەلام بەشپۆيە بۆي ئەھات ئەو ھەندە گەنگ و بەرپۆز بوو جىگەي سەرسورمان بوو ، بۆيە زەكەريا ئەي ووت :

﴿ قال يا مريم انى لك هذا قالت هو من عند الله ﴾ زەكەريا ووتى : ئەي مەريەم لەج جىگەيەكەو ھە بۆ تۆ دى ئەو خواردەمەنى يە لەم ناو ھەتتا ، مەريەم ووتى : ئەو خواردەمەنى يە لەلایەن خواو ھەتتا .

﴿ إن الله يرزق من يشاء بغير حساب ﴾ بەراستى خوا پۆزى و خواردەمەنى ئەدا بەكەسى ئارەزوئى ھەيى بەيى ژمارە و بەيى چاوەروان كەردن بەمېھربانى خۆي ، جىگەي سەرسورمان نى يە ھېچ كاری بۆ خوا .

لەو كاتەدا زەكەريا ئەو رووداوئى بىنى لەمەريەمەو ھەتتا جۆرە باسكرا بەدلىا ھات و ئاواتى خواست كە خوا مەدائىكى بەدائى بىيئە جىگە نشىنى بۆ ھەتتا سورا ئىنى كاروبارى ئاينى و سەرۆكايەتى ھەيكەلى سولەيمان ، چونكە ئەتەسا پاش خۆي جوولەكەكان پەشت بەكەنە ئاين و دەست بەكەن بەستەم كەردن و بلاو كەردنەو ھەي گىرەشپۆيتى لەھەژاران ، بەتاييەتى كەس و كاری خۆي و ئامۆزگارى كەرانى ئاين ، ژنەكەيشى نەزۆك بوو ، كەچى نەبوو بەكۆسپ لەبەردەما بۆئەو ھەتتا مەي نەيى ، چونكە دلى بەتوانا و مېھربانى خوا توند بوو ، بۆيە لەخوا پارايەو ھەتتا مەبەستە ، ھەك ئەفەرمۆي :

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ ۖ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً
طَيِّبَةً ۖ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾ فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ
يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِّنَ
اللَّهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِّنَ الصَّٰلِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ
أَنِّىٓ يَكُونُ لِيْ غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِى الْكِبَرُ وَآمَرَتْنِي عَاقِرٌ قَالَ
كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىٓ ءَايَةً
قَالَ ءَايَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا ۖ وَآذْكُر
رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَرِ ﴿٤١﴾ وَإِذْ قَالَتِ

﴿ هُنَالِكَ ﴾ لهو کاته دا زه کهریا نهو خوارده مهنی و میوه یه یی بیی له جگهی کاتی خوږیا
که شایانی نهو کاته نه بوو ، یا لهو جیگه یه دا مهربم و زه کهریا دانیشتون زه کهریا به چاوی
خوی بیی نهو کاره به کس نه کراوه له پوره دم مهربمه دا ناروزوی بز منالئی جولاً وینهی
مهربمه بی ، پروای به تینی هه بوو باپیریشی خوی گه وره به توانای خوی منالئیکی پی
ببه خشی .

﴿ دعا زکریا ربه ﴾ زه کهریا پارایه وه له پوره ردگاری خوی لهو جیگای پرسته دا
به دلئیکی پر له باوره وه .

﴿ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً ﴾ زه کهریا ووتی : ئەئی پەرورده کهری من ،
تۆ بیه خشه به من له لایەن خۆتەوه وههەر به توانای خۆت بهیج هۆیه کی تری ئاسایی
منالیککی به فهر و پیروز و رهوشت خاوین ، وێنەئی ئەو منالەئی به خشیت به حەنەئی دایکی
مەریهم که ئەو هەموو کاره ئاسایی یە لیۆه پەیدا بووه .
﴿ إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴾ بهراستی تۆ به به خشندهی خۆت ئەبیستی پارانهوه و وهلامی
ئەدهیتهوه .

﴿ فَنَادَتْهُ الْمَلَائِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ فِي الْخِرَابِ ﴾ دوابی فریشته کان بانگی زه کهریایان کرد ،
ئەو فریشانە هەر کهسی بێ و ژمارەیان هەرچەندی بێ مەبهسته که ناگۆرێ ، لهو کاتەدا
زه کهریا راوهستابوو له مزگهوتا نوێژی ئە کرد ، یا له هۆده کهی مەریهم دا وهستابوو بۆ نوێژ
کردن .

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَشْرِكُ بِحَبِي ﴾ بهراستی خوا موژده ئەدا به تۆ به منالێ ناوی یه حیایه ،
منالیککی وایه ناو و ئۆجاخێ باوکی زیندوو ئە کاتهوه ، ئەبیته هۆی زیندوو کردنهوهی
ئاینه کهی و پەرە پێدانی .

﴿ مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللَّهِ ﴾ له کاتی کدا ئەو منالە بهراستی ئە گیرێ و باوهر ئەهیئێ
به بوونی ئەو پیغمه ره به فهر مووده یه له لای خواوه پەیدا دهیج بهیج باوک بهرستی ﴿ كُنْ ﴾
هەندی له زانایان ئەلێن : وشەئی ﴿ کلمه ﴾ یاریدهی ئەوه ئەدا بۆ هەموو نیشانه و
فرمانیککی خوا بێ ئەک تهنها بۆ عیسا .

﴿ وَسَيَدَّ ﴾ وهله کاتی که ئەبیج بهیایوکی گهوره له زانست و ئایین پەرورەری و رهوشت
بهرز له نیۆ خزمه کانیدا ، به ئارام و خوا ترس ، بهو بۆنهوه خوا یه حیا ی کرد به پیغمه ره و
سهروکی هۆزه کهی به جوړی بیری له گوناوه نه کرده و تهوه و به دلایا هاتو جوړی نه کردووه .
پرسیار / بۆ خوای گهوره به یه حیا ی فهرمووه : ﴿ سَيِّد ﴾ وه به پیغمه ره ی فهرمووه
﴿ عبد ﴾ ؟

وهلام / بیژرا بهیهحیا بۆ ژن ناهیتی و گوی دریژئ ناکری و خانویه پیداناکهی بۆ خۆت ، ووتی : من نامهوی پیم بیژری سهدی گوی دریژ و خانوو ، ناوی گهورهیم ناوی. خوی گهوره بهبۆنهی ئهوانهوه ناوی برد بهسهد ، وهخوا ناوی پیغمهری بردووه بهبنده و بهستویهتی بهخویهوه بهفرمودهی ﴿ سبحان الذي أسرى بعبده ﴾ وهدروست نییه بلئ ﴿ أسرى بسیده ﴾ ، بهلام پیغمهر ﴿ ﴾ ناوی خوی بردووه بهسهد و ئهفرموی : (أنا سيد ولد آدم ولا فخر) .

﴿ وحصراً ونبياً من الصالحين ﴾ وهله کاتیکا بهحیا پیاویکی خۆگر و خۆ پارێز لهئارهزواتی جیهانی و ههرگیز بیری بۆ نهئهکرد ، نزیکی ژان نهئهکهوت ، لهگهڵ ئهوانهدا بهحیا پیغمهری ئهبن پیدای ئهبن لهتۆوی پیاو چاکان و پیغمهران .

﴿ قال ربي انی یكون لي غلام ﴾ زهکهریا ووتی: ئهی پهروهردگار من لهکوی و چۆن بۆم پیدانهی کور ؟ بهگۆیرهی تاقی کردنهوه بهدووری زانی منالبون بۆ .

﴿ وقد بلغني الکبر وأمرأتي عاقر ﴾ وهبهراستی توشی من بسوه پیری و تهمنم زۆره بهجۆری لهکاتی ئهوه سهردهمهدا ئهوه تهمنه شایانی ئهوه نهبوو منالی تیدا پیدای بی . تهمنی زهکهریا چهند بووی گرنگ نییه ، ههندی لهزانیان ئهتین : تهمنی خۆی یا (۹۹) یا (۱۲۰) سالت بوو ، تهمنی ژنهکهی (۹۸) سالت بوو .

﴿ وأمرأتي عاقر ﴾ وهژنهکهیشم نهزۆکه و منالی نابی ، نازام جوان ئهبیتهوه ههتا منالی بی یا ههر بهپیری منالی ئهبن ؟

﴿ قال كذلك الله يفعل ما یشاء ﴾ خوا فرموی : ههر بهوجۆره ههت و تهمنتان زۆره کورتان بی ئهبهخشم ، ههموو شتی لای من ئاسانه ، گران بی لای ئیوه یان نه ؟ خوا ئهوه شتی ئارهزوی بکا ئهیکا ، ئاسایی بی بهگۆیرهی تاقی کردنهوهی ئادهمیزاد یان نه ! ، لهبهرنهوهی پیدابوونی منال لهمندالداندا کاریکی نهیتییه ، زهکهریا وای پیخۆش بوو لهپیدای بوونی ئهوه منالهدا خوا ناگاداری بکا ، بۆیه .

﴿ قال ربّ اجعل لی آیه ﴾ زه کهریا ووتی : ئەئی پەرورەدە کەری من تۆ بۆمنی دانسی نیشانەیه لەسەر دروست بوونی ئەو مندالە لەمندالەدانی ژنە کەمدا و بزنام بە کاتی پەیدا بوونی :

﴿ قال آیتک أن لا تکلم الناس ثلاثة أيام إلا رمزا ﴾ فەرمووی نیشانەیی پەیدا بوونی ئەو منالە بۆتۆ ئەوێه کە گفتوگۆ لە گەڵ ئادەمیزاد ناکەیی سێ رۆژ و زمانت لەو سێ رۆژەدا ناچەرخی بۆ گفتوگۆ کردن مەگەر بە نیشارەت . بەلام زمانت ئەچەرخی چۆنت پێی خوشیی بۆ پەرستن و سوپاسی خوا ، بۆیه خوا ئەفەرمووی :

﴿ وأذكر ربک كثيراً ﴾ وەتۆ یادی پەرورەدە کەری خۆت بکەرەو بە زۆری لەو کاتانەدا کە تۆ ناتوانی گفتوگۆ لە گەڵ ئادەمیزادا بکەیی و زمانت بە سترەو ، خوا بۆ ئەو یاده زمانت پاراو و رەوان ئەکا ، مەبەستە کەیی هەر بۆ گفتوگۆیە لە گەڵ ئادەمیزاد .

﴿ وسیح بالعشی والأبکار ﴾ وەتۆ خوا بە گەورە بگرە و پاکی بکەرەو لە هەموو ناتەواوی و نوێژ بکە لە نیوەرۆدا هەتا ئێوارە ، وە لە بەیانیهو هەتا چیشتنەنگاو ، زه کهریا پاش ئەو سێ رۆژە زمانی کرایهوه و موژدهی دا بە خێزانە کەیی بە پەیدا بوونی مندال .

پرسیار / زه کهریا داوای بەخشینی منالێ کرد لە خوا پرسیاری شتیکی گونجاوی کردو، داوایی چۆن بە دووری زانی کاتی فریشتەکان موژدەیان پێدا ؟
وہلام / ئەو گفتوگۆیە بە گومان دووری نەبوو ، بە لکۆ بە گەورە زانیسی توانای خوایە کە لە سروشت و تاقی کردنەوێه دوورە .

هەندێ لە زانانیان ئەلێن : گفتوگۆ نە کردنی زه کهریا لە گەڵ ئادەمیزاد لەبەر فەرمانی خوا بوو بە تەنھا ، بۆ ئەوێ خەریکی پەرستن و سوپاسی خوا بێ ، زمانی نەبە سترابوو ئەو گفتوگۆیە زه کهریا لە گەڵ خوای گەورە بێ راستەوخۆ ، یا بەھۆی جبرەئیلەوێه بێ لەو رووداوێه هێچ شتی ناگۆرێ ، ئەوێ گرنگیی ئەو رووداوێه پەیدا بوو .

خوای گەورە کە باسی ژنی عیمرانی فەرموو لە گەڵ باسی رێژگرتسی مەریەمەیی کچی بە کورتی ، بۆ جاری تر باسی ئەکاتەوێه بە درێژی ، ئەفەرمووی :

وَإِذْ قَالَتْ

الْمَلَائِكَةُ يَمْرِيْمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ

عَلَىٰ نِسَاءِ الْعَالَمِيْنَ ﴿٤٢﴾ يَمْرِيْمُ اقْنِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي

وَأُزَكِّىْ مَعَ الرَّاكِعِيْنَ ﴿٤٣﴾ ذَلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيْهِ

إِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقَوْنَ أَقْلَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ

مَرِيْمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُوْنَ ﴿٤٤﴾

﴿ واذ قالت الملائكة يا مريم ﴾ موحى مه د تۆ بىرى نه و كاته بكهروه هه ندى له فرشته كان ووتيان : نهى مەريەم ، نهو گفتوگۆيهى فرشته كان له گەل مەريەم راسته و خو بوو ، نهو هيش نهو هه ناگه نهى كه مەريەم پيغهمەر بى ، نهو هيش بىروراي هه موو زانا يانه كه ژن نه كراوه به پيغهمەر . خوا نه فەرموى : ﴿ وما أرسلناك من قبلك إلا رجالاً نوحى إليهم ﴾ ئيمه رهوانه مان نه كردووه له پيش تو مه گەر پياوان ئيمه سروشان ناردووه بۆ لايان ، نايه تى (١٠٩) له سوره تى يوسفدا ، خواى گه و ره جگه له ئاده ميزاد وه حى به كار هيناوه ، وهك سروش بۆ لای دايكى موسا و بۆ لای ميش ههنگ و هيچ كهس نهى ووتووه پيغهمەرن ، به لām به بى گومان مەريەم دۆستى خوايه يانى (ولية) ، ناوه روكى نهو نايه ته به لگه يه له سه ر پهيدا بوونى كارى به هه موو كهس نه كراو له سه ر ده ستى مەريەم ، يانى (كرامت) به لگه يشه له سه ر نهو هى مەريەم دۆستى خوايه ، بۆيشمان روون نه بيه وه باوه نه كردن به بونى

دۆستانی خوا به شیوه کی گشتی ، باوه نه کردن به کاری به هه موو کس نه کراو له دۆستانی خواوه هندی جار دهر چوونه له ئیسلام .

﴿ إِنَّ اللَّهَ أَصْطَفَاكَ ﴾ به راستی خوا تۆی هه لێژاردوووه بۆ وهر گرتنی تۆ به ئازاد کردنست بۆ خزمهتی خانهی خوا له مه و بهر که ههر بۆ پیاوان درووستبووه ، خوارد هه منی و میوه ی بۆ سازاندنی به یی ماندوو بوون .

﴿ وَطَهْرَكَ ﴾ وه خوا تۆی پاک کردۆته وه له پێسایه حهیز و له کاری بێژ لی کراوه و شایه تیت بۆ نه درۆی که تۆ پاک و داوین پاک و له هه موو گومانی دووری له باره ی نهو مناله ته وه .

﴿ وَأَصْطَفَاكَ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ ﴾ وه خوا تۆی هه لێژاردوووه و پێژی داوی به سه ره هه موو ژنانی سه رده می خۆت ، پێغه مه ریکت لی پهیدا نه بی بێ چوونه لای پیاوان بۆ لای تۆ ، ڕانگیی کردوو و فریشته کانی ناردوووه بۆ لای تۆ و ڕزگاری کردوی له بوختان ، خۆت و کۆره که تی کردوووه به نیشانه ی زۆر گه وه بۆ هه موو ئاده میزاد .

له و ڕستانه وه وا دهر نه که و ی که مه ریه م گه وه ترینی ژنانی هه موو ئاده میزاده ، هندی له زانایان ئه لێن : فاتیمه ی کچی پێغه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ له هه موو ژنان گه وه تره ، چونکه بارچه یه که له پێغه مه ر ، که واته مه ریه م گه وه ترینی ژنانی سه رده می خۆیه تی ، هه رچۆنی بێ موسو لمانان به گشتی پێک هاتوون له سه ره نه وه ی چوار ژن هه ن له هه موو ژنانی ئاده میزاد گه وه ترن (ئاسیه ی کچی موزاحیم ژنی فیرعه ون ، مه ریه مه ی کچی عیمران دایکی عیسا ، خه دیجه ی هاوسه ری پێغه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ ، فاتیمه ی کچی پێغه مه ر ﴿ ﷺ ﴾) .

ئاینی پیرۆزی ئیسلام به هۆی نهو ئایه تانه وه گه وه ترین به لگه ی داوه به ده ست نوینه رانی گاوه رکانی نه جرانه وه دهر باره ی خاوینی و داوین پاک و مه ریه م و عیسا هه تا هه تایه . به پێچه وانیه ی جوله که کان که به ده بیان بوختانیان بۆ دروست کردوون .

له بڕه ی ئاینی ئیسلامه خاوینی و بێ گه ردی مه ریه م ، په لاماردانی مه ریه م به کاری خراب دهر چوونه له ئاینی ئیسلام ، به پێچه وانیه ی بڕوای جوله که کان که په لاماردانی

ته فسیری زمانکۆبی

مهریم و عیسا به گومانی خراب له کانگای باوهری ئاینیانهوه دهرنهچی و دهستی پی کردوو .

﴿یا مریم افتنی لربك﴾ ئەی مهریم تۆ پەرستن بۆ پەرورده کەری خۆت بکە و فەرمانبەرداری ببە بە نیازی پاکهوه .

﴿وأسجدي وأركعي مع الراکعین﴾ وەتۆ سەر بنێره سەر زهوی بۆ نوێژ کردن و ، کورپنوش ببە بۆ خوا بە ترسهوه بۆ خوا له گەڵ کورپنوش بهران به کۆمەڵ .

بهو ئایهته خوا فەرمانی داوه به مهریم بۆ پەرستنی خوا ، بۆ ئەوهی خۆی و وریا بکاتهوه و خۆی ناماده بکاو چاوه پوانی پروو داویکی زۆر گرنگ بکا که له دایک بوونی عیسی کورپی له خۆی بهیج باوک ، پروو و ئاشکرایه بۆ ههموو کار و پروو داویکی گرنگ پیوسته خۆی بۆ ناماده بکری بهر له پهیدا بوونی ، ئەویش له دایک بوونی عیسیایه لیڕه دا ، خوای گهوره پروو نه کاته پیغه مهر :

﴿ذلك من أبناء الغیب﴾ ئەو شتهی تۆ نه بخوێنیتهوه به سەر ئاده میزاد به گشتی و به سەر نوێنه رانی گاواره کان به تاییهتی ، وهك چیرۆکی مهریم و دایکی مهریم ، به سهرهاتی زه کهریا و یه حیا که له ههیج نامهیه کا نهت خوێندوو تهوه و نهت بیستوه له ههیج کهسیکهوه له هههواله نادیاریه کان ، به هۆی په یامهوه زانیان بۆ هاتوو کاری به کەس نه کراوه ﴿نوحیه إلیک﴾ ئیمه به سروش و به خورپه ی دڵ به هۆی جبرئه ئیلهوه ناردوو مانه بۆ لای تۆ .

ئهوانه ی باسکران به لگه ی به هیزن له سەر فروستاده یی تۆ بۆ سهرشۆر کردنی دوژمنانی تۆ ، له سەر راست گۆیی تۆ ، بۆیه نوێنه رانی گاواره کانیه جبران نه یان توانی بهر په رچت بده نهوه .

﴿وما كنت لدية إذ يلقون أقلامهم أيهم يكفل مريم﴾ وەتۆ موحه مه د له لای زاناکانی جووله که کان نه بووی له بهیتو لوقه دهس کاتی فری ئەدهن تیره کانیان بۆ دیار کردنی چ

کهسێ لهوان بهخێو بکا مهریمه و بیگریته لای خۆی و پهروه دهی بکا ، زانایان ههریه کهیان بیرکی تایه تیان ههیه لهمه بهست له (اقلام) نهوهی شایانی بریتیه لهو دارانه فریانی نه دا بۆ دیاری کردنی ههریه که له مالومه کان بۆ پهروه ده کردنی مهریمه .

﴿ وما کنت لדיهم اذ یختصمون ﴾ وهتۆ له لای نهوان نه بووی کاتی نهوان ناکۆکی و ناژاوه یان نه کرد له گهڵ یه کۆزی له سههر بهخێو کردنی مهریمه ، بهراستی ههوالدانی تۆ بهو راستیانه له باره ی مهریمه و زه کهریا که تۆ نهت خۆیندوه له ههچ نامهیه کا و نهت بیستوه واته گهیهنی تۆ خۆت لهوئ بووی کهچی نیوانی تۆ و نهوان چهند سهه سالتیکه ، دیاره خۆ تۆ لهوئ نبووی ، کهواته بهسروش له لایه ن خواوه بۆ تۆ هاتوه .

پوخته ی فریادانی نهو دارانه بۆ دیاری کردنی کهسێ کهمههریمه بهخێو بکا بهم جوهریه : بهراستی کاتی که حه نه ی ژنی عیمران مهریمه ی لی پهیدا بوو ، پتوبستی کردبوو بیکا به خزمهت گوزاری بهیتولموقه دهس ، مریه مه ی لی پهیدا بوو دوا ی مردنی باوکی ، دوا یی زاناکان و ههوالدهران بهرووداوی رابوردوو کهوتنه پیش برکێ له نیوان خویانا بۆ بهخێو کردنی مهریمه نهو کاره پیروژ بوو لایان چونکه باوکی مهریمه سهروک و گهوره ی مالومه کان بوو ، دوا ی فریادانی داره کان پشک بهناو زه کهریاوه ده رچوو که میردی پوری بوو ، نهو کاته مالومه کان وازیان هینا و مهریمه ی برده لای خۆی و بوو به بهرپوه بهری کار و فهرمانی نهو .

نهوه ی شایانی باسێ بلاو کردنه وه ی نهو دهنگ و باسانه له لایه ن پیغمه ره وه که گه وه ترین کاری به زۆریه ی کس نه کراو به لگه یه له سههر فروستاده ی پیغمه ره و سروشه لای خواوه بۆی هاتوه .

إِذْ قَالَتِ الْمَلَأِکَةُ یَمْرِیْمُ إِنَّ اللَّهَ یَبْشِرُکَ بِکَلِمَةٍ مِنْهُ اُسْمُهُ الْمَسِیْحُ

تهفسیری زمانکۆبی

عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿٤٥﴾
 وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٤٦﴾
 قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمَسِّنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكَ
 اللَّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾
 وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ ﴿٤٨﴾
 وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَءِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ
 أَنِّي أَخْلَقْتُ لَكُم مِّنَ الطَّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ
 فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ
 وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ
 فِي بُيُوتِكُمْ إِنِّي فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ ﴿٤٩﴾
 وَمُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَةِ وَلَأَجِدَ لَكُمْ
 بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِبَيِّنَاتٍ مِّن رَّبِّكُمْ

فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ٥٠ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ

هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ٥١

بهر لهووی بچینه سهرمانا کردنی نایه ته کانی سهره وه پیویسته بزاین نهو شتانه پهدیدا
بوونیان گونجاو نیه به گویره ی تا قی کردنه وه ی ناده میزاد ، نهیش گونجی پهدیدا بوونیان
لهمه و پاش دوو بابه تن :

۱- نهو شته ی گونجاو نی به له خو یا به گویره ی نه قل و تا قی کردنه وه ، قه ده غه بی پهدیدا
بوونی له هه موو کات و جینگه یه کا به هه موو شیوه یه ک ، وک کو بو ونه وه ی دوو شتی دژ
به یه کزی ، مرفی له یه ک کاتا باوه رداری بی و بی باوه ریش بی ، کویری له یه ک کاتا نابینابی
و بینهریش بی . بو نهو شتانه نه قل و تا قی کردنه وه یی ک هاتون له سهر قه ده غه بوونیان .

۲- شتی قه ده غه بی و نه گونجاو بی پهدیدا بوونیان له خو یانا به گویره ی نه قل و تا قی کردنه وه .
به لام له وانه یه پهدیدا بی له هه ندی کاتا ، وینه ی نهو شتانه ی له قورئاندا زورن : به وینه ی
دانیشتنی ئیبراهیم له ناو ناگردا بی نه وه ی ئازاری پی بگا ، گورانی داردهستی موسا
به ماریکی گه وره ی تیژره و ، وه ستانی ئاوی ده ریا سووربوونی به وینه ی کیو له کاتی
په رینه وه ی موسا و خزمه کانی ، نه رمبوونی ئاسن و پولا بو داود به وینه ی میو ، گفتوگو
کردنی سوله یمان له گه ل بالنده و میرو له ، زیندو بونه وه ی عوزه ییر له م جیهاندا پاش
مردنی به سه د سال ، له دایک بوونی عیسا به بی باوک ، گفتوگو کردنی له گه ل ناده میزاد و
دوای له دایک بوونی کوئیر ، زیندوو بونه وه ی مردووان بو ی ، پژگار کردنی کویر و
به له کاوی به بی دهرمان ، نه وانه هه موویان هه رچه نده قه ده غه یه پهدیدا بوونیان به گویره ی نه قل
و نه بیراون . به لام نه گونجی پهدیدا بوونیان ، به لای نه قلنه وه خراپه یه روونادا له پهدیدا
بوونیان ، نه گه ر خراپه یه رووی بدایه پهدیدا نه نه بوون له سهر دهستی پیغمه ران . که واته نهو

گوناهباران و ، لەو کەسانە یە نزیك ئەخرینەووە بۆلای خوا بۆ وەرگرتنی پایە ی بەرز لەبەهەشتا لەرێزی پێغەمەران ی تر دا کەپلەیان زۆر بەرزە .

﴿ ویکلم الناس فی المهد و کھلاً من الصالحین ﴾ وە گفتو گۆ ئەکا بەمنالتی لەبیشکەدا لە گەڵ ئادەمیزاد و ، گفتو گۆیش ئەکا لە گەڵ ئادەمیزاد لە کاتی کا ئەمەنی زۆر تر بوو لە (٣٠) سالت و کرا بە پێغەمەر ، بۆ ئەو ی دایکی دوور بخاتەووە لەو بوختانانە ی درابوو پالت دایکی کە ئەبیژرا عیسی لە یوسفی نەجارە .

زانایان ئەلێن : ئەو گفتو گۆ یە ماو یەکی کەمبوو لەمنالتیدا لەپاشا گفتو گۆ ی نە کردوو هەتا کاتی منالانی تر گفتو گۆیان نە کرد . گا وەرە کان گومان ی ناپەر وایان وایە کە بەمنالتی گفتو گۆ ی نە کردوو .

﴿ ومن الصالحین ﴾ وەموژدە بی عیسا لەپیاو چاکانە و یەکی کە لەپێغەمەرە گەورە کان ، زانایان هەندێ لەوان ئەلێن : لەتەمەنی (٣٠) سالتیدا بوو بە پێغەمەر لەتەمەنی (٣٣) سالتیدا کۆچی دوایی کردوو .

﴿ قالت ربی انی یكون لی ولد ولم یسنی بشر ﴾ مەریەم ووتی لەرووی بەگەرە دانانی توانای خواو : ئە ی پەر وەر دەر کەری من چۆن منال بۆ من ئەبی ، دەستی لەمن نە کە ووتوو هیچ ئادەمیزاد ی منالتبون بە بی میرد نابی .

﴿ قال کذلک یخلق اللہ من یشاء ﴾ جبرەیل بە مەریەمی ووت : هەر بەو جوړە پیت بیژراو بە بی دەست لێدان ی ئادەمیزاد خوا دروستی ئەکا هەرشتی ئارەزو ی هەبی و خوا منالت ئەداتی .

﴿ إذا قضی أمراً فیقول کن فیکون ﴾ هەر کاتی خوا فەرمان بدا بەبوونی هەرشتی ، دوایی بەراستی ئەلێ بەو شتە : تۆ بە ، دوایی ئەو شتە ئەبی ، کەواتە مەریەم بە بی میرد منالتی ئەبی .

﴿ وיעلمه الکتاب والحکمة والتوراة والانجیل ﴾ وەخوا فیژی عیسا ئەکا ئەو نامە یە ناردو یەتی بۆ لای پێغەمەرەکان ی تر ، وەک نامە ی شیس و ئیبراھیم و داوود و ئادەم .

هندی له زانایان ئەلین: ووشە (الکتاب) لێرەدا بەمانای نووسینه، چونکه باسی تەورات و ئینجیل پالێشتە بۆ ئەو مانایە، خوا فیری عیسا ئەکا دانانی هەموو شتی لەجینگە و شیاوی خۆیا و زانیی هەموو کاری چاک و، فیری تەورات و ئینجیلی ئەکا، ئەو ئایەتە بەلگەیی بیگومانه که تەورات بنچینەیی یەکمەم بۆ ئایینی مەسیح، ئینجیل درێژە پێدانی ئەو ئایینە لەگەڵ هەندێ گۆران، وەک رەواکردنی هەندێ شت قەدەغە کرابوون لەسەر بەنی ئیسرائیلیه کان.

﴿ ورسولاً إلى بني إسرائيل ﴾ وەله کاتیک عیسا نێردراویکە بۆ لای بەنی ئیسرائیلیه کان و پێغەمەری ئەوانە. بیگومان پێغەمەری ئیسلام نێردراوە بۆ لای هەموو ئادەمیزاد.

﴿ اني قد جئتكم بأية من ربكم ﴾ نێردراویکی خوام بەهەوی کهبەرستی من هاتووم بۆ لای ئێوهی کورانی یەعقوب بەنیشانەییکی زۆر گەوره لەلای پەرورده کەری ئێوه لەم شتانەیی خوارەوه:

١- ﴿ إني أخلق لكم من الطين كهيئة الطير فأنفخ فيه فيكون طيراً بإذن الله ﴾ بەپرستی من ئەسازینم بۆ ئێوه و نەخشەیی ئەکیشم لەقور شتی بەوێتەیی بالتە، دوايي فووئەکم بەو بالتەبەدا، دواي ئەو فووئە ئەو قورە ئەبێ بە بالتە بەدەستووری خوا و گیانی ئەکری بە بەردا، ئەو بالتەبە هەر بالتەبە بێ مەبەستە که ناگۆڕی، لەبەر ئەهەوی خوا باسی نەکردووە چاک وایە ئێمە لێی بێ دەنگ بین. هەرچەندە هەندێ زانایان ئەلین: ئەو بالتەبە شەم شەمە کوێرەبە بەشەودا ئەگەری.

٢- ﴿ وأبرئ الأكمة ﴾ وەمن رزگاری ئەکم کوێری دایک زاده و ئەبێ بەبینەر، ئەو جوړە نەخۆشیه هیچ پزیشکی ناتوانی چاکی بکاتەوه.

٣- ﴿ والأبرص ﴾ وەمن مروڤی بەلەکاوی رزگار ئەکم لەبەلەکه کانی، کهپزیشک لا بردنی ئەو نەخۆشیهی بۆ چارەسەر ناکری.

٤- ﴿ وأحيى الموتى بإذن الله ﴾ وەمن مردوان زیندوو ئەکمەوه بەپارێهەم لای خوا و بەدەستوور و فەرمانی خوا، ووشە ﴿ بإذن الله ﴾ بۆئەوهی گومانی خراپی گاواره کان

تەفسیری زمانکۆیی

بووچ بکاتهوه که لایان وایه عیسا خوایه . عیسا به بی وستی خوا ناتوانی هیچ شتی بکا وهك بهنده کانی تری خودا.

۵- ﴿﴾ وَأَنْتُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدْخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ﴿﴾ وهمن ههوال ئهدهم به ئیوه بهشتی ئیوه نه یخون له خانه ی خوتانا به نهیئی و جگه له خوتان کس نایزانی و ، بهشتی ئیوه له گه نجینه ی خوتانا ههلی ئه گرن .

۶- ﴿﴾ إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿﴾ وهلهو پینج شتهدا نیشانه یه کی گهوره بو ئیوه ههیه ئه گهر ئیوه باوهردارن .

پیوستی سه رسانی ئیمه نی یه خو ماندوو بکهین بو پروون کردنه وهی ئه و کاره نهیینه و له ناوه روکی ئه و نیشانه گه ورانه ههتا بزاین چون گیان و زیندویتی ئه گهر پته وه بو له شی ئه و مردووانه ، ئه و نه خوشیانه چون رزگاریان بووه به بی داو دهرمان ، گهران به شوینی دوزینه وه یاندا هیچ شتی کمان بو سهوز نایی جگه له سه ر گهردانی ، کهاته پیوسته مل که چی فهرموده ی خوابین .

ههوالدانی عیسا به و کاره نهیینه به هوی په یامی خواوه بوو به و ههواله به هه موو کس نه کراوه ی عیسا ئه بیته هاو به شی پیغمه رانی تر ، نهك هه ربه ته نها بو عیسا ، وهك دروستکردنی کهشتی له لایه ن نوحه وه بهر له په یدا بوونی لافاوی گشتی ، ناگادارکردنی شو عیب به پاشه رۆژی ناهه مواری گه له که ی خوی ، ههوالدانی پیغمه ر به سه ر کهوتنی رۆم به سه ر فارسدا ، سه ر کهوتنی موسولمانان به سه ر فارس و رۆمدا ، ههروه ها پیغمه ره کانی تر کاری به هه موو کس نه کراوی زوریان کردوه .

﴿﴾ وَمَصَدَقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيِ مِنَ التَّوْرَةِ ﴿﴾ وهمن هاتووم به راست بگیڕم و باوهر بکه م بهشتی بهر له من هاتووه له تهورات و نامه ی پیغمه ره کانی تر .

﴿﴾ وَلَا حِلَّ لِبَعْضِ الَّذِينَ حَرَّمَ عَلَيْكُمْ ﴿﴾ وههاتووم بو ئه وهی رهوا بکه م هه ندی ئه وهی قه دهغه کرابوو له سه ر ئیوه بو ته می کردنتان له و کاتانه دا بی فهرمانی خواتان نه کرد . نهوانه ی قه دهغه کرابوون وهك خواردنی گزشتی هه ندی له زنده وه ران و کار کردنیان له رۆزی شه مه دا که له وه و بهر قه دهغه بوو له سه ریان .

تهفسیری زمانا کۆبی

﴿ وَجئکم بآیة من ربکم ﴾ و همن هاتووم بۆ لای ئیوه به نیشانه کی گهوره له لای پهره رده کهری ئیوه که به لگه یه له سه ر راستی و فردۆستاده بی من .

﴿ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴾ دوا بی ئیوه خوۆتان بپاریزن له گونا ه و له خوا بترسن پاش ئه و هه موو به لگانه و کاره په ک خراوه نه و ، ئیوه په پیره و ی من بکه ن و فه رمان به ردار ی من بن ده رباره ی ئه و شتانه ی ره واکران بۆتان و ئه وانه ی قه ده غه ن له سه رتان ، دوا ی ئه و نیشانه گه ورانه ، عیسا ئاده مزاد به گشتی بانگ ئه کا و ئه لّی :

﴿ إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوا هَذَا صِرَاطَ مُسْتَقِيمٍ ﴾ به راستی خوا پهره رده کهری منه و ، پهره رده کهری ئیوه یه ، دوا بی ئیوه خوا به رستن به ته نه ها و هاو به شی بۆ دامه نین ، ئه و یه ریگه ی راست و گه یه نه ر ی ئاده مزاده به ئه نجامی ئاواتی خو یان که باوه ر به خوا و فرۆستاده ی خوا و په رستنی خوا .

ئه و که سانه ی خاوه نی ژیری ته واون به ره نگاری راستی ناکه ن و ریژی شتی پووچ ناده ن به سه ر راستیه کانه د ، خو یان ئه پاریزن له چوار شت و نایان که ن به یانو و بۆ خو یان : فیزی ده روون خۆ به گه و ره گرتن ، گو مانی می شک ، نه زانین و ریگه نه بردن به به لگه و که مو کو ری به لگه ، چونکه روون و ئا شکرایه به لگه ی پیغه مه ران ئه و په ری گرتو وه له سه ر راستی ناردنی خو یان له لایه ن خوا ی گه و ره وه له هه موو روو یه که وه وه گو مان ته فرو تونا ئه کا ، به وینه یه به لگه بۆ نه سه لماندنی دوژمنان نایه لّی که ریکه ریک بکه ن . که واته ئه و چوار به لگه یه نرخیان نه ما ، ئه گه ر وانه ب نایته هۆی مل که چ کردنی بی باوه ران له خزمه ت خوا و پیغه مه راندا ، ئه و که سه ی پروا و بگه ری به شوین ئه و شتانه دا ئه بنه هۆی فیل کردنی فیل بازان له گه ل پیغه مه ران و نه سه لماندنی ره وانه کردنیان له لایه ن خوا ی گه و ره وه ئه و که سه له کو تاییدا هیچ شتیکی ده ست ناکه و ی جگه له سوودی تاییه تی و پاراستنی پله و پایه و سامان و چاو چنۆکی ، که واته پیاوانی خا و ن ئه قل نه زانن جگه له سوودی تاییه تی شتی تر نی یه بیکه ن به به لگه بی باوه ران بۆ خو یان که باوه ر ناهین ، فه رمو وده ی خوا و پیغه مه ران و میژوو نووسانی داد په روهر پر ن له و با سانه ، بۆ غونه

یاخیه سامانداره کانی خرمی هوود بمرهنگاری هودیان کرد لهبر قازانج و کارگه کانیان .
خزمانی شوعهیب نهیان ووت : نهتهوی بهو نویژهی خۆت کار بکهیته سهر سامانمان .
قارونی خرمی زۆر نزیکي مووسا لهبر پاراستنی سامانه کهی بوختانی بو مووسا ساخته
هینا .

خرمه کانی پیغمهیری نیسلام لهمه که و دوورووه کان لهمه دینه هدر لهبر ترسی نهمانی
سامان و پله و پایه کانیان بویه دژایه تی پیغمهیریان نه کرد ، ههوه ها هه موو پیغمهیره کانی
تر . کهوابوو ره گهز بهرستی و فیزی دهروون و گومانی میشک باوی نیه و کارناکاته سهر
بی باوهپان که لادهن له بی باوهپری و ره گهز بهرستی .

کاتی خوی گهوره باسی موژده دانی کرد بو مه ریهم که عیسای نه داتی ، عیسا دوی
بوونی به پیغمهیر چوو بو لای جووله که کانی ره گهزی خوی ، بهو نیشانه گه ورانه و
به لگهی روونی زۆر بوژپدان ، نهوانیش له ترسی نه مان و پله و پایه کانیان برپاریان دا
عیسا بکوژن ، عیسا که بۆی ده رکهوت بی باوهپان نه یانه وی پیلانی بو دروست بکه ن
به بوژ نه یه وه خوی گهوره فهرمووی :

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ

الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ

أَنْصَارُ اللَّهِ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَأَشْهَدُ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾
رَبَّنَا ءَامَنَّا بِمَا أُنزِلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ

الشَّاهِدِينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكْرُؤًا وَمَكَرَ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ

الْمَكْرِينَ ﴿٥٤﴾

﴿ فلما أحسَّ عيسى منهم الكفر ﴾ دوایی کاتی عیسا هستی کرد له جوله که کانهوه
 بی باوه‌ری و شتی بیته هوی بی باوه‌ری نهوان ، عیسا که دهستی کرد به‌راگه‌یاندنی
 فهرمانه‌کان جوله که کان کزبونه‌ویه کیان کرد و بریاریان دا عیسا بکوژن ، عیسا
 که به‌وه‌ی زانی به‌فهرمانی خوا کوچی کردو له نیو خزمه‌کانی ده‌رچوو ، به‌وینه‌ی
 پیغمه‌ری نیسلام که کوچی کرد بو مه‌دینه کاتی هستی کرد به‌پیلانی خزمه‌کانی بوی .
 ﴿ قال من أنصاري إلى الله ﴾ عیسا ووتی چ که سیکه له یاریده‌ده‌رانی من بو لای خوا و
 بروین بو لای و له چ جیگه‌یه کن باوه‌رداران یاریده‌ی ناینی خوا بدهن ، پاش من رای
 بگه‌یه‌ن به‌ئاده‌میزاد و ناین بیاریزن و بلاوی بکه‌نه‌وه به‌نیو ئاده‌میزادا .
 ﴿ قال الحوريون نحن أنصار الله ﴾ قوتایه پاک و تایه‌تی‌یه‌کانی عیسا ووتیان ، نیمه
 یاریده‌ده‌رانی ناینی خواین ، نهو قوتایانه چ که سیکن و ناویان چی‌یه و ژماره‌یان چه‌نده
 خوا پروونی نه‌کردوته‌وه ، به‌لام نیمه پیوسته باوه‌رمان وایی ژماره‌یه له‌هاورپیکانی عیسا
 په‌یمانان دا به‌عیسا که خویان به‌خت بکه‌ن له‌رپگه‌ی نهو ناینه‌دا ، به‌وینه‌ی هاورپیکانی
 پیغمه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ که بریاری بهو جوړه‌یان دا به‌پیغمه‌ر و به‌جیان هینا .
 ﴿ آمنا بالله وأشهد بأننا مسلمون ﴾ نیمه باوه‌رمان هینا به‌خوا بیینه هوی یاریده‌ی ناینی
 خوا و پاراستنی دوستانی خوا و جه‌نگ بکه‌ین له‌گه‌ل دوژمنانی خوا و ، تو شایه‌تی بده
 بهو که نیمه موسولمانین و خستومانه‌ته نه‌ستوی خویمان پاراستنی ناینی خوا ، مل که چی
 ویستی خواین و ویستی توین که داوای یاریده‌ی ناینه ، نهو رسته‌یه به‌لگه‌یه له‌سه‌ر نه‌وه
 ناین له‌سه‌ره‌تای هاتنی ئاده‌مه‌وه هه‌تا هاتنی رۆژی دووایی ، هموو ناینی پی ووتراره
 نیسلام ، وه که له‌قورئاندا له‌زور جیگه‌دا پروون کراوه‌ته‌وه که هموو گه‌لی پیغمه‌ران
 خویانان به‌موسولمان داناهو . له‌پاشا هاورپیکانی عیسا له‌خوا نه‌پارپته‌وه و نه‌لین :
 ﴿ ربنا آمنا بما أنزلت وأتبعنا الرسول ﴾ نه‌ی په‌روه‌ده‌که‌ری نیمه ، به‌راستی نیمه
 باوه‌رمان هیناوه به‌شتی تو ناردووته‌ته خواره‌وه بو لای عیسا که نینجیله و ، وه نیمه

په پرهوی ئه و فرۆستاده یه ئه کهین . له و کاته دا هاوړپکاني عیسا داوا ی سهر کهوتن و پاداشتیان کرد له خوا و ووتیان :

﴿فاکتبنا مع الشاهدين﴾ دوا ی تو ئیمه بنووسه به پیتووسی میهره بانی خوت له گهل ئه و که سانه شایه تی ئه دهن له سهریه کیتی تو له پیغه مهرا ن و ئه و که سانه ی باوه پریان به هه مو و ئه و شتانه هه یانه فهرمانت پندا ون بو ئه و هی ئیمه رزگارمان ببی وینه ی رزگار بوونی ئه وان .

﴿ومکروا﴾ وه ببی باوه پرا نی به نی ئیسرا ئیل له وانه ی عیسا ههستی کرد بوو که ببی باوه پرن و پیلان و فیلان سازاند بو کوشتی عیسا ن نه وه بوو کۆبونه وه یه کیان کرد و بریاریان دا که به ههر جوړی بی عیسا بکوژن ، ههروه ک خزمه کانی پیغه مه ر ﴿ﷺ﴾ پیک هاتن خو یان رزگار بکه ن له پیغه مه ر ، بو ئه و مه به سته له ههر هوژیک لاویکی ئازا دابنن و بچن پیغه مه ر بکوژن له خه ودا ، به یه ک جار شمشیره کهیان بکیشن به له شی پیغه مه ردا و خو ئنه که ی بلا و بیته وه به ناو هه موویانا و هه موویان بگریته وه .

﴿ومکر الله﴾ وه خوا پاداشتی پیلانی ئه وانی دایه وه و پووچی کرده وه به جوړی ئه و پیلانه به زیانی خو یان گه راپه وه ، کاتی چوون عیسا بکوژن خوا وینه ی عیسا ی کیشا به سهر یه هو زای پیلان گیر و کوشتیان و عیسا رزگاری بوو ، ههروه ک خوا پیغه مه ری رزگار کرد له پیلانی خزمه کانی خوی .

﴿والله خیر الماکرین﴾ وه خوا چاکترینی تۆله سینهرانه ، پاداشتی پیلانه که یانی دابه سهر پیلان گیراندا و به زیانی خو یان ته و او یوو وه سهر شوړ بوون . به وینه ی سهر شوړی بت په رستانی قور هیش و کوچ کردنی پیغه مه ر و کویر بوونی لاوه کانی قور هیش و پیغه مه ریان چاو بی نه کهوت ، بو پروون کردنه وه ی رزگار بوونی عیسا خوا ئه فهرموی :

إِذْ قَالَ اللَّهُ يٰعِيسَىٰ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ

إِلَىٰ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَمَةِ ثُمَّ إِلَىٰ مَرْجِعُكُمْ
فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَأَمَّا الَّذِينَ
كَفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا
لَهُمْ مِنْ نَّاصِرِينَ ﴿٥٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمُ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٥٧﴾
ذَٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾

﴿إذ قال الله يا عيسى إني متوفيك﴾ تو بیری نهو کاته بکهرهوه لهو کاته دا بی
باوه رانی جووله که ویستیان پیلان بگپن بۆ کوشتی عیسا خوا فهرمووی : نهی عیسا
بهراستی من ماوهی تهمه نی تو تهواو نه کهم و دواي نه خهم بۆ کاتی دانراوه بۆ مردنی تو ،
نه تپاریزم له کوشتی نهوان و لهزه ویدا نات هیلم و نهت بهم بۆ جیگه یه خوّم نهیزانم .
﴿ورافعلک إلی﴾ وهتو بهرز نه کهمه وه بۆ لای جیگه ی ریزگرتنی خوّم و باره گای
فریشته کان ، بۆ جیگه یه نازاری کهست تووش نه بی ، دهسه لاتی کهسی تیانه بی جگه ی
خوا .

چونیتی بهرز کردنه وهی عیسا کاریکی نهینی و جگه له خوا کهس نایزانی ، گهران
به شوینیا بی هوده یه ، یاسای ئیسلام داوای زانیی له موسولمانان ناکا ، ههر کهسی

بەورپىگەيەدا بىرۈا جگە لەكۆپرەۋەرى توۋشى ھىچ شتى نابى و دلى ئارام ناگرى . چاك واىە ھەۋالەى زانستى خۋاى بگەين و خۆمان ماندوو نەكەين بۆى .

﴿ ومطهرک من الذین کفروا ﴾ ۋەتۆ پاك ئەكەينەۋە و دوورت ئەخەينەۋە لەپىسى و پۆخلى كەسانىكى ئەوتۆ باۋەرپان نەھىناۋە لەشتى ئەيانەۋى دەربارەى تۆ بىكەن .

ئادەمىزاد بىرو بۆچونى زۆريان ھەيە لەبارەى دروستبۈونى عىسا و چۆنىتى سۈرۈشتى ئەۋ ھەندىكىان ئەلئىن : عىسا ھەر درووست نەبۈۋە ، جگە لەپالەۋانى چىرۆك و رازى شەۋان ھىچ شتى تر نەبۈۋە و درووست نەكراۋە ئەۋ بىرو نىيازە خراپە و پوچە لەخولى نۆزدەھەمدا لەئەلتمانىا و فەرەنسا سەرى شكاۋى بەرزكردەۋە ، ئەۋ بىر و بۆچۈنە خراپە ، خراپتەرە لەۋ بابەتەى بىيۆرى كە نەموسولتمان و نەگاۋر بىروايان بەعىسا نىيە .

ھەندى تر لەئادەمىزاد ئەلئىن : عىسا خۋايە ، گاۋرەكانى كلىساي ئەم سەردەمە خۋايىتى عىسا بنچىنەى ئاينىانەۋە لايان پەسەندە ، ئەۋ بىروباۋەرە لەكەسى ناۋەشىتەۋە بىرواى بەخۋا ھەيى ، ئەگەر خۋابى چۆن ئەكۆزرى ، كەچى ھەموو گاۋرەكانى ئىستا لايان واىە جوۋلەكەكان عىسايان كۈشتۈۋە ، بەپىچەۋانەى بىروباۋەرە پاكى موسولتمانان .

ھەندى تر ئەلئىن : عىسا ئادەمىزادە ۋەك ھەموو كەسى تر لەھەموو رۆيكەۋە ، ئەۋ بىروباۋەرە باۋەرە ھەموو موسولتمانانە .. ھەندى تر ئەلئىن : عىسا ئادەمىزادە و خۋايشە لەيەك كاتا . ئەۋ بىروپرايە لەۋبابەتەيە بىيۆرى بون و نەبۈون لەيەك كاتا كۆ ئەبنەۋە لەيەك شتا ، زۆر ناپەسەندە لاى ئەۋ كەسانە باۋەرپان بەپاكى خوا ھەيى .

جوۋلەكەكان دەربارەى عىسا و داىكە داۋىن پاكەكەى شتى ۋا خراپ و ناھەموار ئەلئىن ھەموو گەردۈنى پى بلەرزى .

موسولتمانان لەنىو خۇيانا بىرو بۆچۈنى جۆراۋجۆريان ھەيە دەربارەى عىسا : زۆرەيى زانايانى موسولتمان ئەلئىن : عىسا لەمردوۋە ، بەراستى زىندوۋە لەگەردۈنداىە و لەجىگەيەكى نادىارى بەلەش و بەگيان ، لەرۆزى دوايدا دىتە ئەم سەر زەۋىيە ، لەپاشا خوا گىيانى ئەكىشى بەراستى ئەى مرىنى .

زۆرىش لەموسولمانان ئەلەين : عيسا مردوو و بەراستی خوا گيانى بەرز کردۆتەو بە
ئاسمان نەك لەشى ، جوولەكەكان نەيان کووشتوو هەليان نەواسيوه .

ئەو بىر بۆجۈنە ھەممۇيان سودى لھو باسانەو ھەرنەگىرى ، چۈنكە مردنى عىسا بەرز كەردنەو ھى نەلە بنچىنە ئايىنە و نەياسا و دەستورى ئىسلامە ، نەشېو و جۆرى پەرستە ، ھەممۇيان دەرەكىن و پەيۋەندىان بەژيانى نەزىك و دوورى ئىمەو نەيە ئىتر يۆستە خۆمانيان بۆ ماندو نەكەين .

﴿وجاعل الذين أتبعوك﴾ بهراستی من نه گپرم که سانیکی نهوتو په پیره وی تویان
کردووه له یه کیتی و بی هاوبه شی مندا و پروایان به فرمان و فرموده ی ههمو
پیغمهریان هیناوه که تاقمی موسولمانن و هر نهوان پروایان به ههمو پیغمه مرانه هر
له ناده موه هتا پیغمه مری ئیسلام و پروایان وایه یهک تاینیان هیه و سهر چاوهریان هه ریه که.
﴿فوق الذين كفروا﴾ گپراومه له سهروی که سانیکی نهوتو باوهریان نه هیناوه
له تهرازی خوادا بهتو و بهیه کیتی خوا ، بیگومان هتا ئیستا هر له سهروه وی چوه بی
باوه ره کانه وهن .

﴿إلى يوم القيامة﴾ ههتا رۆژی ههتسانهوهی مردوووان له گۆره کانیانا ، چونکه دروشم و ئالای ئاینی خوا بهراستی نهبن بهرینگهوه . کهواته مه بهست له سه ره وه لیڕه دا : سه ره وهی دهروونی و تهوایییه له باره ی رهوشتا . نهك سه ره وهی دارایی و سامان و پله و پایه ی نه مړو ، نه وهتا نه یبیرئ نه وان له سه ره وه ن . له کاتی گفتوگۆدا بهلگه ی موسولمانان له سه ره وهی بهلگه ی بی باوهرانه وهیه ، هه ر موسولمانانن پهیره ی عیسا نه کهن بهراستی هه موو کاتی .

﴿ثم إلى مرجعكم فأحكم بينكم فيما كنتم فيه تختلفون﴾ له پاشا بۆلای منه گه پانه وهی ئیوه هه مووتان به عیسا و باوهردار و بی باوه پانه وه ، دوایی من فرمان ئه دهه له نیوان ئیوه له شتی ئیوه دزایه تی و نا کو کیتان هه به له وه شته دا ده رباره ی عیسا و دیاری کردنی

چونیتی سروشتی . جووله که کان بروایان به عیسا و موحه مد نی یه ، گاوره کان بروایان به موحه مد نی یه ، ئیمه ی باوهردار پروامان به همموویان هیه ، خوای گه وره پاداشتی همموومان پروون نه کاته وه و نه فمرموی :

﴿ فاما الذين كفروا فاعذبهم عذاباً شديداً ﴾ دواپی من سزای که سانیکی نهوتو ئه دهم بروایان نه هیئاوه به سزایه کی سخت .

﴿ في الدنيا ﴾ له جهاندا پله ی بی باوهردان نزمتره له زوربه ی یاسای ئیسلامدا ، له وانه یه بی باوهردان ناوبردیان به خراپه دروسته له نهییدا (غیبه) ، بی باوهردان به کوشتی باوهرداران ئکوژرین ... به لام باوهرداران به کوشتی بی باوهردان ناکوژرین ، به لای زوربه ی زانایانه وه خوینشی نادری ، نه گهر بشدری که متره له خوینی باوهرداران لای هندی زانایان .

﴿ والآخره ﴾ وهله پروژی دوایدا سزای گران و سهختیان نهدری به ئاگری دۆزه خ .

﴿ وما لهم من ناصرین ﴾ وهیه بو بی باوهردان هیچ یاریده ده رانی نه پیغه مهر و نه هیچ که سی تر . به تاییه تی نه عیسا و نه موحه مد و نه موسا .

﴿ وأما الذين آمنوا وعملوا الصالحات ﴾ دواپی که سانیکی نهوتو باوهردان هیئاوه و ، کرده وه چاکه کانیاں کردووه ، باوهردان به همموو پیغه مهران هیئاوه به بی جیاوازی و به همموو فرمانه کانی خوا هه ستاون .

﴿ فيوفهم أجورهم والله لا يحب الظالمین ﴾ دواپی خوا به ته واوی پاداشتی کرده وه چاکه کانی خویانیان نه داتی و ، خوا سته مکارانی خوشناوی ، نهو که سانه ی شتی له جیگه ی شیاوی خویا دانانین و مافی جگه ی خویان زهوت بکه ن .

﴿ ذلك نلوه علیکم من الآيات والذکر الحکیم ﴾ نه وانه ی باسیانکرا له هه والی دایکی مه ریهم و زه که ریا و یه حیا و عیسا و قوتاییه کانی له ئایه ته کانی قورئان و لهو قورئانه ی قه ده غه یه شتی پوچی تیدا بیت ، همموویان به لگه ن بو تو بو سرشور کردنی نوینه رانی

نهجران و جگهی نهوان دهربارهی عیسا نیمه نهی خویننهوه و بهسهر تودا ، بهلگهیشن لهسهر پیغمههرایهی تو که بهندهخویننهواری و بهیئ کهسی ههوالی بدا بهتو نهو باسانهیان بو روون نه کهیتهوه .

نوینه رانی گاواره کانی نهجران ووتیان به پیغمهههر : بو تو جنیو نه دهی به عیسا ، پیغمهههر ﴿فهرمووی﴾ : چوئ ، ووتیان : عیسا بهندهی خوایه ، پیغمهههر ﴿فهرمووی﴾ : به لئ بهنده و فروستادهی خوایه . بو بۆردان و سهershۆر کردیان خوای گهوره فهرمووی :

إِنَّ

مَثَلِ عِيسَىٰ عِنْدَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ

لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ

أَبْنَاءَنَا وَابْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَكُمْ وَأَنْفُسَكُمْ

ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلُ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾

إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ

الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٦٢﴾ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾

﴿إن مثل عیسی عند الله کمثل آدم﴾ بهراستی وینهی دروست کردنی عیسا بهیئ

باوک له لای خواو توانای خوا بهوینهی دروست کردنی نادهمه که زۆر سهershۆرینتره

تهفسیری زمانکۆبی

لەدروست کردنى عيسا كەھىچ كەسى گومانى لەبوونى ئادەمدا نى، ھىچ كىشە بازى كىشەى تىدا ناكات ، خواى گەورە باسەكەمان بۆ پروون ئەكاتەوہ كە ئادەم بەبى باوك و بەبى دايك دروست كراوہ كەچى كەس ناوى نەبردووہ بە خوا و بەكۆرى خوا ، جىگەى سەرسۆرمانە كە عيسا بەبى باوك دروست بووہ ، بۆچى ئەبى كۆرى خوا بى و ئادەم كۆرى خوا نەبى ؟

﴿ خلقه من تراب ثم قال له كن فيكون ﴾ خوا ئادەمى دروست كردووہ لەخاك و يەكەمىن مەرقە لەخاك دروست كراى ، ھەروەك عيسا يەكەمىن كەسە بەھۆى فۆيگەوہ دروست كراى بەلام لەمنداڤدانى دا يەكيا ، لەپاشا خوا فەرموى بەئادەم كە وئەكەى لە خاك كىشراو بوو بىە بەمەرقەئىكى زىندوى گيان بەبەردا كراو ، دواى كۆتۆر بووبە ئادەم و زىندەوہرەئىكى خواوہن گيان ، بەوئەى عيسا خوا فەرموى : بىە بەعيسا لەمنداڤدانى مەريەمەدا بەھۆى ئەو فۆيەوہ جەبەرئەل كەردى بەدەرونى مەريەمەدا كۆتۆر عيسا دروست بوو بەبى باوك و بەبى دواكەوتن .

﴿ الحق من ربك فلا تكن من الممترين ﴾ راست و بىگومانە ئەو ھەوالەى لەلايەن پەروەردەكەرى تۆوہ بۆ تۆ ھاتووہ لەقورئانى پىروژدا ، دواى لەو كەسانە مەبە خواوہنى گومان و بەردەوامن لەسەر بى باوہرى .

پرسىار / بەراستى ناگونجى پىغەمەر گومانى ھە بى كەشتى خو ھەوالى پىداى ، چۆن خوا ئەفەرموى بەپىغەمەر : تۆ لەو كەسانە مە بە خواوہن گومان .

وہلام / ئەو زانايانە ماناى قورئانىان كردووہ و وہلامى ئەو پرسىا رەيان داوہتەوہ :

١- ئەو فەرمانە بەروالت پرووى پىكاروہ بۆ لاى پىغەمەر و لەناوہرۆكا مەبەست لە پەيدا بوونى ئەو گومانە جگەى پىغەمەرە ، بۆ ئەوہيشە پىغەمەر بەردەو امبى لە سەر بىگومانى و برواى بەتىن .

٢- بەراستى خوا پىغەمەران لەگونە ئەپارىزى ، بەلام ئەو فەرمانە بەو جۆرە ئەبى ھەر لەلاى خواوہ بى بۆ پىغەمەران ، نەك لەجگەى خواوہ ، پىويستە بزەين پىغەمەران و

تەفسىرى زماناكۆبى

ئاده میزادان خۆیان له خۆیان شتیکی سروشتی و نه گونجاو نییه گوناوه نه که نه چونکه
ئاده میزادان نه وهی نه گونجا و بی بۆ پیغمه مه ران نه وهیه گوناهیان لی پهیدا بیه ، بیگومان
هر گیز گوناهیان نه کردووه هر چه نده ئاده میزادان ، بۆیه جیگهی ریز و گه وهیه زۆر تر
له هه موو کهس له قورئانی پیروژدا هه ن له و بابه ته ، وه که نه فهرموی ﴿ ولا تطع الکافرین ﴾
﴿ فمن حاجک فیه من بعد ماجاءک من العلم ﴾ دوا یی هه که سی له گا وره کان
نه یانه وی تۆ وه رگیز له به لگهی روونی خۆت و دوژمنایه تی تۆ نه که نه له باره ی عیسا وه
گومان یان وایه به و جوړه نیه بۆ تۆ باسکرا وه له دوا ی شتی هاتو وه بۆ لای تۆ له زانی نی
بیگومانی نه و شته ی که گوا یا عیسا کور ی خوا یه لای نه وان و تۆ لا ت وایه کور ی
خوانی یه .

﴿ فقل تعالوا ندع ابناءنا وأبناءکم ﴾ دوا یی تۆ بلتی : ئیوه وه رن بایمه بانگ به کینه
کورانی ئیمه و کورانی ئیوه . نه و رسته یه وانه گه یه نی که کور ی کچ کور ی مرو فیه ،
چونکه پیغمه مه ر حه سه ن و حوسه یی برد بۆ نه و پارانه وهیه .

﴿ ونساءنا ونساءکم ﴾ وه بانگ که یه نه کانی ئیمه و نه کانی ئیوه ، مه به سی پیغمه مه ر
له ژنانی خۆی فاتیمه ی کچیتی به ته نها ، چونکه وه که نه یسا بووری نه فهرموی : عایشه ووتی
که فاتیمه هات پیغمه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ فاتیمه ی خسته پشتی خۆیه وه ، به کۆمه ل بیژرا وه له به ر
ها و سه ری ﴿ نساءکم ﴾ .

﴿ وأنفسنا وأنفسکم ﴾ وه بانگ که یه نه خۆمان و خۆتان و خزمانی زۆر نزیکمان ،
ناشکرایه پیغمه مه ر خزمی نزیکتری له عه لی نه بو وه . به کورتی نه یسا بووری له عایشه وه
نه گیر یته وه پیغمه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ حه سه ن و حوسه یی و فاتیمه و عه لی خسته دوا ی خۆی بۆ نه و
مه به سه ته که واته مه به سه ت له و نایه ته نه وان هه ن . هه ندی له زانایان ئه لێن : مه به سه ت هه مو و
با وه ردارانه به گشتی .

﴿ ثم نبهّل فنجعل لعنة الله علی الکافرین ﴾ له پاشا ئیمه زۆر به نیازی پا که وه به ر ی نه وه
له خوا ، یا له پاشا ئیمه نه فره ت به کار به ی تین بۆ یه کتری ، دوا یی ئیمه بگیزین نه فره تی خوا

و دوری لەبەزەیی خوا بۆ سەر ئەو کەسانە درۆزن و بێ باوەڕن لەئێمە و لەئێوە دەربارە ی عیسا.

کورتە ی ئەم باسە بەم جوۆرە یە : کاتی پێغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ لە گەڵ ئەو ھەموو بەلگە ڕوونا نە ھێنایەو ە بۆ نوێنە رانی گاۆرە کانی نەجران کە چ ی ئەوان لەسەر نەزانی و بێ باوەر ی بەردەوام بوون . لە کۆتاییدا خوا فەرمان ی پێدا ئە گەر ئەو بەلگانە و ەرنە گرن نەفرە ت بە کاربھێنی لە گەڵ نوێنە رانی گاۆرە کان ، یانی پیاڕپێنەو ە لەخوا درۆزن بێ بەش ب ی لەبەزە یی و مېھرەبانی خوا . لەو کاتەدا نوێنە رانی گاۆرە کان ووتیان : ئێمە ئە گەر پێنەو ە بۆ نیشتمانی خوێمان ھەتا لیکۆلێنەو ە ی تێدا بکەین ، لەپاشا ئە گەر پێنەو ە ، بۆیە ووتیان بەسەرۆکە کە ی خوێان تۆ لەم بارەو ە چ شتی ئەلێ ی ، ئەویش ووتی : ئێو ە خوێتان ئەزانن موحەمەد فرو ستادە ی خوا یە بێگومان ھەر شتی ئەو فەر موی راستە ، سوێندەم بەخوا ی گەورە ھەرنەتەو ە یە ڕووبەر ی ھەر پێغەمەر ی نەفرە ت بە کاربھێنی ، گەورە و بچو وکیان لەناو ئەچن ، ئە گەر ئەتائەو ە ی لەسەر ئاینی خوێتان بەردەوام بن کات باشی لە گەڵ موحەمەد بکەن و بچنەو ە بۆ وولاتی خوێتان ، بۆیە گەر پانەو ە بۆ خزمە ت پێغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ ، لەو کاتەدا پێغەمەر ھاتبو ە درەو ە بۆ نەفرە ت کردن حوسەینی بەباو ە شەو ە بوو ، و ە دەستی ھەسەن و فاتیمە ی گرتبوو ، عەلی لەپشتی فاتیمەو ە بوو ، پێغەمەر فەر موی کە من پارامەو ە ئێو ە بلێن ﴿ ئامین ﴾ قەشە ی گاۆرە کان ووتی : ئەو دەم و چاو و ڕوومە تانە بەوانەو ە ھەن ، ئە گەر پیاڕپێنەو ە ئەو کێو ە لەجینگە ی خو ی نەمیێ ئەو کێو ە نامیێ ، ئە گەر ئێو ە نەفرە ت بکەن لەسەر زەویدا ڕە گەزی گاۆر نامیێ ھەتا ڕۆژی دووایی ، بۆیە گاۆرە کان بە پێغەمریان ووت ، ئێمە نەفرە ت بە کار ناھێنین .

﴿ إن هذا هو القصص الحق ﴾ بەراستی ئەو ھەوالانە باسیان کراو ە دەربارە ی عیسا و داکی و جگە ی ئەوان ئەوانە ھەوالی راستن و جگە ی ئەو ھەوالانە پڕو پوچن .

﴿ وما من إله إلا الله ﴾ و ەھیچ خوا یە نی یە شایانی پەرستن ب ی مە گەر خوا ی تەنھا و تاك ، پەرستنی ئەو جینگە ی خو ی ئە گری ، بەو رستە یە ئەزانر ی عیسا خوا نی یە ،

به گویره ی گومانی گاوره کان که عیسا خوایه ، ههر بهو رسته یه گومانی بت پدرستان و نهو که سانه ی عیسا نه کهن به سیهمی سی خوا پووج نه بیته وه و بۆمان دهرئه که وی عیسا بهنده یه و فرۆستاده ی خوایه .

﴿وان الله هو العزيز الحكيم﴾ وه به راستی خوا زۆر گهوره و به دهسته لاته ، هه موو شتی له جیگه ی شیاوی خویا دانه ئی و زانستی خوا هه موو شتی نه گریته وه .

﴿فإن توالوا فإن الله عليم بالمفسدين﴾ وه دواپی نه گهر نه وان پشت بکه نه فه رمانی خوا و واز له یه کیتی خوا به ئین و بر وایان بهو هه و لاته نه بی و عیسا به کورئ خوا بزنان ، دواپی به راستی خوا نه زانی به خراپه کاران که په رستن بۆ جگه ی خوا نه کهن و بانگی ناده میزاد نه کهن بۆ لای په رستی جگه ی خوا .

مه به ست له هاته خواره وه ی نهو ئایه ته په رۆزانه ی رابووردن پشتگر تئ ئایینی پاکی ئیسلامه بۆ سه لماندنی مروفایه تی و ره وانه کردنی پیغمهر به جوړئ هیچ زانین و زانایه رینگه ی بی نه بردو وه ، هیچ که سی جگه له خوا توانای به سه ریدا نی یه ، که چی به ناو زاناکانی ئهم سه رده مه به ئاسانی مانای ئایه ته کان و هرنه گرن و بر وای بی ناکهن .

نهو ئایه تانه په یوه ندی یان به سالی نوهمی کوچی یه وه هیه که هه موو لایه کی نیو دور گه ی عهره ب نوینه ری خو یان نه نارد بۆ خزمه ت پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بۆ راویژ کردن و راکیشانی دوستانه تی پیغمهر بۆ لای خو یان . یه کئ لهو نوینه رانه نوینه ری گاواره کانی نه جرا بوون که له نیو نه واندا فه رمانه و و گه و ره که یان عبدا لمسیح ، پرس پی کرا و خاوه ن بیرو زانایان نه لقه ی هه ب که قه شه ی گه و ره و خاوه ن ریز و پله ی گه و ره بو لای گاواره کان ، بۆ نمونه پاشای رۆم کلیسا و قوتابخانه یه کی بۆ دروست کرد بوو .

نهو نوینه رانه که گه یشتنه مه دینه له لایه ن پیغمهر وه ﴿ﷺ﴾ ریزیان لی گیرا . پاشا هه سانه و یان که و تنه گفتو گو له گه ل پیغمهر ﴿ﷺ﴾ دهر باره ی عیسا ، جارئ نه یان ووت : به گومانی خو یان ، عیسا خوایه ، جارئ نه یان ووت : کورئ خوایه ، جارئ تر نه یان

ووت: سیهمی سی خوایه ، چه ندین به لگیان به گومانی خویان نه هینیه وه ، پیغمهر ﴿﴾ یهك به یهك پوجی نه کردنه وه كه بوی دهر كهوت نوینهرانی نهجران بهرده وامن لهسه ر گومانی خویان پیغمهر ﴿﴾ فهرمووی : وهرن نه فرته له دروژن بکهین .

نامه دانراوه کانی فهرمووده ی پیغمهر ﴿﴾ به گشتی ، به تاییه تی موسلیم و تورمزی و تهفسیره کانی قورنانی پیروژ به گشتی ، به تاییه تی ته بهری و به حرولمو حیت و غهرائیبولقورنات و روحلبه یان و روحلمه عانی و تهفسیری که بیری رازی و ئهله نار و ئهله راغی و نه لجه واهیر ، نه وانه ههموویان نه گیر نه وه پیغمهر ﴿﴾ هاته دهر وه بۆ نه فرته کردن پارچه قوماشیکی رهشی به دوراوی به سه ره وه بوو که گاوره کانی نوینهرانی نهجران بۆیان دهر كهوت پیغمهر بهرده وامه لهسه ر نه فرته کردن ، نه وان له نه فرته دوور كهوتنه وه ، داوای ناشتیان له پیغمهر ﴿﴾ کرد لهسه ر نه وه ی ههمو سالتی سه رانه بدن به پیغمهری ئیسلام ﴿﴾ ، له پاشا نوینهرانی گاوره کانی نهجران بهمل شۆری گه رانه وه بۆ نیشتمانی خویان . به لام لهو نوینهرانه زۆریان موسولمان بوون .

پیغمهر ﴿﴾ که نوینهرانی گاوره کانی نهجرانی بۆردان به به لگی جۆراوجۆری به هیز ، داوای نه فرته لی کردن ، نه وان ترسان و نه یان کرد ، به لیتی سه رانه یان بۆ دا ، له گه ل نه وه یشدا هیشتا پیغمهر پی خوش بوو باوه ر به یین لهو کاته دا خوا فهرمو ی : نه ی موحه مه د واز لهو ریگه یه به یینه و ریگه ی تر بگره که ههمو ناده میزادی ژیر و سروشت پاکبی نه زانی نهو ریگه ی تره ههر نهو چاکه نه ویش نه مه یه :

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ تَعٰلَوْا اِلٰی كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنِنَا وَبَيْنَكُمْ
اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُنْشِرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا اَرْبَابًا مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوْا اشْهَدُوْا بِاَنَّا

تهفسیری زمانکوی

مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِي
إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنْزِلَتِ التَّوْرَةُ وَالْإِنْجِيلُ إِلَّا مِنْ بَعْدِهِ أَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٦٥﴾ هَئِئَنْتُمْ هَؤُلَاءِ حَاجَّجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهِ
عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ
حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٦٧﴾ إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ
بِإِبْرَاهِيمَ لِلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاللَّهُ وَلِيُّ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾

﴿ قل يا أهل الكتاب ﴾ موحدهد توبلی نهی خاوهن نامه کان ، بهلای زوربهی
زانایانهوه مدهست لهو خاوهن نامانه گاوره کانه وهک لهمهو بهر باسیان کرا ، هندی
لهزانیان نهلین : مدهست هموو خاوهن نامه کانه گاورین یا جووله که .
﴿ تعالوا إلى كلمة سواء بيننا وبينكم ﴾ ئیوه وهرن بۆ لای فهرمودیه یه کسانه له نیوان
ئیمه و ئیوهدا و دادپهروهیه و همومان نهگریتهوه ، لهو گفتوگریه دا نهئینجیل و نهتهورات
دزایه تی یه کتر ناکه ن ، نهوهیش سی شتن :

۱- ﴿ أَنْ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ﴾ که ئیمه هیچ کس نه پهرستین مه گهر خوایه کی تهنه و جگهی خوا شایانی پهرستنی نه ، نه ورسته تاونج و ئامازه به بۆ جووله که کان و گاواره کان که عیسا و عوزه یر نه پهرستن .

۲- ﴿ وَلَا نَشْرِكْ بِهِ شَيْئًا ﴾ وه ئیمه نه که ین به هاوبه شی خوا هیچ شتی بۆ پهرستن که شایانی پهرستن نه بی له بوونه وهران ، هاوبهش بۆ خوا له لای جووله که کان و گاواره کان زۆرن .

۳- ﴿ وَلَا يَتَّخِذْ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ وه وهرنه گرین هه ندیکمان هه ندی ترمان به چهن دین خوا و پهروه ردگار بۆ خۆمان جگهی خوا .

جووله که کان پروایان به خوا و به تهورات هه به ، گاواره کان پروایان به تهورات و ئینجیل هه به ، موسولمانان پروایان به تهورات و به ئینجیل و به قورئان هه به ، به راستی نه و سئ نامانه پێک هاتون له سه ره نه وه ی له پستی بوونه وهرانه وه به ریوه به ریکی واهه به هه موو شتی له جیگهی شیای خۆیا دانه نی ، به لام گاواره کان نه و په ری خراپه یان گرتوه ، دایان ناوه بۆ خوا هاوبهش و ، کورپان بۆ خوا داناوه ، جووله که کان زانا کانیان خۆیانیان کردوه به خوا ، بۆ خۆیان له جگهی خوا شتیان بۆ ره و نه کهن و بۆیان قه ده غه نه کهن و له هه له و گوناهیان خۆش نه بن ، نه فروشن چهن دین گه زئ له ئاسمان ، نه گیر نه وه که عه دی کوری حاته م ووتی به پیغه مه ر : خوا نه فه رموئ له قورئاندا ﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ وهریان گرتوه زانا کان و پارسا کانیان به چهن دین خوا ، که چی گاواره کان زانا و پارسا کانی خۆیان نا پهرستن ، دوا بی پیغه مه ر فه رمو ی : نه وان شتیان بۆ ره و و قه ده غه ناکه ن و گفتو گزیان وهرنا گرن ، عه دی ووتی : به لئ . پیغه مه ر فه رمو ی ، نه وانه به ده ست خوا به تهنه .

ئیمه له خولی بیسته هه مداین ، رۆژنامه نه خو ئینه وه که پاپا فه ری به خشی به فلان کس ههروه ک کار دینال و به تریکه کان فه ر نه به خشن ، به لام موسولمانان پروایان وایه به راستی فه ر هه رگیز نه بووه و نابی مه گهر هه ر له لایه ن خواوه .

ته فسیری زمان کۆبی

﴿ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴾ دوايي نه گهر خاوهن نامه کان پشتیان کرده
فرمانی خوا و وازیان هینا لهو فرموده یه تو بانگیان نه که ی بۆ لای خوا پهرستن و
هابهش دانه نان وهر نه گرتنی هه ندیکیان به خوا ، دوايي ئیوه بلتین به وان : ئیوه شایه تی بدهن
به وه ی ئیمه به راستی موسولمانین و مل که چی فرموده ی خواین .

به و نایه ته خوا ئاده میزاد بانگ نه کا هه ندیکمان هه ندی ترمان نه کهین به خوا ، به ته نها
خوا به پهرستین و هاوبه شی بۆ دانه نین له ئاده میزاد و به ردو درهخت و گا و فریشته کان و
پیغمه مران ، به داخه وه له نیو موسولمانانا هیه لاسایی گاوه کان نه که نه وه و زۆر رۆ
چوون له خو شه ویستی پیره کانیا نا به راده یه ئه یان کن به هاوبه شی خوا ، بۆ غونه بیستومه
له هه ندیکیان وه گیا و روه هه به ی ده ستوری پیر سه وز نابی و شتی تریش نه لیتن ، جگه ی
خوا له پیغمه مران و زانایانی خوا و دۆستانی خوا و فریشته کان هه موویان بهنده ی خوان و
هه لبرێراوی خوان و داویان لی ئه کرێ نامه ی خوا به ئاده میزاد بگه یه نن ، نه ک بکرین به خوا
و به پهر وه ردگار .

بۆمان روون بووه یه وه هه ر ئایینی ئیسلامه ئازادی و سه ره به ستی ئایینی بگه یه نی
به ئاده میزاد دووره له وه ئاده میزاد به پهرستن ، هه ر په پره و و پرۆگرامی ئیسلامه نه و ئازادی
و سه ره به ستی یه چه سپاندوه ، بیگومان زۆربه ی په پره و و پرۆگرامی سه رزه وی جگه ی
ئیسلام هه ندیکیان هه ندی تری ئاده میزادیان کردوه به پهر وه رده کاری خویان له جگه ی
خوا ، به چاوی خۆمان ئه بینین نه و په پره وه به ناو پیشکه و تووانه ی گه لانی به ناو
پیشکه و تووی جیهان که خویان به دیو کراتی دائه نین و هه ندیکیشیان دیکتاتورین ،
هه ندیکیان هه ندی تریان به بهنده ی خویان دائه نین و خویانیان کردوه به پهر وه ردگاریان .
بۆ غونه کۆمه لتی به ناوی نوینه رانی زۆربه ی گه ل کۆنه بنه وه یاسا دائه نین به یی نه وه ی هه موو
گه ل ناگای لی بی و به زۆر ئه یسه پین به سه ریا نا بۆ سوودی کۆمه لیتی که می تایه تی ،
که واته نه وه پهرستنی جگه ی خوايه ، پهرستن هه ر ته نها بریتی نیه له کۆرئۆش بردن .

کەسانە ی لە گەڵ ئەو ن باوەر بە پراستی ئەهیتن و بە پراستی کاری پێ ئەکەن ، نیت بە دانیشتوانی رۆژەلات و رۆژناوا باوەر ئەهیتن .

قەشە ی گاورە کان و مالومە کانی جولە کە کەوتنە گفتوگۆ لە گەڵ پیغمەردا دەر بارە ی ئیبراهیم ، جوولە کە کان ئەیان ووت : ئیبراهیم جوولە کە یە ، گاورە کان ئەیان ووت : ئیبراهیم گاور بوو ، خوی گەورە بە درۆی خستە نوو و فرمووی :

﴿ يا أهل الكتاب لم تحاجون في ابراهيم ﴾ ئە ی خاوەن نامە کان : لە بەر چ شتی ئیو کفتوگۆ ئە کە نو بە لگە ئەهیتن لە بارە ی ئیبراهیمە نو ؟ هەریە کە تان داواتان وایە ئیبراهیم لە سەر ئاینی خۆ تانە . یانی جولە کە کان ئەلێن ئیبراهیم لە سەر ئاینی جولە کە بوو ، گاورە کان ئەلێن : لە سەر ئاینی گاور بوو .

﴿ وما أنزلت التوراة والأنجيل إلا من بعده أفلا تعقلون ﴾ وە نە نێر دراو تە خوارو تە تەوراتی نامە ی موسا و ئیجیلی نامە ی عیسا مە گەر لە دوای ئیبراهیم ، ئایا ئیو بەر ناکە نوو و شتیکی نە گونجاو ئەلێن ، چۆن ئە بێ ئیبراهیم لە سەر ئاینی ئیو بێ ؟ کە چی تەورات هاتو نوو تە خوارو تە بۆ سەر موسا بە (٥٧٥) سالت پاش ئیبراهیم ، ماوێ نێوان موسا و عیسا (١٦٣٢) سالت ، ماوێ نێوان ئیبراهیم و عیسا (٢٢٠٧) سالت ، ئیبراهیم بەر لە مو دوو پیغمەردانە هاتبێ چۆن دە گونجێ لە سەر ئاینی جولە کە و گاورە کان بێ ؟ هەندێ تر لە زانایان ماوێ نێوان ئیبراهیم و ماوێ نێوان موسا و عیسا بە جوړی تر دایان ناو ، بە هەر چۆنی بێ مە بە ستە کە ناگۆرێ .

﴿ ها أنتم هؤلاء حاجتكم فيما لكم به علم ﴾ ناگادار بن ئیو ی خاوەن نامە ئەو کە سانە ن گفتوگۆ زتان ئە کرد و بە لگە تان ئەهیتا یە نو لە شتی کا بۆ ئیو هەبوو زانستی بەو شتە لە نامە کانی خۆ تان رپوون کرا بوو لە بارە ی موسا و عیسا نو ، ئە تان ووت ئیمە لە سەر ئاینی ئەوانین ، ئیو بۆ تان ئە گونجا کفتوگۆی تیدا بکەن چونکە شارە زایتان هەبوو لەو بارە نو .

﴿فلم تحاجون فیما لیس لکم به علم﴾ دواپی له بهر چی و چۆن گفتوگو نه کهن و دوژمنایه تی نه کهن له شتیکا بۆ ئیوه نی یه زانی نی و شته که نایی ئیبراهیمه ، که واته بۆتان نی یه به هیچ جورئ گفتوگوی تیدا بکهن ، چونکه ئیوه نایی ئیبراهیم نازان چۆن بووه .
﴿والله یعلم وأنتم لا تعلمون﴾ وه خوا نه زانی نایی ئیبراهیم چۆن بووه و به گفتوگو و دوژمنایه تی ئیوه نه زانی ، ئیوه له بنج و بنهوانی چۆنیتی ئیبراهیم نازان به هیچ جورئ ، ئیتر ئیوه گفتوگو مه کهن و پرسیار له زاناکان بکهن و نهوان ناگادارییان پی دراوه ، بۆ نازان ؟ .

﴿ماکان إبراهیم یهودیاً ولا نصرانیاً﴾ ئیبراهیم نه جولله که بووه و نه گاور ، نهو رستهیه بۆمان روون نه کاتهوه که موسا جولله که نه بووه ، چونکه جولله که پی دوا پی ئیبراهیم هاتوه ، موسایش لهم جولله کانه نی یه ، له سه ر بیرو باوه ری نهوان نی یه ، له بهر نهوه ی نایی موسا له نهوه ی یهودا نی یه ، ههروه ها ئیبراهیم گاور نه بووه ، په یوه ندی بهم نایه ی نهوانه وه نی یه له بهر نهوه ی ده ستکاری کراوه ، که واته ههردوو لایان گوهران .

﴿ولکن کان حنیفاً مسلماً وما کان من المشرکین﴾ وه به لام ئیبراهیم مروقی بووه لای داوه له هه موو نایه ی بۆ لای نایی راست و پاک ، خوی به تاه و ته نه های زانیوه ، موسولمان بووه . ئیبراهیم لهو که سانه نه بووه هاو به شی بۆ خوا دانایی نهو رستهیه ناماژه بۆ نه مه نه کا گاوه کان و جولله که کان ههردوو لایان لهو که سانهن هاو به شیان بۆ خوا داناوه ، گاوه کان نه لئین : عیسا خویه و کوری خویه ، جولله که کان نه لئین : عوزهیر کوری خویه .

پرسیار / قورئان دوا پی ئیبراهیم هاتوه ته خواره وه ، که واته چۆن نه پی موسولمان پی ؟
وه لام / ئیبراهیم نه گه ر به مانای ناسراو موسولمان نه پی له ناوه روکا نایی ئیبراهیم له گه ل ئیسلامدا یه که نه گرن ، له مه و پیش باسی نه وه مان کرد هه موو پیغه مه ران موسولمانن .

﴿ إن أولى الناس بإبراهيم للذين اتبعوه ﴾ بهراستی نزدیکترین کس و سزاوارتر ناده میزاد به ئیبراهیم که سانیکی نهوتۆن په پیرهوی ئیبراهیمیان کردوو له کاتی خویا و فرمانبرداری بوون و یاریدهیان داوه بۆ چه سپاندنی فرمانه کانی و سه رکهوتنی به سه ر دوژمناندا .

﴿ وهذا النبي والذين آمنوا معه ﴾ وهههم پیغمهرهیه ناوی موحه مه ده و یاریده ی ده ستوری ئیبراهیم نه داو ، که سانیکی نهوتۆن باوهریان له گه ل نهو پیغمه ره دان که موسولمانن .

نهو سی تا قه من شایانی نهو ه بن بلین : ئیمه له سه ر ئاینی ئیبراهیمین و له گه ل ئاینی ئیسلاما یه که نه گر نه وه .

﴿ والله ولي المؤمنين ﴾ وهخوا دۆست و یاریده ده ری باوه ردارانه . که واته باوه رداران تا قمی خوان و په یوه ندی یان به خوا وه هیهو ، له ژیر سییه ری به یداخی خوادان ، جگه له خوا هیچ که سی به پشتیوان و دۆستی خو یان نازانن ، موسولمانان یه که بنه مالهن ، یه که نه تهو ه بن ، له هه ر نه تهو ه و خوله کیکا بن ، له هه ر جیگه و نیشتمانی بن ، له هه ر په گه زی بن ، له هه ر شار و خانه یه دا بن .

له مه و پێش باسی هاتنه خواره وه ی نهو چوار ئایه ته ی دواییمان کرد بهر له مانا کردنی ئایه ته کان . به لām هه ندی له زانایان ته لێن : هزی هاتنه خواره وه ی نهو ئایه تانه گفتو گو یه کی نه جاشی پاشای حه به شه یه ، نهو هیش نه مه یه : کاتی هه ندی له موسولمانان کۆچیان کرد بۆ حه به شه ، بت په رسته کانی عه ره ب عه مر ی کور ی عاس و عه بدولای کور ی نه بی ره یه یان نارد به هه ندی دیاری یه وه بۆلای نه جاشی ، بۆ نهو ه ی موسولمانه کان یان بده نه ده ست ، بۆ نهو مه به سته نه جاشی کۆر پکی فه راهم هینا له خو یان و له هه ر دوو لا یه نه که . جه عفه ری کور ی نه بو نالیب له گه ل عه مر ی کور ی عاس کهوته گفتو گو ، له کۆتاییدا عه مر ی کور ی عاس بۆری خوارد ، له پاشا و نه جاشی فه رمانی به جه عفه ری کور ی نه بی تالیب دا

هه ندى قور ئانيان به سهردا بخوئيتته وه ، نهوئش سوره تى مهريه مى به سهردا خوئندن ، كارى تى كردن ، بويه نه جاشى و قه شه كان دليان گهرم بوو ، داiane پر مهى گريان ، نه جاشى فهرمانى بو دهر كردن و فهرموى : مه ترسى له سهر موسولمانان نيه له خاكى حه به شه دا ، چونكه تا قم په يره وانى ئيراهيمن . عه مرى كورى عاس ئالوز بوو ، ئهم رووداوه خوا پيغه مه رى لى ئاگادار كرد ، نهو چوار ئايه ته هاتنه خواره وه .

كاتى جووله كه كان حوزه يفهى كورى يه مان و مه عازيان بانگ كرد بيان كه ن به جو له كه خواى گه و ره فهرموى :

وَدَّتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّوكُمْ
وَمَا يُضِلُّوكَ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَتَأْهَلُ
الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾
يَتَأْهَلُ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْفُمُونَ الْحَقَّ
وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

﴿ و دت طائفه من اهل الكتاب ﴾ ئاواتيان خواست و بيان خوش بوو تا قمى له خاوه ن نامه كان ، دلى پيسى خاوه ن نامه كان به رانه ر به كومه لكاي ئيسلام رقيكه په يره ندى به يرو با وه پريانه وه هه به ، تيكه لاوى خوئيان بووه ، به راستى نه وان خه مبان ئهم نه ته وهى ئيسلامه راغوبى وه رگرن ، لايان گرانه باورى تايه تى ئيسلام به هيژى ، بويه خاوه ن نامه كان له كوئششدان بو وه رچه ر خانى موسولمان لهو په يره وه پيروزه هه يانه كه واته نهو

ناره‌زو ه خراپه‌یان له‌ده‌رونیانه‌وه هه‌لقولاوه ، بۆیه به‌یی وچان به‌رده‌وامن له‌سه‌ر فیلتی بۆ دروستکردنی گومان له‌دلتی موسولماناندا .

﴿ لو یضلونکم ﴾ که ئەوان ئیوه له‌په‌نگه‌ی خۆتان لاده‌ن و گومرپاتان بکه‌ن و له‌ناوتان به‌ن به‌هه‌ر فپو فیلتی بۆ ، پێویسته ئیوه‌ی موسولمان بزائن ، ئاینه‌که‌تان له‌کیس چوو مانای نه‌مانتانه ئەتان که‌ن به‌ژێر ده‌سته‌ی خۆیان .

﴿ وما یضلون إلا أنفسهم وما یشعرون ﴾ وه‌ئه‌وان گومرپانا که‌ن مه‌گه‌ر خۆیان گومرپا که‌ن هه‌ر ته‌له‌که‌یه به‌کار به‌یتن خۆیان ئە گرێ و ئەوان هه‌ستی بۆ نا که‌ن به‌م زوانه تووشیاو ئه‌بی .

مه‌به‌ست له‌تایفه له‌و ئایه‌ته‌دا کۆمه‌لتی له‌سه‌روکی ئاینه‌که‌یانه ، به‌ته‌واوی ئەچه‌سه‌پ به‌سه‌ر موژده‌ده‌ره‌کانی گاوه‌ره‌کان که ئەوپه‌ری کۆششی خۆیان ئەخه‌نه کار که موسولمان بکه‌ن به‌گاور ، ئەگه‌ر ئەوه‌یان بۆ نه‌کرێ هه‌ول ئەده‌ن گومرپایان بکه‌ن و گومانداریان بکه‌ن له‌تاینی ئیسلامدا ، ئەوه‌ندیان به‌سه‌ بۆ ئاین بن ، به‌لام به‌و کاره‌ زیان به‌خۆیان ئەگه‌یه‌ن و ، هه‌ستی بۆ نا که‌ن ، تاینی ئیسلام ئاده‌میزاد روپی ئەکا بۆلای بونی که‌سی به‌په‌یوه‌به‌ری هه‌موو بوونه‌وه‌ران بۆ ، هه‌موو شتی له‌جیگه‌ی شیاوی خۆیادابنێ ، لاوازی تاینی ئیسلام لاوازی هه‌موو ئاینه‌کانه و ، لاوازی ئەو سه‌روکانه‌ی ئەو تۆیه به‌ره‌و ئاین بپۆن ، هه‌ندیکن له‌وانه تاینی گاور به‌په‌یوه‌ ئه‌به‌ن ، که‌واته ناوه‌روکی رسته‌ی ﴿ وما یضلون إلا أنفسهم ﴾ به‌ناشکرای قه‌شه‌کان ئەگرته‌وه هه‌رچه‌نده زانیانی پێشوو ئەلێن : مه‌به‌ست له‌په‌نگه‌لادانی خۆیان سزای رۆژی دوایه .

به‌هه‌رحال . تاینی ئیسلام به‌هۆی بنچینه‌کانی و په‌یوه‌هه‌کانی یه‌وه به‌هێزتره له‌وه‌ی تاینی گاوه‌ره‌کان و جگه‌ی ئەویش له‌تاینی تر به‌توان نه‌ی هێلن ، به‌راستی ئەوه‌تا کۆمه‌ل کۆمه‌ل بت په‌رسته‌کان و خاوه‌ن نامه‌کان به‌پروای به‌هێزه‌وه دینه ناو تاینی ئیسلامه‌وه ، له‌نیو ئەوانا هه‌یه چه‌ندین زانا و رۆشنیر ، هه‌رکیز نه‌مانزانیوه مرو‌فیککی ووریا و رۆشنیر وازی له‌تاینی ئیسلام هیناب ، دوا‌ی موسولمان بوونی و زانیانی راستی یه‌که‌ی .

ته‌فسیری زه‌مناکۆیی

کورتی فەرپەنسا ، ھەندى دىيى کاسترى لەنامەکەى خۆيا (الاسلام سوانح و خواطر)
لەباسى جەزائىردا (الاسلام في الجزائر) ئەلئى : بەپراستى ئىمە ئىسلامان چاوپى كەوت
بەلگە لەسەر ھىز و مانەوھى خۆى ھىتاوئەوھ ، بەھۆى ھىتانی بت پەرستەکانى ئەو فرىقىا
بۆ لاى خۆى ، کردنيان بەسەر باز لەژێر ئالای قورئاندا) ، لەنيۆ خواوھنى ئىسلاما کەسى
نيە بپوا بۆ لاى جگەى ئىسلام ، زۆر گران ئەکەوئ لەسەر گاۋرەکان کە موسولمانى
بکەن بە گاۋر ، ھۆى ئەوھىە موسولمان زۆر خۆش حالە بەبوونى خۆى لەتاکە پەرستى
خو.ا.

به‌یۆنه‌یه‌وه ئاماژه بۆ ئەم رووداوه جوانه ئەکەم ، لەنزیکەی (١٩٣٠) دا کۆمهڵتی له موژده‌دەرانی گاواره کان چوونه پارێزگای عماره‌ی عیراق به‌نیازی ئەو‌ئە دانیشتوانه‌که‌ی یا هەندیکیان بگۆڕن بۆ لای گاوری ، بۆ ئەو مه‌به‌سته خۆتندن‌گا و خه‌سته‌خانه‌یان دروست کرد ، پڕو پاگهنده‌یان بلاو کرده‌وه ، کۆریان به‌رپا کرد ، دارایی زۆریان به‌خشی ، خوتبه‌ خۆینه‌که‌یان چوو ه سهر مینبهر و کاری به‌کەس نه‌کراوی عیسای دووپات نه‌کرده‌وه ، ههموو کاتی باسی عیسای نه‌کرد دانیشتوان به‌ده‌نگی به‌رز نه‌یان ووت (صلاوات له‌سه‌ر موحهمهد) کاره‌کانی ئەوان بج سوود بوو به‌زه‌ره‌ر مه‌ندی چوونه‌وه بۆ وولاتی خۆیان .

﴿يا أهل الكتاب لم تكفرون بآيات الله وأنتم تشهدون﴾ ئەي خاوەن نامەکان لەبەر چ شتێ ئێوە باوەڕ ناهێنن بەئایەتەکانی خوا و بەلگەکان لەسەر پیغممەرایەتی موحەممەد و راستی قورئان و پایەیی بەرزای ئیسلام و ئێوە خۆتان شایەتی ئەدەن لەنامەکانی خۆتاندا ئەو نایەتانه راستن و شیوازی پیغممەریان تێدا نوسراوە و مالومە کانتان شارەدوێانەتەوه.

هه‌ندێ له‌خاوه‌ن نامه‌كان هه‌شتا واز ناھه‌تێن و فێل و بوختان بۆ مه‌سه‌لمانان و ئايه‌نه‌كه‌يان ئه‌سه‌زێن ، ئه‌ده‌نه‌ پال پيغه‌مه‌ر و موسوڵمانان و قورئانه‌كه‌يان بوختان و درۆ ، بۆ وێنه‌ درۆيه‌كه‌ي زۆر گه‌وره‌ي به‌كه‌س نه‌كراو ، كه‌س نه‌ي ديوه : كه‌ موحه‌مه‌د بانگي ئاده‌ميازي كردووه‌ بۆلای په‌رستنی خۆي له‌شيۆه‌ي بتی له‌زیر دروست كرابوو ، موحه‌مه‌د ته‌پل و چه‌قه‌نه‌ي لیداوه‌، ده‌ماره‌كاني تێك چووه‌ و ئه‌قل له‌رزۆكه‌ ...

تہ فسیری زمنا کوئی

دکتور زه کی مه هود له نامه ی (ایام آمریکا) نه لئې : ناماده ی ته مسیلی بووم له وولاته یه کگرتووه کانی نه مریکا سهرانسهر گالته به قورنات و خراپه گرتن له نیسلام و سوکایه تی کردن به موحه مه د به یی شهر میوه نه و وولاته یه وولاتی پرووناکی و شارستانیه ت و گومان نه با دروشم و نالای نایی هه لگرتووه و به ناوی جهنگ کردن له بی نایی بو بنا فری نه دا به سهر هه ژاراندا .

﴿ یا اهل الکتاب لم تلبسون الحق بالباطل ﴾ نه ی خاوه ن نامه کان : له بهر چ شتی نیوه تی که لاو نه که ن راستی به پووچی و به ناراستی ، نامه کانی خوا نه گورن و نه وه ی پووچ و ناراسته ده ری نه خه ن له شیوه ی راستیدا .

﴿ وتکتبون الحق وأنتم تعلمون ﴾ وه له بهر چ شتی نه شارنه وه راستی و فهرمووده راسته کانی ته ورات و ئینجیل ؟ نیوه خوتان نه زنان نه یان شارنه وه ، جگه له کینه ی دهروونی بیستان به لگه ی ترتان نی یه .

نه وه هر شه سه خته ی خوا نه یکا له خاوه ن نامه کان نه مه یان پیشان نه دا نه وه کاره نار ه وایانه پیشه ی نه وه خاوه ن نامه نه یه له کونه وه هه تا نه م سهرده مه نه وه ریازانه به در یژایی میژوو ... جوله که کان له یه که م جاردا کاری زوری بی شهرمانه یان نه کرد ده رباره ی نیسلام ، له پاش نه وان خاچ په رسته کان و هه لقه له گریکانیان به در یژایی هاتوو چوی میژوو ... به داخه وه بیرو باوه ری خراپیان خستوته نیو که له پوری نیسلام به جوړی لای زوری به ی ساویلکه کانی موسولمانان وانه زنان له ده ستوری نیسلامه وه هاتون ، ریگه ی ناشکرا کردن و پروون کردنه وه ی نه وه بیر و باوه ره چه وتانه کوشش و ماندوو بونی زوری نه وی هه تا نایی نیسلامیان لی پاک بکریته وه ، زوری شتی ناپه سندی وایان فری داو ته نیوان لاپه ره کانی نامه نایی یه کانه وه بوته هو ی تیکدانی میشکی ساویلکه کان ، جگه له قورناتی پیروز که نه یان توانیوه ده ست کاری بکه ن ، نه ویش هو که ی نه وه یه خوا به لیتی داوه بیار یژی .

میژووی پاکی ئیسلام و پرووداووکانی و روی گەش و سپی کەلەپیاوانی ئیسلامیان
تۆزای کردوو ، دەستکاری فەرموودەکانی پیغمەریان کردوو بەزۆری بەجەندین
شتیکی دەست هەلبەست ، هەتا خوای گەورە کۆمەڵی مەوۆشی پەر زانین و نەخەلەتاوی
دروست کرد ، تەتەلەئە فەرموودەکانی پیغمەریان کرد ، فەرموودە راستەکانی پیغمەریان
پوون کردوو کردیان بەیاسا ، پووجه کانیان لی فری دا ، بەگوێرەئە بی هاتای خوێان
... هەرەها مانای نایەتەکانی قورئانیان بەجۆری کرد رێک بەکوئی لەگەڵ بیرو باوەری
خراپان زۆر شتی پڕوپووجیان خستە نیو تەفسیرەکانی قورئان بەجۆری زانا
هەلکەوتوووەکانی ئیسلام نەبایە رینگەئە بەرزی قورئانمان لی وون نەبوو .

بائەمەيشمان لەبەر نەچى وىتەى مەۋقە رۆژ ھەلات ناسەكان و شاگردە بى شەرمەكانيان
پلەى زۆر بەرزىان لەبەرپۆە بردنى وولاتا داگىر كردوو، كاروبارى نىشتمانى
موسولمانان بەرپۆە ئەبەن، بەتايەتى ھەلسورانى پەرورەدە و فير كردنى خويندنى بالاو
بەرپۆە بردنى زانكو و كۆلىجەكان، جگە لەوانەيش بەرپۆە بردنى كاروبارى دەرەوہى
ولات و بەرپۆە بردنى راگەياندن و روشنبىرى .

دانیشتوان ئەلێن : ئێمە موسولمانین کەچی بەدەیان مروۆفی خواوەن کینه و دل پسیان داناوە بەسەر موسولمانانەو ، کردونیان بەپالەوانی دەستکردی خوێان و نێردراون لەلایەن زایۆنی و خاچ پرستانەووە بۆ ئەوی خزمەتی دوژمنانی ئیسلامیان پێ بکەن ، ڕێگەی دۆزینەووی ئەو پیلانە کۆششی زۆری ئەوێ ، چونکە نێردراون بەجۆریکی نەپیتی هەتا خزمەتی دوژمنانی ئیسلامیان پێ بکەن ، بەرگی موسولمانان بکەنە بەرخوێان ، خوێان مەڵاس بدەن هەتا بتوانن ئەو خزمەتە بکەن ، بەجۆری دوژمنان خوێان ناتوان بیکەن ، کەواتە ئێمە موسولمان ئەبێ مێشکی خوێان بەناوی یاسای قورئان ناو بدەین کە خوا پاراستویتی لەدەستکاری ، دەست بکەین بەشۆڕشی دادپەرورەنە بۆ ئەوێ بەروونی و بێ گەردی ناوی پاکێ بێ خەوش لەسەرچاوەی قورئان هەلگۆزین بەهەموو دانیشتوانی سەر زەوی ڕاگەیهێن وێنە یە کەم جاری خولی یە کەمی کۆچی بێتەو کایە بۆ بەرپۆه بردنی بوونەوهران .

ههندی له‌خاوه‌ن نامه‌کان که بزیان دهر کهوت کینه و فیلّه پيشووه‌کانیان بی سود دهرچوو ، هاتن په‌لاماری پیلانی تری زور خراپ‌زيان دا ، نه‌وه‌یش مالوم و سه‌روکه‌کانیان به‌هه‌ندی له‌ژیر ده‌سته‌کانی خویانیان ووت : سه‌ر له‌به‌یانیان برۆن و باوه‌ر به‌یتن به‌ئاینی ئیسلام ، له‌کو‌تایی نه‌و رۆژه‌دا واز له‌باوه‌ر به‌یتن و په‌شیمان بینه‌وه ، به‌لکو موسولمانان بکه‌ونه گومانه‌وه‌و نه‌وانیش واز له‌ئاینی ئیسلام به‌یتن . بۆ روون کردنه‌وه‌ی نه‌و مه‌به‌سته خوا فهرموی :

وَقَالَتْ طَائِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ ءَامِنُوا بِالَّذِي أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ ءَامِنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَآكْفُرُوا ءَاخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾
 أَلْهَدَىٰ ٱللَّهُ أَن يُوَفَّىٰ أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَاجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ ۗ وَٱللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٧٣﴾
 ٱلْعَظِيمُ ﴿٧٤﴾

﴿وقالت طائفة من أهل الكتاب آمنوا بالذي أنزل على الذين آمنوا﴾ وه‌تاقمئ له‌مالوم و سه‌روکه‌کان له‌خاوه‌ن نامه‌کان ووتیان به‌هه‌ندی له‌ژیر ده‌سته‌کانیان ئیوه باوه‌ر به‌یتن به‌وه‌ی نه‌وتۆ نیردراوه بۆ سه‌ر که‌سانیک‌ی نه‌وتۆ باوه‌ریان هیناوه .

﴿ وجه النهار واكفروا آخره لعلهم يرجعون ﴾ لەيەكەم كاتى رۆژدا و بى باوەر بىن لەكۆتايى ئەو رۆژەدا ، بۆ ئەوەى باوەرداران ، گومان پەيدا بکەن ھەموويان بگەرێنەو بۆ لای بى باوەرى و چاو لەئێوە بۆکەن و بلىن : بى ھودە نى يە وەر گەرايان لەئايى ئىسلام . ئەو ئايەتە ناگادارمان ئەکاتەو لەو پىلانەى ھەندى لەسەرۆکەکانى خاون نامەکان پىکيان ھىتا لەئێو خويانا ... ئايا ئەو پىلانەيان بەجىگەى خويان گەياند؟ ياخوای گەورە بەر لەوەى جى بەجى بکەن پىغمەرى ناگادار کرد ھەتا ئابروييان بيا ، ژمارەى پىلان گىران چەند کەسبون ؟ پىلانەکەيان بۆ ئەو ھەبوو نوێزى بەياني بکەن لەگەڵ پىغمەر ﴿ ﷺ ﴾ ؟ لەكۆتايى رۆژدا پەشيمان ببنەو و نوێزى خويان بکەن ؟ ھەتا جگەى خويان لەجوولەکەکان بيان بىن . بەو ئاواتەو موسولمانان بۆيان دەرکەوى خاوەن نامەکان راغرويى کەرن و راست وێژن و بۆيە گەرانەو بۆ لای نوێزى خويان ... وەلامى ئەو پرسیارانە ھەموويان ئەمەيە : خوای گەورە باسى ئەفەرموو ، چاک وایە بى دەنگ بىن و ھەوالەى خوای بکەين ، ئەوەى گرنگ بى ئەو ڕووداو ڕووى داوہ . بەلام زانايان ھەريەکەيان بەجۆرى باسيان کردووہ .

﴿ ولا تؤمنوا إلا لمن تبع دينكم ﴾ وەئێوە لەناو ھەرۆکى دلتانەو باوەر مەھىن مەگەر بۆ ئەو کەسە پەيرەوى ئايى ئێوہى کردووہ .

بەکرى گىراوانى زايۆنى و خاچ پەرستان و کۆمۆنىستەکان لەم رۆژەدا ئەو ڕىزەيان گرتووہ و بەرى نادەن ، بەراستى لەئێو خويانا بەنھىتى بۆ دوژمنايەتى کردنى موسولمانان پىک ھاتون باکيان لەيەکترى نى يە ، ھىچ لايەکيان لەدژى ئەوى ترىان کار ناکەن .

بەلام ھەندىکيان لەھەندى جاراً بەروالت دۆستايەتى بۆ موسولمانان دەر ئەبرن بەدژى ئەو کىنە و ڕقەى لەدلتيانايە و شارداراوەتەو ، ھەموو شىکيان بۆ سازاوہ ، باک و بىميان لەھىچ کەسى نى يە . ئەو کەسانەيش بەراستى موسولمانن و لەئايى ئىسلام گەيشتون يا لەو ناوہدا نەماون و ھيا مابن دەر بەدەر و چەوساوہن ، کۆت و زنجىر کراوەتە قاچ و

دهستیان ، یا له به ندیخانه توند کراون به دار و لیدان و کاره با و بزمار به قاچا کوتان سزایان نه درئ ، زۆر به یان نه درین له سیداره ، یا تیره باران نه کرین به دهستی کرئ گیراوانی به ناو موسولتمان له خویشان ، هه ره به ره نه وه ناوی یاسای قورئان نه بهن روناکی نابینرئ جگه له و ناگره ی کرپه ی دئ له دلی هه ندئ له زانایان و لاوانی موسولتمانا هه به . داوای یارمه تی له خوا نه کهن و ئامۆژگاریان نه کا و نه فهرموی :

﴿ قل إن الهدى هدى الله ﴾ موحه مه د تۆ بلی : به راستی رانمویی و رپگه ی راست رانمویی خواجه و ئاینی ئیسلامه رپگه نیشان نه دا به که سی ئاره زوی هه بی و به رده وام بی له سه ر ئاین ، که واته پیلانی خاوه ن نامه کان زیان به موسولتمانان ناگه به نی .

خوای گه و ره به و رسته به روو نه کاته فرۆستاده ی خو ی به ره له وه ی کۆتایی به گفتوگۆی خاوه ن نامه کان بهیته ی ، بۆ نه وه ی پیغه مه ر دلتیابی که پیلانی بی باوه ران بی نه نجامه ، چونکه رانمویی بوون به دهستی خواجه و پیلان کار ناکاته سه ر موسولتمانان .

﴿ أن یؤتی أحد مثل ما أوتیتم أو یحاجوکم عند ربکم ﴾ ئیوه ی به نو ئیسرائیل باوه ر مه هیتن که نه به خشرئ به یه کئ له جگه ی به نو ئیسرائیل وینه ی شتئ به خشراره به ئیوه له ده ستوری تهورات و باوه رتان وایی جگه ی به نو ئیسرائیل نه کرئ به پیغه مه ر ، یا باوه ر مه هیتن به وه ی که هه یچ به کئ نه توانئ به لگه له دزی ئیوه بهیته ی له لای پهروه ردگاری ئیوه له روژی دوا پیدا .

پوخته ی مانای نه و رستانه به م جو ره به : خاوه ن نامه کان بروایان وابوو له نیوان خو یانا و له ده روونی خو یانا که دروسته خوا له جگه ی به نی ئیسرائیلی پیغه مه رئ په وانه بکا ، به لام داوای نه وه ی موحه مه د کرا به پیغه مه ر ، له به رده م دانیش توانا ده ریان بری له به ر دلتیسی خو یان که نامه کانی نه وان و ئاینی نه وان پیوستی کردوه که نه بی به ته نها پیغه مه ر له به نی ئیسرائیلی بی ، نه یان زانی که خو یان دروژن و سزایان نه درئ و بۆر نه خو ن له خزمهت خوا دا له روژی دوا پیدا ، نه ترسان نه و درو کردنه ی خو یان بگا به موسولتمانان له لایه ن

کهسی له خوځیان و نهو کاته موسولمانان باشت په یوه ست و پابه ند بن به ئیسلامه وه ، له بهر نه وه هندیکیان به وانی تریان نهوت : خو تان بیاریژن له وهی له بهر دهم موسولمانانا بلین : نیمه پرومان وایه دروسته پیغمه رایه تی به خشری به جگه ی به نی ئیسرائیلی ، نهو کاته بیانومان نامیتی بو لای خوا و بوړنه خوځ .

به جوړیکی کورت تر : خاوه ن نامه کان به تاییه تی جو له که کان به ییگومان نه یانزانی که خوځیان گو مران به وهی به درو خسته وهی مو حمه د ﴿ ۱۰۰ ﴾ ، نه ترسان که به کی له خوځیان نهو راستی به بگه یه نی به موسولمانان ، دوا یی ناموژگاریان دهر کردبوو جو له که کان نهو راستی به بشار نه وه ، دهری برن له نیو دانیش توانا هه رگیز نه بووه و نایی پیغمه مر عه رب یی . زانایان مانای زوریان بو نهو رستانه کردوه ، هه موویان شایسته ی نهو چیگه یه ن و مانا و مبه ست ناگوړن ، له ته فسیری (رغائب القرآن) هاتوه مانا کردنی نهو رسته یه زور گرانه ، نهو جوړه کرداره خرابانه ره وشتی جو له که کانه له یه که م کاتی پیدا بوونیان هه تا نه موړ له مه و دوا یش ، درو نه که ن و خوځیان نه زانن دروژنن ، بو سه ر لیشتیوان په رده یه کی ته نک نه دهن به سه ریا ، زوری یی ناچی ئا پرویان نه چی و دهر نه که وی دروژنن . هه ر قورئان نیه به ته نها خرابه و تاوانی نه وانی تو مار کردی ، نامه ئایی به کان به تاییه تی ئینجیل و نامه میژووی به کان و روژنامه و ئیز که کان زور به یان میژووی تاوانی نه وانی دوو بات کردو ته وه .

﴿ قل إن الفضل بيد الله يؤتیه من شاء والله واسع علیم ﴾ مو حمه د تو بلتی : ریژ و پیغمه رایه تی به ده ستی خوا یه نه ی به خشی به که سی ئاره زوی هه بی و شایسته بی ، ئیتر ئیسرائیلی بی یا عه رب و جگه ی عه رب ، خوا ی گه و ره به و رسته یه جو له که کان به درو نه خاته وه که لا یان وایه نه بی پیغمه مر هه ر له وان یی .

ناوهر وکی نهو ئایه ته جگه له پیغمه رایه تی زور شتی تریش نه گرته وه ، وه که پیغمه رایه تی و زانست و راغوی و ئیسلامه تی و هه موو کاره به ریژه کانی تر . خوا به زه یی و میهره بانی فراوانه ، نه زانی به سوودی هه موو ئاده میزاد و چ که سی نه کا به پیغمه مر .

﴿ یختص برحمته من یشاء واللہ ذو الفضل العظیم ﴾ بہتایہ تی ہلثہ بڑی بہوئی میہربانی خوئیہو ہر کہسی نارهوئی ہبی بؤ پیغمہرایہ تی یا بؤ نیسلامہ تی . خوا خاوہنی ریزی زور گہورہیہ کہئیدا بہاوہرداران .

خوای گہورہ ووشہی (الفضل) ی دوو جار لہو دوو ئاہتانی پیشوودا دوو پات کردو تہوہ ، یہ کہمیان ئہمہیہ خوا ئہبہخشی بہ ہندئ لہبہندہکانی خوئی پلہ و پایہو ہر ئہو پلہیہ زورتر نکا ، مہبہست لہدووہم ئہمہیہ : خوا ئہبہخشی بہہر کہسی نارهوئی ہبی جگہ لہو پلہیہی پی بہخشیوہ پلہی تری جیاواز کہ زور بالاتربی لہپلہی پیشوہ کہی ... بہ کورتی ہر دوو ئاہتہ کہ ئہمہمان پیشان ئہدن کہ میہربانی و ریز دانی خوا بؤ بہندہکانی بی کوتابی یہ ، بریار بہوہی چاکہی ہر بؤ چہند کہسیکہ یا بؤ چہند تاقمیکہ بہتایہ تی ، ئہو بریارہ بی باوہری یہ .

عبدالوای کوری سہلام پیای (۸۴۰۰) مسقال زیری لا دانا کہ خاوہنہ کہی داوی کردہوہ بہبی چہند و چوون بہتہواوی دایہوہ دہستی ، بہلام فہنحاسی کوری عازورا پیای لہقورہیشی یہکان دیناریکی لا دانا کہ بریتی بوو لہ (۷۲) جو ، سہرچہوتی کرد بؤ دانہوہی ، خوای گہورہ بؤ ئہو مہبہستانہ فہرمووی :

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِقِنطَارٍ

يُودِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنَّهُ بِدِينَارٍ لَا يُودِّهِ إِلَيْكَ إِلَّا

مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمْنِ

سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿۷۵﴾

بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿۷۶﴾

﴿ وبقولون علی الله الکذب وهم یعلمون ﴾ وه جووله که کان ئەلّین و ئەیدەن بەسەر خوادا درۆ بوختان کەئەو داواوەی ئەوان لەنامەکانیان هەیە و هەموو شتیکی جگەیی جووله کە بۆ ئەوان پەواوە ، ئەوان ئەزانن خۆیان درۆ ئەکەن و بوختان بۆ خوا ئەکەن .

ئەو پەوشتە خراپەکاری جووله کەکانە ، ئەو شتە ئەکەن و ئەلّین : پەوشت لای ئێمە جوړیکی تایبەتی یە ، دەست پاکی و هێمن داری هەر بۆ ئێوان خۆمانە ، جووله کەکان جگەیی خۆیان بەئۆمی و نەخۆینەوار دائەنن و ووشەیهکی نەپیتی خۆیانە . خواردنی سامانی هەموو ئادەمیزاد و نادروستی لەگەڵیان ، هەولێدان بۆ لەناوبردنی هەموو نەتەوێه لای ئەوان پەستی و گوناوە نی یە ، بگرە شانازی پێوە ئەکەن و بەپەپڕەوی ئاینی دائەنن .

هەریەکیان بەهەر جوړی بێ خراپە لەگەڵ جگەیی خۆیان بکەن بەئاینی پاکی ئەزانن ، بەداخووە هەندێ لەنەوێهەکانی دانیشتوانی کوردستان لەوانەیی خۆیان بە نەوێهەیی عەلی کۆری ئەبی تالیب دائەنن ، بەجگەیی خۆیان ئەلّین : ئۆمی ، نازا ئەو کارە چۆن و بۆچی بەکار ئەهێنن ، کەچی زۆربەیی خۆیان نەخۆینەوارن .

لەهەموو شتی سەسورپنەر تر ئەمەیه : خوا هەرگیز فەرمان نادا بەکاری خراپ ، کەواتە پەوا نی یە هیچ کۆمەڵی سامان و دارایی هیچ کۆمەڵی تر بەستەم و درۆ بخۆن . کەچی جووله کەکان دوژمنایەتی هەموو ئادەمیزاد بەپەوشت و ئاینی خۆیانی دائەنن .

پرسیار / بەراستی هەموو تەبەقە و هەموو خواوەن ئاینی بگرە بێ ئاینەکانیش لەواندا هەیە دەست پاک و دەست پیس و راست وێژ و درۆزن ، زۆر لەبێ ئاینەکان هەیە راست وێژ و گەردن پاک و هێمن لەزۆر پۆزووەوان و نوێژکەر ، کەواتە پێگە بۆ کردنی خراپە بۆ جووله کەکان چ شتیکی ؟

وەلام / خۆی گەرە لەمەو بەر فەرمووی : تەبەقەیه لەخواوەن نامەکان لایان خۆشە ئێوە لەپێگەیی راست لابەدن ، لەپاشا فەرمووی : تەبەقەیه لەخواوەن نامەکان ووتیان : ئێوە باوەر بهێتن سەر لەپۆژ و بێ باوەرین لەکۆتایی پۆژدا ، خوا نەیفەرموووە : لەجگەیی ئەو دوو تەبەقەیی خواوەن نامەکان کاردروست و دەست پاک و بەوێژدان نی یە لەجیهاندا .

دوو باره لهوانه یه گومان بیرئ ههموو خاوه ن نامه کان نادرست و بی ویزدان و له خوا
نه ترس بن ، خوی گه وره نهو گومانه لائه با و نه فهرموی نهوانیش وهك تایهفه کانی تر چاك
و خراپان ههیه .

﴿ بلی من أوفی بعهدہ واتقی فإن الله یحب المتقین ﴾ نهوهی نهوان نهیلین وانیه ، نهو
کاره خراپانه نهوان نهیکه سزای لهسه ره و تووشی لومهیان نهکا ، هه ندی کس
به تهواوی نهو پهیمانهی خوی و تهوراتی جی به جی کردی و خوی پاراستی لهبی باوه ری و
ناپاکي و پهیمان شکاندن و ، دواپی بهراستی خوا خوشی نهوی کهسانی خویان نه پارێژن
له کاره قه دهغه کراوه کان .

إِنَّ
الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ لَا
خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

زانایان لههوی هاتنه خواره وهی نهو نایه ته نه کرین بهسی به شهوه :

۱- هه ندیکیان نهلین نهو نایه ته هاتوه ته خواره وه به تایه تی ده باره ی نهو جوله کانه
لهمهو بهر باسی خویان و کرده وه کانیاں کرا که زانا کانیاں به دهستی خویان له تهوراتا
نوو سیان : جواره که کان ههرشتی بکه له گه ل جگهی خویان له عه ره به نه خوینه واره کان
سزایان نادری ، ههرشتی له سامانی جگهی خویانیان لایه نابی بیده نه وه ، نه بی سویندی
درۆ بخۆن بر نه دانه وهی نهو سامانه ی لایانه .

۲- هه‌ندی تر له‌زانیان : ئەلەین هۆی هاتنه خواره‌وه‌ی ئەو ئایه‌ته‌ بو جگه‌ی جووله‌که‌کانه: یانی پیاوی له‌گه‌ڵ پیاوی تر له‌سه‌ر پارچه‌یه‌ زه‌وی که‌وته‌ ئا‌ژاوه‌وه‌ ، کیشه‌که‌یان برده‌ خزمه‌ت پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ ، پیغمه‌ر فه‌رمو‌ی به‌داواکه‌ر تۆ شایه‌ت هه‌یه‌ ، ووتی : شایه‌تم نی‌یه‌ ، به‌داوا له‌سه‌ر کراوی فه‌رموو : تۆ سویند بخۆ ، به‌و بۆنه‌یه‌وه‌ ئەو ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌ ، داوا له‌سه‌ر کراو سویندی نه‌خوارد ، پارچه‌ زه‌وی‌یه‌که‌ درایه‌وه‌ به‌ خاوه‌نه‌که‌ی .

۳- پیشه‌وا‌ رازی نه‌فه‌رموی : ناوه‌روکی ئەو ئایه‌ته‌ هه‌موو فه‌رمانه‌کانی خوا و هه‌موو شتی به‌لگه‌ی له‌سه‌ر دانرا‌یی ، ئەو په‌یمانانه‌ی وه‌رگیراون له‌لایه‌ن پیغمه‌ره‌وه‌ ﴿ﷺ﴾ . ئەو کاره‌ی پیاوی له‌سه‌ر خۆی پت‌یست کرد‌یی ، ئەوانه‌ هه‌مووی نه‌گریته‌وه‌ ، به‌بێ جیاوازی . زۆر ڕووداوی تر بو هۆی هاتنه‌ خواره‌وه‌ی ئەو ئایه‌ته‌ بی‌ژراوه‌ ، هه‌موویان مه‌به‌سته‌که‌یان ئەوه‌یه‌ به‌سویند و درۆ نابێ هیچ شتی به‌ده‌ست به‌یتری .

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا﴾ به‌راستی که‌سانیک‌ی نه‌وتۆ بک‌رن به‌تیک‌دانی په‌یمانی خوا و به‌سوینده‌کانیان نرخیک‌ی که‌م له‌را‌باردنی جیهان به‌به‌رتیلدان و شتی تر .

﴿أُولَٰئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ وَلَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ﴾ ئەو که‌سانه‌ په‌یمان نه‌شک‌ین و سویندی درۆ نه‌خۆن هیچ به‌شیک‌یان نی‌یه‌ له‌دوا‌ڕوژدا له‌پادا‌شته‌کانی خوا و ، خوا گفتو‌گ‌ریان له‌گه‌ڵ نا‌کا به‌جۆری دل‌یان بێ خوش بێ ، با له‌بیرمان نه‌چێ به‌ها و نرخ و سارمان له‌ژیانی نه‌م‌ڕو‌دا هه‌رچهنده‌ نه‌ندازه‌ی زۆر بێ و سامانی هه‌موو سه‌ره‌زه‌وی بێ به‌را‌به‌ر به‌و به‌شه‌ی لای خوا‌یه‌ له‌پاشه‌ڕو‌ژدا نه‌وپه‌ری که‌مه‌ و بێ نرخه‌ ، چاکه‌ و په‌رستنی لی وه‌رنا‌گیرئ و جگه‌ له‌سزای گرانی دۆزه‌خ به‌شی تری ناد‌ریتئ و یاریده‌ده‌ریکی نی‌یه‌ سزای له‌سه‌ر لا‌با .

ئەو ئایه‌ته‌ و فه‌رمووده‌ی پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ زۆر تر‌ین ئایه‌ته‌کان و فه‌رمووده‌ی پیغمه‌ر شاره‌زایی ئیمه‌ نه‌که‌ن به‌راستی ڕه‌وش‌ت په‌یوه‌ندی زۆری هه‌یه‌ به‌ئیسلا‌مه‌وه‌ ، هه‌ر له‌به‌ر

ته‌فسیری زمان‌ک‌ویی

ئەو هیشه ئیسلام وەفا و جی به جی کردنی پەیمانی پێویست کردوو لە هەموو مامەڵە بە بکری
لە گەڵ جگە ی خۆی دایناوە بە مامەڵە کردن لە گەڵ خوا و نابێ جی به جی نە کری ،
هەر چەندە تەرەفی دوو هەم بابێ ئاین بێ ، بەو مەرجە ی ئەو پەیمانە بە دژی بیرو باوەری
پەوشتی ئیسلام دەر نە چێ .

هەروەها پێویستە بە کار بهێنرێ لە فەرمانی دادوەریدا و جی به جی کردنی کێشە ی
ئادەمیزاد ، لە بەر ئەو ی ئیسلام پێویستی کردوو لە سەر دادوەر گۆی لە دەنگی دەرونی
خۆی بگری ، گۆی لە بەلگە ی پەوشت بگری بەر لە گۆی گرتن لە ئازاوە ی نێوان
دانیشتوان ... بە راستی پەوشتی بەرز بەو شیوە یە بنچینە ی یاسای ئیسلامە ، هەر لە بەر
ئەو یە خوا هەر شە ئە کا لەو کەسانە ی پەیمان ئە شکێن و دە غەلێ لە سپردە دا ئە کەن ،
هەر شە یە کێ وای کردوو لە شتی تری نە کردوو بۆ یە خوا ئە فەر موی : ﴿ لا خلاق لهم فی
الآخرة ﴾ ، و ئە ئیش فەر موی :

﴿ ولا ينظر إليهم يوم القيامة ولا يزكهم ﴾ وە خوا بە چاوی بە زەیی ناپروانی بۆ لای ئەو
کەسانە ی لە پرۆژی هەڵسانە وە یان لە گۆرە کانیا و پاکیان ناکاتە وە لە پیسی و چە پەلێ
گوناهە کانیا ، بەو جۆرە ی دۆستە کانی خۆی پاک ئە کاتە وە .

﴿ ولهم عذابٌ أليم ﴾ وە بۆ ئەو کەسانە هە یە سزایە کێ زۆر ئازاردەری بەردەوام .
مە بەست لە سوێندی بە درۆ خواردن هەموو سوێندی درۆ بۆ هەر کارێ بێ ، بۆ هەر
مە بەستی بێ ، ئاینی بێ یا جیهانی کە ببێتە هۆی بە فێر دانی هەر مافی بێ ، هەموویان
ئە گریه وە ، لەم ئایە تە وە بۆ مان پروون ئە بیتە وە کە خۆی گەورە ها ئمان ئە دا لە سەر پەیمان و
هەر شە ی شیمان لی ئە کا لە سەر شکاندنی پەیمان ، ئەو هیش لە بەر پاراستنی سوودی گشتی و
پەر پێدانی بروا بروون بە یە کتری بۆ هەموو ئادەمیزاد ، بۆ پاراستنی ئەو مافانە ی بنچینە ی
ناسایش و خوشی بە لە جیهاندا .

کۆمەلێ لە زانا کانی جوولە کە کان ، وە کە عەبی کوری ئە شرە ف ، مالیکی کوری
سە یف و هەندیکی تریان کاتێ گەفو گریان لە گەڵ ئە کرا دەر بارە ی گۆرینی شیواز و ناوی

﴿ وبقولون على الله الكذب وهم يعلمون ﴾ وەخاۋن نامەكان ئەلەين و ئەيدەن بەسەر
خوادا درۆ كردن بەگۆرپىنى تەورات ، وەئەوان ئەزانن درۆ ئەكەن . غونە لسەر ماناكردى
فەرموودەى عيسا ئەفەرموئى : (أبانا الذي في السماء) يانى ئەوباۋكەى ئەوتۆى ئىمە
لەئاسمانە ، مەبەستەكەى ئەوئە زۆر بەلوتف و خاۋەن بەزەبىيە ، بەلام ھەندى
لەسەرۆكەكانيان ماناى ئەكەن بەوئەى خوا باۋكى راستەقىنەيە بۆ عيسا و ، ئەوانە خۆيان
ئەزانن درۆ ئەكەن .

نه گبه تی و نابو تی زانایانی ئاینی به ناو زانا ئه مهیه : ئه به نه ئامیژکی بی گیان بو پووج کردنه وهی کاره راست و دروسته کان به ناوی ئه وه وه که پیاوی خوان و ئاین پهروه ن . ئه و تا قمانه خوا باسی کردن له خاوه ن نامه کان هه ندی به ناو زانای ئیستا و ینه ی ئه وان . ئیبه به چاکی ئه یزاین له م سه رده مه ی ئیبه دا هه ندی زانا هه ن مانای قورئان ئه که ن و زمان هه لئه سوپین و ده ست رائه وه شین و پینوسی ئه گرن به ده ستیانه وه ، بو ئه وه ی به ئاواتی دلی خو یان بگه ن ، گو مانی ناراستی خو یان وایه ئه و کاره ی ئه وان مانای قورئانه و مه رامی خواش ئه وه یه ، بی شه رمانه مانای قورئان و فه رموده کانی پیغه مه ر و بیرو پای زانایانی رابوردو ئه گۆرن بو به ده سه ته یانی که می پوول و پا ره .

کاتی زاناکانی جووله که و گاور کۆبونوه له خزمەت پیغمهردا ﴿ﷺ﴾ که بانگیان بکا بۆ لای ئایینی ئیسلام ووتیان : ئه‌ی موحه‌مه‌د تۆ ئه‌ته‌وه‌ی ئیمه تۆ به‌رستین به‌و جوۆره‌ی گاوره‌کان عیسا ئه‌به‌رستن ، پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ فه‌رمووی : په‌نا به‌خوا له‌و کاره ، ئیمه‌ی موسولمان له‌جگه‌ی خوا که‌سی تر نا‌به‌رستین . فه‌رمانی پێ ناده‌ین هه‌رگیز ، ئیمه‌ فه‌رمانان له‌لایه‌ن خواوه بۆ دێ و فه‌رمانی وا نا‌به‌وامان بۆ نایه ، خوا‌ی گه‌وره بۆ مه‌به‌ستی روون کردنه‌وه‌ی ئه‌و مه‌به‌سته فه‌رمووی :

مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَنْ يُؤْتِيَهُ اللَّهُ الْكِتَابَ
وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ
دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّيْنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلَائِكَةَ
وَالنَّبِيِّينَ أَرْبَابًا أَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾

کاتی خوی گهوره روونی کرده وه که پیشه ی زانیانی خاوه نامه کان گورینی
فدرمانه کانی تهورات و فرمانه راسته کانه ، دوی نه وه باسی به لگه یه کی ترمان بۆ نه کا که
هه ندی تر له گوران کاری یه کان نه مه یه به گومانی خو یان عیسا داوای خوا به تی کرده ،
فدرمانی داوه بیه رستن . خوی گهوره نابرویان نه با و نه فهرموی :

﴿ ماکان لیشر أن یؤتیہ الله الکتاب ﴾ نه بو وه و شایسته نی یه بۆ هیچ ناده میزادی عیسا
بی یا جگه ی عیسا که خوا به خشی به و که سه نامه یه که داوای راستی نه کا و فرمان نه دا
به تا ک و ته نهایی خوا و قه ده غه کردنی هاو بهش بۆ خوا ، نامه کهیش وه تهورات و
ئینجیل .

﴿ والحکم والنبوۃ ﴾ وه بی به خشی زانست و زانیاری و تیگه یشتن و جیا کرده نه وه ی
چاک و خراب و پی به خشی پیغه مه رایه تی و رهوانه ی بکا بۆ سهر ناده میزاد .
﴿ ثم یقول للناس کونوا عبادا لی من دون الله ﴾ له پاشا نه و که سه بلتی به ناده میزاد
دوای نه و ریزه ی خوا پی به خشی وه و چاک و خرابی بۆ جیا کردو ته وه ، ئیوه بن به بنده ی

من له جگهی خوا و من بهرست ، بیگومان خوا که سی هه لێژی بۆ فروستادهیی و تیگه‌یشتیی لهو نامهیه بۆی نێردراوه قه‌ده‌غیه بۆی ئاده‌میزاد بانگ بکا بۆ لای په‌رستی خۆی ، چونکه ئهو داوایه بێ باوه‌ری یه به‌خوا .

﴿ ولکن کونوا ربانین بما کنتم تعلمون الکتاب ﴾ وه‌به‌لام ئهو کهسه ئه‌لێ به‌ئاده‌میزاد ، ئیوه پێویسته لهو که‌سانه بن زانان به‌نامه‌ی خوا و کاری بێ بکه‌ن و جگه‌ی خۆتانی فی‌ر بکه‌ن ، ئیوه ئهو نامهیه فی‌ری ئاده‌میزاد بکه‌ن .

﴿ وبما کنتم تدرسون ﴾ وه‌زانابن به‌شتی ئیوه ئه‌یخوێنه‌وه و فی‌ری ئه‌بن لهو نامهیه ، ئهو ئایه‌ته وامان فی‌ر نه‌کا خوا په‌رست نه‌مه‌یه : نامه‌ی خوا فی‌ری ئاده‌میزاد بکا ، خۆشی فی‌ر بێ ، بلاوی بکاته‌وه ، نزیکبونه‌وه له‌خوا به‌ته‌ها زانین نای ، به‌لکو له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌دا پێویسته کاری بێ بکا . چونکه هه‌ر فی‌ر بوون و فی‌ر کردنه ئاده‌میزاد نه‌گه‌یه‌نی به‌خوا و به‌تاین و نیشتمان په‌روه‌ری ، ئه‌بێ هه‌موو کاری بۆ خوا بێ ، بۆیه پی‌غه‌مه‌ر ﴿ ﷺ ﴾ ئه‌فه‌رموی : په‌نا نه‌گرم له‌خوا له‌زانین و زانیاری و تیگه‌یشتنی سوود به‌خش نه‌بێ ، له‌دڵه‌وه له‌خوا نه‌ترسی .

﴿ ولا یأمرکم أن تتخذوا الملائکة والنبيين أرباباً ﴾ وه‌ئهو که‌سه‌ی خوانامه‌ی پێ بی‌خشی و بی‌کا به‌پی‌غه‌مه‌ر فه‌رمان به‌ئیوه نادا که ئیوه وه‌ربگرن فریشته‌کان و پی‌غه‌مه‌ران به‌په‌روه‌ردگار و په‌رس‌زاو بۆ خۆتان ، باس کردنی فریشته‌کان و پی‌غه‌مه‌ران بۆ نه‌مه‌یه : بت په‌رستان فریشته‌کانیان نه‌په‌رست ، جوله‌که‌کان عوزه‌یر و گاواره‌کان عیسیایان نه‌په‌رست .

﴿ آیامرکم بالكفر بعد إذ أنتم مسلمون ﴾ نایا چۆن ئهو که‌سه‌ی نامه‌ی دراییتی و کرایتی به‌پی‌غه‌مه‌ر چۆن فه‌رمان نه‌دا به‌بێ باوه‌ری به‌خوا و به‌شاردنه‌وه‌ی راستی و به‌په‌رستنی جگه‌ی خوا ؟ دوا‌ی ئه‌وکاته‌ی ئیوه موسو‌لمان بن و مل که‌چی فه‌رموده‌ی خوا بن .

پرسیار / له‌ئایه‌تی پێشودا ناوی سی شت براوه : ﴿ الکتاب . الحکم . النبوة ﴾ جیاوازیان لێ‌ده‌دا چ شتی‌که ؟

وه لّام / مه بهست له ﴿ الكتاب ﴾ نهو نامانه په له لایه ن خواوه نیردراون ، وهك تهورات و نیجیل و قورئان . مه بهست له ﴿ الحکم ﴾ زانیی فهرموده ی پیغمه رانه ، به لّام ﴿ النبوه ﴾ هه رچنده زانیی نامه کان و فهرموده ی پیغمه ران نه گریته وه ، به لّام زانیی نهوان پیغمه رایه تی ناگریته وه ، هه موو پیغمه ری زانایه به نامه و فهرموده ی خوا ، هه موو زانایه به نامه و به فهرموده ی پیغمه ران ، پیغمه ر نی په .

لهو نایه ته دا خوا به هه موو نه ته وه ی پیغمه رانی فهرموو : نیوه موسولمانن ، چونکه هه رکه سی باوه ری به پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ هینابی و به فهرموده کانی هه لّسابی موسولمانه ، هه روه ها هه رکه سی باوه ری به هه ر پیغمه ری هینابی له هه ر کاتیکا بی نهو که سه لای نیسلام به موسولمان دانه ری .

هه رکه سی پهیره وی نایه ته کانی کردی و ، دوا ی فهرموده ی پیغمه ر که وه بی دهستی نه که وی ده رکه و توو ترین روواله تی نیسلامی بی جیا بیته وه له نایه کانی تر نه مه په به هیچ جوړی دروست نه شیوازی خوایه تی بدریته پال هیچ که سی پیغمه ر بی و یا پاشا و دوستی خوا ، سوودی شراوه ی دوویات کردنه وه ی نهو فرمانه نه مه په : ناده میزاد خو ی له خویا ناره زوی بو لای کاری پروپوچ نه روا ، نمونه ی نهو بیرو باوه ره له هه ندی له نایه نادروسته کانه وه ناشکرایه ، وهك په رستی پیغمه ران و قه شه کان و مالومه کان ، هه رچنده بیژرا نیسلام له نایه کانی تر به نه په رستی جگه ی خوا جیا نه بیته وه ، به لّام له ناو نایی نیسلامدا هه ندی تا قم هه ن له نایی نیسلام ده رچوون هه ندی مروّیان کردوه به خوا ی خو یان یا به پیغمه ری خو یان ، به تاییه تی لهو که سانه ن خوشه ویستی بنه ماله ی عملی کوری نه بی تالیب وای لی کردوون بهو کاره هه لّسن ، زوریش هه ن گورستان نه په رستن و کورنوش بو پیره کانیان نه بن .

پاش نه وه ی خوا ی گه وره روونی کرده وه بو هه موو پیغمه ران و پهیره وه کانیان که بنچینه ی فرمانی ناین و ده ستور و یاسایان نه مه په : په یمان و به لّتیان لی وه رگیراوه باوه ر

به موحه مد بهین ، بهو جوړه ی موحه مد بروای به ه موو پیغه مده پشوره کان هیه و
بروای به نامه کانیا ن هیه ، نه بی نهوانیش بروایان به قورئان هیه ، بویه خوا نه فرموی :

وَإِذَا أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّنْ كِتَابٍ
وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ
بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ ذَٰلِكُمْ إِصْرِي
قَالُوا أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُوا وَأَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿٨١﴾
فَمَن تَوَلَّىٰ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾
أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

﴿﴾ و إذا اخذ الله ميثاق النبيين لما آتيتكم من كتاب وحكمة ﴿﴾ موحه مد تو بیری نهو
کاته بکهر وه خوا وهری گرت بروانامه و بهلین له پیغه مهران له بهر نه وهی نهو تو من
به خشیومه به نیوه له نامه کان و لهو زانسته دراوه پیتان .

﴿﴾ ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به ولتنصرنه ﴿﴾ له پاشا هات بو لای نیوه
فروستاده یه له لایه ن منه وه به راست گیر بو بهشتی له گه ل نیوه دایه و له نیو نامه کانتانایه
له پروا بهو شته ، به راستی پیوسته پروا بهین بهو فروستاده یه و نیوه یارمه تیشی بدهن بو

پەرەپىندانى پەرستى خوا ئەگەر ئۆۋە بەخزمەتى گەيشتى ، يا ئامۇزگارى نەتەۋەكەتان بىكەن باۋەرى يى بەيتىن و يارمەتى بدەن .

مەبەست لەپىغەمەران خۇيان و پەپرەكانيانە ، نەك پىغەمەران بەتەنھا ، مەبەست لەو فروستادىيە موحەمدە بەتايىبەتى ، يانى كە خوا رۋونى كردهۋە بۆ پىغەمەران و ئۆمەتەكانيان بنچىنە و جۆرى كار كىردن بەئايىنەكەيان و ئەو پەيمان و برۋانامەيەى لى ۋەرگرتىن پىۋىستە لەسەريان باۋەر بە موحەمد ﴿ﷺ﴾ بەيتىن ، ھەرۋەك ئەۋەى برۋايان بەپىغەمەرە پىشۋەكان و نامەكانيان ھەيە لەتەۋرات و ئىنجىل .

پرسيار / چۆن بىزانىن پىۋىستە گەلانى پىشۋو باۋەر بەيتىن بەئايىن گەلانى پاش خۇيان ؟
 ۋەلام / خۋاى گەۋرە سىروشى ناردۋە بۆلاى پىغەمەرانى پىشۋو باۋەر بەيتىن بەپىغەمەرانى پاش خۇيان ، راسپىرن بەئۆمەتەكانيان ئەۋانېش باۋەريان پى بەيتىن ، بەلېن لەزاناكانيان ۋەرگرتن ئەۋانېش لەلايەن خۇيانەۋە بەزاناكاني تر راگەيەنن باۋەريان پى بەيتىن ، ھەرۋەھا چىن بەچىن ھەتا كاتى ھاتنى موحەمد ﴿ﷺ﴾ ، ئەۋانەى سەردەمى ئەۋىش باۋەرى يى بەيتىن ، بىگومان ھەمو پىغەمەران باۋەريان بەيەكترى ھىناۋە ، نوح باۋەرى بەئادەم ، ئىبراھىم بەنوح و بەئادەم ، موسا بەئىبراھىم و بەنوح و بەئادەم ، عىسا بەموسا ئىبراھىم و نوح و ئادەم ، باۋەريان بەيەكترى ھەبۋە ، موحەمد ﴿ﷺ﴾ باۋەرى بەھەمويان ھەبۋە بى جىۋازى بەخۆرى و ئۆمەتيەۋە .

﴿وقال أقررتم وأخذتم على ذالكم إصري قالوا أقررنا﴾ خوا فەرمۋى : ئايا ئىۋەى پىغەمەران و پەپرەۋانتان بىكە ھاتۋون و ۋەرتان گرتۋە لەسەر ئەو فەرمانەۋ بەلېن و باۋەرنامەى من بن ، كە جى بەجى بىكەن بەتايىبەتى باۋەر كىردن بەموحەمد ﴿ﷺ﴾ و يارىدەدانى ، پىغەمەران ۋوتيان ئىمە برىارمان داۋە و باۋەرنامەمان ۋەرگرتۋە .

﴿قال فأشهدوا وأنا معكم من الشاهدين﴾ خوا فەرمۋى لەسەر زمانى پىغەمەرانى خۇيەۋە : كەۋاتە ئۆۋە ھەندىكتان شايبەتى بدەن لەسەر ھەندى تىرتان كەئىمە برىارمان

داوه له سهر پیغمه مراهی تی موحه مه د و باوه پیکردنی و یاریدانی و ، منیش له گه ل نیوه له شایه تی دهرام ، بهراستی خوا و پیغمه مران و فریشته کان شایه تی نه دن له سهر زانایانی ناینه کان برپاریان داوه باوه به موحه مه د بکه ن و یاریده ی بده ن . به دژی نه و فره مانه زانایانی جوله که و گاور که نه و برپاره و موحه مه د به درو نه خه نه وه .

﴿فمن تولى بعد ذلك فأولئك هم الفاسقون﴾ دواپی ههر که سی و هر گهری له پاش نه و په یمانه و نه و شایه تیه و برپاردانه باوه به موحه مه د نه هی تی و یاریده ی نه دا ، دواپی نه و که سانه نه وان نه لایان داوه له ناین و له سنوری خوا دهر چوون ، نه و کرده وه خراپه زاناکانی خاوه ن نامه کان به کاریان هینا به هوی گورپنی ته ور اته وه باوه پریان به پیغمه مهر نه هی نا . خاوه ن نامه کان له نیو خو یانا تیک چوون ، هه موو تا قمی کیان نه یان ووت : نیمه له سهر ناینی ئیبراهیمین ، رووداوه که یان هینایه خزمه ت پیغمه مهر ﴿ﷺ﴾ فره مروی : هه موو لایه کتان له سهر ناینی ئیبراهیمین ، نه وانیش تو وره بوون و ووتیان : نیمه به وه ی تو رازی نین ، بویه خوی گه وره فره مروی :

﴿أفغير دين الله يبغون﴾ ئابا جگه ی ناینی خوا نه وان داوای نه که ن ؟ نه و خاوه ن نامانه بهراستی بزانه نه و که سانه ی جگه ی ناینی خوا که ناینی ئیسلامه بهرستن ، نه و ناینه یان لی وهر ناگیرئ و گومرا و به باوه رن .

﴿وله أسلم من في السماوات والأرض طوعاً أو كرهاً وإليه يرجعون﴾ وه بو خوا په پروی نه که ن و مل که چی خوان که سی له نیو ناسمان و زه ویدان به خو شی و به ناخو شی و ، بو لای خوا نه وان نه گیر پنه وه بو وهر گر تنی پاداشت و توله ، که واته په له بکه ن بو لای باوه ر به ناینی ئیسلام و دزایه تی نه و ناینه مه که ن .

هه موو ناده می زاد باوه به خوا نه هی تی به بی جیاوازی له نیوان چاک و خراپدا ، به لام پیاو چاکان به نار هزوو خو شی خو یانه وه باوه نه هی تی له جیهاندا ، پیاو خراپان به ناخو شی باور نه هی تی له روژی دوا پیدا کات په رده ی چاویان هه لته گیرئ و چاکه و خراپه ی خو یان نه بینن ، نه و کاته باوه ر به خوا نه هی تن .

بۆ زانین : پیغمهر و پیاو چاك و چاكه و یست جیاوازی له نیوانیانانی سه بۆمه بهست و نیازى پاك له کاریانا ، به لām پیغمهر له پیاو چاك جیا نه بیتهوه كه پیغمهر ههر گیز هه له ناكا ، چونكه ووتن و كردنی به سرووشه له لایهن خواوه ، پیاو چاك پشت به بیرو كۆششی خۆی نه بهستی ، هه له نه كا و نه ی پێكی ، له بهرتهوه نه گونجی دژایه تی له نیوان دوو بیرو كۆششدا ، به لām دژایه تی له نیوان دوو پیغمهردا نابێ و ناگونجی ، چونكه نه وان پشت به سروش نه بهستن .

خوای گهوره له ئایه تی پیشوودا باسی فهرموو كه پهیمانی له پیغمهردان و هه رگرتوه کاتی هاتنی پیغمهر باوه ری پێ بکه ن و یاریده ی بده ن ، ههروهك پیغمهر برپوای به نامه کانی نه وان ههیه ، له م ئایه ته دا باسی ئه مه مان بۆ نه فهرموئ : له پره وشته به رزه کانی موحه مه د باوه ری به هه موو نامه کان ههیه ، نه فهرموئ :

قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ
مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ
دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

﴿ قل آمنا بالله وما أنزل علینا ﴾ موحه مه د تۆ بلی : ئیمه باوه رمان هیتاوه به تاك و ته نهایی خوا ، به جوړی ئیمه كه سی تر نا به رستین ، باوه رمان هیتاوه به شتی نیراوه ته خواره وه ، بۆ سه ر ئیمه كه قورنانه .

داو له سەر پېغممەرایەتی موحەممەد و باوەر پیکردنی و یاریدانی و ، منیش لە گەڵ ئێو
لە شایەتی دەراخ ، بەراستی خوا و پېغممەران و فریشتەکان شایەتی ئە دەن لە سەر زانایانی
ناینەکان بریاریان داوہ باوەر بە موحەممەد بکەن و یاریدە ی بدەن . بە دژی ئەو فەرمانە
زانایانی جولە کە و گاور کە ئەو بریارە و موحەممەد بە درۆ ئە خەنەوہ .

﴿فمن تولى بعد ذلك فأولئك هم الفاسقون﴾ دوا یی ھەر کەسی وەر گەری لە پاش ئەو
پەیمانە و ئەو شایەتیە و بریار دانە باوەر بە موحەممەد نەھیتی و یاریدە ی نەدا ، دوا یی ئەو
کەسانە ئەوانەن لایان داوہ لە ناین و لە سنوری خوا دەر چوون ، ئەو کردەوہ خراپە
زاناکانی خواوہ نامەکان بە کاریان ھینا بە ھۆی گۆرینی تەوراتەوہ باوەریان بە پېغممەر نەھینا .
خواوہ نامەکان لە ئێو خۆیان تێک چوون ، ھەموو تاقمێکیان ئیان ووت : ئیمە لە سەر
نایی ئیبراھیمین ، روو داوہ کەیان ھینایە خزمەت پېغممەر ﴿ﷺ﴾ فەر مووی : ھەموو
لایە کتان لە سەر نایی ئیبراھیم نین ، ئەوانیش توورە بوون و ووتیان : ئیمە بەوہی توو رازی
نین ، بۆیە خوا ی گەورە فەر مو ی :

﴿أفغير دين الله يبغون﴾ ئابا جگە ی نایی خوا ئەوان داوای ئە کەن ؟ ئەو خواوہ نامانە
بەراستی بزائن ئەو کەسانە ی جگە ی نایی خوا کە نایی ئیسلامە بپەرستن ، ئەو ناینە یان لی
وەر ناگیرئ و گومرا و بئ باوەرن .

﴿وله أسلم من في السماوات والأرض طوعاً أو كرهاً وإليه يرجعون﴾ وەبۆ خوا
پەپرو ی ئە کەن و مل کەچی خوان کەسئ لە ئێو ئاسمان و زەویدان بە خۆشی و بە ناخۆشی و ،
بۆ لای خوا ئەوان ئە گیرێنەوہ بۆ وەر گرتنی پاداشت و تۆلە ، کەواتە پەلە بکەن بۆ لای
باوەر بە نایی ئیسلام و دژایەتی ئەو ناینە مە کەن .

ھەموو ئادەمیزاد باوەر بە خوا ئەھیتی بە یی جیاوازی لە ئێوان چاک و خراپدا ، بە لام
پیاو چاکان بە ئارەزوو خۆشی خۆیانەوہ باوەر ئەھیتن لە جیھاندا ، پیاو خراپان بە ناخۆشی باور
ئەھیتن لە رۆژی دوایدا کاتئ پەر دە ی چاویان ھەلئە گیرئ و چاکە و خراپە ی خۆیان
ئەبینن ، ئەو کاتە باوەر بە خوا ئەھیتن .

بۆ زانین : پیغمهر و پیاو چاك و چاكه و یست جیاوازی له نیاوانا نی یه بۆمه بهست و نیازى پاك له کاریانا ، به لām پیغمهر له پیاو چاك جیا نه بیتهوه كه پیغمهر ههر گیز هه له ناكا ، چونكه ووتن و كردنی به سرووشه له لایهن خواوه ، پیاو چاك پشت به بیرو كۆششی خۆی نه بهستی ، هه له نه كا و نه ی پێكی ، له بهر نه وه نه گونجی دژایه تی له نیوان دوو بیرو كۆششدا ، به لām دژایه تی له نیوان دوو پیغمهردا نای و ناگونجی ، چونكه نه وان پشت به سروش نه بهستن .

خوای گهوره له نایه تی پیشوودا باسی فرموو كه پهیمانی له پیغمههران وهر گرتوه كاتی هاتنی پیغمهر باوهری پێ بکهن و یاریده ی بدهن ، ههروهك پیغمهر برپای به نامه كانی نه وان ههیه ، لهم نایه ته دا باسی نه مه مان بۆ نه فرموی : له پر هوشته بهرزه كانی موحه مه د باوهری به هه موو نامه كان ههیه ، نه فرموی :

قُلْ ءَامَنَّا بِاللّٰهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ
وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ
مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ
مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾
دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

﴿ قل آما بالله وما أنزل علینا ﴾ موحه مه د تۆ بلی : ئیمه باوهرمان هیئاوه به تاك و ته نهایی خوا ، به جوړی ئیمه كه سی تر نا په رستین ، باوهرمان هیئاوه به شتی نیراوته خواره وه ، بۆ سهر ئیمه كه قورئانه .

﴿وما أنزل علی ابراهیم و اسماعیل و اسحاق﴾ وهئیته باوه‌رمان هیئاوه بهشتی
نیردراوته خواره‌وه بۆ سهر ئیبراهیم ههر دوو کوره‌کانی که ئیسماعیل و ئیسحاق ،
نامه‌ی ئه‌و دوو کورانه‌ی ههر ئه‌و نامه‌یه بوه هاتوو بۆ ئیبراهیم ، چونکه نامه‌یان بۆ
نه‌هاتوو .

﴿و یعقوب و الأسباط﴾ وه‌بروامان هیئاوه بهشتی نیراوته خواره‌وه بۆ سهر یه‌عقوب و
کوره‌کانی و ئه‌و هۆزانه‌ی ههر یه‌که‌یان له‌نه‌وه‌ی یه‌که‌ باوکن چین به‌چین ، نامه‌ی نه‌مانیش
ههر نامه‌ی ئیبراهیمه .

﴿وما أوتی موسی و عیسی و النبیون من ربهم﴾ وه‌باوه‌رمان هیئاوه بهشتی به‌خشاوه
به موسا که‌ته‌وراته و کاره په‌که‌ خراوه‌کانیتی و به‌وه‌ی هاتوه بۆ عیسا که ئینجیله و کاره
به‌کس نه‌کراوه‌کانیتی و به‌وه‌یش به‌خشاوه به‌پیغه‌مه‌ره‌کانی تر ، وه‌که‌ شیس و ئیدریس و
شوعیب و پیغه‌مه‌رانی تر ، ئه‌و نامه‌نه‌موویان له‌لایه‌ن په‌روه‌رده‌که‌ری خۆیا‌نه‌وه‌ به‌وان
به‌خشاوه .

﴿لا نفرق بین أحد منهم و نحن له مسلمون﴾ ئیته جیاوازی ناخه‌ینه‌ نیوان هیچ یه‌که‌ی
له‌و پیغه‌مه‌رانه‌ باوه‌رمان به‌هه‌موویان هه‌یه ، نه‌که‌ وه‌که‌ جووله‌که‌کان باوه‌ریان به‌عیسا و
موحه‌مه‌د نی‌یه ، گا‌وره‌کان باوه‌ریان به‌موحه‌مه‌د نی‌یه ، هه‌موویان به‌راست نه‌زانین . ئیته
بۆ په‌روه‌ردگار مل که‌چین سه‌ری به‌ندایه‌تی بۆ دانه‌نه‌وێتین و خۆمان به‌و نه‌سه‌پیرین .

﴿و من یتبع غیر الإسلام دیناً فلن یقبل منه﴾ وه‌هه‌ر که‌سه‌ی دا‌وا‌ی ئایینی بکا جگه‌ی
ئایینی ئیسلام ، ئه‌و ئایینه‌ی جگه‌ی مل که‌چی کردنی بۆ وخوا ، دا‌وی ئه‌و ئاینه‌ له‌و که‌سه
وه‌رناگیرئ .

﴿وهو فی الآخرة من الخاسرین﴾ وه‌ئه‌و که‌سه‌ی جگه‌ له‌ئایینی ئیسلام بکا به‌ئایینی
خۆی له‌په‌رۆژی دا‌ویدا له‌و که‌سانه‌ن زیانۆمه‌ند و بی به‌شن له‌پادا‌شتی خوا و سزادان
به‌شیانه .

لیره دا و اچا که ئاماژه بۆ بیرو بۆ چوونی هه ندی لهو که سانه بکهین ئایه تی (۶۲) له سورته تی ئه لبقه ره دا ئه که ن به به لگه له سه ر ئه وه ی جیاوازی له نیوان موسولمان و گاور و ساییدانی یه به وه مه رجیه ی باوه ر به یین به خوا و رۆژی دوا یی ، ئه و بیرو بۆ چوونه هه لته یه له دوو رینگه وه : -

۱- مه به ست له و که سانه ی باسکراون له و ئایه ته دا که سانیکن به باوه ره وه و له سه ر کرده وه ی چاک مر دبن به ر له هاتنی موحه مه د و ئایینی ئیسلام .

۲- ئه و ئایه ته ی سورته تی ئه لبقه قهره هه رچهنده به ر واته هه موو کاتی ئه گر ته وه ، به لām ئه م ئایه ته ی ﴿ و من یتبع غیر الإسلام دیناً ﴾ ئه و که سانه ده ر نه ئکا له دوا ی هاتنی پیغه مه ری ئیسلام باوه ری به موحه مه د نه هینایی ئه فهر موئ : ﴿ و هو من الخاسرین ﴾ .

به راستی رینگه یه ده ست ناکه وئ بیته هۆی به خیار ی جگه ی گه رانه وه بۆ لای ئایینی ئیسلام ، به لām نابی مانای ئایه ته کانی قورئان ده ستکاری بکری له جگه ی شیاوی خۆیا دانه نری . که واته ئیسلام ته نها به وه نابی به زمان شایه تمان به یینی و په ی ره وه ی ته وای نه کا ، دوا ی یار مه تی له جگه ی خوا بکا . پیوسته به هه موو جوړی په ی ره وه ی پیچغه مه ر بکا پایه ندیی به بیرو باوه ری ئه وه وه ، په ی ره وه ی یاسای قورئان بکا به هه موو شیوه یه ک .

هاوار و به دبختی بۆ نه ته وه ی عه ره ب که به ر له هاتنی ئاین ژیر ده ستی فارسه کان و رۆمه کان بوون ، له نیو خۆیا نا نا کۆ کبوان ، به لām کاتی ئایینی ئیسلام بالی کیشا به سه ریانا هه وری ره ش به سه ریانه وه نه ما ، ئاسایش په ره ی سه ند له جیهاندا و ده نگی کپ کراوی نه ته وه کان به رز بویه وه ، سه رۆکایه تی و گه وریه ی که وته ده ست موسولمانان و بوون به به رپۆه به ری هه موو ئاده میزاد ، دوا ی ئه وه ی ژیر ده ست و چه و ساوه بوون .

موسولمانان به و جوړه بوون له سه رده می کۆندا ، به لām زه و ی خپه و به باز نه ی خۆیا ئه سور ته وه ، کاتی گه رانه وه بۆ لای سه رده می به ر له ئیسلام ، ئه و که سانه ی خزمه ت کاریان بوون به سه ریانا زāl بوون ، ئاین و نیشتمان و سامان و ناموسیانی وهر گرتن ،

ههلیان بۆ هه لکهوت بهو پشت کردنهیان له ئاینی ئیسلام و، زۆربهی کاربه دهستانی بهناو موسو لمانخۆیانیان فروشت به بهریتانیا و ئهمهریکا و فهره نسا و پوژئاوا ییه کانی تر ، له بریتی ریز و نرخ ی پشویان بی ریزی داوین پیسی و مهی خواردنهوه و قوما رکردن و خزمهت کاری و سو ردان و چهوساوه ییان وه رگرت ، له لایه کی تره وه هه ندی تر بهناو موسو لمان بوون به نه لقه له گوئی روسیا و چین و پوژهه لاتیسه کانی تر ، هه ردوولایان شانازی به گه وه کانی خۆیانده وه نه کهن ، ئاینی خۆیانیان له بیر چه وته وه ، چونکه مهی خواردن و داوین پیسی له وان قه دهغه کردو وه .. به لام نه وه یان پی خۆشه بین به ئاژه ل بۆ نه وان هه تا خۆیان به نان و نا زوی خۆیان قه له و بکه ن ، دوا یی نه لێن به گه وه رکه انیان فهرموون کاتی سه ربهر ییمان ها تروه ، سامان و نه وت و ناموسی خۆیان نه ده نه دستیان و نه وانیش نو شی نه کهن ناموژ گاریان نه کهن هه رگیز پرو اتان به برا و هاو نیشتمانه کانی خۆتان نه بی چونکه نه وان نه یانه و یی نه م چاکه یه هه تانه به رده وام نه بی . نازام موسو لمانان چ کاتی له خه و ی گیلی خه به ریا ون نه بیته وه ؟

مرو ئیککی دانیشتی مه دینه موسو لمان بوو ، له پاشا له ئاین وه رگه را ، هه والی بۆ خزمه کانی نارد بچه خزمهت پیغه مه ر ﴿ ﷺ ﴾ ئایا په شیمان بوونه وه م لی وه رئه گری ؟ خوا ی گه وه وه لامی دایه وه به م چوار ئایه ته ی دو وایی .

پیویسته بزانی ئه و که سانه ی ئاینی ئیسلام وه رنا گرن به و جو ره ی خوا نه یه و ی ، دوا ی راستی ئیسلام نه که و ی و هه وسی خرابی نه ی هیشت باش وه ری گری ئه و که سانه یه زه ره رو مه ندن ، خوا له سزایان نابوری ، خوا ی مه زن نه فهرموی :

كَيْفَ يَهْدِي اللَّهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا
أَنَّ الرُّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ

الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾ أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللَّهِ
وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ ﴿٨٧﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ
عَنَّهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن
بَعْدِ ذَٰلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٨٩﴾

﴿كيف يهدي الله قوماً كفروا بعد إيمانهم﴾ چۆن خوا راڻغوی کۆمەلێ ئەکا بێ باوەر
بووبن پاش باوەرپێتانیان ، مەبەست لەو کۆمەلە زاناکانی جوولە کە کان و گاوەرە کانه .
﴿وشهدوا ان الرسول حق﴾ وئەو تاقمە شایەتیان داوە کە بەراستی ئەو فروستادیه کە
موحەمەد راستە کە پیغمەره و ئاینه کە ی راستە ، وەك له ئایه تی (٨١) دا باسی کرا .
﴿وجاءهم البينات﴾ وەهاتووە بۆ لای ئەو کۆمەلە چەندین بەلگە ی ئاشکرا لەسەر
پیغمەرایه تی ئەو فروستادیه کە چی باوەری بێ ناهێنن و واز لەپەپیره ی ئەو ئەهێنن .
﴿والله لا يهدي القوم الظالمين﴾ وەخوا راڻغوی کۆمەلێ ستمکاران ناکا بەومەرجه ی
بەردەوامن لەسەر بێ باوەری .

پرسیار / لەناوەڕۆکی ئەو ئایه تەو و امان بۆ دەرئەکەوێ خوا نایه وێ ئەو کۆمەلە
بگەرێنەو بۆ لای ئابنی ئیسلام ، با ئەو کۆمەلە هەولێ پەشیمان بوونەو بەدەن ، کەواتە
ئەوان شایانی سزادان نین .

وہلام / خوی مەزن بەلگە لەسەر راستی دائەنێ بۆ بەندە ی خۆی ، دوا یی ئەگەر
باوەری هێنا ئەو بەندە بە راڻغوی وەرگرتووە ، ئەو راڻغوی بەدەستی خوا یە ، چونکە
بەلگە ی لەسەر راستی داناوە ، راڻغویش پەیدا ئەبێ لەو بەندەو ، لەبەرئەو ی راڻغوی

وهرگرتوو به نارهزوی خوئی ، دواپی نه گهر له نایین وهرگهرا خوا وازی لی نههتی و جارئ تر بهلگهی تازهی زیاتری بۆ دانانی ، زوړیشی لی ناكا راغویی وهرگرئ .

﴿ أولئك جزاءهم أن عليهم لعنة الله والملائكة والناس أجمعين ﴾ نهو کۆمهله پاداشتیان نهوهیه که بهراستی لهسهریانه دووربن لهبهزهیی خواو خهشمی خواو لهسهریانه نهفرهتی فریشتهکان و پارانهویان له خوداکه سزایان بدا و دووریان بخاتهوه لهبهزهیی خوئی و ، نهفرهتی نادهمیزادیش پارانهویانه لهخوا بۆ نهو سزادانهیان ، ههموو نهو نه فرهتانه لهوانهوهیه بهگشتی .

﴿ خالدین فیها لا یخفف عنهم العذاب ولا هم یظنون ﴾ بهردهوامن نهو کهسانه لهنیو نهو خهشم و نهفرهتهدا و نهپتته هوئی چوونیان بۆ ناودۆزهخ ، سووک و ئاسان ناکرئ لهوان سزای دۆزهخ لهپاشه پوژدا و نهو تاقمه مۆلتهیان نادرئ ، زوتر پهله لهسزایانا نهکرئ .

مانای نهو نایهتانهی پتشیوو پهلاماردانیکی زوړ ترسناکه بۆ کهسی خواوهنی باوهپیی ، بۆ کهسی بتوانی کاریکی چاکه بکا لهم پوژهدها بۆ پاشه پوژی خوئی کهچی واز له چاکه بهپتی . بهلام لهگهڵ نهوهشدا دهرگای پهشیمان بوونهوه دانهخراوه لهپرووی نهو کهسانهدها گومراوون و نهیانهوئ پهشیمان ببنهوه ، زوړیش لهکس ناکرئ بۆ پهشیمان بوونهوه ، بۆیه خوای مهزن نهفرموئ :

﴿ إلا الذین تابوا من بعد ذلك وأصلحوا ﴾ مهگهر کهسانیکی نهو تو پهشیمان بوونهتهوه لهبی باوهپی لهپاش وهرگهراپی لهنایینی راستی نیسلام ، خوینیان چاک وپاک کردیتهوهو ، بیانهوئ بهردهوامن لهسهر نایینی نیسلام و نهگهړپتتهوه جارئ تر دووههم بۆلای بی باوهپی .

﴿ فإن الله غفور رحیم ﴾ دواپی بهراستی خوا لی خوشبوونی زوره بۆ گوناهاران و پهشیمان بوونهتهوه ، زوړخواوهنی بهزهیی و میهرهبانیه بویان .

پرسیار / نه گهر كه سچ باوهړی هیتا بئ ، له پاشا وهر گهړا له ناین ، جارئ تر موسو لتمان
بیته وه به لام ته مه لئ و سستی بكا بؤ به جئ هیتانی نوږ وړوړوو جگه ی نه وان ، باوهړی
دامه زراو بئ ، نایا نهو كه سه په شیمان بوونه وه ی لی وهر نه گیرئ ؟

وه لام / بیگومان نهو كه سانه په شیمان بوونه وه یان لی وهر نه گیرئ ، چونكه په شیمان
بوونه وه كه تنه ا بؤ بئ باوهړیه ، نهك بؤ نوږ وړوړو .

بؤ زانین : نهو كه سانه په شیمان نابنه وه و بهر دوه امین له سهر بئ باوهړی و نهو
كه سانه پش چوونه ته خواره وه له بئ باوهړیدا به بئ بهلگه ، هه تا هه لیان له کیس نه چئ و
ماوه ی تا قی كردنه وه یان له ده ست نه چئ به مردنی خو یان ، كاتئ پاداشت ده ست بئ نه كا ،
نهو كه سانه په شیمان بوونه وه یان بؤ نی یه و رزگاریان نابئ ، سودیان پئ ناگه یه نئ به رتیل
دانیان پر به زه وه ی بئ زیږ و نهو شتانه ی خو یان لایان به نرخن ، نهو كه سانه ی باسکران له
خاوه ن نامه كان كه بهر له هاتنی پیغمهر باوهړیان بئ هیتا بوو كه چي له دوا پیدا باوهړیان بئ
نه هیتا سزای گه وړه یان نه ودرئ وهك باسی كرا لهو نایه ته دا .

هه رچه نده له مهو بهر باسی هو ی هاتنه خواره وه ی نهو نایه تانه كرا ، به لام زانایان بؤ
هاتنه خواره وه ی نهو نایه تانه نه بن به دوو به شه وه :

۱- هندیكیان نه لئین : هاتو ته خواره وه دهر باره ی كومه لئ له عه ره به كان باوهړیان هیتا وه
له دوا پیدا له ناین وهر گهړان و چون بؤ مه كه .

۲- هندی تریان نه لئین : هاتنه خواره وه دهر باره ی خاوه ن نامه كان بووه كه باوهړیان
هیتا بوو به ته ورات و به ئینجیل ، له پاشا وهر گهړان له ناین به هو ی گورانی نامه كان و باوهړ
نه هیتانایان به موحه مد ﴿ ٣٥ ﴾ دوا ی نهو ی بریار یاندا بوو باوهړی بئ به ئین .

إِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا لَّنْ تَقْبَلَ تَوْبَهُمْ

ته فسیری زمنا کوی

وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ
كُفَّارٌ فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمْ مِلْءُ الْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوْ
افْتَدَى بِهِ ۚ أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَالَهُمْ مِنْ تَصْرِينٍ ﴿٩١﴾

هۆی هاتنه خواره وهی ئەو نایەتانه ئەمەیه : جووله که کان باوهریان به عیسا نه هینا بوو ،
له پاشا ئەو بێ باوهریه یان زۆرتر کرد به وهی باوهریان به موحه مەد ﴿ ٩٠ ﴾ و به قورئان نه هینا ،
هەندێ له زانایان ئەلێن : دەر باره ی هەموو بێ باوهریان هاتوو ته خواره وه .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ أَزْدَادُوا كُفْرًا ﴾ به راستی که سانیکی ئەوتۆ باوهریان
نەما به تهورات و به ئینجیلۆ به وهی دهستکاریان کردن له پاش ئەوهی باوهریان به وانه
هەبوو ، له پاشا زۆرتریان کرد بێ باوهری به که ی خۆیان به هۆی باوهر نه هینانیان به موحه مەد
﴿ ٩١ ﴾ .

﴿ لَنْ يُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الضَّالُّونَ ﴾ وه ناگیرێ په شیمان بوونه وهی ئەو که سانه ،
چونکه په شیمان نه بوونه وه هەتا کاتی سه ره مهرگ ، یا په شیمان بوونه وه که یان به راستی
نه بووه .

ئەو که سانه ئەوانەن له سه ره ریگه ی راست لایان داوه و گومر ابوون ، به پوچی په شیمان
بوونه ته وه .

پرسیار / خوای مهزن له نایه ته کانی پیشوودا فه رمانی داوه به وه رگرتی په شیمان
بوونه وهی ئەو که سانه ی بێ باوهر بوون پاش ئەوهی باوهریان هینابوو ، لهم نایه ته دا
نه فهرموی : هەرگیز په شیمان بوونه وه یان لی وه ناگیرێ ، که واته چۆن مانا کانیانۆن پیکه وه
ئەنوسین ؟

وهلام / زانایان وهلامی زوریان داووتهوه ، لهههموویان بههیز تر نههیه : کهبی باوهپان
لهپاش نهوهی بی باوهپ نهبن نهکرتن بهسی بهشهوه :

۱- نهو کهسانهی پهشیمان نهبنهوه بهنیازی پاک و بهبی گومان ، نهو کهسانه خوا
دهربارهیان نهفهرموی : ﴿ ان الذین تابوا ﴾ .

۲- نهو کهسانهی پهشیمان نهبنهوه بهلاوازی و گومانهوه ، نهو کهسانه خوا دهربارهیان
نهفهرموی : ﴿ لن تقبل توبتهم ﴾ .

۳- نهو کهسانهی بهبی باوهپ نهمرن نهوانه خوا لهمافیانا نهفهرموی :
﴿ ان الذین کفروا وماتوا وهم کفار ﴾ بهراستی کهسانیکی نهوتو باوهپان نههیتاوه و
نهوان مردوون بهبی باوهپ .

﴿ فلن یقبل من احدهم ملء الأرض ذهباً ولو افتدی به ﴾ دواپی ههرگیز وهرناگیری
له یهکی لهو کهسانه بهبی باوهپ مردوون پری زهوی زیپ ، باوهکو نهو کهسه بیکا
بهفیداکاری خوئی بهپری زهوی لهزیپ بو پاراستی لهسزای خوا .

﴿ اولئك لهم عذاب الیم وما لهم من ناصرین ﴾ نهو کهسانه بوپان ههیه که مردوون
لهسر بی باوهپ سزایهکی خاوهن نازار و ، بوپان نییه هیچ یاریدهدهری بو لابردنی نهو
سزایه لهسهریان و نهو کهسانه لهپیزی باوهپداران ناژمیرن .

پرسیار / لهروژی دواپیذا زیپ و سامان نییه و ریگه بو پهیدا کردنیان نهماوه ، نهبی
سوودی باسکردنی چ شتی بی؟

وهلام / مهبهست نهوهیه ریگه بو بهرتیل و فیداکاری و یارمهتیدان بهدهست نایه بههیچ
جوړی .

نادهمیزاد ههرگیز پاداشتی گهورهی دهست ناکهوی کهبیته هوئی بهزهپی خوا و دهست
کهوتی بهههشت ، ههتا واز لهههموو خوشهویستانی خوئی نههینن لهبهرخوا ، بو نهو
مهبهسته خوا نهفهرموی :

لَنْ نَّسْأَلَهُمُ الْآلِرَ حَتَّىٰ تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ

فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٩٢﴾

هەر گیز ئیوه ناگەن بەرێژ گیرای لای خوا و ناگەن بەپاداشتی چاک هەتا ئیوه نەبەخشن لەو شتەکانی ئیوه خۆشتان ئەوێ لەخۆتان و لەدارایی و خێزانتان لەبەر خوا و ، هەرشتی ئیوه بێبەخشن لەو شتەکانی خۆشەویستە لای ئیوه ، دواوی بەراستی خوا بەو شتە ئەزانێ . ئەو شتەکانی خۆشەویست لای ئیوه زۆر شتن ، وەک پلە و پایە و سامان و زانیاری و گیانی خۆتان و ئاسایش و خانوو نیشتمان و خێزان .

بەراستی ئادەمیزاد زۆر خۆگر و رێژدن بۆ لەناوبردنی خۆیان و سامان و پلەیان . بە تاییەتی دارایی چاکترین شتە بۆ تاقی کردنەوەی باوەڕی راست و پوچ ، بەچاو ئەبیرێ لە کۆنەوه هەتا ئیستا سامان و پارە و پۆل و پایە گەورەترین پەرستراوی ملیۆن کەسن ، لەو پەرەوه زۆر کەس ئاگیان نامێنێ گومانیان وایە کە خوا پەرستن ، کەچی ئەوان لەناوەروکای پۆل و پارە و دراوی پەرستن ئەکە خوا ، خۆیان هەستی بێ ناگەن ، ئەگەر بەباشی وورد ببینەوه بێ پەرست و پارە پەرست لەیهێک جیا ناکرێنەوه ، هەرچەندە هەردوو لایان ئادەمیزاد لەخوا پەرستی لا ئەدەن ، بەلام ئەو کارە خراپانە سامان بەسەر ئادەمیزادا ئەهێنێ ، شتی تر ئەو کارە ناکا ، ئەو کەسانەکانی نادروستی لەئێو خۆیان ئەکەن ، برا و هاوئێشمانی خۆیان ئەکوژن ، نیشتمانی خۆیان ئەدۆزێن و ناموسی خۆیان ئەروشین هەر بۆ پۆل و پارەیه ، ئەو کەسانەکانی بەگژ پیغمەهران و پیاو چاکان و زانیانی ئیسلامدا ئەچن و نایەلن داد پەرەوری بچەسپێ هەر بۆ پۆل و پارە و دینار و دۆلارە ئەو کەسانەکانی نامەکانی خوا وەر ئەگرن و بریار بەبێرو بۆچوونی لاواز ئەدەن هەر بۆ پارە و سامان پەیدا کردنە .

بەپراستى ئەو كەسانە داويان بۆ پېغەمەرەن و چاكەكەرەن ئەنەيەو و پىلانپان دژى ئايىن و نىشتەمان و دۆست دروست ئەكرد ، لەگەڵ دوژمنانى ئايىن و نىشتەمان پىك ئەهاتن بۆ فروشتى سامان و نامووسى دانىشتەوان زۆر خراپەن لەبت پەرستان و بى ئايىيان كەنارەوايى بۆ گەل و نىشتەمانى خويان بكار نايەرن . ئىتر بانويژ و زەكات و حەج بەجى بهيتن .

پرسىار / ئەو ئايەتە بەرووالەت و امان پىشان ئەدا ھەركەسى دارايى خوئى نەبەخشى چاكەى دەست ناكەوى ، كە چى زۆربەى ئادەمىزاد خاوەنى سامان نيە ھەتا بىبەخشى ؟
وہلام / ئەو ئايەتە بۆ خاوەن سامانەكانە بەتەنھا . بەلام ھەزاران كە خاوەنى ھىچ شتى نەبن ، ئەبى ئەوان وەرگرى سامانەكان بن ، نەك بەخشندەى سامان ، بگرە ھەزاران كە خويان دائەنن بۆ بەرزى ئىسلام پلە و پايەيان زۆر بەرزترە لەو كەسانە بەتەنھا سامانى خويان ئەبەخشن ، خو ئەگەر ھەزاران رازى بن بەبەشى خوا ئەو چاكترە بۆ بەرزى پلسەيان ئەگەر بەپراستى نياز بکەن ئەگەر سامانيان ببوايە ئەيان بەخشى لەرېنگەى خوادا ، لەو كاتەدا وادائەنرېن كە بەخشندەن .

بەياريدەى خوا كۆتايى پى ھات لەرۆژى چوارشەممە

(۱۹۹۸/۸/۱۹) ى زايىنى

زور تر له نایه تی بومان پروون نه کاته وه که پیغمه ری نیسلام ﴿﴾ و هممو و
 پدیره وه کانی له سهر ناینی پاکی نیبراهیمن ، باوه ریان به خوا و به ونامانه هدیه هاتو ته
 خواره وه بو سهر نیبراهیم و نیسماعیل و نیسحاق و یه عقوب و کور و نه وه کانی و موسا و
 عیسا و پیغمه رانی تر ، که واته بومان دهر نه که وئ هدرشتی له ناینی نه واند ا قده ده غه بوی
 له ناینی نیسلامیشدا قده ده غه یه . جوله که کان بر وایان وایه که گزشتی ووشتر و شیر ه کانیا ن
 قده ده غه یه خواردن و خواردنه وایان له ناینی پیغمه ره پیشو وه کاند ا که چی مو حمه د لای
 وایه ره وان ، نه وه ی نه و له گه ل ناینی نیبراهیم ا ناگونجی که مو حمه د نه لئی من له سهر ناینی
 نیبراهیمم ، بویه جوله که کان نه وانه یان نه کرد به پرو بیانو و بلا ویا ن نه کرده وه هتا به و
 مده ستانه گومان بڅنه نیو ناینی نیسلامه وه ، مو حمه د دژی خو ږه تی چونکه خواردنی
 نه وانه له ناینی نیبراهیمدا قده ده غن و نه م به ر وایان دانه نی ، له هه مان کاتا لای وایه له سهر
 ناینی نیسلامه ، خوای مدزن نابرویان نه با و نه فهرموی :

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاَ لِئِنِّي

اِسْرَءِيلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَءِيلُ عَلٰى نَفْسِهٖۚ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ

التَّوْرَةُۙ قُلْ فَاَتُوْا بِالتَّوْرَةِ فَاَتْلُوْهَاۚ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ

﴿١٣﴾ فَمَنْ اَفْتَرٰى عَلٰى اللّٰهِ الْكُذِبَ مِنْۢ بَعْدِ ذٰلِكَۙ فَاُولٰٓئِكَ

هُمُ الظَّٰلِمُوْنَ ﴿١٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُۚ فَاتَّبِعُوْا مِلَّةَ اِبْرٰهِيْمَ حَنِيفًاۭ

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴿١٥﴾

﴿﴾ كل الطعام كان حلالاً لبني إسرائيل ﴿﴾ هموم خواردهم نهی به رهوا بنووه بو بهنی
 ئیسرائیلی ئیبراهیم و پیغمبره کانی تری دواى نهو قهده غه یان نه کردووه ، گزشتی هوشتر
 و شیره کانیشیان قهده غه نوبون له سهریان ، کهوا نه خوله که کان درو نه کهن له بهستی
 قهده غه کردنی نهو شتانه به پیغمبرانه وه .
 ﴿﴾ إلا ما حرم إسرائيل على نفسه ﴿﴾ مه گهر شتی ئیسرائیل که نازناوی به عقوبه قهده غه ی
 کردنی له سهر خوئی ، هه ندی خواردهم نهی له سهر خوئی قهده غه کردبوو له بهر چهند
 هویه ک ، له پیشه وه قهده غه ی نه کردبوو ، بو نمونه : هه ندی کهس جگهره ناخواته وه له بهر
 تهن دروستی یا شتی تر ، یا خواردهم نهی به تر ناخواته وه بهر بوو نه وه ی راده ی لیذانی
 خوین یا دابه زینی ، یا له بهر کهم کردنه وه ی شه کردنه ندی خواردهم نهی ناخواته .
 زانایان بیریان جیاوازه که هوی قهده غه کردنی نهو خواردهم نهی به چ شتی بی ،
 هموویان نه گهرینه وه بولای نه مه : که به عقوب نه خوشی به کی تووش بوو ، نهویش
 پیوستی کرد له سهری نه گهر خوا رزگارم بکا لهم نه خوشی به فلان خواردهم نهی کهسه زور
 لام بهله زه ته نهی خوم ، بهو بو نه وه دهستوری بهنی ئیسرائیلی رویش له سهر بهیره ی
 کردنی نه خواردنی نهو شتانه باوکیان قهده غه ی کردبوو له سهر خوئی .
 ﴿﴾ من قبل أن نزل التوراة ﴿﴾ له پیش نه وه ی که تهورات رهوانه بکری بو سهر موسا .
 نه گهر جوله که کان له سهر نهو کاره نهرون و خوین بهراست نهزان
 ﴿﴾ قل فاتوا بالتوراة فاتلوها ﴿﴾ موخمه د تو بلی : که واته نیوه تهورات بهین ، دواپی
 نیوه بیخویننه وه بوتان دهر نه کهوی نهو قهده غه کردنه ی به عقوب شتیکی تازه یه و له بهر
 چهند هویه کی تابنه تی به و له بهر تهن دروستی و کاریکی نه پی بووه له پیشه وه قهده غه
 نه بوون ، وه که نیوه نه لین ، پرکیشیان نه کرد تهورات بهین چونکه خوین نه یانزانی درو
 نه کهن و پیغمبر راست نه کا .
 ﴿﴾ إن كنتم صادقين ﴿﴾ نه گهر نیوه راست نه کهن له دواوکاری خوتان که نه لین نهو
 شتانه ههر له کونه وه قهده غه بوون ، دواپی که تهورات بهین نه یانزانی نابوویان نه چی
 خواى مهزن فهرموی :

﴿ فَمَنْ أَفْزَى عَلَى اللَّهِ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴾ دوایی هدر که سئی درۆ دروست بکا و بیدا به سهر خوادا به درۆ هندی شت قه دهغه بکهن له پاش نه وهی به بهلگه دهر کهوت که نهو قه دهغه کردنه له لایه یه عقوبه وه بووه . نه که له لایه ن خوای مه زنه وه ، دوایی نهو که سانه بوختان و درۆ نه کهن و سته مکارن ، چونکه خوایان گوهران و دانیشنوان له ریگهی لا نه دن و بهرده و امن له سهر ناراستی و باوه نه کردن به راستی

﴿ قُلْ صَدَقَ اللَّهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ﴾ موحه مه د تۆ بلتی : خوا راستی فهرمووه : که ههموو خوارده مه نیه رهوا بوون بۆ به نی ئیسرائیلی ، بیگومان موحه مه د پیغمه ره و ئیوه درۆزن و بوختان چین ، که واته ئیوهی خاوه ن نامه په پیره وی ئاینی ئیبراهیم بکهن ، نهو شتانه ی ئیوه قه دهغه یان نه کهن رهوا بوون ، ئیبراهیم موسولمانه و له ههموو ئاینی لا یداره جگهی ئاینی ئیسلام .

﴿ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ وه ئیبراهیم لهو که سانه نه بووه هاو به شیان بۆ خوا داناوه ، قه دهغه کردنی هدر شتی به بی فهرمانی خوا هاو به شدانانه بۆ خوا .

بانه مهش دهر خهین که موحه مه د ﴿﴾ له سهر ئاینی کۆمه لتی ئیبراهیمه و له سهر ئاینی ههموو پیغمه رهان بوه له بیر و باوه و بنچینه کانی ئایندا ، به لام له یاسا و ده ستوری ژبانی پرۆزانه دا سه ره خو بووه ، بیگومان سوودی ناده میزاد به گویره ی کات و جیگه نه گوړرئ . که واته ریک کهوتنی موسولمانان له سهر به ره وادانانی هندی خوارده مه نی مانای نه وه نیه له ههموو ریگه وه ئاینه کان وه که یه و ابن . به ههر مانای بکری مه به ست له هاته خواره وهی نهو ئایه تانه ی پیشونه وهیه جوله که کان خوایان به درۆ نه خه نه وه لهو شتانه ی نه یده نه پال خواو پیغمه رهان له قه ده غه کردنی هندی خوارده مه نی و داواکاری خوایانان بۆ ناچینه سهر .

موسولمانان و جوله که کان خوایان هه لته کیشا ، جوله که کان نه یان ووت ، به یتو لوقه ده سگه و ره تر و پرۆز تره چونکه جیگهی کۆچ کردنی پیغمه رهانه و خاکه که ی پرۆزه ، موسولمانان نه یان ووت : که عبه به ریژ تره ، خوای مه زن فهرمووی :

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي
بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ
إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ
مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

﴿إن أول بیت وضع للناس﴾ بهراستی یه کهمین خانو دروست کرابئی و دانرابئی بو
ئاده میزاد کو بنه وه له لایی و پهرستی تیدا بکری و همویان به شدار بن لهو خانوه دا ،
ئه گینا خانوی تر بهر لهو خانوه و ، دواتریش دروست کراوه ، ئیتر بو ههر مه بهستی
دروست کرابئی هموو ئاده میزاد له واندا به شدار نین ، به لکو چهند که سئی لهوا به شدارن
یا به تایبه تی خانوی یه که سه .

﴿للدی ببکة مبارکا﴾ خانویه کی ئهو تویه له به که یه . به که ومه که ههر دوو کیان به مانا
یه کن و ئهو جیگه یه ئهو خانو وهی تیدا دروست کراوه ، له دواییدا عه مالیقه و پاش
ئه وانیش قوره یشی یه کان ئاوه دان و تازه یان کردۆته وه ، خانویه کی به پیت و به فهر و پیروژه
بو ئاده میزاد به جوژی چاکه یه له ویدا بکری بهرانبهر به سه د هه زار چاکه یه ، ههر ئهو
خانویه ته ماشا کردنی به پهرستی خوا دابنری .

﴿وهدی للعالمین﴾ وه ئهو خانوه رانجویی که ره بو هموو بونه وهران ، چونکه روانگی
موسولمانانه له نوێژدا و جیگه ی به جی هینانی حه جه ، هیچ جوړه زنده وهری لهو

جیگه‌یه‌دا نایب نازاری بدری ، باوه‌کو باوک کوشته‌ی مروف بی . په‌یوه‌ندی ئەم نایه‌ته به‌نایه‌تی پیش خوی ئەمه‌یه : باسی یه‌کێ تر له‌کاره خراپه‌کانی جوله‌که‌کاغان بۆ ئەکا که‌ئه‌یان ووت : به‌یتولوقه‌ده‌س به‌رێز تر و گه‌وره‌تره له و خانوو‌ی له‌به‌که‌دایه ، وه‌ک له‌مه‌و‌به‌ر باسی کرا ، خوای مه‌زن به‌م نایه‌ته‌ده‌م کو‌تیا‌ن ئەکا .

نایه‌تی (٨٥) ی ئەم سوره‌ته ﴿ومن يتبع غیر الإسلام دیناً﴾ هاته‌ خواره‌وه ، جووله‌که‌کان ووتیا‌ن : که‌واته ئی‌مه‌ین موسول‌مان ، پی‌غه‌مه‌ر فه‌رموی : که‌واته خوای گه‌وره‌حه‌جی له‌سه‌ر موسول‌مانان پی‌وست کردووه ئی‌وه به‌جیگه‌ی خوی ئەگه‌یه‌نن ؟ ووتیا‌ن ئی‌مه له‌سه‌رمان پی‌وست نیه و نایکه‌ین ، بۆ‌یه خوای مه‌زن فه‌رموی :

﴿فیه آیات بینات مقام إبراهیم﴾ له‌و خانوو‌ه‌دا هه‌یه چه‌ندین نیشانه‌ی ناشکرا له‌سه‌ر هه‌یج که‌سێ په‌نه‌ان نین ، یه‌کێ له‌و نیشانه‌ه‌ له‌ناو‌چوونی له‌شکری ئەبه‌ره‌هه‌یه به‌بال‌نده‌ی ئەبابیل ، یه‌کێ تریان ئەمه‌یه : جیگه‌ی راوه‌ستانی ئی‌براهیمه له‌سه‌ر ئەو به‌رده‌ی کاتی ئەو خانوو‌ی دروست ئەکرد و بیکه‌ به‌جیگه‌ی په‌رستی خوا ، ئەو رسته‌یه به‌لگه‌ی به‌تینه‌که که‌عه‌به‌یه‌که‌مین خانوو کۆن‌ترین خانوه‌ دروست کرایێ بۆ په‌رستی خوا له‌وێ‌دا ، چونکه‌ که‌عه‌به‌ ده‌ست کردی ئی‌براهیمه ، به‌یتولوقه‌ده‌س دروست کراوی سوله‌یمانه ، سوله‌یمان به‌سه‌دان ساڵ پاش ئی‌براهیم هاتۆ‌ته جیهانه‌وه .

﴿ومن دخله کان امناً﴾ وه‌هه‌رکه‌سێ چو‌بێته‌ نیو ئەو خانوه ئاسوده‌و بی ترس بوه له‌هه‌موو نازاری دوژمنانی خوی و سته‌مکاران ، هه‌ر له‌به‌ر پی‌رۆزی ئەو خانوه ، مانای ووشه‌ی ﴿آمناً﴾ به‌دریژایی له‌نایه‌ت (١٢٦) ی سوره‌تی ئەله‌به‌قه‌ده‌دا باسی کراوه .

﴿ولله علی الناس حج البیت من أ استطاع إلیه سبیلاً﴾ وه بۆ خوا هه‌یه به‌سه‌ر ناده‌میزاده‌وه نیازی چوونه‌ لای ئەو خانوو به‌کهن به‌و جو‌ره‌ی خوا فه‌رمانی پێ‌داوه و پروو کراوه‌ته‌وه له‌ نامه‌ ده‌ستووری‌یه‌کاندا ، له‌سه‌ر که‌سێ توانای چوونی بۆ لای ئەو خانوو هه‌بێ له‌رێگه‌ی چوون بۆ لای ئەو خانوو‌ه‌دا ، به‌گیان و به‌دارایی .

هموو زانیانی موسولمانان له‌سه‌ر ئه‌وه‌ن که پێویسته له‌سه‌ر هموو موسولمانان به‌
گوێره‌ی توانا یه‌کجار له‌ ماوه‌ی ته‌مه‌نیا به‌چن بۆ لای ئه‌و خانووه‌ ، توانایش به‌م جوړه‌یه‌ :
لای شافیه‌یه‌کان کاتێ پێویسته ئه‌وه‌نده‌ دارایی هه‌بێ به‌شی خواردنی خۆی و
خواردنه‌وه‌ی و کرێی ئه‌و شته‌ی هه‌لتی ئه‌گرێ بکا بۆ خۆی و خێزان و جیگه‌ی
حه‌سانه‌وه‌، بۆ چوونی و هاتنه‌وه‌ی هه‌تا ئه‌گر پێته‌وه‌ ، له‌رێگه‌یشدا باج و به‌رتیلی لێ
نه‌ستین ، له‌کوشتنی خۆی و تالان کردنی دارایی خۆی نه‌ترسێ ، بۆ ژنان کاتێ پێویسته
له‌سه‌ریان یامێرده‌که‌ی یاکه‌سی ده‌ست نوێژی لێ نه‌شکی با چه‌ند ژنی تر گومان لێ
نه‌کراوی له‌گه‌لتی بۆ ئه‌م سه‌ر و ئه‌و سه‌ری رێگه‌ ، که‌سی کوێر بێ پێویسته ده‌ست
کێشی هه‌بێ ، ئه‌گه‌ر قه‌رزار بێ ئه‌بێ یاخۆی بیدا ته‌وه‌ یا راسپێژی بۆی بده‌نه‌وه‌ ، پێویسته
بۆ هموو که‌سی توانای به‌ده‌نی هه‌بێ .

لای مالیکیه‌کان توانا هه‌ر به‌له‌شه‌ به‌ته‌نها ، که‌واته‌ ئه‌گه‌ر توانی خۆی بۆ خۆی بپروا بۆ
لای ئه‌و خانووه‌ پێویسته بپروا بۆ لای ئه‌و خانووه‌ چون ئه‌ژی گرنگ نی‌یه‌ ، به‌مه‌رجی
کاری قه‌ده‌غه‌ بێ نه‌یکا به‌گوێره‌ی ئیسلام .

لای حه‌نه‌فه‌یه‌کان ئه‌بێ به‌له‌ش و به‌دارایی خاوه‌نی توانا بێ بۆ خۆی و خێزانی له‌
هموو روویکه‌وه‌ هه‌تا ئه‌چن و دیته‌وه‌ .

لای حه‌نه‌به‌لی‌یه‌کان پێویسته یا خاوه‌نی توێشوی رێگه‌ بێ ، یا بتوانی له‌رێگه‌دا خۆی
به‌خێو بکا ، به‌مه‌رجی به‌شی خێزانی به‌جی هێشتی به‌جوړی شیاوی ئه‌وان بێ بۆ خۆی و
خێزانی . ئه‌وانه‌ی باسما‌ن کرد کورته‌ی ئه‌و باسه‌یه‌ ، له‌نامه‌کانی یاسادا به‌درێژ تر باسی
کراوه‌ .

﴿ومن كفر فإن الله غني عن العالمين﴾ وهه‌ر که‌سی باوه‌ری به‌خوا و به‌پێویستبوونی
حه‌ج نی‌یه‌ ، به‌راستی خوا بێ نیاز له‌همه‌موو بوونه‌وه‌رانو پێویستی به‌په‌رستنی ئه‌وان نی‌یه‌ و
به‌ته‌مای هێچ شتیکی ئه‌وان نی‌یه‌ .

بەجۆری تر هەندێ تر لەزانایان مانای ئەو پرەستەییەیان بەم جۆرە کردووە : هەر کەسێ
حەج نەکا و ، توانای هەبێ بەپراستی خۆی لەبێ باوەڕان نزیک کردووەتەوە ، کاری ئەو
کەسانە کێدووە کە باوەڕیان بەپێوست کردنی حەج نییە ، کەواتە خوا بەپراستی بێ نیازە
لەئادەمیزاد . لەپاش مانا کردنی ئایەتی (١٩٥) وەبەر لەئایەتی (١٩٦) ی سورەتی
ئەلبەقەرە باسی چۆنیەتی جێبەجێ هێنانی حەج بەدریژی کراوە .

بەو ئایەتە پێشو پێمان ناسرا کە حەج پێوستە لەسەر موسوڵمانان لەماوەی تەمەندا
یەک جار ، ئەبێ بزاین حەج کۆبوونەویەکی گشتی باوەڕدارانە لەلای ئەو خانووە ، بۆ
ئەو هەمویان لەگیر و گرتی یەکتری بگەن و چارەیان بکەن .

لەپاش ئەو فەرموودە پێشووی خوای مەزن فەرمانی پێ دا بەپێغمەر ئەفەرموی :
جاری تر ڕوو بکەرەو بۆ لای خواوەن نامەکان ، هەرەشەیان لێ بکە لەسەر هەلوێستیان
دەربارەو ئەو پراستیانەو ئەیزان و خۆسانی لێ گێل ئەکەن و وازی لێ ئەهێنن و خۆیان
ئەزانن راستن . بۆیە خوا ئەفەرموی :

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِآيٰتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ شَهِيدٌ
عَلٰى مَا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنِ
سَبِيْلِ اللّٰهِ مِّنْ ءٰمَنَ تَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَّاَنْتُمْ شٰهَدَآءُ وَّمَا اللّٰهُ
يُغْفِلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٩﴾

﴿ قل یا اهل الکتاب لم تکفرون بآیات الله ﴾ موحمەد تۆ بۆی : ئەو خواوەن نامەکان :
لەبەر چ شتی ئێوە بێ باوەڕ ئەبن بەچەندین بەلگەی ناشکرای خوا لەسەر پێغمەرایەتی

موحهەد لەسەر ئەوێی کەعبە یە کەمین خانوو دانرا بۆ پەرستنی ئادەمیزاد و لەسەر پێوستی حەج .

﴿ والله شهيد على ما تعملون ﴾ وەخوا ئاگادارە لەسەر شتێ ئێوە ئەیکەن و راستیەکان ئەشارنەو ، دوا بخوا تۆلەتان لێ ئەسپێ و بەسزای خۆتان ئەگەن .

﴿ قل يا أهل الكتاب لم تصدون عن سبيل الله من آمن ﴾ موحهەد تۆبلی : ئەو خواوەن نامەکان لەبەر چ شتێ ئێوە لاندەدن لەرێگە نائینی خوا و پەرستنی خوا کەسێ باوەری هێناوە بەئایینی راست ، گومان دروست ئەکەن بۆ هاوڕێکانی موحهەد .

﴿ تبغونها عوجاً وأنتم شهداء ﴾ ئێوە داوا ئەکەن بۆ ئەو رێگە یە خواوو خێچی و لادان لە راستی و شارندنەوێی باسی موحهەد ، گومانتان وایە پێغەمەر نیە و دەستکاری تەورات ئەکەن و ئینجیل ئەگۆرن و ، ئێوە ئاگادارن کە نائینی ئیسلام راستە و رێگە یە کێ پەسەندە و ئامۆژگاری بێ کراوی ئیبراھیم و یەعقوبە ، ئێوە بەخراپە کاری خۆتانەووە ناوەستن و ئەتانەوێ باوەرداران لادەن لەرێگە یە خوا .

﴿ وما الله بغافل عما تعملون ﴾ وەخوا بێ ئاگای ئەوە لەشتێ ئێوە بیکەن لەرێگە گرتن لەباوەرداران و شارندنەوێی راستیەکان .

قورئانی پێرۆز گرنگی زۆری داوە بەخواوەن نامەکان ، ئایەتی زۆری وای بۆ ناردوون کە یاسا و دەستوری تەورات و ئینجیلیان بێر ئەخاتەو ، هەر شەیان لێ ئەکا لەسەر گۆڕینی ئەو نامانە یە خوا ، بەشیرینترین زمان گفتوگۆیان لەگەڵ ئەکا . یەک بەیەک تاوانەکانیان ئەژمێرێ بۆیان بەتایبەتی ئەو دوو ئایەتی یە پێشو ، کەچی لەخراپە یە خۆیان واز ناھێتن ، ئەیانەوێ جگە یە خۆیان وەک خۆیان لێ بکەن و لەرێگە یە راست لایاندەن ، پێشە یە شەیتانیان وەرگرتوووە لەو کارانە یاندا کەچی خۆای مەزن لەگەڵ ئەو هەموو خراپە یاندا ئامۆژگاریان ئەکا بۆ ئەو یە بگەرێنەو یە بڕو بیانیان نەمێت .

جولە کەکان دەستیان دایە پیلان نانەوێ تر بۆ موسولمانان بەهەموو توانای شیوەیانەو بۆ غونە : لەنیو هۆزەکانی ئەوس و خەزرجی دانیشتوانی مەدینە دەستیان کرد بە بەرپا

کردن و گپراندهوی جهنگه کانی پیشوویان ههتا بهو بۆنهوه برینی کۆریان تازه بکهندهوه ،
نازاوه له نیوانیانا پهیدا ببیتهوه ، بۆ نهوهی له ئایینی خویشان لایاندهن ، بهو بۆنهیهوه خوای
مهزن فهرموی :

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اِنْ تُطِيعُوْا

فَرِيْقًا مِّنَ الَّذِيْنَ اٰتَوُا الْكِتٰبَ يَرْدُوْكُمْ بَعْدَ اِيْمَانِكُمْ كٰفِرِيْنَ ﴿١٠٠﴾
وَكَيْفَ تَكْفُرُوْنَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ ءَايٰتُ اللّٰهِ وَفِيْكُمْ

رَسُوْلُهُۥ وَمَنْ يَعْصِمْ بِاللّٰهِ فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿١٠١﴾

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ ءَامَنُوْا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوْنْ اِلَّا وَاَنْتُمْ

مُسْلِمُوْنَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوْا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيْعًا وَلَا تَفَرَّقُوْا

وَاذْكُرُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَآءًا فَالَفَ بَيْنَ قُلُوْبِكُمْ

فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ

فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ ءَايٰتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ

﴿١٠٣﴾

﴿ یا ایها الذین آمنوا إن تطیعوا فریقاً من الذین أوتوا الكتاب ﴾ ئە ی کەسانیکی ئەوتو باوەرتان هێناوە ئەگەر ئێوە فەرمانبەرداری تاقمێ لە کەسانیکی ئەوتو بن بەخشاوه بهوان نامەی خوا کە ئەیانەوی بڕینی کۆنی نێوان هۆزی ئەوس و خەزرج بێرنەوه سو ، بۆ ئەوە دەست بکەنەوه بە جەنگ لە گەڵ یە کەتری کە ئەوەیش پاشەڕۆژیکی زۆر خرابی هەیە .

﴿ یردوکم بعد ایمانکم کافرین ﴾ ئەو تاقمە ئێوە بگێڕنەوه پاش ئەوەی ئێوە باوەرتان هێناوه بۆ لای باوەر نەهێنان ، ئێوە دەست بکەنەوه بە پیشەی جارانتان لە کوشتن و تالان کردنی یە کەتری و کینە ی کۆنتان تازه بکەنەوه .

ئەو نایەتە هەرچەندە بەڕۆڵت هاتووە خوارووە بۆ قەدەغە کردنی فەرمانبەرایەتی جولە کەکان و پەپەرەوی ئەوان ، ئەوەک وەرتان گێڕن لە نایینی ئیسلام ، بەلام هەموو لاسایی کردنەویەکی بێ باوەران ئەگرێتەوه کەبێنە هۆی خەشمی خۆای مەزن ، وەک لاسایی کردنەوی ژنانی بەناو موسوڵمان بۆ بێ باوەران کە ناموسی خۆیان پێشیل ئەکەن ، هەروەک بێ باوەران خۆیان ڕووت ئەکەنەوه ، جوانی خۆیان ئەفروشن بە داوێن پێسان ، بە گۆڕەوی مۆدیل قژ ئەبڕن و بۆیە و دەرمان بە کار دێن بۆ ڕاکێشانی لاوان و سەرئێج ڕاکێشانیان ، لاوەکانیشمان گالته و گەپ و لاسایی بە کار دێن بۆ نایینی پاکی ئیسلام و زانایانی نایینی ، ڕەوشتی پاکی ئیسلام لە کەدار ئەکەن بە هەموو جوړی کە بۆیان بلوی ، چونکە هەر نایینی ئیسلامە دوژمنی کاری خراب بێ و ئەوان داوێن پێسی ئاواتیانە .

هەروەها داگیر کەران و هەموو گەرۆکە دڵ بە کینەکانی گاوریەکان بەپارە و پوولی فاتیکان دەست ئەکەن بە گەڕانی هەرێم بە هەرێم و شار بەشاری موسوڵمانان لەم سەردەمە ی ئێمەدا لە هەوڵ و تەقەلادان بەی و چان لە گەڵ جولە کەکان و بێ نایەکانی تر بۆ پارچە پارچە کردنی ئاین و نیشتمانی موسوڵمانان ، دوورخستەویان لە یە کەتری و وەرگەڕانیان لە نایینی پاکی ئیسلام بۆ نەهێشتنی هەست و سەر بەخۆی موسوڵمانان ن هەتا بەو بۆنەوه بە ئاسانی بیان کەن بە نیچیری خۆیان و نۆشی گیانی خۆیان بکەن .

همروهها خوین مژانی رۆژ ناوا بو لادانی موسولمانان و وهر گهرانیان له ناین و رهوشتی پاکی ناوهستی ، بههموو شتی وازیان لی ناھینن ههتا ئهیان کهن بهبهنده ههلقه له گوی خویان بهمهی و قوما و داوین پیسی بهنجیان نه کهن و ناگیان له خویان نامینی ناموس و سامان و نیشتمانیان داگیر نه کهن ، ئهو کاره خراپانه بهتهنها ناکه ویتسه سهر ئهستوی بی باوهران بهلکو به کری گیراوه کانی نارهنه و ناپاک بهناین و بهنیشتمان باشتر نه گریتهوه . سوچی ئهمان زۆر خراپتره له سوچی بی باوهران ، چونکه بو وهر گهران له ناین ههر فهرمانی له گهوره بی باوهره کانیانه و دهرچی به بی وهستان و به بی سهرهوتن و جی به جی نه کهن نیر با ناموس و نیشتمان و خوینی خویان و برا کانیان بی .

همروهها ئهو ئایهته ئهوانهیش نه گریتهوه نه گهتی و گیره شیویی و داوین پیسی و بی باوهری و گومرای و ستم بلاو نه کهنهوه ، نیر له خاوهن نامه کانهوه بی یا جگهی نهوان بی له رۆژ ناوایی و رۆژ ههلاتی و بهناو موسولمانی ئهو هممهو کاره خراپانه بی باوهران و ههلقه له گری کانیان به کاری دین تهنها بو ئهوهیه کار به دهستانی بی باوهران پله و پایهی خویان بهسپین بهسهر موسولماناندا ، بو ئهوهیش خزمهتکاره ناو خویی به کان سامانی زۆر و پاره و پولیان دهست بکهوی ، بهلام باش ماوهیه لیان بدزنهوه ، لههموو شتی سهیرتر ئهوهیه کار به دهستان به چاوی خویان ئهو هممهو کارانهی بی باوهران تهبین .

بهلام خویانی لی گیل نه کهن ، بگره زۆر جاران ریگیان بو خوش نه کهن و یارمهتیان نه دن ، نهوهک دلیان برهنجی و ئهمانیش پله و پایهی بی تا پروی خویانیان له گیس نه چی .

بهم بۆنهیهوه نه گیر نهوه که شیتان بهر لهوهی دراو و دینار لی بدری نه نهوهستان و بی پشوو حهریکی خهلهتانی تاده میزادبو ههتا له خوا پهرستی وهریان گری بۆلای جگهی خرا پهرستی ، بهشهو و بهرۆژ نه نهسرهوت بو ئهو مههسته . بهلام که دینار و دراو که وته ناو پشوی خوشی ههلهکیشا ، نهوهنده خوشحال بوو که ههر گیز شتی وای به خویهوه نه دی بوو ، بهو بۆنهیهوه کۆریکی زۆر گهورهی شهوانهی پیک هینا بوو کۆر و نهوه و ژیر

دهسته کانی ، شهیتان دهستی کرد به سووردان و دراوو دنیای دانابوو به سهر ههردوو
چاوانیهوه ، نهی ووت : به راستی منتان ههسانهوه ، بۆ له مهو پاش باکم له هیچ شتی نیه ،
لام ناشکرایه ناده میزاد جگه له ئیوه کهسی تر ناههستن ، ئیوه و بت لای من یه کسانن ،
بگره ئیوه له بهت کان بۆ من چاکترن چونکه نهوهی ئیوه به سهر ناده میزادی نههینن نه من و
نه بهت کان ناتوانن بیکه ، ناموسی خویمان و ئایین و نیشتمانی خویمان و کوشتی برای
خویمان به ئیوه نهفرۆشن .

نهو چیرۆکه راستیی یا نهفسانه جیگهی خوینهی ، زۆر ناشکرایه له ههموو چهرخ و
کاتیکا ههر نه گبهتی و جەنگ و نازاوه و خوین رشتن و بی ناموسی و سه رشووری به سهر
ناده میزادا هاتی ههر بههۆی پاره و پوولهوه بووه .

﴿ و کیف تکفرون وأنتم تنلی علیکم آیات الله وفیکم رسوله ﴾ وهچۆن ئیوه بی باوه
نهبن و ، ئیوه بخوینرتهوه به سهر تانا ئایه ته کانی قورنانی خوا و ، له ئیوه ئیوه دا بی نیردراوی
خوا . رهوانیه بۆ موسولمانان تیک بچن و گوئی رایه لئی گومراکه ران بن ، پهیرهوی بی
باوه ران بکه نه رهوشتی خرایانا ، کهچی قورنان نه خوینن و گوئی نه گرن له پیغه مهر و
راستیه کانتان بۆ نه گیریتهوه پووبه پرووی خوستان به زیندوویی و پهردهی گومان له سهر
ههموو شتی بۆتان لا نه دا .

نه بی بزانی قورنانی پیرو ههتا ههتایه ههر نه میئی . پیغه مهر ﴿ ﴾ باکوچی دوا بی بکا
بۆ لای خوا ، به لام جرای پرووناکی فهرموده کانی بههۆی زانایانه وههر گیز ناکورژیتهوه ،
نهو زانایانه ههتا ههتایه خزمته کاری نهو چرایه ن .

﴿ ومن یعصم بالله فقد هدی إلى صراط مستقیم ﴾ وههر کهسی دهست بگری به نایینی
خواوه قورنان بکا به یاسای خۆی له کاری رۆژانهیدا ، دوا بی نهو کهسه را شوویی کراوه بۆ
لای ریگهی راست ، دهست گرتن به نایینی خوا بهوه نه بی لانه دا له نایین به هیچ جوژی .

پرسپار / مانای ﴿ صراط مستقیم ﴾ بهوه لی دراوه تهوه یانی ئایینی نیسلام ، له سوره تی
هودا ئایه تی (۵۶) هاتوه ﴿ إن ربي علی صراط مستقیم ﴾ ، نهو فهرمودیه وانه گیه نی
خوا له سهر ئایینی نیسلامی .

وهلام / بهراستی ریځگه‌ی راست بو بهنده‌ی خوا مهبه‌ست نایینی نیسلامه ، بو خوای مه‌زن بریتی‌یه له‌داد پدروهری و زانینی خوا ، خوا به‌پړوه نه‌با ههموو کاری به‌داد پدروهری و زانینی خو‌ی و لانا‌دا له‌به‌پړوه بردنی بوونه‌وهران .

نه‌و نایه‌ته نه‌مه‌مان فی‌ر نه‌کا جگه له‌قورن‌ان و فهرموده‌ی پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ نه‌گه‌ر موسولمانان شتی تر بکه‌ن به‌یاسا بو خویان گومرا و بی به‌ره نه‌بن ، بو نمونه عومهری کوری خه‌تتاب به پیغمه‌ری ووت : فهرمانم داوه به‌برایه‌کی جووله‌که هه‌ندی له‌ناوهرۆکی چاکی ته‌وراتم بو بنوسی با نیشان‌ت بده‌م ، پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ زوری بی ناخوش بوو ره‌نگی تی‌ک چوو ، عه‌بدو‌لای کوری سابیت که نه‌و رو‌داوه‌ی گیراوه‌ته‌وه به‌عومهری ووت : نه‌بینی پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ ره‌نگی تی‌ک چوو ، له‌پاشا عومهر ووتی : رازیم به‌خوایه‌تی خوا ، نیسلام نایمه ، پیغمه‌ر فروستاده‌مه ، پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ روی پیرۆزی گه‌شبو‌وه ، فهرمو‌وی : به‌و که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته نه‌گه‌ر موسا زیندو بیته‌وه و بیته ناوتان و په‌پره‌وی بکه‌ن له‌ریځگه‌ی راست لاتان داوه ئیوه به‌شی منن و منیش به‌شی ئیوه‌م .

دوو که‌س له‌هه‌وزه‌کانی نه‌وس و خه‌زهره‌ج ده‌ستیان کرد به‌خو هه‌لکیشان به‌سه‌ر یه‌کزی‌دا ، یه‌کیکیان ووتی : فلان هاوه‌لی پیغمه‌ر فلان وفلان له‌مروقه هه‌لکه‌وتووه‌کانی ئیمه‌ن . پیاوه‌که‌ی تریان ووتی : ئیمه‌ش هه‌لکه‌وتوو‌مان زوره ، فلان هاوه‌لی پیغمه‌ر فلان له‌ئیمه‌ن ، گه‌یشته راده‌یه‌ک له‌یه‌کتری زیت بوونه‌وه ، هۆزی نه‌وس به‌چه‌که‌وه هه‌ندیکیان خویانیان گه‌یاند‌ه لای خزمه‌که‌ی خویان ، هۆزی خه‌زهره‌جیش به‌و جو‌ره هاتن بو کۆمه‌کی خزمه‌که‌ی خویان. نه‌و رو‌داوه گه‌یشته خزمه‌ت پیغمه‌ر ﴿ﷺ﴾ چوو بو لایان . خوا فهرمو‌وی :

﴿يا ايها الذين آمنوا اتقوا الله حق تقاته﴾ نه‌ی نه‌و که‌سانه‌ی نه‌وتو باوه‌رتان هی‌ناوه ئیوه له‌خوا ترسن و خوتان بیاری‌زن له‌بی فهرمانی خوا به‌راست‌ترین شایان ترین و ترس و خو‌پاراستن کاتی خوای مه‌زن باوه‌ردارانی ترسان له‌گومرا کردنی بی باوه‌ران بویان و تی‌ک چوونی نیوانیان له‌نایه‌تی پی‌شودا ، له‌م نایه‌ته‌ی دوا‌ییدا فهرمان نه‌دا به‌باورداران به‌شتیکی

زۆر گرنگ که هه‌موو جوړه‌کانی په‌رستنه‌گريته‌وه و جيگه‌ی گريځدانی هه‌موو چا که کانه به‌یه‌که‌وه ، ئه‌وه‌ته بویه‌که‌مین جار فەرمان ئه‌دا به‌باوهرداران به‌ترسانی خوا ، ئه‌فه‌رموی : ئیوه له‌خوا بترسن به‌جوړی شایانی ترسان بی له‌خوا له‌به‌جی هیتانی هه‌موو فەرمانه‌کانی خوا وخو پاراستن له‌بی فەرمانی خوا، مانای ئه‌و نایه‌ته‌و مانای نایه‌تی ﴿فأتقوا الله ما استطعتم﴾ دوايی ئیوه له‌خوا بترسن به‌گويړه‌ی توانای خوژتان وهك يهك وان و، دژايه‌تی له‌نیوانا نی‌یه ، خوا داوا له‌ئاده‌میزاد ناکا شتی له‌توانایانا نه‌بی ، شتی له‌توانادا نه‌بی په‌یوه‌ندی به‌ترسی خواوه‌نی‌یه .

﴿ولا توتن إلا وأنتم مسلمون﴾ وه‌ئيوه نايی بمرن مه‌گهر ئيوه موسولمانبن ، يانی نايی ئيوه له‌سهر هيچ نايی بن له‌کاتی سهره‌مه‌رگدا جگه‌ی نايی ئيسلام ، ئه‌و نايه‌ته واز هیتانی له‌ناینی ئيسلام قه‌ده‌غه‌کردووه و پيويسته به‌رده‌وامی له‌سهر ناین هه‌تا کاتی مردن .
باس کردنی ئسلام پاش باس کردنی ترسی خوا ئه‌مه‌مان فير نه‌کا ئه‌بی مل که‌چی خوا بین بو په‌رستنی خوا ، نامه‌ی خوا یاسامانی ، به‌بی ئه‌وانه‌کو‌مه‌لگای ئيسسلام په‌یدانای .

بو دووه‌مین جار خوا فەرمان ئه‌دا به‌باوهرداران و ئه‌فه‌رموی :

﴿واعتصموا بحبل الله جميعاً ولا تفرقوا﴾ وه‌ئيوه ده‌ست بگرن به‌ناینی خوا به‌هه‌مووتانه‌وه وه‌په‌راگه‌نده و پارچه‌پارچه مه‌بنو هه‌ريه‌که‌تان بير وباوهرپکی جياوازتان هه‌بی ، بيگومان نايی ئيسلام به‌ويته‌ی گوري‌سيکه هه‌ر که‌سی ده‌ستی پی بگري به‌ناواتی نه‌گه‌ينه‌ی .

﴿وأذكروا نعمة الله عليكم إذ كنتم أعداء فألف بين قلوبكم﴾ وه‌ئيوه بیری چا که‌ی خوا بکه‌ن به‌سهرتانه‌وه ، ناسایش و یه‌کبوونی داوه پیتان به‌هوی ناینی ئيسلام و یاسای قورئانه‌وه بير بکه‌نه‌وه ئيوه دوژمنی زۆر گه‌وره‌ی یه‌کتر بوون به‌ر له‌هاتنی ناینی ئيسلام ، دوايی خوا خو‌شه‌ويستی خسته‌نیو دلی ئيوه‌وه به‌هوی ئيسلامه‌وه .

﴿فأصبحتم بنعمته إخواناً﴾ دوايی ئيوه گه‌ران به‌هوی ئه‌و چا که‌ی خوا ییه‌وه بوون به‌برای یه‌کتری ، پشتی یه‌کتریتان گرت ، ئه‌و سامانه‌ی هه‌تان بوو وهك برا پشتی یه‌کتریتان

کرد بهاویمش، خوای مهزن بیرى موسولمانانى نه خاتمه وه که بهر له ئیسلام رق و دووبه ره کی و جهنگ و ناژاوه زۆرى بی هینابوون ، بۆ غمونه جهنگی (۱۲۰) سالتی نیوان نهوس و خه زره ج ، بههوی ئاینی ئیسلامه وه وازیان لهوانه هینا و بوون به برای یه کتر و دوژمنایه تیان ههر له بیر نهما .

﴿ وکتتم علی شفا حفرة من النار فانقذکم منها ﴾ وه ئیوه بههوی گو مپایی و نه زانینه وه له سه ر لیواری چالیکبوون له ناگری دۆزه خ و لهوانه بوو بکه ونه ناوی ، دوایی خوای مهزن ئیوه ی رزگار کرد له و چاله ناگری دۆزه خ که نزیکبوو ئیوه بکه ونه ناوی .

﴿ کذلک یبین الله آیاته لعلکم تهتدون ﴾ بهو جوړه بۆ ئیوه پروون کرایه وه خوا پروونی نه کاته وه نایه ته کانی نامه ی خو ی و بهلگه له سه ر یه کیتی خوا ، بۆ نه وه ی ئیوه راغوی وه رگرن بۆ ئاینی ئیسلام شاره زایی یاسا و ده ستوره کانی بن.

مانای نه و نایه ته نه مه یه : به راستی موسولمانان هه تا په پیره یی ئاینی ته نه های ئیسلام بکه ن، یه ک خوا و یه ک پیغه مهر و یه ک ئاینیان هه بی ، پیوسته له سهریان چاودیری نه و په یوه سه ته تونده بکه ن ، به جوړی به هیژ تربی له په یوه ندی خزمایه تی و ره گهزی ، به رده و امین له سه ر کار بی کردنی و نه بن به چهند کۆمه ل و چهند پارتی ، لایه نی موسولمانه تی بگرن نه ک ره گهز . پیوسته بزانی داوا کردنی خو شه ویستی و برایه تی نیو موسولمانان نابیه هوی چاونو قاندن له چاکه ی مرو فایه تی بۆ هه موو ئاده میزاد ، بگه ره ئه بی هیژ و برایه تی نیوان موسولمانان بی به کۆمه کی ئاسایش و خو شی بۆ هه موو ئاده میزاد ، چونکه ئاده میزاد بهر له ئاینی ئیسلام بت په رست و گوشتی مردار بوو خو ر بوون ، داوین پیس و خوین مژ و سه مکار بوون ، خزمایه تی و نامه شو ی یه کتری له نیوانیانا که م بوو مه گه ر بۆ ره گهز په رستی ، نازاردانی دراو سییه تی ره وشیان بوو . هه تا خوای مهزن به میهره بانی خو ی ئاینی پاکی ئیسلامی نارد بۆ هه موو ئاده میزاد بۆ چه سپاندنی مرو فایه تی بههوی پیغه مهریکه وه له ره گهز یکنی راست گو و داوین پاک . بۆ نه وه ی ئاده میزاد فیری چاکه کردن و خراپه نه کردن بکات .

لەو ئايەتى پېشوردا خىواي مەزن رووئەكەتە ھەموو باوەرداران قەدەغە ئەكا لەوان پەراگەندە و پارچە پارچە نەبن لەنىو خۆيانا ، لەبىرو باوەرپانا . پيمان رانەگەيەنى پەراگەندەش ئەبن ، بۆيە لەنىو روناكى ماناي ئەو ئايەتەو پېتەمەر ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ ئەفەر موئ : جوولەكەكان بوون بە (۷۱) تاقم ، گاۋرەكان بوون بە (۷۲) تاقم ، پەپرەوانى من ئەبن بە (۷۳) . ھەموويان لەنىو ئاگردان جگە لەيەكەكيان ، بەپېتەمەريان ووت : ئەو وتاقمە چ كەسانىكن ؟ فەر موئ : ئەو كەسانەن پەپرەوى كرده وەى من و ھاوئەكەم ئەكەن . بەو بۆنەو وای بەچاك ئەزانم باسى ھەندى لەتاقمى ئادەمیزاد بكەم جگەى ئەو (۷۳) تاقمە ، دوايى باسى ئەوانىش ئەكەم .

۱- بى باوەرپان : بى باوەرپان ئەو كەسانەن باوەرپان بەبونی خوا نییە ، یا لەگەل باوەر بە خوادا باوەرپان بەپرستى جگەى خوا ھەبى ، یا باوەرپان بەفریشتەكان و خوا و نامەكانى خوا و ھەموو پېتەمەران و رۆژى دوايى و بەھەشت و دۆزەخ و دیارى كردنى ھەموو شتى لەلایەن خواوە نەبى ، باوەرپان بەو نەبى چارەنووسى ھەموو بوونەوهران خوا دیارى ئەكا . ئەو بى باوەرپانە ئەكرىن بەدوو بەشەو :

أ- ئەو كەسانەى ژيان و رابواردنى جیھان سەرى لیتىكدان ئەلین : ژيان و رابواردن ھەر ئەمروئە و پاشەپۆژ كەلەبەرچاۋ نەبى ھەر نابى و نییە ، ئەو كەسانەش بەدەم برۆيان بەخوا ھەبە ، بەلام فەرمانەكانى خوا بەجى ناهیتن ، كارە چاكەكان بەئارەزوى پىسى خۆيان پىسى ئەكەن و كەسى تر ئەكەن بەھاوبەشى خوا ، ئەو كەسانەش ھاوبەشى بى باوەرپان و بەيەك چاۋ سەیر ئەكرىن .

ب- ئەو كەسانەن ئەلین : خواھەبە ، بەلام ئەگەر زىندوو بوونەو ھەبى ئیمە شىاوى رۆژىن و خواوەن بەھرەين لەپاشەپۆژدا نەك ئەم ھەزار و بى نرخانە .

۲- باوەرداران : ئەو كەسانەن باوەرپان بەخوا ھەبە بەو جوړەى شىاوى بارەگای خوايە باوەرپان بەبوونى فریشتەكان و فەرمانبەردارىان بۆ خوا ھەبە ، بەجوړى بى

گوناهن و خەوو خواردنيان نى يە ، نىز و مى نىن و باوەريان بەهەموو نامەکانى و بەهەموو پىغەمەران ھەيە برۋايان بەپاشەپۆژ و زىندوو بونەو دۆزەخ و بەهەشت ھەيە ، برۋايان بەو ھەيە چارەنووسى ھەموو بوونەو ھەران خوا ديارى ئەکا .

لەناو موسولماناندا زۆر تاقم و کۆمەلتى سەر لى شىوا و ھەن لەخۆيان بايى بوون و لە رېزەوى ئىسلام لايانداو ، ئەوکەسانە زۆر بەشيان ھەيە ، وەك ئەمانەى خوارەو :

۱- ھەيانە ئەلەين : خوا لىخۆشبوونى زۆرە ، ئەو کەسانە پشت ئەبەستەن بەمىھەرەبانى خوا ، فەرمانەکانى خوا بەجى ناهيتن ، وادائەلەين خوا لەوان خوش ئەبى ، فەرموودەى خويان لەبىر چوئەتەو ﴿وان لىس لىلانسان إلا ماسى﴾ وەنيە بۆ ئادەمىزاد ھىچ شتى مەگەر شتى بەکۆششى خۆيان پەيداي بکەن ، کەچى ئەو کەسانە بەتەمەلتى دائەنیشن و فەرمانى خوا بەجى ناهيتن .

۲- ھەندى تر ھەن چاکەيان ھەيە و گوناھباریشن ، بەلام گوناھەکانيان زۆر ترە بەئاواتى ئەو ھەن تاي تەرازوى چاکەکانيان قورس تر بى بۆيان ، ئەو کەسانە لەگۆمى ئەزانينا خنکاون .

۳- ھەندى تريان ھەيە چاکەيان زۆر ترە بەگۆرەى گومانى خۆيان ، بەلام ئاورى بۆ لای خۆيان ئادەنەو لەکاتى گوناھ کردنيانا ، چاوى خۆيانى لى ئەنوقەين لەھەرەشەى خوا ناترسن بۆ گوناھباران .

۴- ھەندى لەزانايان ھەن ھەموو جۆرەکانى زانين و زانيارى فەر بوون و خۆيانيان بۆ ماندوو کردوون ، بەلام لەشى خۆيان بەکار ناهيتن لەپەرستى عوادا ، خۆيان ناپارێژن لەبى فەرمانى خواى مەزن ، گومانيان وایە جىگەى رېزى عوان ، بەھۆى بەکار ھىتانى زانيارى خۆيان بۆ سوودى گشتى لەخۆيان بايى بوون ، ئەو زانيارىيانە بەوتەى پزىشکى تىمارى لەخۆشەکان بکا و گوى ئەدائە نەخۆشى عۆى ، عۆى کۆپەر ئەکا لەناستى فەرموودەى خوا : ﴿قد أفلح من زكا وقد خاب من وساها﴾ بەراستى پزگارى بوو

كەسى خۇى پاك كىردۈتەۋە لە گوناھ ، ۋەبە راستى زىانۈمەندە كەسى خۇى پەنھان دابى
بەنەزانىن و لادان لەسنور .

۵- كۆمەللى تر ھەن لەزانايان كارى چاك و زانستى زۆريان ھەيە ، گوناھى ئاشكرائى
ناكەن . بەلام دەروونى خۇيان لەفیز و ناوبردى بى تاوان و پۇخلەۋاتى درۆبازى و
داوا كىردى پەلى بەرز و ئازاردانى ھاۋسەران خۇ پاك ناكەنەۋە ، خۇيان كەپ و كۆپر
ئەكەن لەماناى ﴿إلا من أتى الله بقلب سليم﴾ مەگەر كەسى چوۋىتە لای خوا بەدللىكى
ئاسۋودەۋ بى گەردەۋە .

۶- كۆمەللى تر لەزانايان ھەن خۇيان ئەزانن ھەندى رەۋشتى خراپى شاراۋەى وايان
ھەيە لەگەل ياساى ئىسلامدا ناگۇنچى ، بەلام لەبەر ئەۋەى لەخۇيان بايى بوون گومانىيان
ۋايە لای خوا خاۋەنى رېژن و تۆلەيان لى ناسىنچى ، ۋادائەنن ئەزانن تۆلەى نەزانىان لى
ئەسەنرى ئەك ئەمانى زانا ، بەرگى بەنرخ ئەكەنە بەريان و گومانىيان ۋايە بۇ پەلى زانايان
ۋاپتۋىستە بەزۆرى ئامۇشۇى كار بەدەستان ئەكەن و بەسەريانا ھەلئەدەن بەپەخشان و بە
ھۆنراۋە ، بەگومانى خۇيان بۇ سوۋدى گىشتى ئەۋ كارانە ئەكەن ، بەلام دانىشتوان
مەبەستىيان ئەزانن و نەفرەتيان لى ئەكەن ، خوا ئاگادارى ھەموۋ شتە .

۷- كۆمەللى تر لەزانايان ھەن : زانبارى زۆريان ھەيە ، ئەندامەكانى خۇيان پاك
ئەكەنەۋە ، لەگوناھ بەپەرستى خوا ئەيان رازىنەۋە ، خۇيان ئەپارېژن لەبى فەرمانى خوا ،
دەروونى خۇيان پاك ئەكەنەۋە لەپىس و پۇخلى ، بەلام تىكەلاۋى دانىشتوان ناكەن ،
خۇيان بەگەۋرەتر دائەنن ، تەماشائى جگەى خۇيان بەسوۋكى ئەكەن ، بەۋ ھۆيانەۋە
لەخۇيان بايى بوون و سەريان لى شىۋاۋە و خۇيان پى نازانن .

۸- كۆمەللى تر لەزانايان ھەن : ئەۋ شتانەى لەزانبارىدا پىۋىستى و گرنگن ۋازيان لى
ئەيتن تەنھا ئەۋ زانبارىيانە ئەخەنەكار پەيۋەندى يان بەجىھانەۋە ھەيە ، تەنھا بۇ ئەۋە
سامانى زۆرى پى پەيدا بکەن ئەۋ كەسانە سەر لى شىۋاۋن بە دوۋ شىۋە : بەكردەۋەكانيان

که مه به ستیان پهره پیدانی سامانه ، گومانیان وایه زانین و زانیاری هه رته وهیه سامانی پی پیدای بکری .

۹- کۆمهلتی تر له زانایان هه : سه رگهرمی نامۆزگارین ، باسی پلهی به رزی پیاو چاکان نه کهن که دلیان روون و گهش بووه به ترسی خوا ، نارام گر و پشت به ست بوون به خوا ، جیهانیان نه ویستوه ، پروای تهواویان هه بووه ، دلپاک و راست وێژبوون ، نهو که سانه زۆر داماوو سه ر لی شیواون ، به بوونه وه گومانیان وایه که لهو باره وه گفتوگۆیان کرد و دانیشتوانیان ووریا کرده وه چاکه ی نهو پیاو چاکانه سوودیان پی نه گهینه ن ، سه رنجی گوی گران رانه کیشتن که ئیمه وه ک نهوان واین ، نهو که سانه نهو په ری سه ر لی شیواون به هوی له خو بایی بوون و نه فامیانه وه .

۱۰- کۆمهلتی تر له زانایان هه : واز له نامۆزگاری کردنی پیویست نه هین ، وه ک نهو که سانه ی نه مرۆ که خو یان ماندوو نه کهن به جو ره په رست و گفتوگۆی پر و پو چه وه که به کاریان نه هین ده ست نه کهن به قی قی و راوالین ، به شیوهیه که له یاسای ئیسلامه وه دوورن . گفتوگۆی په وان و وانیه رێک و پیکی زانایان به کار نه هین ، هه تا هه ندی له ئاده میزادی ساوویلکه بجه لته تین و بیان هینه ههلقونکی و سو ردان ، به بالای پیره کانیان هه لته دن نهو جو ره به ناو زانایانه گو مران خو یان و گو مرانه ری ئاده میزادن .

۱۱- کۆمهلتی تر له زانایان هه : ده ست نه کهن به گێرانه وه ی فه رموده ی پیاو چاکان و یاسکردنی خرا به ی جیهان و دارایی له سه ر مینه ر و له نیو بازارو کۆلان و جیگه گشتی به کانه ، گومانیان وایه بهو جو ره رزگاریان نه بی به هوی فه رموده ی پیاو چاکان و سه رته کهون که چی خو یان لهو چاکانه دوورن سه ر لی شیواوی نه جو ره زانایانه زۆر روون و ناشکرایه .

۱۲- کۆمهلتی تر له زانایان هه : کاتی خو یان به کو کردنه وه ی فه رموده کانی پیغه مه ر و نووسینه وه یان نه به نه سه ر ، بو ته وه ی ناوبانگیان ده رچی به خاون کۆشش و لهو باره وه

کهچی ئەو کەسانە لە فەرمانبەردارانى ناوەرۆكى فەرمووده كانى پيغه مەرەوہ دوورن ، ئەو کەسانە وینەى گوى دريژى وان بارکراين لەنامە .

١٣- کۆمەلایى تر لەزانیان هەن : لەخۆیان بايى بوون بەهۆى فير بوونى زمان زانين و هونەرەکانى تر و جۆربەجۆرى زانیاری و زانیەکان ، لەبەر کردنى هونراوى زۆر ناوەستن ، گومانیان وایە خوا لەوان ئەبوری ، هەرلەبەر ئەوەى ئەوان زانای نایين ، چونکە قورئان و فەرموودهى پيغه مەر ﴿ ﷺ ﴾ بەوان نەبى نازانى ، تەمەنى خۆیان بەوانەوہ بە فيرۆ ئەدەن ، لەچاکەکانى تر خۆیان دوور ئەگرن ، ئەو زانیانە ئەبوايە بيانزانیایە خو ماندووکردن بەزمانى عەرەبى یەوہ بەرزترە لەوہخۆیان ماندوو بکەن بەزمانەکانى ترەوہ ئەبى لەگەڵ ئەو خو ماندوو کردنەدا دەروونى خۆیان لەفیز و ناپەرەيى پاک بکەنەوہ خۆیان لەناو بردن و پرواڵەت دوور بکەنەوہ، خوى مەزنیان مەبەستى بەتەنها .

هەتا ئێرە باسى هەندى لەزانیان بوو کۆتایى بچ هات . تا قى تریان زۆرن . لەئێو ئەو کەسانەدا خەرىكى خوا پەرستين و خۆیان وانیشان ئەدەن وازیان لەجیهان هیناوە سەر ليشیوايان زۆرە ، هەریەکیان بەشیوہیە بەم جۆرەى خوارەوہ باسى هەندیکيان ئەکەين :
١- لەو بەناو خو پەرستانە هەن : هەندیکيان لەخۆیان بايى ئەبن بەنویژ کردنى زۆریانەوہ کەچی بەو جۆرەى پيوستە نویژى فەرز بەجى ناهين بەلام هەموو نویژە سوونەتەکان بەجى ئەهين .

٢- کۆمەلایى تریان هەن پەژارە دایان ئەگرى لەکاتى دابەستنى نویژەکانيانا ، شەيتان ئەيانخاتە پەژارەوہ و گومانەوہ ، وازیان لى ناهينى نویژەکانيان دابەستن هەتا نویژى بەکۆمەلیان لەکیس ئەچى ، زۆر جارانیس کاتى نویژ بەسەر ئەچى ، خو ئەگەر بەهەر جۆرى بچ نویژەکیان دابەست دلان لەخوربەدایە ئایا دابەستنى ئەو نویژەى دروستە یان نە ؟ بەگوێرەى یاسای ئاین ئەو جۆرە دلەخوربەيە یەکیکە لەو شتانەى نویژ پووچ ئەکەنەوہ، ئەو کەسانە لەخو بايەکانن و ، ئەیانەوى بەو شتانە خۆیان وایشان بەدەن لەئێو دانیشوانا کە خواپەرستن ! لەبەر چاودیرى کردنى یاسا ئەو پەژارەيى بەکاردين .

۳- کۆمهلتی تریان هەن : دلە راو کئی (وهسوهسه) رایان ئەگرئ بۆ خویندنی پیتەکانی فاتیحائیا لەجینگەیی خۆیانە دەرچوو (المخرج) لەوبارەوه خۆیان ماندوو ئەکەن ، گوی نادەنە ووردبوونەوه لەمانای فاتیحائیا ، بئ ئەوه ئاگیان لە خۆیان بئ دەست ئەکەن بەخویندنی و ئەرۆن و ئەگەرپتەوه بۆ پاشەوه ئەک جاری بەۆلکو دەیان جار ، ئەو جۆرە پیشانە داوا لەخواوەنەکانیان ئەکا بچن بۆ لای پزیشکی تایبەتی بۆ چارەسەر کردنی ئەو نەخۆشییە ، هەتا بتوانی بەگوێرەیی یاسا نوێژەکانیان بەجئ بهێن .

۴- کۆمهلتی تریان هەن : لەشەو و رۆژئیکا سئ جزم قورئان ئەخوینن و خۆیان پێوه ماندوو ئەکەن و دلێان لای خویندنی قورئانەکەوه نییە ، لەمانای قورئان وورد نابەوه ، ئەو کەسە با لەشەو رۆژئیکا بەبئ ووچان قورئان بخوینن و بەهرەمەند نابن ، چونکە دلێان لای نییە .

۵- کۆمهلتی تریان هەن : لەخۆیان بایی بوون بەرۆژوو گرتن ، زۆر جارن سەرانبەری سائ بەرۆژوو ئەبن ، بەخواردەمەنی قەدەغەکراو رۆژوووەکەیی ئەشکێنئ ، ئەو کەسانە وازیان لە فەرمانە گرنگەکانیان هێناوه ، خۆیان خەریک ئەکەن بە گوناھەوه کەکەس ئاگای ئی ئەبئ بەدزی روالەتیانەوه .

۶- کۆمهلتی تریان هەن : لەخۆیان بایی بوون بەکردنی حەجی زۆرەوه ، بئ ئەوهی خۆیان لە ستم کردن و کاری نالەبار واز بهێن ، زەکاتیان نەداوه و قەرزی خەلکیان لایە ، بگرە لەچوون و هاتنەوهی ئەو رینگە نوێژەکانیان لەکیس بچئ ، گفتوگۆی پرۆپوچی زۆر و جنیودان و گێرە شێوینی ئازاری بئ تاوانان بەکار دیسن ، مەبەستیان لەو حەجانە ئەوهیە ناویان دەرچئ و باسیان بکەن کە حەجی زۆر ئەکەن ، ئەگەنە لای خانەیی خوا بەدلئیکی پیسەوه ، بەگومانی خۆیاون چاکەیان کردوووە کەچی سەر ئی شیواون و داماون .

۷- کۆمهلتی تریان هەن : خۆیان ماندوو ئەکەن و فەرمان بەچاکە ئەکەن و ، داوای لەجگەیی خۆیان ئەکەن خراپە ئەکەن ، بەلام خۆیانیاان لەبیر چۆتەوه ، ئەگەر یەکی بەهوان

بلی: تۆش چاکه بکه خراپه مه که تورپ نهی و موی گرژ نهی، لهو لاملدا نهلین: ئیوه چیتانه به سهر ئیمهوه، ههندی جار نهو که سانه داوا لهماو نیشتمانان نه کهن کۆ بینهوه له مزگوتا یا له جینگیه تر دا بۆ نهوهی نامۆز گاریان بکا، نه گهر یه که نهختی درهنگ بیت نهی شکیتی له ناو کۆمهلدا و دلی بریندار نه کا، چونکه به گومانی خۆی له بهر خوا نهو کارانه نه کهن، نه گهر یه که تر جگه له خۆیان بهو کاره ههلتی پهلاماری نه دا و نه یکاته دهرهوه، وایش نهی نه گهر یه که تر جگهی خۆی بانگی نوێژ، یا پیش نوێژی بکا خۆیان گیز نه که نهوه و نهلین، جاری تر به ئێره دا نه یه، بی نهوهی هۆی یاسایی به دهستهوه بی، ساخته چیه تی خۆیان دهر نه خه ن لای پیاوانی ژیر و ناین پهروه ری راسته قینه.

۸- کۆمهل تی تریان هه ن: مه که و مه دینه یا شویتیکی تری به ناو پیروژ نه کهن به جینگیه خۆیان، به لای خۆیان ده وه دهری نه برن و ازمان له جیهان هیتاوه، به جوړی له خۆیان بایی نه بن ناگایان له دلی خۆیان نی به، ناوه وه و دهره وهی خۆیان پاك ناکه نه وه له کینه و بیسی. خۆیاو نهمزانن ههر چنده لهو جینگه پیروژانه دا بن دلیان ههر لای شار و نیشتمانی خۆیا نه، زۆر جار ان درێژه نه ده ن به باس کردنی شاره کانی خۆیان، له هه مان کاتا نهلین، ساله های ساله ئیمه لهم جینگه پیروژه داین بۆ په رستی خوا. به لام نه وهی له ناوه رۆکا سود به خشی بۆ نهو که سانه نه وه به له موالاتی خۆیا نا بونایه و دلیان لای نهو شوینه پیروژه دا بوا به، خوا ناگای له نهیته هه موو دلان هه به، به گومانی خۆیان درهخت و به رد و خاکی نهو شوینه پیروژانه نه گاته فریایان، هاوار بۆ نهو که سانه، نهی بۆ نه گهر هه زاری له بر سا بمری، پاروه نانیکی ناده نی نهو هه موو پارانه یش هه لته گرن.

۹- تاقمی تریان هه ن: خواره مه نی و به رگی کۆن به کار نه مه ین، وابه خه لکی راته گه یه ن وازیان له جیهان هیتاوه، مزگوت و ته کیه و خانه قا نه کهن به جینگیه دانیشتی خۆیان، گومانیان وابه بهو کارانه به په لهی دۆستایه تی خوا نه گه ن، که چی هه ولتی

سەرۆكى و پلەى بەرزى جيهان ئەدەن ، ئەو كەسانە زۆريان لەخۆ باين ، بەلاى خۆيانەو
گۆشە گيرن و وازيان لەجيهان هێناو ، زۆر جارن پارە و پوول وەرناگرن ، نەو ك لاى
خەلكى ئابرويەن بچى ، هەر لەو تاقمە هەيانە لەشەو و پۆژيكا هەزار ركات نوێژ ئەكا و
قورئان ئەخوێتى ، كەچى لەگەڵ ئەو هەدا ئاگيان لەدلى خۆيان نەيە ، گومانيان وایە
پەرستىن بريتە لەروائەت و بەو جۆرە رزگاربان ئەبى ، وايش لەقەلەم ئەدەن دۆستى
خوآن .

۱۰- كۆمەلەى تريان هەن : واز لەكارە پێويستەكان ئەهێتن ، ئەو كارانە پێويست نين زۆر
بەتوندى ئەيان گرن ، پرچ و ريشيان دريژ ئەكەن و تەزيح و سيواك هەلشەگرن ، نوێژى
هەينى و نوێژى بەكۆمەل ناكەن ، بەلام ئەچن بۆ سەر گۆرستان و نوێژى جەژن ئەكەن ،
خەزمەتى باوك و دايك و خەزمەكانيان ناكەن ، واز لەمال و منالى خۆيان ئەهێتن . بەلام
لەسالىكا جارى ئەچن بۆ لاى پیرەكانيان ، ئەچن بۆ حەجى سونەت و لاى گۆرستانى
پياوچاكان ، مزگەوت و تەكيە و خانەقا دروست ئەكەن ، قەرز ئەكەن و ناى دەنەو ،
سامانى خۆيان لەلايه ترەو هەدا ئەنن . غونەى ئەو كەسانە زۆرن ، مەبەستيان ئەو هەيە ناوى
ئەو كارانەيان دەنگ بەداتەو ، ئەو كەسانە ساويلكەن بيان خەلەتێتن . ئێهەى ژير ئەتوانن
تاقمى زۆر تر بەدۆزنەو لەو كەسانە .

لەنيو ئادەمیزادا زۆر كۆمەل هەن بەهۆى سامانى زۆرەو لەخۆيان بايى بوون وەك
ئەمانەى خواریو :

۱- كۆمەلەى هەن زۆر خۆيان ماندوو ئەكەن بۆ دروست كردن و پازانەو
مزگەوت و تەكيە و خانەقا و خەستەخانە و پرد و گۆلاوى ئاو و پێگە و بان ، ئەو جۆرە
كارانە هەرچەندە بەرووائەت كارىكى زۆر چاكن . بەلام بەداخەو سووديان بۆ
خاوەنەكانيان نە ، چونكە بۆ ئەو هەيە ناويان لەسەر دەرگاكانيان بنووسن ، لەپۆژنامەو
گۆڤارا ناويان بەلاو بێتەو ، هەتا پاشە پۆژ ناويان گوم نەبى و باسيان بكري ، گومانيان

وايه بهختيارن . به لّام تاوانباران ، چونكه كرده وه كانيان به لگه يه كه نه وه كه سانه بهو جوړه پيوستې باوهريان به خوا و به پاشه رږژ نه بې ، خويان ماندوو نه كهن ، بو پهره پيداني سامان له رپگه ناره واپيدا . گرنګ نې يه لايان ؟ گومانيان وايه نه وه كارانه نه بېكه نه گه نه فريايان كه چي به پاروه نانې بېدهن به هه ژارې رږډو چاو چنوكن چونكه لهم لايه وه ناويان نابري ، نازانن مزگهوت بو ئاده ميزاده ، نه گهر نهوان برسي بن و نه توانن بچن بو مزگهوت بو چ كه سيكي دروست نه كهن ؟ له ناستي فهرمووده ي خوا كهړن كه نه وه شته ي له زه ويدايه بو ئاده ميزاده .

۲- كږمه لې تريان هه ن : دارايي پاك و رهوايان هه يه ، به گويړه ي تواناي خويان خويان له بې فهرماني خوا نه پاريزن . به لّام نهو سامانه ي هه يانه بو دروست كردني مزگهوت له ناوي نه بېه هه تا ناويان دهنگ بداته وه و سوياس بكرين ، كه چي هه ژاران و بې نهوايان به زوري هه ن و دراوسې نهوانن بگره خزميانن دهست گويړيان ناكهن ، ههرچه نده مزگهوت دروست كردن زور چاكه ، به لّام نه بې به گويړه ي پيوست مزگهوت دروست بكرې . مهبهست له نايينا نه وه نې يه له هه موو كږلاني مزگهوتيكي تيدا دروست بكرې ، نهوانه به جيگه ي خوي كه چي پاره و پوليكې زور بو نه خش و نيگار و بويه له ناو نه بېه كه نهو جوړه كارانه دژي ياساي نايين و نه بېه هوي سهر لي شيواني نويز كهران ، خويان گيل نه كهن له فهرمووده ي حوسه يني كوري عه لي كاتي پتغمه مهر ﴿﴾ مزگهوتي مه دينه ي دروست نه كرد جبره نيل فهرمووي : مزگهوت دروست بكه به مهر جي نه پرازينيته وه ، كه واته نهو كه سانه بهو كارانه سهر لي شيواون و له خويان بابي بوون .

۳- كږمه لې تريان هه ن : ساماني خويان نه ده ن به هه ژاران و بې نهوايان ، به لّام كوري بو نه گرن نجا نه يان ده نې ، زور جار درواسيكانيان به برسي تي نه يان خه نه پшти گويان و دهست گويړيان ناكهن ، خويان له هه ره شه كاني قورثاني پيروز لهو باره يه وه كويړ نه كهن .

۴- كۆمەللى ترىان ھەن : دارايىيە كانيان ئەشارنەو نەيدەن بەكەس ، بەلام ھەرشتى سامانى تىدا دانەنرى و بەيى پارە بىرى سەريان پىو نەيە و ئەيكەن ، رۆزۈر نەگرن ، نوپۇزى زۆر نەكەن ، قورئان نەخوينى . وئەي ئەو كەسانە بەم جۆرەيە : پىاوى ماری چۆتە سەر لەشى و نەيكە پىوئەي بەدا و بىكوژى ، كەچى لەبىرى ئەوئەي چارەيە بدۆزىتەوئە بۆ لا بردنى ھەلئەسى دەرمانى رەونى ئەخوا ، ماران گاز چۆن ئەيى كارى وا بكا .

۵- كۆمەللى ترىان ھەن : جگە لەزە كاتى پىويست ھىچ شتى تر بەھەژاران نادەن بگرە ئەوئەي خراب بى ئەيدەن لەزە كاتا ، خۆ ئەگەر زەكات بەدەن بەھەژاران بەلئىيان لى ئەسپىن ئەو كاتە يا لەپاشەرپۇژدا ئەوانىش كاری بۆ ئەوان بکەن ، ئەو كەسانە بەو مەرجه يان زەكاتەكەيان پوچ ئەكەنەوئە ، كەچى گومانىيان وايە خواپەرستى و نازانن گوناھبارن ، چونكە پەرستى خوا ئەفرۆشەن بەو مەرجانە لەگەل ھەژاران ئەي بەستى .

۶- كۆمەللى ترىان ھەن : وائەزانن پەرستى ئەوئەيە بچنە نپو كۆر و كۆمەلئەوئە و گوى بگرن لە ئامۇزگارى زانايان ، و اگومان ئەبەن ئەو شتەنە ئەگەنە فرىيان لەپاشە رپۇژدا ، ئەو زانايانە رزگارىيان ئەكەن ، ئەو كەسانە ھەرچەندە گوى ئەگرن لەئامۇزگارى ، بەلام بەو جۆرە پىويستە وەرى ناگرن ھەتا كار بەناوەرۆكى بکەن ، وئەي ئەو كاسانە وەك نەخۆشى وان گوى لەپزىشك ئەگرى و سوودى دەرمانى بۆ دەرنەكەوى و بۆ ئەو نەخۆشىيە بەكارى ناھىتى ، ياوەك مروفىكى برسى وايە خواردەمەنى لەلايا بى و نەي خوا ھەتا ئەمرى .

بەشى ترى زۆر ھەن لەئادەمىزاد : ناوى خويانىيان ناوە مورىد و تەوبەكار و خاوەن تەرىقەت بەلاى خويانەوئە رىگەي خوا پرستىيان گرتوئە كەچى زۆرەيان سەر لى شىواون و داماوى رپۇزى دوايىن ، ھەريەكەيان بەجۆرى وەك لەخوارەوئە باسيان ئەكەين :

۱- كۆمەللى لەوانەھەن : لاسايى دۆستانى خوا ئەكەن لەبەرگ و رەنگ و شىواز و رەشت و گەتوگۆ و درۆشما ، دەست ئەكەن بەگۆرانى ووتن و سووردان و ھۆرە و

سياچهمانه ، هدروها له به جی هینانی نویژ و دهست نویژ دا و دانیشتیان له سهر کهول و بهرمال ، هندی جار دهست نه کهن به لرزین و سهر سورپان ، هندی جاریش سهریان شور نه کهنه وه و چاویان نه نو قین و ههناسهی دریژ نه دهن ، به نزمی چه چه نه و کهن له نا کاودا راوالینیکی کی زور ناقولا نه دهن و قیره یه کی زور ناله بار نه کهن ، نه بنه هوی ترساندن زین و منال و دانیشتون ، که چی نه و که سانه له هه رلایه که وه پاروه نانی پیدای بی به لاماری نه دهن ، گزیان له وه نی به قه دهغه بی به گویره ی یاسای نیسلام یانه ؟ . له ده رگای کوشکی کار به دهستان نه دهن هتا بچه لایان به هه ر فیل و فرو دهست برینی بی پاره و پوول و دانه ویله پیدای بکهن له ژیر په رده ی خوا په رستیدا ، گومانیان وایه نه و کاره خراپانه نه گه نه فریایان ، نه و که سانه وینه ی پیره ژنی وان نه بیسی پیوانی نازاو پالته وان و کارامه و جهنگاوهر ناوی خویان نه نووسن بو رزگاری نیشتمان ، پیره ژنیش نه چی ناوی خوی نه نویسی له پیزی نه واندا ، بهرگ و چه کی نه وان نه دا له خوی خوی نه گه یه نیته خزمهت پاشا بو نه و مه بهسته ، پاشا که دهست نه کا به هه لژاردنیان تووشی نه بی به چاره ی پیره ژنه وه . پاشا نه لئی پیره ژن شهرم له خوت ناکه ی و نه ختی گالته ی بی نه کهن ، له پاشا فه رمان نه دا ناده ی بی شیلی کهن و بیکورژن .

۲- کۆمه لئی تریان هه : بهرگی پینه پیناوی و دراو نه کهنه بهریان ، خوارده مهنی کهم و کور نه خون ژن نه یین و خانوو بو خویان دروست ناکهن ، هه ول و کوشش نادهن بو پیدای کردنی هوی ژیان ، به لام ته یلسان و بهرمال و ته زییح هه لته گرن ، که نه رخیان زور گرانه له ناو ریشم و قوماشی تر . مه بهستیان نه وه یه به تیکه ی خوش و قه له و دارایی زوری کار به دهستان بو لای خویان راکیشن ، زور جارایان خویان نه کهن به بار به سهر خه لکه وه و نانیان نه خون ، گومانیان وایه نه وانه کاری چاکن . نه و جوړه که سانه زیانیان زور تره بو موسولمانان له دز و دروژن و جه رده . چونکه نه مانه به هوی شیوازی نار په وایانه وه ناده میزادی ساویلکه نه خه لته تین و واله هه ندی کهس نه کهن که لاساییان بکهنه و ، نه بنه هوی شاردنه وه ی روی پرونی ناین . دوژمنانی نیسلام له سهر موسولمانانی نه ژمیږن .

۳- كۆمەللى ترىان ھەن : ئەللىن : ئىمە بەرچاومان پروونە ، پلە و پايسەمان زۆر بەرزە ، زۆر پلەى ترىشمان بەرپىگەوھىە و كارى نھىتى ئەزانين ، چونكە پلەى دۆستانى خوامان برپوھ و ھەمووياغان بۆ پەيدا بووھ ، نزيكىن لەخواوھ ، بەلام جگە لەگفتوگۆى درۆ نەبى فېرى ھىچ شتى تر نەبوون ، گفتوگۆى بى مانا و خوار و خىچ بەدەميانا دى ، وپنەى قلى و بلى و قىجەج و بىجەج كەمانايان نازانرى ، والە خەلكى ئەگەينەن لەگەل پياو چاكان و فريشتەكان گفتوگۆ ئەكەن ، گومانايان وايە بەو شتانە ئەگەنە كۆتايى پلەى بەرزى تەسەووف ، بەچاوى سووك و گالتەوھ تەماشاي ياساناسان و زانايان ئەكەن ، ھەموو بەشەكانى زانين و زانيارى لەپېش چاوى ئادەمىزاد ئەخەن . بەو كارە خراپانە جوتيار و جۆلاو خەيات و بازركان و مووچەخۆران و كرېكاران و ژنان و ساويلكەكان واز لەپېشەكانى خۆيان بھيتن و بكمونە دواى ئەوان ، ھەتا بەكاريان بھيتن بۆ مەبەستى خۆيان ، پىيان ئەسەلمىن بەجادوگەرى خۆيان ئىمە پەيامان لەلاى خواوھ بۆ ھاتووھ و ھەوالى نھيتى ئەدەين . ئەللىن : جگەى ئىمە خۆيان ماندوو ئەكەن لەپەرستنى خوادا وەك ئىمە بەئەنجام ناگەن . ئەللىن : زانايان بەخۆرايى خەرىكى قورئان و فەرموودەى پىغەمەرن بۆيە بەرچاويان تاريكە . بەلام ئىمە ئەو شتانە ناكەين و بەپلەى نزيك بوونەوھى لاى خوا گەيشتووين ، كەچى ئەو كەسانە لەناوھەرۆكا ساختەچى و دەست برن و بەگوپرەى پاساى قورئان .

۴- كۆمەللى ترىان ھەن : كارى چاكە ئەكەن و بەشوین كارى چاكەدا ئەچن ئاگايان لەدەروونى خۆياؤن ھەيە و خۆيان ئەناسن ، بەلام بەشيۆھىە تر خۆيان ئەدۆرپىن و ئەللىن : ئىمە پلەى بەرزى لاى خوامان ھەيە و جيھاغان ناوى و پشت بەخوا ئەبەستين بەھىچ جۆرى ئاگايان لەپلەى سۆفيتى نىيە و نازان مەرجهكانى چين . ھەيانە ئەللىن : مەستى خوشەويستى خواين ، ئاگامان لەدەورووبەرى خۆمان نىيە ، ئەو كەسانە بەو كارە خراپانە لەخۆيان بابى بوون و خۆيانيان كرددوھ بەجىگەى خەشى خواى مەزن .

۵- كۆمەللى ترىان ھەن : نازارى خۆيان ئەدەن بەخواردنى كەم ، ئەللىن : خواردەمەنى رەوامان دەست ناكەوى ، ئەو كەسانە دللى خۆيان ناپشكنن بزنان چى تىدايە ، ئەندامانى

خویان ناخه نه کاره وه بۆ خوارده مه نی رهواو پاک ، هه ندی تریان هه ن : به پچه وانه ی نه وانه ی پیشوو خواردن و بهرگی رهوا ی گران به های زۆر به کاردین به جۆری له نه ندازه ی یاسای دهر نه که ن ، نه و دوو تا قمانه هه ردوو لایان خراپن ، هه ریه که یان به شیشه سه ر لی شیواون ، خوا ی مه زن فه رمانی داوه له خواردن و پۆشاکا مام ناوه ندی بن و له یاسا دهر نه چن .

۶- کۆمه لێ تریان هه ن : ره وشتی چاکی بهروالته تیان هه یه ، چاو پۆشی و نه رم و نیانی دهر نه برن له بهر چاوا به مه به سستی خزمه تی سۆفیتی ، سۆفیه کان کۆ نه کاته وه و خزمه تیان نه که ن و نان و خوارده مه نیان بۆ ساز نه که ن ، نه یان که ن به داو بۆ به ده ست هینانی سامان و پاره و پوول کۆ کردنه وه ، به ناوی خزمه تی نه و سۆفیا نه که هه ژارن له نیو ، نه واندا هه ندی له سته مکارانی زۆر کۆ نه که نه وه ، به زمانی لووس وایان لی نه که ن پاره و فلسیان لی وه رگرن که میکی له خزمه تی ده رویش و سۆفیه کاندایا له ناو نه به ن . به لام زۆریه ی زۆری هه لته گرن بۆ خویان ، له مه به سستی خراپی خویانا دای نه نین . نه و که سانه خویان سه ر لی شیواون و جگه ی خویان نه خه له تین .

۷- کۆمه لێ تریان هه ن : خویان ماندوو نه که ن له ره وشتی خویانا بۆ لا بردنی نه نگه ی و شووره یی خویان ، زۆر به قولتی بۆی دانه چن ، کاتی خویان به فیرۆ نه ده ن بۆ نه و مه به سته ، نه وه نه ده به جوان کردن و رازانه وه ی خویانه وه خه ریکن هه زاریه کینکی نه وه ی خویان نابه ستن به فه رمانی خوا ی مه زنه وه ، خراپه و کاری نا ره وایان نا ژمی ری ، وینه ی نه و که سانه وه که نه و که سانه یه خویان نه که ن به ناو خوا په رست ، نه گه رپن به شوین دۆزینه وه ی کاته دیاری کراوه کانی هه ج و کاره گرنگه کانی هه ج ، که چی به هیه ج جۆری به ریگه ی هه جدا نا رۆن ، بابزانن نه و خۆ ماندوو کردنه یان جیه گه ی هه جیان بۆ ناگری که واته نه و که سانه سه ر لی شیواون .

۸- کۆمه لێ تریان هه ن : پله یه له پله کانی ده رویشی و سۆفیتی نه برن ، ده ست نه که ن به برینی پله و ریگه یه تر به کردنه وه ی ده رگای خواناسی ، به لام که بۆنی سه ره تای پله ی

خوئاسىنيان كرد. به لايانهوه سهير دېته بره چاويان و پىسى خوشحال ئەبن . بهو بۆنهيهوه له خويان بايى ئەبن ، دليان بهو پلهوه ئه چه سپى و همموو كاتى بىرى لى ئه كه نهوه چۆن دەرگای ئه پلهيهيان بۆ كرايهوه ، ئه يانهوئى پلهى زۆرتريان دهست كهوئى و بگه نه كۆتايى پله كان ، ئه كه سانه گيل و نه زانن و نازانن رېگه ي به خوا گه يشتن كۆتايى نايه ، ئه كه سانه جگه له وه له و پلانه بير ئه كه نهوه خويان به چاكه و فهرمانى ترى رهوا وه خهريك نابن ، و پنهى ئه كه سانه وهك ئه كه سانه وان ئه يانهوهئى بگه نه لای پاشا له رېگه دا و له بهردهم كۆشكى پاشادا چاويان به چيمه ن و گول و گولزارى جوان ئه كهوئى كه هه رگيز شتى وای به خوييهوه نه ديوه ، خۆى به ته ماشاى ئه وان هوه خهريك ئەكا ، كاتى ئه وزانى ماوه ي به خزمهت گه يشتنى پاشاى له دهست دهرچووه ، پهنجهى خۆى به بى سوود ئه كه زى ، ئه كه سانه يش به رامبه ر به نزيك بوونه وه ي خزمهتتى خواى مه زن و پنهى كه سانى وان ، كاتى ئه زاننى سه ر به ره و خوار ئه خريته نيو چالى نه فرينه وه . هه ردوو لايان به خه فته وه سه ر ئه نيته وه ، جارى تر ئه كارهيان بۆ ناگه رپته وه .

۹- كۆمهلتى تريان هه ن : ئه و پلانه ي بۆيان ديارى كراوه به ساده يى ئه يان بېرن ، به لام ئاورپى ناده نه وه بۆلاى ئه و شته پيرۆزانه ي ده ستيان كه وتروه ، له هه لپه دان بۆ به رز بوونه وه بۆلاى پله يه تر ، كاتى بهو پله يه ي خۆيه گه يشت وانه زاننى به هه موو پله كان گه يشتوه ، نيتر واز له هه وئ و كۆشش ئه هپين و ئه وه ستن له شوپنى خويانا ، بهو بۆنه وه ئه كه ونه بى جابى و په رته وازه ئەبن و له م لايى ئەبن و له و لايى .

ئه و تا قمانه ي هه تا ئيره باسما ن كردن گه يشته (۴۳) تا قم (۴۱) تا قميان له نيو موسولتمانانا هه ن و له ريزى موسولتمان ئه زميرين ، به لام ئازار و ئيشيان بۆ موسولتمان زۆر تره له بى باوه ران ، خويان دۆراندووه جگه ي خويان به هه له به ردووه ، ده مى ناحه زان و دۆرمانى ئيسلاميان كر دۆته وه ، بهو باله رووانه خراپه يانه وه ته ماشاى پاكي ئيسلام ئه كه ن به لام ئيسلام له وان هوه دووره و قورئان به لگه يه بۆيان .

له‌مه‌و پیش باسمان کرد که پیغمهر ﴿ﷺ﴾ فەرمووی : په‌پړه‌وانی من نه‌بن به (۷۳) تا‌قم ، نه‌و تا‌قمانه له‌بارهی بیرو باوه‌پړه‌وه په‌رت‌ه‌وا‌زن که په‌پړه‌ندی‌یان به‌بن‌چینه‌ی ئاینی ئیسلامه‌وه هه‌یه ، هه‌یانه به‌بۆنه‌ی بیرو باوه‌پړانه‌وه له‌ئیس‌لام وەر‌گه‌راون ، ئیستا به‌یاریده‌ی خوا‌ی مه‌زنه‌وه باسی نه‌و تا‌قمانه نه‌که‌ین ، زۆربه‌ی نه‌و تا‌قمانه له‌ بن‌چینه سه‌ره‌کی‌یه‌کانی ئیسلامدا دژی‌یه‌کترین ، به‌جۆری زۆریه‌یان وه‌ک ووت‌مان له‌ئاینی ئیسلام ده‌ر‌چوون ، نه‌و تا‌قمانه‌یش نه‌مانه‌ی خوا‌ره‌وه‌ن :

۱- (اهل السنة والجماعة) نه‌و که‌سانه‌ن خوا‌ه‌نی ره‌و‌شته‌کانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ و کۆمه‌ل‌ئ موس‌ول‌مانان ، نه‌وانه په‌پړه‌وی نه‌و کارانه نه‌که‌ن که پیغمهر ﴿ﷺ﴾ و هاو‌ر‌پ‌کانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ له‌سه‌ری بوون . که‌واته به‌گو‌یر‌ه‌ی فەر‌مووده‌ی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ نه‌و تا‌قمه‌ن رز‌گاریان نه‌بی له‌نا‌گر‌دی دۆزه‌خ .

۲- (الواصلية) نه‌و که‌سانه‌ن سه‌ره‌و لای واسیلی کۆری عه‌تائی نه‌ل‌ئه‌لسه‌عن قوتا‌بی حه‌سه‌نی به‌س‌ریه و لای نه‌و خو‌یند‌و‌یت‌یی ، له‌دوا‌ییدا له‌بیر و باوه‌پ‌دا له‌مام‌ۆستا‌کی جیا بویه‌وه ، نه‌و تا‌قمه‌ لایان وایه خوا‌ه‌ونی سیفات و شی‌وا‌ز نی‌یه ، زانین و توانا و ویست و زینده‌گانی جیا‌وا‌ز له‌خۆی نی‌یه ، به‌ل‌کو خوا‌ه‌ونی له‌خۆیا به‌ته‌نها هه‌موو شتی نه‌زان‌ئ و هه‌موو شتی دروست نه‌کا و نه‌یان بین‌ئ و نه‌یان بیسی هه‌تا دی ، به‌لایانه‌وه وایه خوا‌ی مه‌زن چاره‌نووسی پاشه‌پ‌وژی ئاده‌میزادی به‌ده‌ست نی‌یه ، خۆیان بۆ‌خۆیان چاره‌نووس دروست نه‌که‌ن ، چاکه و خراپه و هه‌موو شتی بۆ‌خۆیان دیاری نه‌که‌ن ، ئاده‌میزاد نه‌که‌ن به‌سی به‌شه‌وه : بی باوه‌ران ، باوه‌رداران ، مام ناوه‌ندی نه‌باوه‌ردار و نه‌بی باوه‌ره‌یانی خوا‌ه‌نی گر‌ناهه‌ گه‌وره‌کان نه‌باوه‌ردان نه‌بی باوه‌ر ، به‌لایانه‌وه وایه نه‌و دوو تا‌قمه‌ی موس‌ول‌مانان له‌سه‌ر خو‌یت‌ئ عوس‌مانی کۆری عه‌فان چوون به‌گژی‌یه‌ک‌زیدا له‌سه‌ر کار‌پ‌کی نا‌پ‌ه‌وا بوون ، چونکه‌ نازان‌رئ کام لایان راست نه‌که‌ن ، که‌واته عه‌لی کۆری نه‌بی تالیب و زویه‌یر و ته‌ل‌حه‌ گونا‌هب‌ارن و شاه‌ه‌ت‌یان دروست نیه ، چونکه‌ بۆ‌مان ده‌ر‌نا‌که‌وی کام لایان راست نه‌که‌ن .

۳- (اهلذلية) ئەو كەسانە سەر بەھەمدانى كۆرى ھوزەيلن ، باوھەريان واىە خوا خۆى و سيفەكانى يەكن ، ويستى خوا بى جىگەيە پەيوەندى بەشۈيىنكى تايەتيەوۋە نىيە ، فەرمانى خوا وائەبى ئەچىتە سەر جىگەيەك ، وەك ﴿ فأقيموا الصلاة ﴾ ، وائەبى پەيوەندى بەجىگەيەكەوۋە نىە ، چاكە و خراپە ھەردوولايان بەدەست خوايە و ئادەمىزاد بى دەستەلاتە و تواناى ھىچ شىئىكى نىيە ، جگە لەوانەيش ھەندى تر بىروباوھرى نارەوايان ھەيە .

۴- (النظامية) سەر بە ئىبراھىمى كۆرى يەسارى كۆرى ھائىنى نىزامن ، بەلايانەوۋە واىە خوا تواناى بەسەر خراپەدا نىيە ، خوا بوونەوۋەرانى بەيەك جار دروست كەردوۋە ، خواوۋەنى ويست و سيفاتى خۆى نىيە ، سيفاتى خۆى پاش خۆى دروست كەردوۋە ، كەواتە خوا يەكەمىن جار خواوۋەنى زانين و دانا نەبوۋە ، ئادەم بەر لەكۆرەكانى دروست نەكراۋە . بەلام خوا وئەي ھەندى لەبونەوۋەرانى شاردوۋەتەوۋە بۆ ماوۋەيەك ، يەك لەدواى يەك دەريان ئەخا ، پىشەواى موسولمانان پىويستە خوا و پىغەمەر دىاريان بىكەن ، وەك وئەيەى ەلى كۆرى ئەبى تالىب ، چەند بىرو باوھرى تريان لەو بابەتە ھەيە .

۵- (الحابطية) سەر بەئەھمەدى كۆرى ھابىتىن ، بەلايانەوۋە واىە عىسا جۆرە بەشىكى خواى تىدايە ، ئادەمىزاد پاش مردنيان ئەگەر خواوۋەنى چاكە بن گيانەكەيان ئەكرى بەبەرى زىندەوۋەرىكى بى ئازاردا ، ئەگەر خواوۋەنى خراپە بن ئەكرى بەبەرى زىندەوۋەرىكى دىرندەدا ، چەندىن بىروراى ترى لەو بابەتەيان ھەيە .

۶- (البشرية) ھاوپىكانى بىشىرى كۆرى موعەمەرن ، بىروباوھەريان واىە خوا تواناى ھەيە سزاي منالانى بى تاوان بدا ، لايشيان واىە ئەگەر سزايان بدا ستەميان لى ئەكا . بەلام سزايان نادا ھەتا پىي نەوترى ستەمكار ، ئەگەر مەزۇقى گوناھى كەردو پەشىمان بوۋىوۋە و دووبارە گەرايەوۋە بۆ لاي گوناھ ھەتاهەتايە پەشىمان بوونەوۋەى ترى لى وەرناگىرى ، ئەوانە و چەندىن بىروباوھرى تريان ھەيە .

۷- (المعمریة) هاوړپکاني موعه مەری کورې عوبادن ، بیرو باوه ږیان وایه که خوا جگه له لاهشی بوونه وهران هیچ شتی تری دروست نه کردووه ، وهك ږهنگ و ږوخساریان و گهرمی و ساردی و ههلسان و وهستان ، هه تادی ، بهلکو نه وانه له شه کان پیدای نه کهن بهی توانای خوای گهوره ، لایان وایه نای به خوا بیژری (قدیم) یانی کون ، چهن دین باوه ږی خرابی تریان ههیه .

۸- (المرادیة) هاوسره کانی عیسی کورې سهیحنو نازناوی مورداده ، نه وانه لایان وایه جگه ی خوا ناده میزادیش نه توانی وینه ی قورئان دابی له پاراوی زمان و ږهوانیدا ، به لایانه وه وایه هه رکه سی بلای : قورئانه کونه بی باوه ږ نهی ، چهن دین بیرو باوه ږی تریان ههیه .

۹- (الشامیة) هاوړپکاني سه مامی کورې نه ثره سن ، به لایانه وه وایه شتی واهیه خوا دروستی نه کردووه ، وهك نازاری پاش لیدان که دروست کراوی هیچ که سی نییه ، لایان وایه بی باوه ږان به گشتی له ږوژی دوایدا نه بنه وه به خاک به وینه ی جانه وهرانی تر ، نه وانه و چهن دین بیرو باوه ږی تریان ههیه .

۱۰- (الهشامیة) دهست و په یوهندی هیشامی کورې عه مرن ، بیرو باوه ږی خرابیان وایه خوشه ویستی خوا نایخته دلی موسولمانانه وه بو یه کتری ، به خوږیان به ویستی خوږیان پیدای نه کهن ، به لایانه وه وایه هه لیزاردنی پشه ووا بو موسولمانان له کاتی جهنگدا و ناشوبه دا پوچه و دانامه زری ، به هه شت و دوزه خ هیشتا دروست نه کراون ، چهن دین بیرو باوه ږی تری لهو جوړانه ی ههیه .

۱۱- (الجاحظیة) سر به عه مری کورې به حری جاحیزن ، به لایانه وه وایه دوزه خیه کان هه تا هه تیه سزا ناکیشن ، بهلکو خوږیان به سروشت نه بن به ناگر ، چهن دین بیرو باوه ږی تری خرابیان ههیه .

۱۲- (الحیاطیة) هاوه له کانی نه بی لحوسه ینی کورې نه بی عه مری کورې خه یاتن ، به لایانه وه وایه خوای مه زن ویسته که ی سیفه تی خو ی نییه و خاوه نی ویست نییه ، بهلکو

ئه‌گەر بیژرا ، خوا‌خواوه‌ن ویسته‌مانای وایه‌خواوه‌ن زانا و توانایه ، لایان وایه‌خوا‌کەس زۆری لی‌ناکا و زۆریش له‌کەس ناکا بۆ کردنی هیچ شتی ، ئه‌وانه و چه‌ندین باوه‌ری توره‌هاتی تریان هه‌یه .

۱۳- (الجبائیة) ئه‌وانه‌سەر به‌ئەبی‌عەلی موحەمەدی کۆری عەبدولوه‌ه‌ه‌ایی جوباسن ، به‌لایانه‌وه‌ وایه‌ ویستی خوا‌تازه‌ په‌یدا بووه ، خۆی نابەستی به‌جیگه‌یه‌که‌وه و ناچیته‌سەر هیچ شتی ، چه‌ندین باوه‌ری پۆخله‌ی تریان هه‌یه .

۱۴- (الجهمية) هاورپیکانی جه‌همی کۆری سه‌فوانن ، به‌لایانه‌وه‌ وایه‌ ئاده‌میزادی بی‌ تواناو نه‌توانی هیچ شتی بکه‌ن ، وینه‌ی دره‌خت و به‌ردن به‌رامبه‌ر به‌خوا ، کرداری ئه‌وان خوا ئه‌یکا ، بلایانه‌وه‌ وایه‌ به‌هه‌شت و دۆزه‌خ پاش ئه‌وه‌ ئاده‌میزاد چوونه‌ ناویان و خوشی و نازاریان چیشته‌ له‌ناو ئه‌چن و نامین .

۱۵- (التجارية) سه‌ربه‌حوسه‌ینی کۆری موحەمەدی نه‌جارن ، هه‌موویان به‌لایانه‌وه‌ وایه‌ خوا‌خواوه‌نی زانین و ویست و زینده‌یی و بیستن و بینین نی‌یه ، کرداری هه‌موو ئاده‌میزاد خوا‌دروستی کردوو ، ئاده‌میزاد خۆیان که‌می توانایان هه‌یه‌س ، خوا‌له‌رۆژی دوایدا نابینۆ ، چه‌ندین بیروباوه‌ری تریان هه‌یه .

۱۶- (الضرارية) سه‌ر به‌زیراری کۆری عه‌مرن ، به‌لایانه‌وه‌ وایه‌ خوا‌خواوه‌نی زانین و توانایه‌ چۆنیتی خوا‌جگه‌ له‌خۆی که‌سی تر نایزانی ، ئاده‌میزاد به‌به‌لنگه‌ ئزانن خوا‌ هه‌یه ، ئاده‌میزاد به‌هه‌ستیکی شه‌شه‌م جگه‌ له‌و پینج هه‌سته‌ی هه‌یانه‌ له‌رۆژی دوایدا خۆی بی‌ ئه‌بین ، هه‌موو کرداری ئاده‌میزاد دروست کراوی خوان ، ئاده‌میزاد ئه‌یان که‌ن به‌پیشه‌ بۆ خۆیان ، چه‌ندین بیروباوه‌ری تریان هه‌ن هه‌ندیکیان نه‌گونجاو نین .

۱۷- (الأشعرية) هاوه‌له‌کانی به‌رپۆز ئه‌بی‌لحه‌سه‌نی ئه‌شه‌هرین باوکی ناوی ئیسماعیله ، به‌لایانه‌وه‌ وایه‌ ئاده‌میزاد بی‌ری کرده‌وه‌ له‌دروست بوونی خۆیان و چۆن په‌یدا بوون و که‌شه‌یان کردوو و بی‌ گه‌یشتن ، به‌هیچ جۆری خۆیان ناگیان له‌دروست بوونی خۆیان

نهبوه ، کهواته ئه بئ پهره درگاری بی و سه لاندیان خوا ههیه ، خاوهنی زانین و زیندهیی و ویست و توانا و بیستن و بینین و فرمودهیه ، بی وینه و بی هاوبهش ، خواردن و خواردنهوه و خهوتن و نوشتنی نه ، ئاگاداری هه موو شته و چاره نووسی هه موو بوونه وهران بدهستی ئه وه به هیچ جزری ناکومی و ناتواوی له هیچ روویکه وه رووی تی ناکا ، خاوهنی ئه و بیرو باوه رانه ئه و تا قمن له مه و بهر باسکران و ناوبران به (أهل السنة والجماعة) ، چه نندین بیرو باوه ری تریان هه ن هه موویان جیگه ی شایسته ن ، که میکیان نه بی ئه وانیش جیگه ی خراپه نین .

۱۸- (المشبهة) ئه و تا قمن وینه بو خوا دانه نین ، هه یانه ئه لئین : خوی مه زن خاوهنی ئه ندام و گیانه ، لهش و قه واره ی ههیه ، له وانهیه بهروژوور و بهره و خوار برپا و ئارام بگری ، وائه بی دهست بدا له لهشی ئاده میزاده وه و دهستیان بگوشی . روژباشیان لی بکا ، به لایانه وه وایه ئاده میزاد به هو ی پاریز و وهرزشه وه بگه نه ئه و پلهیه باوهش بکه ن به ملی خوادا ، به و بو نه وه له وانهیه ئاده میزاد و خوی مه زن دیده نی یه کتری بکه ن ، هه یانه گرمانیان وایه خوا خاوهنی لهش و گوشته و خوین و دهست و قاچ و سه ر و زمان و چاو و گو ی و شتی تره ، به لام ئه وانه ی خوا هه نی وینه ی ئه وانه نین زینده وهرانی تر هه یانه ، چه نندین بیرو باوه ری تری خراپیان ههیه .

۱۹- (الکرامیة) هاوه له کانی ئه بی عه بدوولای موحه مه د کوری که رامن ، ئه وانه ی له نیو خویانا ئه بن به (۱۲) بهش ، هه یانه ئه لئین : خوا به سه ر ته خته وه دانیشته وه له بلندترین جیگه دا ، خاوهنی لهش و ته نه ، وائه بی له سه ر ئه و ته خته دابه زی و جیگه که ی خوی بگو یزیه وه بو شویی تر ، هه یانه گو مانیان وایه خوا خاوهنی وینهیه و بو ش و خره دهست گو شین و باوهش پیدا کردن و گو شینی بو ههیه ، به لایانه وه وایه پیشه واهلی و مه عاویه سه رو کایه تیه کانیان دروستی و ره وایی ، اهلی جیگه ی گو مانی نا ره وایه چو ن چاو پوشی له کرده وه کانی عوسمانی کوری عه فان کرد ؟ چه نندین بیرو باوه ری تری نا په سه ندیان ههیه .

۲۰- (الحکمة الأولى) نهواندن وازیان له پېشهوا علی هیتا که رازی بوو له ناوځی گهری سملان له نیوان خوځی و مه عاوییه دا ، به لایانه وه وایه پېشهوا ی موسولتمانان له جگه ی قوره یش په سندن و دروسته ، علی کاریکی ناپه سندن ی کردووه که به جگه ی فهرمانی خوا رازی بوو که ناوېژی سملاند ، نه فرت له عوسمان نه کهن له سهر کاره کانی ، پېشهوا علی بې باوهره لایان ، چنن دین بیرو باوهری خرابی تریان هیه .

۲۱- (الأزاقية) نهواندن سهر به راشیدی نافع ی کوری نلشه زره قن ، به لایانه وه وایه که پېشه وایانی به ریژ علی و عوسمان و تلخه و زوبه یر و عایشه و عهبدو لای کوری عهباس و هه موو نهو که سانه ی سهر به وانن هه موویان بې باوهرن هه تا هه تیه له دوزه خدان ، به لایانه وه وایه کوشتنی منال و ژنی جگه ی خوځان ره وایه ، زینا کهر به رده باران ناکری ، بویان هیه بو سوودی خوځان به زمان درو و کرده و ی دژ به بیرو باوهری خوځان به کار به یتن ، بو نه و ی خوځان له نازارو کوشتن بیان پارېژن ، چنن دین بیرو باوهری تری خرابیان هیه .

۲۲- (النجدات العازية) هاورپیکانی نه جده ی کوری عازیرن ، به لایانه وه وایه ناسینی خوا و پیغه مهر و پروا کردن به قه دهغه کردن ی خوځنی موسولتمانان و ده ست به سهر اگرتنی دارایی موسولتمانان و ، پروا کردن به هه موو نهو شتانه ی لای خواوه هاتوون پیو یستن به بی گومان ، بو ناسینی جگه ی نهوان ، ناده میزاد بیانویان لی و نه گیری نه گهر نه زانن قه دهغه ن یان رهوان لای خوا ، به لایانه وه وایه نهو که سانه له سهر بیرو باوهری نهوانن خوا سزایان نادا به ناگری سزای جگه ی نهوانی بې نه دا ، مه ی خوړان لای نهوان دارکاری ناکری ، ههر که سی له سهر بیرو باوهری نهوان نه بی دوزه خ جیگه یه تی ، چنن دین بیرو باوهری تری خرابیان هیه .

۲۳- (البهسية) تاقمی نه بی به یهه سی کوری جابیرن ، به لایانه وه وایه جگه له مرداره وه بوو خوځنی رهوان و گوشتی به رازو کوشتار بو جگه ی خوا خواردن و

خواردنه وهی هیچ شتی قه دهغه نی یه ، به لایانه وه وایه پیشه وای موسولمانان که له تاین وهرچهر خا هه موو ژیر دهسته کانی به جاری نه گهرین به یی باوهړ ، بیرو باوهړی خرابی تریان هه یه .

۲۴- (العجاردة) تاقمی عه بدولکه رمی کوری عه جره ون ، به لایانه وه وایه نه و که سهی گوناھی گه وره بکا نه یی به یی باوهړ ، گومانی خراپیان وایه سوره تی یوسف به شتی نی یه له قورئان نه و تاقمه نه گنه شهش تاقم ، نه و تاقمانه بیرو باوهړی خرابی زوریان هه یه .

۲۵- (الثعالبی) تاقمی سه علیه یی کوری عامیرن ، نه وانه زور به شن به لایانه وه وایه نه و که سانه له نویردا رووبکه ن بۆ لای روانگهی موسولمانان جهنگیان له گه ل ناکری هه تا داوایان لی نه کری بۆ نه وهی باوهړ به یین به بیرو باوهړی داواکه ران ، دوايان لی کردن و سهر پیچیان کرد نه و کاته جهنگیان له گه ل نه کری ، گومانیان وایه نه و که سانه له سهر بیرو باوهړی خوځیان بن به هه شتین و (إن شاء الله) ی ناوی ، چهن دین بیرو باوهړی خرابی تریان هه یه .

۲۶- (الأباضیة) هاوړپکانی عه بدولای کوری ئی بازن ، نه وانه چهند تاقمیکن ، به لایانه وه وایه ههر که سهی له سهر بیرو باوهړی نه وانه نه یی یی باوهړه ، خاوه نی گوناھی گه وره لای نه وانه یی باوهړه به لایانه وه وایه خوا ی مه زن له پاش پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ فروستاده کی تر نه یی له نیو عه جهمدا ، به یه کجار نامه یه کی بۆ ره وانه نه کا ، ئاده میزاد نه یی واز له تاینی پیغمه ر به یین نه و کاته . چهن دین بیرو باوهړی خراپتی زوریان هه یه .

۲۷- (الصفریة) تاقمی زیادی کوری سوفرن ، به لایانه وه وایه نویرنه کردن ئاده میزاد نه بن به یی باوهړ ، زنی موسولمان دروسته شوبکه ن به یی باوهړان له و جیگانه دا موسولمانان سهر به خوځیان نه یی ، بیرو باوهړی تری ناله باریان هه یه .

۲۸- (اليونسية) تاقمی یونسی کوری عه ونی نه میرن ، گومانیان وایه باوهړه یتان بریتی یه له ناسینی خوا و مل که چ کردن بۆ خوا و وازه یتان له فیز کردن به سهر خوا دا ، به لایانه وه

وايه واز هیټان لههممو فرمانه کانی خوا نایټه هژی سزادان ، بهمه رجی دهروونی پوخته و خاوین بی .

۲۹- (العبيدية) هاورپکانی عهیددی ئهلمو کټه ئین ، بهلایانهوه وایه جگه له هاو بهشدانان بو خوا چاو پۆشی لی ئه کړی ، گونا ه کردن له پاش مردن زیان بهخواه نه که ی ناگه یه نی ، گومانیان وایه خوا له سه ر وینه ی مرو قیکه ، بیرو باوه ری تری خراپیان هه یه .

۳۰- (الغسانیة) تا قمی غهسانی کونین ، بهلایانهوه وایه باوه رهیټان بریتی یه له ناسینی خواو پیغه مه ر و قورئان ، گومانیان وایه خواردنی گزشتی بهراز قه ده غه نی یه چونکه نازانری ئه و زینده و هره مه ر یا بهرازه یاشتی تر ، حه ج لای که عبه پیویسته . بهلام ئه و خانووه که عبه به یه یان نه ؟ نازانری و له وانه یه که عبه له هیندوستان بی . بیرو باوه ری ناپه سه ندی زوریان هه یه .

۳۱- (التومينية) تا قمی ئه بی مه عازی توومه نن ، بهلایانهوه وایه باوه رهیټان بریتی یه له ناسینی خوا و خو شه ویستی ، پروا به خوا به یخ خه وش له ناوه روکی دله وه . که واته کورنۆش بردن بو مانگ و خو ر و بت نابنه هوی بی باوه ری ئاده میزاد به لکو نیشانه ی بی باوه رین و بهس .

۳۲- (الثوبانية) تا قمی ئه بی سه و بانی ئهلمو رجیټین ، بهلایانهوه وایه ئه گه ر خوا له گونا هباری خو ش بوو ئه بی له هممو گونا هباری وینه ی ئه و بی خو ش بی ، که سی پروای به یه کیتی خوا هه بی هه ج گونا هه تووشی سزای نا کا ، بیرو باوه ری خراپیان هه یه .

۳۳- (الصالحية) تا قمی صالحی کوری عومه رن ، بهلایانهوه وایه نویتز یه کټ له په رسته کانی خوا نی یه ، جگه له ناسینی خوا هه ج په رستنی تر نی یه و پیویست نه کراون ، چه ندین بیرو باوه ری تری نه گونجاویان هه یه .

۳۴- (الکيسانية) تا قمی کهسانی بهنده ی ئازاد کراوی عه لی کوری ئه بی تالیبه ، پروایان وایه که مو حه مه د کوری عه لی هممو شتی ئه زانی و نا گای له هممو رووداوی بونه و هران

ههیه ، زانیی هه موو چاکه و خراپه ی لایه ، به لایانه وه وایه پهرستن بریتی به له پهرستی هه ندی له ناده میزاد ، گومانیان وایه که موحه مدهی کوری عه لی نه مردووه ، بو جاری تر دیته وه بو سهر زهوی .

۳۵- (المضاریه) تا قمی نه لزاری کوری نه بی عوبهیدی سهقه فیه ، نهو نه لوختاره به که م جار سهر به پیشه واهلی بوو ، له پاشا سهر به عه بدولای کوری زوبهیر ، له دواییدا دووباره گهراپه وه بولای تا قمی عه لی ، له پاشا هه لگهراپه وه بوو به تا قمی که یسانی ، لایان وایه پاش عه لی پیویسته موحه مدهی عه لی پیشه واهلی ، گومانیان وایه نه بی به پیچه وانه ی زانیی خوا شتی پیدای بیی ، وایش نه بی دژی ویستی خوا شتی بیی واش نه بی نه مرو خوا فرمان بدا به شتی له دواییدا دژی نهو فرمانه دهریکا ، لایان وایه موحه مدهی کوری عه لی نه مردووه له کیوی (رضوی) نارامی گرتووه له له نیو شیر و پلنگایه و نه پیاریژن دوو سهرچاوه لای موحه مدهی هه لقولاون به کیکیان ناو و نهوی تریان هه نگوین ، پاش ماویه دیته وه بو سهر زهوی و پری نه کا له فهر و داد پهروهی .

۳۶- (الهاشیه) پهیره وانی نه بی هاشمی کوری موحه مدهی نه لحنیفه ، لایان وایه پاش موحه مدهی کوری عه لی نه بی هاشمی کوری موحه مدهی پیشه وای موسولمانانه ، موحه مدهی هه موو زانین و زانیاری و چاره نووسی بوونه وهرانی فیری هاشم کردووه ، به لایانه وه وایه گیانی ناده میزاد پاش مردیان له ته نیکه وه نه کرئ به ته نیکی تر ، چه ندین بیرو باوهری خراپریان ههیه .

۳۷- (البیانیه) پهیره وانی به یانی کوری سه معانی ته میه ، لایان وایه پیشه وایی پاش هاشمی کوری موحه مدهی دراوه به به یان ، گومانیان وایه عه لی خوایه ، هه وره گرمه دهنگی عه لی به ، چه ندین بیرو باوهری تری خراپیان ههیه .

۳۸- (الرزامیه) پهیره وانی په زامی کوری زهمن ، لایان وایه پاش پیشه واهلی عه لی موحه مدهی کوری پیشه وای موسولمانانه ، پاش موحه مدهی هاشمی کوری موحه مدهی

پیشه‌وايه، لایان وایه که نه بی موسلیمی خوراسانی دووا هه مین پیشه‌واي موسولمانانه ،
گومانیان وایه گیانی خوا له‌له‌شی نه بی موسلیمانانراوه ، چهن‌دین بیرو باوه‌ری خرابی
تریان هه‌یه .

۳۹- (الزیدیه) په‌یره‌وانی زهیدی کوری عه‌لی کوری حوسه‌ینی کوری عه‌لی‌یه ، به‌لایانه‌وه
وایه جگه له‌نه‌ته‌وه‌ی فاتیحه‌ی کچی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ که‌سی تر نابئ بکری به‌پیشه‌واي
موسولمانان ، به‌لام دانانی یه‌کئ تر دروسته له‌جگه‌ی نه‌وان له‌به‌ر سوودی گشتی
موسولمانان که‌واته بۆیه که نه‌بویه کرکرا به‌پیشه‌وا عه‌لی رازی بوو ، هه‌رچۆئ بی نه‌و
تاقمه مام ناوه‌ندین له‌ناو هه‌موو شیعه‌کاندا ، زۆر تر به‌لای چاکه و دادپه‌روه‌ری‌دا
رۆیشتوون .

۴۰- (الجارودیه) هاوړپکائی نه‌جارودی کوری زیادی کوری نه‌بو زیادن ، بر‌ویان وایه
که پیغمهر ﴿ﷺ﴾ به‌سیفات و به‌لگه فرمانی داوه به‌جینگه نشینی عه‌لی بو خۆی و ناوی
نه‌بردوووه به‌ناشکرا ، موسولمانان خۆیانیان ماندوو نه‌کردوووه بو دۆزینه‌وه‌ی ، بۆیه
هه‌موویان گه‌ران به‌بی باوه‌ر لایان وایه پیشه‌وايه‌تی به‌م جۆره‌یه : عه‌لی ، حه‌سه‌ن ،
حوسه‌ین ، زهینولعابدین ، زهیدی کوری زهینولعابدین ، موحه‌مه‌دی کوری حه‌سه‌نی
کوری عه‌لی . بیرو باوه‌ری نه‌گونجاوی تریان هه‌یه .

۴۱- (السلیمانیه) هاوه‌له‌کانی سوله‌یمانی کوری حه‌ریه ، به‌لایانه‌وه وایه نه‌بی دیاری
کردنی پیشه‌واي موسولمانان به‌راویژبی له‌نیو موسولماناندا ، پیشه‌وايي نه‌بو به‌کرو عومه‌ر
لایان په‌سه‌نده ، له‌وانه‌یه که عه‌لی هه‌له‌نه‌بژیراو بی و تووشی هه‌له‌ بووین ، به‌لام
نه‌گه‌یشتونه‌ته راده‌یه پی گونا‌ه‌بار بین ، به‌لایانه‌وه وایه عوسمان بی باوه‌ره و تووشی
هه‌له‌بووه ، عایشه و زوبه‌یر و ته‌لحه بی باوه‌رن ، چونکه چوون به‌گژ عه‌لی‌دا ، چهن‌دین
بیرو باوه‌ری تری نا‌ره‌ویان هه‌یه .

۴۲- (الصالحیه والبریه) تاقمی حه‌سه‌نی کوری صالحی کوری حه‌ین له‌گه‌ل
هاوه‌له‌کانی که‌سیری نه‌لقه‌وی نه‌له‌ته‌رن ، لایان وایه که‌پیشه‌واي نه‌بویه‌کرو عومه‌ر

دروسته . به لّام سهر گەردانن ئایا عوسمان بئ باوهره یانه؟ هەر چهنده ئه و رووداوانه له وانهوه رووی دا له رهوشتی هاوهره کانی پێغه مەر هوه دوورن ، چه نندین بیرو باوهری تری ناجۆریان ههیه .

٤٣- (الباقرة والجعفرية) په پیره وانی پێشهوا موحه مەد باقر و جه عفه ری کوری ئه و ن ، لایان وایه ئه و دوو پێشه وانه و پێشهوا زهینولعابدین باوکیان پێشه وای راستی موسولمانانن، هه یانه لایان وایه هەر پێشهوا محمد باقر پێشه وایه نهك جه عفه ر ، گومانیان وایه موحه مەد باقر دێته وه بۆ سهر زهوی ، بیرو باوهری تریان ههیه زۆر بهیان ناجۆرن .

٤٤- (الناسية) په پیره وانی پێتاویکی بهناو بانگه بهناوس ، لایان وایه پێشهوا جه عفه ری صادق زیندووه و نه مردووه ، دێته وه بۆ سهر زهوی ، ئه وه (القائم المهدي) راوه ستاو راغوبی کراوه ، چه نندین بیرو باوهری نا ره وای تریان ههیه .

٤٥- (الأفضحية) تا قمی عه بدولای ئه لئه فتحن که کوری پێشهوا جه عفه ری سادیه ، لایان وایه عه بدولای پاش باوکی پێشه وایه ، گومانیان وایه پێشه وایان نابێ بشۆردرێن و نوێژیان له سهر بکری ، چه نندین بیرو باوهری نا ریکی تریان ههیه .

٤٦- (الشمیطية) په پیره وانی یه حیای کوری ئه بو شه موتن ، لایان وایه پێشه وای موسولمانان ئه بئ موحه مەد کوری پێشهوا جه عفه ری سادیق بئ ، چه نندین بیرو باوهری نه گونجای تریان ههیه .

٤٧- (الإسماعيلية) تا قمی ئیسماعیلی کوری پێشهوا جه عفه ری سادیقن ، به لایانه وه وایه پاش پێشهوا جه عفه ر ئیسماعیلی کوری پێشه وای موسولمانانه ، هه یانه گومانیان وایه ئیسماعیل نه مردووه ، خۆی له سته می عه باسیه کان شار دۆته وه ، چه نندین بیرو باوهری تری نه گونجایان ههیه .

٤٨- (الموسویة المفضلة) به لایانه وه وایه پێشهوا موسای کازیم کوری پێشهوا جه عفه ری سادیق حه وته مین پێشه وای وه ستاوی موسولمانانه ، هه یانه گومانیان له مردیدا ههیه ، چه ند بیرو باوهری نا ره وای تریان ههیه .

۴۹- (الأثنا عشرية) ئەوانە لایان وایە پیشەوایانی موسولمانان دوازدە پیشەوان ، بەم جۆرە ریز ئەکرێن : (۱) علی کۆری ئەبی تالیب ئەلمورتەزا . (۲) حەسەنی کۆری علی ئەلموجتەبا . (۳) حوسەینی کۆری علی ئەلشەهید . (۴) عە لی زەینولعابدین ئەسەجاد . (۵) موحەمەد ئەلباقیر . (۶) جەعفەری سادیق . (۷) موسای کازیم . (۸) علی رەزا . (۹) موحەمەد تەقی . (۱۰) علی نەقی . (۱۱) حەسەنی عەسکەری . (۱۲) موحەمەدی کۆری حەسەنی عەسکەری (الحجة القائم المنتظر) بەلێنی وەستاوی چاوەروان کراو ، ئەو تاقمە هەرچەندە دەربارە ی ئەو پیشەوایانە بیرو باوەرپی زۆری دژی یە کتریان هەبەس بەلام زۆربەیان لایان وایە پیشەوای دوازدەهەم چووەتە نیو سارداوی سامەرپاو و لەوێ خۆی وون کردوو ، هەتا خۆی پیاریزی لە سەستی عەباسی یەکان و زیندوو و نامری ، گومانیان وایە دوو جار وون ئەبی ، یە کەم جار وون بوونە کە ی ماوێ کەم و خۆی ئاشکرا ئەکا ، بۆ جاری دوو وون خۆی وون ئەکا بەر لە کۆتایی پێهاتی جیهان بەیە کجاری دێتەو بۆ سەر زەوی و ئەبێتە پیشەوای دوازی موسولمانان ، گومانیان وایە وەستاوی چاوەروان کراو ئەو مەوێ ، سەر زەوی پر ئەکا لەفەر و داد پەرەری ، دەربارە ی وون بوونی بیرو باوەرپی دژیە کتریان هەبە چەندین بیرو باوەرپی نە گونجای تریان هەبە لە گەڵ یاسای ئیسلام و پەشتی پێغمەر و هاوڕێکانی ناگونجی ، بۆ نمونە گومانیان وایە کە پیشەوایان بەتایبەتی پیشەوای دوازدەهەمین چاک و خراپی هەموو بوونە وەرەن ئەزانن ، گەورە و بچوکی کارو کرداری بوونە وەرانیان لی وون نابێ ، کە ئەو پلەبە خوا بەپێغمەرانێ نەداو ، هەندیکیان گومانیان وایە پیشەوای دوازدەهەم خوا ، لەهەموو شتی سەر تر و درۆی ناوێ ئەمە : شیخ ناجی نەجار لەنامە ی (فی مجار الشیخ المجلسي) لەدەمی یە کێ لەو دوازدە ئیمامیانەو ئە گێرێتەو کە ناوی شیخ زەینەدینە لەو دیوی (مثلاً) ی بەرمۆدا دورگە یە هەبە بەناوی (جزيرة الخضراء) چەندین شار هەن جێگە ی دانێشتی پیشەوای دوازدەهەمین ، ئەو شیخ زەینەدینە ئەلی من چوومەتە ئەو شارە و ئیمام

زىندوو و نەمردوو ، ئەللى ئەو دورگەيە بەھۆى ئىمامەو ھىچ شتى ناتوانى بېچىتە ناويەو نەفرۆكە و نە پاڭور ، ئەو رووداوو لەسالى (٦٩٩) ى كۆچى دا بۆ ئەو شىخە رەخساو ، ئەو كورتەيەكە لەو باسە ، چەندىن بىرو باوهرى خراپى تريان ھەيە .

٥٠- (السبائية) ھلورپىكانى عەبدولاي سەبەئن ، لايان وايە عەلى خوايە و نامرى بەشىكى خواى تىدايە ، عەلى يە دىت و دەچى بەناو ھەوردا ، ھەورە گرمە دەنگى ئەو و بزيسكە و چەخاخە زەردەخەنەى ئەو ، دىتەو بۆ سەر زەوى ، چەندىن بىرو باوهرى خراپى تريان ھەيەو بى باوهرن .

٥١- (الكاملية) ھاورپىكانى ئەبو كامىلن ، لايان وايە ھاوئەكەنى پىغەمەر بەگشتى بى باوهرن بەو بۆنەو دەنگيان بۆ عەلى نەدا ، نەفرەتیش لەعەلى ئەكەن بۆچى داواى مافى خۆى نەكرد ؟ چەندىن بىرو باوهرى ترى خراپاۆن ھەيە .

٥٢- (العلبائية) ھاورپىكانى عەلبانى كورپى زىراعى دەوسىن ، گومانىان وايە عەلى لە پىغەمەر گەورەترە ، عەلى موخەمدى كردوو بەپىغەمەرى نىردراو ، لايان وايە عەلى خوايە ، خراپەى پىغەمەر ئەراوئىن ، گومانىان وايە پىغەمەر نىردراو بۆ ئەو ھى جارپى پىغەمەر ايەتى بدا بۆ عەلى كەچى جارپى بۆ خۆى دا ، گومانىان وايە لاي ھەندىكيان كە موخەمد و عەلى ھەردوكيان خوان ، بەلام عەلى لەپىش ترە ، بىرو باوهرى خراپى تريان ھەيە .

٥٣- (المغبرية) تاقمى موغەبرى كورپى سەعيدى ئەلەجەلەين ، لايان وايە موخەمد (النفس الزكية) پىشەواى موسولمانانە پاش موخەمدى كورپى عەلى كورپى حوسەين ، زىندوو و نەمردوو ، ئەلوغەيرە داواى پىشەواى موسولمانانى كردوو ، لەپاشا خۆيشى كرد بە پىغەمەر و تاقمەكەى باوهرىيان پى ھىنا ھەموو قەدەغەكراو كەنى گىراو بەرەوا بەدەيان بىرو باوهرى خراپەريان ھەيە .

٥٤- (المنصورية) تاقمى ئەبو مەنسورى عەجەلەين ، لايان وايە عەلى پارچەيەكە لەئاسمانەو ھاتۆتە خوارەو بۆ سەر زەوى ، داواى پىشەواى بەكەى چوئەتەو بۆ ئاسمان ،

خوا دەستی هێناوه بەسەریا ، خوا پێی ووت : کۆری خۆم برۆرەوه بۆ سەر زەوی جیگە نشینی منبە . چەندین بیروباوەری خراپتریان هەیە .

۵۵- (الخطابية) تاقمی ئەبوخلەتای بی موحەممەدی کۆری زەینەبەیی ئەلئەسەدین ، لایان وایە هەموو پێغەمەران و جەعفەری کۆری موحەممەدی باقیر و باوک و باپەرەکانی هەموویان خوان ، بیرو باوەری تری زۆر نالەباریان هەیە .

۵۶- (الکیالیة) پەیرەوانی ئەحمەدی کۆری کەیالان ، یەکەمین جار داوای پێشەوایی کرد بۆ یەکنێ لەنەوه کانی فاتیمەیی کچی پێغەمەر ﴿ ﷺ ﴾ لەپاشا بۆ خۆی ، ئەی ووت من پێشەوای راوەستاوم ، بەکورتی لایان وایە پێشەوای موسولمانان کەم و زۆری هەموو بونەوهران و سەرۆ ژێریان بەدەستیانە ، هەلسۆراندنی بوونەوهران و چارە نووسیان ئەوان بۆیان دیاری ئەکەن ، لایان وایە ئەو کەسە شایانی ئەو کارانەیی جگە لەئەحمەدی کۆری کەیال کەسی ترنێیە ، چەندین بیرو باوەری زۆر خراپتریان هەیە .

۵۷- (المشامیة) پەیرەوانی هیشامی کۆری حەکەمن ، لایان وایە خوا ی ئەوان لەناو هەموو لەشیکدا یە و وێنەی یەکن بەبێ جیاوازی ، بۆیە بەبۆنەی بوونەوهرانی خاوەن لەشەوه خوا ئەدۆزێتەوه ، گومانیان وایە عەلی خوا یە و پێویستە بپەرستێ ، چەندین بیرو باوەری خراپی زۆرتریان هەیە .

۵۸- (النعمانیة) هاوڕێکانی موحەممەدی کۆری نەعمانن ، لایان وایە خوا بۆنی هەموو شتی ئەبێستی و ئاگای لێیان هەیە ، خوا خاوەن ئەندام و قەبارە یە ، چەندین بیرو باوەری خراپی تریان هەیە .

۵۹- (الیونسية) هاوڵەکانی یونسی کۆری عەبدوڕەحمانی قومین ، لایان وایە فریشتەکان عەرشیان هەلگرتووه ، عەرشیشی خوا ی لەسەرە ، خوا بەخواوەن لەش دانەنێن .

۶۰- (النصيرية والأسحاقية) هاوڵەکانی موحەممەدی کۆری ئەسیری نەمیرین ، لەگەڵ پەیرەوانی ئیسحاقی کۆری پێشەوا موسای کازمین ، لایان وایە پاش پێغەمەر عەلی و کۆر و

نوه کانی لههه موو ئاده میزاد گه وره ترن ، خوا لهوینهی عهلی دایه به دوو وینهی عهلی
خوی دهر نه خا ، به زمانی خوا گفتوگۆ نه کا ، لایان وایه هه موو کارئ ره وایه ، هیچ شتی
قه دهغه نیه ، به لایانه وه وایه نه بو له سه نهی نه له سه که ری موحه مه د کوری نه میری کردووه
به پیغه مهر ، به دهیان بیرو باوهری خرابی وایان هه یه مروث شهرم نه کا باسیان بکا .

٦١- (الحنثیة) لایان وایه جیهان بۆ هه موو به نده کانی خوایه و یه کسانن بۆ به کارهینانی
به روو بوومی ، گه وره و بجوکه له نیو ئاده میزادا نی یه ، چونکه هه موویان پاش که وتووی
ئادهم و نوه کانی ئادهمن و یه کسانن .

٦٢- (الفکرية) لایان وایه ئاده میزاد که زانین و زانیاری و ووریایی زۆری هه بوو ، به و
نه ندازه یه په رستنی له سه ر که م نه کریته وه .

٦٣- (السابقية) لایان وایه مروث چ شتی نه کا بیکا به گویره ی ئاره زوی خوی ، نه و
که سه به ختیاره له جیهاندا گونا ه کردن زانی بێ ناگه یه نی و سزای نادری ، نه و که سه ی
خراب بێ ههرچی چا که هه یه بیکا سوودی بێ ناگه یه نی .

٦٤- (الشریعة) په پیره وانی شوریعن ، به لایانه وه وایه خوا له نیو پینج که سه دایه : (پیغه مهر
﴿ﷺ﴾ ، عهلی کوری نه بی تالیب ، عه باسی مامی پیغه مهر ، جه عفه ری کوری نه بی
تالیب ، عوقه یلی کوری نه بو تالیب) .

٦٥- (المفوضیة) نه و کۆمه له ن لایان وایه خوای گه وره هه له سوراندنی بونه وه رانی داوه ته
ده ست پشه وایان ، خوا توانای دروست کردنی ئاده میزاد و به رپوه بر دنیانی داوه ته ده ست
پیغه مهر و عهلی .

٦٦- (السالمیة) تاقمی کوری سالن به لایانه وه وایه خوا له پاشه رۆژدا له وینه ی مروثی
له په پیره وانی موحه مه دا نه بیئری ، گومانیان وایه خوا له رۆژی دوا ییدا خوی بۆ دیو
ئاده میزاد و ئازهل دهر نه خا .

٦٧- (البزقيّة) هاوړيکاني بهزيقن ، لايان وايه پيشهوا جه عفر خوايه و نابيږي ، نهو لهو نه چي که نه بيږي .

٦٨- (الطياريّة) په يره واني عه بدولاي کورې مه عاويه کورې عه بدولاي کورې جه عفرې ته يارن ، لايان وايه گيان له به ده نيکه وه نه چي ته به ده ني تر ، گومانيان وايه گياني تادهم خوايه .

٦٩- (الصليتيّة) تاقمي عوسماني سلقن ، لايان وايه نهو که سهي له وان بي و منالتيکي هه بوو نهو مناله به موسولمان دانانړي هه تا گه وره نه بي و نه وان بانگي بکه ن بولاي ناي و وهري بگري نهو کاته موسولمانه .

٧٠- (الطفرية) به لايانه وه وايه که سي خواي ناسي رزگاري نه بي له هاوبه ش دانان بو خوا نيتر بابا وهري به پيغه مهر و به هشت و دوزه نه بي هه موو گونا هې بکا ، يرو باوهري خراپي تريان هه يه .

٧١- (العبيدية) بروايان به پيغه مه ران ني يه بهو جوړه ي لاي خواوه کرابن به فروستاده . به لکو گومانيان وايه به مروقيکي زانا و روشنير دانه رين ، وينه ي سورات و نه رستو .
٧٢- (الحشوية) لايان وايه نهو که سانه واز له سونه ت به ين وينه ي نهو که سانه واز له فهرزه کان به ين و سزيان وهك يه ك وايه .

٧٣- (الواردية) لايان وايه نهو که سانه ي خرايان ناسي ناچنه دوزه خه وه ، نهو که سانه خرا نه دوزه خه وه هه تاهه تايه نايه نه ده ره وه .

به کورتي و شيوه يه کي روون باسي نهو (٧٣) تاقمانه مان کرد که پيغه مهر ﴿﴾ له فخر موده که يا ناوي بردوون ، نهو تاقمانه وانه بي به ناوي تره وه باسيان نه کړي ، به لام مه به سته که ناگوري و يرو باوه ر کانيان وهك يه ك وان ، باناوه کانيان بهو جوړه نه بي من نووسيومن ، نه بن به (١٢) تاقم بهم جوړه ي خواوه وه :

تاقم	
۱	أهل السنة والجماعة
۱۳	المجھمۃ
۱۳	القدریۃ
۱۳	الجبریۃ
۱۳	الرافضیۃ
۱۳	المرجئۃ
۱۳	الحروریۃ
۷۳	المجموع

ئەو (۷۳) تاقمانە بەو ناوانەوہ لەپاش کۆچی دوایی پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ پەیدا بوون ، بەتایبەتی پاش کوشتنی پێشەوا عوسمانی کوری عەفان ھەتا نزیکەی کۆتایی چەرخی سێھەمی کۆچی ..

لەم چەرخی ئێمەدا چەندین تاقم و کۆمەڵی تر ھەن ھەر یەکەیان خاوەنی بیرو باوەری تایبەتی خۆیان : وەك ئەمانە : (الأخوان المسلمون ، التكفير والهجرة ، الأنقاذ ، الأسلامي) ئەوانەو چەندین کۆمەڵی تر نایەنە ژمارە بۆم ، ئەوانە ھەموویان ئەناوی ئیسلامەوہ کار ئەکەن .

ھەر و ھا ئێستا کە چەرخی سەرەتای (۱۵۰۰) ی کۆچی یە جار بە جار بیرو باوەری تر پەیدا بوون لەوانەیە بۆ لەمەو پاش تاقم و بیرو باوەری تر زۆر پەیدا بن ، زۆربەیان دژی ئاینی پاکی ئیسلام ، ھەریەکەیان کۆمەڵێکی زۆر پروایان پێھێناون ، بەلام ئێتر بیرو باوەریان بگونجی لەگەڵ یاسای ئیسلامدا یانە گونجی لەو (۷۳) تاقمە بەدەرنین ئەگەر زۆر بەووردی بەراوردی بیرو باوەریان بکری .

بەم جوۆری خوارەوہ باسی ھەندێ لەتاقم و کۆمەڵی تر ئەکەین کە دژی یاسای پاکی ئیسلام و پەيوەندیان بە ئاینی ئیسلامەوہ نی یە :

تەفسیری زمانکۆیی

۱- (الیزیدیه وعبدۃ الشیطان) یانی یەزیدیەکان و شەیتان پەرستەکان ، زانیان بیریان جیاوازه لهبارهی مانای یەزیدیە ، هەندیکیان ئەلێن : یانی یەزدان پەرست یەزد یا خوا ، هەندێ تریان لایان وایە سەر بهیەزیدی کۆری مەعاویەن ئەو تاقمە گومانیان وایە یەزیدی کۆری مەعاویە خوایه ، ئەم بیرو بۆچوونە زۆر درۆیه چونکە ئەو تاقمە بەر ئیسلام هەبوون بەهەمان ناو ، ئیتر چۆن ئەبی سەر بە یەزیدی کۆری مەعاویە بن ، ئەو تاقمە کوردن و هەر کوردبوون و نوێژیش بە کوردی دەکەن ، خواش گەورەیی هەموو خواکانە ، بەلام ئەو خوا گەورەیه پەییوەندی بەهەلسۆراندنی کاروباری بونە وەرانه و نەماوە ، هەموو چارەنووسی بونە وەرانی سپاردوو بەمەله کەتاوس یانی شەیتان کە ئەویش خوایه ، گومانیان وایە شیخ عەدی خوایه و هاوبەشی شەیتانە لەخواوەندیا ، گۆری شیخ عەدی لەلاشە کەوتوووە نیوان دوو کێو شیوێکی تەسک و قۆلەوه ، سەر بە قەزای شەنگاری سەر بە پارێزگای موسڵە ، ئەو گۆری شیخ عەدی روانگەی ئەو تاقمەیه جیگەی حەجیانەو لایان زۆر پیرۆزە ، ئەوهی باسکرا کورتەیی بیرو باوەریانە ، چەندین بیرو باوەری تری نەگونجایان هەیه ، هەموویان ئەفسانەن ، ئەو تاقمە بەزۆری لەئێران و ناوچە کرد و سە ریتلی زەهاو هەن . هەندیکیان لەسوریا و لەروسیا هەن ، بەلایانەوه وایە عەلی کۆری ئەبی تالیب خوایه ، باوەری زۆر نەگونجایان بەمنالانی عەلی کۆری ئەبو تالیب هەیه ، بەلایانەوه وایە گیانی خۆی لەدەرروونی پیرەکانیا هەیه ، ئەوانەیی ئێران پڕوایان زۆر بەتینە بەداوای کەوه سوار .

۲- (البابیه والبهائیه) یەکەمین کەس ئەو بیرو رایەیی دانا عەلی کۆری موحەممەدی شیرازی بەناوی خۆیهوه ناوی ناوه (الباب) یانی هۆیه کە بۆ گەیشتن باناوەروۆکی راستەقینەیی خواو دەرگایە ، ئەو کەسانەیی دواي کەوتن پێیان ئەلێن بابی ، یەکەمین جار (۱۸) کەس باوەریان پی هێنا لەنیۆ ئەواندا دوو براهه بوون بەناو میرزا حسین عەلی نوری خۆی ناونا (بهاء الله) یانی روناکی خوا بەو بۆنەوه ئەوانەیی دواي کەوتن ناو یان نرا بەهائیەکان ، براکەیشی میرزا یەحیا نوری بوو ناوی خۆی نا (صبح ازل) ئەو دوو برایه بیرو باوەری بابیان بەباشی بلأو کردەوه ، ژێنکیش بەناوی خاتوون (زەڕین تاج کە زۆر جوان و زیڕە ک بوو ئەویش باوەری بەباب هێنا و دەورێکی گەورەیی هەبوو بۆ بلأو کردنەوهی ئەو بیرو

باوەرە. باب ڕووی کردە ئەو (١٨) کەسانە و ووتی : من (باب الله) م ، بەگوێرەی نامە کە ی خۆی ئەو خوا یە و پەرستن ئەبێ هەر بۆ ئەو بکری بونە وەران هەموویان د ڕو سترکراوی ئەون ، لەبەر ئەوەی ئەو جۆرە بیرو باوەرە خراپە لەنێو موسولماناندا بێ ڕەواج و نەگونجا و بوو ، باب ڕوی کردە ئەوروپا بۆ بلالو کردنەوی بیروباوەرە ژەهراوی یە کە ی ، لەبەریتانیو فەرەنسا و ئەلمانیا و ئەمەریکا ڕەواجی زۆری پێدا و قۆز تیانەو ، بەتایبەتی بەریتانیا بەهەموو جۆری یارمەتی ئەدا ، چونکە ئەیزانی بۆ دژی ئاینی ئیسلام درو ست کراوە ، باب ئەو زەرپن تاجە ی کە باسکرا ناوی نا (قره العین) ، چەندین بیرو باوەری خرابی تریان هەبە ، ئەوەی با سکرا کورتە میژووی باب و بەهائی بوو لەنامە ی (حاضر الاسلامی) بەدریژی باسی کردوون .

٣- (القادیانی) پەرپەوانی غلام ئەحمەدی قادیانین لەهیندستان ، گومانیان وا یە غلام ئەحمەد عیسیایە و ڕانگویی کەرە ، ئە ی ووت : من خوا ڕەوانە ی کردووم بۆ ئەو کەسانە ی خراپە ئەکەن ، خوا بەمنی فەرموو : تۆ مەسیحی کورئ مەریەمی ، گومانی وایە پیغمەری دواکاتە ، تاقمێکی زۆر باوەریان پێهینا ، کار بەدەستانی بەریتانیا یارمەتی زۆریان دا بەچەک و بەپارە ، ئەو تاقمە ی کرد بە کۆتەکی دەستی خۆی بۆ دژی ئاینی پاکی ئیسلام ، چونکە ئەو تاقمە باوەریان وابوو نابێ جەنگ لەدژی هیچ کەسێ بکری بەتایبەتی بەریتانیا . ئەو دوو تاقمە ی بابی و قادیانی لەهندستان و ئەوروپا ، بە تایبەتی یە کەم لەمیسرو ئێران و عێراق و سوریا و فەلەستین زۆر بوون ، بەتایبەتی ترابییەکان لەفەلەستیندا زۆرن و کار بەدەستانی زایوونی یارمەتی زۆریان ئەدەن ، لەسەر زەوی هەریمەکانی ترابییەکان هەن .

٤- (البکطاشیتە) ڕینگە یە کە لەڕینگەکانی ئیسلام ، سەرۆه لای یەکیکن لەدۆستانی خوا کەناوی (حاجی بەکناشە) لەئێران لەدایک بوو ، چوو بۆ لای (ئەنادۆل) هەندێ ئەلێن دانەری راستەقینە ی ئەو ڕینگە یە (بالیم بابا) یە کۆچی دوایی کردووە لەسالی (٩٢٢) ، دەرویشەکانی ئەلێن : قوتبی دووهمە ، لەکوردستانا تاقمێ هەن بەناوی (قزل باشی یا

عەلی ئیلاهی (بیرو باوەریان وێنە بە کتاشیەکان ، ئەوان ھەموویان ھەر چەندە ئەلین : ئیمە
(أهل السنة والجماعة) یں ، بەلام لە راستیدا لە پێگە لادەرەکانی شیعە ی دوازدە نیمامین
، میژو نووسانی فەرھەنگ گومانیان وایە بە کتاشیەکان لە بنچینەدا گاورن ، بەو بەلگەیەو
گاوەرەکان برۆاداری سێ شت ئەمانەش برۆاداری: الله ، موحمەد ، عەلی ، پیران لە گونا
خۆش ئەبێ بەوێنە ی کەشیش ، ئەوانە مە ی خواردنەو ڕەوانە کەن ، ژانایان بێ سەرپۆشن،
زۆریان ژن ناھێن ، کەواتە دەرکەوت جگە ی موسوڵمانان ، بەلایانەو وایە گیانی مرۆف
دوای مردن ئەچیتە لە شتێ ترەو ، ھیچ پێوستی یەکی ئایینی بە جی ناھێن ، نوێژ و
زەکات و ڕۆژوو و حەجیان نیە ، فەرمانەکانی خویان لە سەر خۆیان ھەلگرتووە ،
بەلگەیان ئەو فەرمانانە بۆ کەسیکە سەرەتایی بێ لە ئاییندا کە گەشتن بە کۆتایی ئادەمیزاد
بۆی ڕەوا یە ھەموو شتێ بکا ، بیرو باوەری خراپتریان ھەیە ، نامە ی (حاضر الأسلامی)
دانراوی (لۆسروپ شوڤازو) ی ئەمەریکایی ، وەرگێراوی (ئەمیر شەکیب ئەرسەلان) ..
لەم سەردەمە ی ئیمە ی ئیستادا پارت و کۆمەڵی تر لە نیو نیشتمانی ئیسلامدا پەیدا بوون
بناوی جیا جیاو خۆیان ئەنوێن ، ژمارەیان نایەنە ئەندازە ، کەمێکیان نەبێ ھەمویان دژی
ئایینی ئیسلام ، بۆیە پێوستە زانایانی موسوڵمانان خۆیان کۆ بکەنەو قورئان بکەن بە یاسا
و فەرموودە ی پێغمەر بکەن بە دەستور ، وەک یە کەمین جاری سەردەم ی پێغمەر یەک بگرن،
وێنە ی کۆچ کەران و یارمەتی دەرەن خۆیان برازێنەو ، دووبەرەکی و ئازاوە و پەرتەوازە
نەبن . خۆیان و سامان بکەن بە سەر گەردانی بەرزبوونەو ی ئالای ئیسلام ، ھیچ کەسی
لایان شایانی پەرسق نەبێ جگە ی خوا ، موحمەد ڕەوانە کراوی خوا یە ، قورئان یاسایە .
فەرموودە ی پێغمەر دەستور بێ ، ئایینی ئیسلام ھەتا ڕۆژی دووایی بەردەوام بێ .
فەرماندانی خوا بە ئایەتی (۱۰۳) ی ئەم سورەتە لە بیری خۆمانی نەبەینەو ، خۆمان نەکەین
بە جیگە ی خەشی خوا ، بەری نەفرەتی ھاو ئایینانی پێشەو و پاشی خۆمان نەکەوین .
لە نیشتمانی خۆماندا بە سەر بەرزی بژین ، دوژمنانی خۆمان بناسین ، پیت و فەرۆ بەروو

بومی یشتمانی خوْمان نه دهین به داگیر کهران و خوین مژانی ئاده میزادی سهر زهوی ،
له رۆژ ئاوابی و رۆژ هه لاتی و زایونی و ره گهز په رستانی خوْمان و دهروه ، خوا
له خوْمان رازی بکهین و ئیمهش به پاداشتی پاشه رۆژی خوْمان بکهین .

له ئایه ته کانی پيشوودا و له ئایه ته کانی دووايشدا بۆمان پروون بویهوه له پستی په ردهوه
جوولانه وهیه کی هه می شه یی به ردهوام له لایه ن جووله که کان و جگه ی ئه وانیش به تاییه تی
دوو رووه کانی نیو ئیسلام که له ژیر ناوی ئیسلامدا ، وهک ماری ژیری کا خوْیانیان
مه لاس داوه ، ئه و که سانه هه موویان خه ریکن و ناسره ون بۆ پارچه پارچه کردنی
موسولمانان و دوور خسته وه یان له یه کتری ههر له کۆنه وه ، به تاییه تی لهم سه رده مه ی
ئیمه دا و له مه و دوايش ، بۆیه خوای مه زن ئه مان تر سینی له په ی ره ی کردنی بی باوه ران و
گوئ گرتن له فیل و ته له که یان ، که واته ئه بی موسولمانان بزانی و ئاگیان له خوْیان بی ئه و
فه رمانانه ی له سه ریانه بۆ به رگری کردن له ژه هری کوشنده ی دوژمنانی خوْیان سستی تیدا
نه که ن ، به هه موو هیژ و توانا و سامان و دارایی خوْیان کۆمه لتی مروف و قوتایی کارامه و
هه لکه وتوو زی ره ک و دانا و نه خه له تاو ساز بکه ن ، بلاویان بکه نه وه به هه موو لایه کا بۆ
فیربوونی خویندنی هه موو شتی که سوودی ئاده میزادی تیدایی به تاییه تی موسولمانان ، بۆ
ئه وه ی له کاتی گه رانه وه یان ره وشت و دهروونی دوست و دوژمن فیر بن و بیان ناسن ،
ئه و تاقمه ییش بۆ هه موو ئاده میزاد له دوست و دوژمن یاسای پاکی ئیسلامیان بۆ پروون
بکه نه وه له فه رماندان به چاکه و قه دهغه کردنی خراپه ، تاوانی بی باوه ران و داگیر کهران
و خوین مژان و تالان کهران بۆ هه موو که سی پروون بکه نه وه و بیانکه ن به جیگه ی نه فرین ،
بۆیه خوای مه زن ئه فه رموی :

وَلَتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١١٤﴾

﴿ ولتكن منكم امة ﴾ وه پيوسته بئى له ئيوه موسولمانان هه موو كاتى كۆمه لى له ئيوه ، ووشه ي (منكم) ئهمه مان بۆ پروون ئه كاته وه وه پيوسته ئه و كه سانه ئه كرىن به نوينه رى مو سولمانان و ئه ئيرن بۆ دهره وه ي وولات يا له ئيو خوياندا پيوسته موسولمان بن ، چونكه ئه گهر جگه ي موسولمان بن نابنه جيگه ي پروا به و جوړه ي پيوستى بۆ سوودى موسولمانان ، به تايبه تى ئه گهر ئه و نوينه رانه گاور بن يا جوو له كه ، چونكه ناسه لميترى واز له سوودى هاو ئاينى خويان به ئين بۆ سوودى موسولمانان .

به داخه وه ئيستا هه ندى له موسولمانان شاليارى دهره وه يان و نوينه رانيان گاورن و ئه يان ئيرن بۆ لاي كار به ده ستان گاور هه تا له سوودى موسولمانا گفـت و گۆـبـكهـن ئه مه يشمان بۆ پروون ئه كاته وه كه به هه ندى له موسولمانان پيوسته كه مان له سهر ناميئى .

﴿ يدعون إلى الخير ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر ﴾ ئه و كۆمه له بانگى ئاده ميزاد بكهـن بۆ لاي چا كه كردن و بۆ لاي ئاينى ئيسلام و يهـك گرتنى موسولمانان و ، فرمان بدهـن به پهرستنى خوا و ئه و شتانه ي ياسا و ده ستورى ئيسلام و ئه قل وه رى ئه گرى ، نه يه لـن ئاده ميزاد خراپه بكهـن بۆ درى خويان و بۆ درى مرو فايه تى ، نه يه لـن زيان به دانىشتوانى سهرزه وي بگه يه نرى ، ئه و شتانه ئه قل و ياسا به لايانه وه چا كه بيكهـن ئه وه ي بيژى لى ئه كاته وه نه يكهـن .

﴿ أولئك هم المفلحون ﴾ ئه و كۆمه له به و بانگ و فرمان و جلـه و گرتـه هه لـهـسن ، ئه و كه سانهـن رزگاريان به وه جيگه ي پاداشتى خوان ، شاينى سو پاسى ئاده ميزادن .

ئه بى بزانرى پيوسته كۆمه لى هه بى به و كارانه هه لـسن ، ئه بى ده سه لـتيان هه بى له سهر زه ويـدا كه به و فرمانه هه لـسن ، خو ئه گهر ئه و كۆمه له كار به ده ست نه بن ئه و ناتوانن بانگى ئاده ميزاد بكهـن به ته نها ، ناتوانن فرمانيان بى بدهـن به چا كه و جلـه ويان بگرـنه وه له خراپه ، كه واته ئه و كارانه پيوستى سهرشاني موسولمانانه كاتى كار به ده ستبن ، بانگ كردن و فرماندان و جلـه و گرتن داوا كراوىكى ناسان و سووك نين ، واته بى ئه و كۆمه له

ئهچن به گزی ئاره زوی خرابی ئاده میزادا ، وایش ئه بی له دژی سوودی هه ندی برۆن ، وایش ئه بی تووشی سته مکاریکی درهنده و خوین مژ و خاوهن فیزبن ، وایش ئه بی تووشیان بی به تووشی داوین پیس و نارهنه سن و خراپه کاره وه یا زۆرداریکی ناله بار ، وایش ئه بی له گهل مروقیکی نه رم و نیان گفتوگو بکه ن ، له و کاتانه دا ئه و کومه له پیوستیان ئه بی به چه ک و به توانا بو ئه و بیرو باوه ره و چه سپاندنی که واته له و کاتانه دا کار به دهستان لای خوا لیپرسراون بو جی به جی کردنی ئه و کارانه . نه ک ئه و که سانه خاوه نی چه ک نین بازو ریش بن .

هه ندی له یاسا ناسان لایان وایه بانگ کردن و فه رماندان و جله و گرتن له ئاده میزاد کاتی پیوسته ئه و که سانه ی به و شتانه هه لته سن تووشی ئازارو ده ردی سه ری نه بن به و بۆنه وه به لام ئه و مه رجه بو هه موو کاتی نه ، چونکه موسولمانان کاتی بی باوه ران په لاماری خویان و نیشتمانیانان ئه یان ویست لاوازیان بکه ن ، ئاینی ئیسلام پیوستی کردوه له سه ره موو موسولمانان له دژی بی باوه ران راپه رن به گشتی ، جه نگیان له گهل بکه ن بو به رگری له پرتزی خویان ، شتیکی ئاسایه له کاتی جه نگدا موسولمانان خویان و سامانیان ئه که وێته مه ترسیه وه بۆیه ره وایه هه موویان خویان بکه ن به فیدا کار بو سوودی گشتی ، سوودی گشتی گرنگزه له مانه وه ی مروقی ، به لام پیوسته موسولمانان بو به جی هینانی ئه و کارانه جیگه و کاتی شایانیان بو داین ، هه ندی جار به توندی و هه ندی جار به نه رمی به گوێره ی جیگه و کاتی خویان ، بۆیه موسولمانان له و باره یه وه په یره یی قورنانی پیروژ بکه ن ، ئه بیتری جاری به هه ره شه و جاری به نه رمی پروو ئه کاته ئاده میزاد ، بانگ کردن و فه رماندان به چاکه و گه رانه وه ی ئاده میزاد له خراپه پیشه ی هه موو خاوهن ئاین و باوه رادارانه ، لایان مه رجه دژی دوژمنانی خویان به چه ک و راپه رین له هه ندی کاتا نه ک هه موو کاتا ، به لکو واته بی ناموژگاری کار ئه کاته سه ر دوژمنان هه رگیز توپ و فرۆکه و بۆنباکاری وانا کا ، پیوسته به که م جار چه ک به کار نه هیتری .

برسیار / چۆن ناوه روکی نهو نایه تهی پیشووی ژماره (۱۰۴) دژی ناوه روکی نایه تی
(۱۰۵) ی سوره تی مائیده نیه که له ویدا هاتوو نه فرموی ﴿ علیکم أنفسکم ﴾ که نایه تی
یه کهم نهو نه گه یه نی فرماندان به چاکه پیوسته ، نایه تی دووهم به هوی نهو پرسته یه وه
وا نه گه یه نی فرماندان به چاکه پیوست نی یه ، چونکه نه فرموی پابهستی پاراستی
خورتانین؟

وهلام / مه بهست به نایه تی دووهم نه مه یه : نهو که سه ی هه لسا به فرماندان به چاکه و
به قه ده غه کردنی خراپه به گویره ی پیوست ، زیان بهو که سه ناگه یه نی گو مپایی نهو که سه ی
گو مپا بووه ووازی هیناوه له چاکه بهو مهرجه ی نهو که سه هه لسا یی به پیوستی سهرشانی
خوی (فإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ) دوا یی به راستی له سهر تو را گه یاندن به ته نها .

وَلَا

تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ
وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ
وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَأَمَّا الَّذِينَ أَبْيَضَتْ
وُجُوهُهُمْ ففِي رَحْمَةِ اللَّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١٠٧﴾ تِلْكَ آيَاتُ
اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٨﴾
وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

﴿ ولا تکنونا کالدین تفرقوا ﴾ وهئیوهی موسولمان مه بن بهوینهی کهسانیکی نهوتو
پارچه پارچه بوون ، بهوی دوزمنایهتی نیوان خویناهوه وهک جوو له کهکان بوون به (۷۱)
تاقم ، گاوهکان بوون به (۷۲) تاقم .

﴿ وأختلفوا من بعد ماجاءتهم البينات وأولئك لهم عذاب عظیم ﴾ وهئاژاوهو ناکوکیان
لی پهیدا بوو له نیو خوینا ، دهستیان کرد بهنووسینهوهی نامیلکهی پروپوچ و شاردنهوهی
راستیهکانی نامهکانی خوا بو پهیدا کردنی سامان و پلهی نارپهوا بو خوین لهپاش نهو
شتهی چوو بو بولایان چهندین بهلگهی پروون و ناشکرا لهنامهکانی خوادا که پیویست بوو
لهسهریان ئادهمیزاد بانگ بکهن بو لای خوا پهرستی و فرماندان بهچاکه و گهرانهوهیان
لهخرابه . نهو رستهیه وامان پیشان نهدا که ئادهمیزاد سزایان نادری بهواز هینان لهچاکه و
پهیرهوی خوا ههتا خوا چاک و خرایان بو پروون نهکاتهوه و ، نهو کهسانه پارچهپارچه
بوون و ئاژاوهیان نایهوه له نیوان خوینا سزایهکی گهرهیان بو هیه .

نهو نایهته تهواو کهری مانای نایهتی ژماره (۱۰۳) ی ئهم سورتهیه ، خوی مهزن
گرنگی زوری داوه بهوه که موسولمانان یه کبن و په رتهوازهی بیروباوه ر نهبن و ئاژاوه بو
خوین دروست نهکهن ، چونکه نهو گهلهی پارچه پارچه بوون مافی ژیان و مانیان نییه بو
خوین ، ئیتر چوئن نهتوانن نهتهوهکانی تر بانگ بکهن بولای چاکه و فرماندان بو پهرستن
وجلتهو گرنتی بی باوه ران له گیره شیوینی ، کهچی له گهل نهو ههموو هاندانهی
موسلمانان بو یه کیتی نیوان خوین و موسولمانان لهپاش پیغمهر ﴿ ﷺ ﴾ بوون به (۷۳)
تاقم ، وهک به کورتی له کزتابی مانای نایهتی (۱۰۳) ی ئهم سورته باسیان کرا ، بویه نهو
تاقمانه سزای گهره نهدرین .

﴿ یوم تبیض وجوه وتسود وجوه ﴾ بویان هیه سزای گهره له پروژیکا سپی و پروون
نه بیتهوه پروومهتی باوه رداران که پروژی دوایه و خوشحالتن بهپاداشتی خوین و ، رهش و

تاریک ئەبی روومەتی بی باوەرپان و خەفەتبارن لەسەر سزادانیان و لەسەر بی باوەری خۆیان و پارچەپارچەییان و ئاژاوەی نیوان خۆیان .

﴿فأما الذين أسودّت وجوههم أكفرتم﴾ دوایی کەسانێکی ئەوتۆ روویان ڕەش بوووە سەر زەنشت ئەکرین لەلایەن خوای مەزنەو بەوان ئەبیژری : ئایا ئێوە بۆ باوەرپان نەهینا ؟ ﴿بعد إيمانكم فذوقوا العذاب بما كنتم تكفرون﴾ لەپاش باوەر هینانن بە پیغمەر بەر لەکردنی بەفرۆستادەیی خوا ، دوایی ئێوە بجێژن سزای دۆزەخ بەهۆی ئەو شتەیی باوەرپان پی نەهینا ، وەك قورئان و پیغمەر ﴿﴾ . خوای گەورە بەو ئایەتە ڕو ئەکاتە هەموو بی باوەرپان کە باوەرپان بەئایینی ئیسلام نەهیناوە ، بەتایبەتی ئەو کەسانەیی لەپاش پیغمەر ﴿﴾ لەئاین وە ر ئەگەرین و پارچەپارچە ئەبن و ئاژاوەیان نایەووە لەو (٧٣) تاقمانە .

﴿وأما الذين أبيضت وجوههم ففي رحمة الله هم فيها خالدون﴾ وە کەسانێکی ئەوتۆ روویان سپی و گەش هەلگەراوەو باوەرپان هیناوە لەسەر ڕەوشتی پیغمەر و هاوڵەکانی پیغمەر بوون ، دوایی ئەو کەسانە لەنیوی بەزەیی و چاکەیی خوادان و ئەیان خاتە بەهەشت ، ئەو کەسانە لەنیو چاکەیی خوادان بەبەردەوامی .

بە کورتی ئەو کەسانە دەست بەئایینی ئیسلامەووە ئەگرن ، لەبەرخوا خۆیان فیداکار ئەکەن و پارچە پارچە نابن و یارمەتی یە کتری ئەدەن لەسەرچاکە و سوودی ئادەمیزاد ، لەپاشە ڕۆژدا زیندوو ئەکرێنەو بەرویه کی سپی و گەشەو ، مۆژدە بەیە کتری ئەدەن و بەچاکەیی خوا خۆیان ئەرازیتنەو ، لەخوا رازین و خواشی لەوان رازی یە .

ئەو کەسانە ئاژاوەیان ناوەتەو پەرتەوازە بوون و لەباوەرپانا ، وەرگەراون و وازیان لەئاین و نیشتمان هیناوە ، جگە لەسوودی خۆیان و کۆمەڵی خۆیان کەسی تریان نەویستە ، ئەو کەسانە لەڕۆژی دوایدا زیندو ئەکرێنەو بە ڕو ڕەشی و سەركزی و جیگەیان دۆزەخە و سزای گەورەیان بۆ هەیه .

﴿ تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ﴾ ۞ تھو موڑدہ و ہمدہ شانہ باسیان کرا لہ ہوا
و پاداشتی پیو چاکان و سزای بی باوہران و نازاودہ چہ کان ، نایہ تہ کان قورئانی خوان
نیمہ تہ بخویننہوہ و بہ سہر تودا بہ راستی و بہ بی گومان .

﴿ وما الله يريد ظلماً للعالمين ﴾ وه خوا ویستی ستهم ناکا بۆ بونه وهران و سزای هیچ کهسی نادا بهی تاوان و پاداشتی چاکهی هیچ کهسی کهم ناکاته وه ، ئەو نایه ته هەر چهنده پرووی پێ کراوه بۆ لای پیغمه مەر ﴿ﷺ﴾ به لām مه بهست ئەو کهسانه یه گومانیان وایه ئەو نایه تانه له لای موحه مه ده وه هاتوون ، نهك له لایه ن خوای مه زنه وه ، ئەگینا پیغمه مەر برپوای بنگو مانی هه یه به و نایه تانه .

﴿وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ﴾ وەبۆ خوايه به‌ته‌نها شتی له‌نیۆ ئاسمانه‌کان‌دان له‌ته‌ستیڤه و فريشته و ئه‌وانه‌ی ئی‌مه‌ نايزانين و ، شتی له‌نیۆ زه‌ويدايه له‌ئاده‌میزاد و جنۆکه و ئازهل و پیتی کانگاكان ، هه‌موويان خوا هه‌لیان ئه‌سورپیتی و ، بۆلای خوا ئه‌گيرپرينه‌وه هه‌موو کارى ، به‌خپۆ که‌رى بوونه‌وه‌رانه و پاداشت و تۆله‌ی هه‌موان به‌ده‌ست خوايه و که‌س توانای خواى نيه بۆ به‌خپۆ کردنيان .

کاتێ زانیمان ئەو کەسانەی لەبەرخوا کار ئەکەن بەگۆڕەوی فەرموودەی خوا ، ئەوانەن دەست بەیاسای قورئان ئەگرن بەگشتی و پارچەپارچە نابن و بانگی ئادەمیزاد ئەکەن بۆ لای ئاینی ئیسلام و فەرمان ئەدەن بەچاکە و ئادەمیزاد ئەگێڕنەوه لەخراپە و لەداد پەروەرە و نزیکن و ، زانیتمان ئاسمانەکان و زەوی لەسەر داد پەروەری پراوەستان ، بۆیە خوا ئەفەرموی :

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ ءَامَنَ

أَهْلَ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ
وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١١٥﴾ لَنْ يَضُرَّكُمْ إِلَّا أَذًى
وَإِنْ يَقْتُلُوكُمْ يُولُوكُمْ أَلَدَبَارًا ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١١٦﴾

﴿ کتم خیر أمة أخرجت للناس ﴾ ئیوهی موسولمانان چاکترین کهسن ناشکراکراون
بۆ چاکه‌ی ناده‌میزاد . که‌واته ئیوه پیوسته نرخ‌ی خۆتان بزانش که خ‌وای مه‌زن
ئیه‌ی کردووه به‌پیشه‌وای همه‌وو نه‌تیه‌وه‌کان ، وستی خ‌وایش وایه پیشه‌وایه‌تی بداته
ده‌ست کۆمه‌لێکی زانا نه‌ک به‌گه‌لێکی نه‌زان و خ‌راپ . که‌واته بۆ ئیه‌ی ئیوه شایانی
پیشه‌وایی بن پیوسته بروایه‌کی پاک و په‌یره‌وی کردنیکی راست و په‌وشتیکی دروست و
زانستیکی په‌واتان هه‌بێ ، هه‌تا بتوانن ئه‌و باره‌ گه‌رانه هه‌لگه‌رن و نه‌ی دۆڕتن و پیشه‌وایه‌تی
گه‌لان له‌ده‌ستی خۆتان نه‌ده‌ن ، ئه‌وه‌یش کاتی روون نه‌بیته‌وه ئیوه چاکترینی نه‌تیه‌وه‌ن :
﴿ تآمرون بالمعروف ﴾ فه‌رمان بده‌ن به‌هموو کار و بیرو باوه‌ڕێ که‌له‌لایه‌ن یاسای
خواوه په‌سه‌ندبێ و چاکبێ ، له‌و رێگه‌یه‌دا هه‌موو تالێ و ترشی به‌چێژن بۆ پاراستنی
ناده‌میزاد له‌چه‌وسانه‌وه و خ‌وێن مژی ، هه‌تا ناده‌میزاد هه‌ناسه‌ی خ‌ۆشی بده‌ن ، ئه‌وه‌یش
پێک نایه به‌بێ باوه‌ڕ بوون به‌خوا .

﴿ وتنهون عن المنکر ﴾ وه‌ئیه‌و رێگه‌ بگه‌رن له‌هموو کارێ لای یاسای قورئان په‌سه‌ند
نیه و بێزی لێ نه‌کرێته‌وه ، بۆ ئیه‌ی کۆمه‌لگایه‌کی پاک و خ‌اوێن په‌یدا بێی له‌هموو
پویه‌که‌وه و ، ئیوه‌ی موسولمانان مه‌هیلن ئه‌و کۆمه‌لگایه‌ بروشی و له‌تیه‌وره‌ ده‌ربچێ ،
بێ دادی و ئازاوه و کوشتن و برین و تالان له‌نیویاندا نه‌میتێ ، پیشه‌وایه‌تی ئیوه په‌ره‌ناسی
هه‌تا ئیوه رێگه‌ له‌خ‌راپه‌ نه‌گه‌رن . بۆ به‌رده‌وامی ئه‌و کاره‌ گه‌ورانه خوا ئه‌فه‌رموی :

﴿ وتؤمنون بالله ﴾ وهئوه باوه به خوا بهئین ، بو ئه وهی خوی مه زن ته رازی داد
په وهی پایه دار بکا و چاک و خراپه تان بی بناسئین .

له نایه تی (۱۰۴) ی ئه م سووره ته دا خوی مه زن بانگی ئاده میزادی کرد بو لای چاکه
و فه رماندان به کاری په سهند و ریگه گرتن له خراپه و بی باوه ری ، به لام له م نایه ته دا
بو مانی روون نه کاته وه که نه و کارانه پیک نایه ن له هیچ نه ته وه به کدا مه گه ر تاقمئ بن که
خوا ده ری خستبن و به و کارانه خو یان بنوئین ، نه وانه یش بریتین له و کو مئه له په په وهی
موحه مه د بکه ن . به م نایه ته و به تاییه تی به و رستانه ی سه ره وه ئه م خالانه ی خواره وه مان
پیشان نه دا :

۱- بیگو مان نه و کو مئه له بریتین له په په وهانی پیغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ به وهی دارژاندنی
نایه ته کانه وه که یه ک له دوی یه ک روی خو یان نه که نه باوه رداران ، نه وانه یش هه ر
په په وهانی پیغمه مر ن که به راستی باوه ردارن .

۲- نه و تاقمه که چاکترین نه ته وه بن بو خزمه تی ئاده میزاد بریتین له په په وهانی موحه مه د
له هه رکاتیکا بن و له هه ر نه ته وه ره گه زئ بن و هه ر زمانیکیان هه بی ، به تاییه تی نه وانه ی
سه رده می پیغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ .

۳- ناوه رۆکی نه و رستانه روونه کاته موسولمانان که خاوه نی باوه رن ، ئیتر هیچ که سی
ناتوانی خوی هه لکیشتی و بلئ : ئیمه چاکترین نه ته وه بن له هه ر ره گه زئ بن و به هه ر زمانئ
گفتو گو بکه ن مه گه ر باوه ردار بن و فه رمان به دن به چاکه و ریگه بگرن له خراپه ، نه گه ر
خاوه نی نه و سی خالانه بن نابئ خو یان به موسولمان و په په وهی پیغمه مر ﴿ ﷺ ﴾ دابئین و
نابنه پیشه وای هه موو نه ته وه کان له هه ر گه لی بن و له هه ر خیزانی بن و به هه ر زمانئ
گفتو گو بکه ن ، ئیتر باخزمی زور نریکی پیغمه مر بن ، وه ک نه بو له هه ب و نه بو جه هل و
نه وانه ی ئیستاش .

۴- نه و نایه ته بو مان ده رئه خا که خوی مه زن موحه مه د و په په وهانی نه وانه ی دروست
کر دوون هه تا بینه پیشه وای هه موو نه ته وه کانی سه رزه وی ، به جو ری بن قورئانی پیروز

بگرن بەدەستیکیانەو و فەرموودەکانی پێغەمەر ﴿ﷺ﴾ بەدەستەکە ی تریانەو ، بە یاسای ئەوان بانگی ئادەمیزاد بکەن چەن لەدوای چەن هەتا پۆژی دوا یی کە دەست بگرن بەو دوو سەرچاوە روونانەو ، لەهەموو بیرو باوەرو دەستوریان پەلاماری ئەوان بدەن ، ئەک یاسای دەست کردی ناپەرەو و سەمکار ، چونکە بەختیاری ئادەمیزاد بەوانەو پایدەر ئەبێ ، ئەک بەو یاسا دەستکردنەو .

۵- ئەگەر موسولمانان بەو کارنە هەلسن کە بانگ کردنە بۆ چاکە و فرماندانە بەکاری رەوا و ڕێگە گرتنە لەخراپە ، پێشەوایی نەتەوەکانیان لەکیس ناچێ و پێویست و شایانی ئەوەن کە ئەو پێشەواییە موسولمانان کۆ بکاتەو لەسەر ئەو کارە پیرۆزانە و لەسەر ئەوێ کاریان بەراویژ و پرسی یە کۆری یی هەتا مەروڤیکی نازاو کارامە و دڵسۆز و دادپەرور بن . خاوەن ئاین هەلبژێرن بۆ سەرۆکایەتی خۆیان و ئەوانیش بەگۆڕە یاسای قورئان ملیاؤن بۆ کە چ کەن و خۆیان بکەن بەفیداکار بۆ پەرەپێدانی ئاینی ئیسلام و بلاو کردنەوێ داد پەرورە ی .

کاتی ئە کاتان کە موسولمانان بەو کارە گەورانە هەلسابوون ، بەو بۆنەو بوون بەپێشەوای هەموو ئادەمیزاد ، لەپاشا بەداخەو کەوازیان لەو یاسا پیرۆزە ی خۆیان هێتا ، ئاینی ئیسلامیان واز لێ هێتا ، فەرمانیان دا بەخراپە ، توانای خۆیان خستە کار بۆ نەچەسپاندنی یاسای ئیسلام ، بەجۆری ئەگەر مەروڤ بیسێ نۆیژ بکا یا پۆژوو بگری تانە ی ئە دەن و ئەلێن نۆیژ و پۆژوو لەچەرخی بیستەمدا باوی نەماو ، بەراستی هەندێ لە کار بەدەستان بەو کارە خراپە هەلئەسن ، ڕێگە ئاسان ئەکەن بۆ بەکار هێنانی خواردنەوێ مە ی و یاری کردن بەقومار و فەرماندان بەرووت کردنەوێ ژنان ، دروست کردنی مە ی خانە و جینگە ی سووردانی ژنان ، مەلەوانگە بۆ مەلە کردنی ژنان و پیاوان بەیەکەو بەرووتی و بگرە بۆ داوێن پیسی و کاری ناپەرەوای تر ، یارمەتی دانی سوود خۆران و بەرتیل وەرگرتن ، بۆیە خۆیانیان کرد بەئەلقە لەگۆی یی باوەران و خۆشیانی پێو هەلئەکیشن و ئەلێن : پێش کەوتووین .

پاش باسکردنی پیشه وایه تی موسولمانان بۆئاده میزاد ، خاوان نامه کان هان ئەدا که
ئەوانیش باوەر بهێتن به ئاینی ئیسلام و ئەفەرموی :

﴿ ولو آمن أهل الكتاب لكان خيرا لهم ﴾ وەئەو گەر خاوەن نامه کان به تاییه تی
زاناکانیان باوەرپیان به تاییه به موحه مەد وەك ئیوه به راستی له هه موو کاتی کدا باوەر هێتانیان
چاکتره بۆ ئەوان .

﴿ منهم المؤمنون وأكثرهم الفاسقون ﴾ هه ندی له وان باوەر دار بوون و زۆر تر له وان
له یاسای خوا دەر چوون و باوەرپیان نه هیتا به موحه مەد ... کاتی خوای مه زن باوەر دارانی
هاند که له ئاینی خوێانا به تین بن ، گوێ نه ده نه پر و پاگه نده ی بی باوەرپان ، چونکه ئەوان
چاکترین کۆمه لێن ، ئاگاداریان ئەکا بی باوەرپان بی هیتن و لییان مه تر سن باژماره ی
ئیه ویش که م بن و ئەوان خاوه نی دارایی زۆر بن ، ئەفەرموی :

﴿ لن يضروكم إلا أذى ﴾ له مه ودوا خاوەن نامه کان زیان له ئیوه ناده ن مه گەر
ئازاریکی که م وەك تاوانج گرته ئاینی ئیسلام و بوختان کردن بۆ موسولمانان و بلاو
کرده نه وه ی پر و پاگه نده ی ناڕه وا .

﴿ وإن یقاتلوکم یولوکم الأدبار ثم لا یبصرون ﴾ وەئەگەر بی باوەرپان جهنگ له گەل
ئیه بکه ن پشت ئەکه نه ئیوه و ئەشکین و بی هیتن نه بن ، کوشتن و دیل کردنی ئیوه به وان
ناکری ، له پاش ئەو لاوازیانه یان یارمه تی نادرین سه رناکه ون ... به راستی خوای مه زن
موژده ئەدا به موسولمانان هەر کاتی قورئان و فه رمووده کانی پیغه مه ر بکه ن به یاسا بۆ
خوێان و بیکه ن به ژیا نی رۆژانه ی خوێاؤن و پارچه پارچه نه بن ، بانگی ئاده میزاد بکه ن بۆ
لای ئیسلام و فه رمان بده ن به چاکه و به رگری بکه ن له خراپه نه بن به چاکترین تاقم بۆ
چاکه ی ئاده میزاد ، خوا موژده یشیا ن ئەداتی که بی باوەرپان له به رانه ر ئەواندا خوێان
ناگرن له جه نگدا و هه لدین ، موسولمانان سه ر ئەکه ون و ئەوانیش مل که چی یاسای خوا
نه بن ، میژووو باسی کردوو که موسولمانان سه ر که وتوو بوون له هه موو جهنگی که له گەل

بی باوه پانی عدره ب و خاوه ن نامه کان و ناگر په رسته کان کرد بیتیان هه تا نه وان پابه ندی
فهرموده کانی خوا بوون .

سه رۆ که کانی جووله که ده ستیان کرد به هه ره شه کردن له عه بدولای کوری سه لام و
هاور پیکانی له سه ره نه وه ی باوه پریان هینا به تانی نیسلام ، دواپی خوا ی گه وره نه و شته ی
شایانی جو له که کانه له سه ره شو ری روونی نه کاته وه و نه فه رموی :

ضُرِبَتْ

عَلَيْهِمُ الدِّلَّةُ اَيْنَ مَا تُقِفُوا اِلَّا بِحَبْلِ مِّنَ اللّٰهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ
وَبَاۗءُو بِغَضَبٍ مِّنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ
يَاۡنَهُمْ كَانُوۡا يَكْفُرُوۡنَ بِآيٰتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوۡنَ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ
حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوۡا يَعْتَدُوۡنَ

﴿ ضربت عليهم الذلة أينما تقفوا ﴾ دراوه به سه ره جو له که کانا بی نرخ و سه رشو ری
و له ناو چونی خو یان و سامانیان له هه رجیگه یه کا بن و له وان جیا نایته وه .

﴿ اِلَّا بحبل من الله وحبل من الناس ﴾ مه گهر ده ست بگرن به نامه ی خوا و به و
به لیتانه ی خو یان داویانه که موسولمان بن و به و به لیتنه ش داویانه به موسولمانان سه رانه
بدن به موسولمانان بو پاراستنی گیان و دارایی خو یان ، نه و کاته سه رشو ری له سه ریان
لانه چی . یانی به هیچ جو ری رزگاریان نایی به جگه ی نه وه نه بی خو یان بدنه پال به لیتی
خوا و موسولمانانه وه ، بچه ژیر نالای ناسایشی یاسای نیسلام نه و کاته خو یان و سامانیان
پارێرا و نه بی . جووله که کان ناسایشیان به خو یانه وه نه دیوه به جگه ی به لیتی موسولمانان ،

به لām ئەو دوژمنایه تی به ئەوان کردویانه و ئەیکه ن له گه ل موسولماناندا له گه ل کهسی تریان نه کردوو ، ئەگه دهست بگرن به ئاینی ئیسلام و به ئینتی موسولمانان ئەوه سه بهست و نازاد ئەبن ، بۆیان ئەگونجی به گوێره ی یاسای قورئان دهستوری ئاینی خۆیان به جی بهین و بینه خاوه نی سامانی زۆر ، میژووی رابوردووی خۆیان به لگه یه له سه ره ئەو مه به سه ، که چی ئەو ئاسایشه یان نه ویستوو گه رانه وه بۆ لای خواری و کینه ی خۆیان بۆ ئاده میزاد .

ئەتوانی مانای ئەو پرستانه به م جوړه بکړی : سه ره شوړ ئەبن مه گه ره به وێی ئەو به لئینه خوا به موسولمانانی داوه و فره مانی داوه بیکه ن به یاسا بۆ خۆیان بۆ ئەوه ی هه موو ئاده میزاد له ژیر سیپه ری ئەو یاسایه دا به خو شی و ئاسایش بژین و ، مه گه ره به وێی به لئینی بی باوه ران و داگیر که ران که یارمه تی جوله که کان بده ن و بیان که ن به بنکه ی دهست درێژی خۆیان بۆ سه ره دانیش توانی بی تاوان ، داگیر که ران به لئین ئەده ن به پاراستنیان وه که له مه و پاش باس ئەکړی .

﴿ وباء وایغضب من الله ﴾ وه جووله که کان گه رانه وه به خه شی خوا و له رۆژی دوا ییدا و شایانی ئەو خه شه یش ل ه و رۆژه دا .

﴿ وضربت عليهم المسكنة ذلك بأنهم يكفرون بآيات الله ﴾ وه دراوه به سه ریانا هه ژاری و بی نرخی و هه ره چوار لای لی گرتوون ، هه رگیز توانای رزگار بوونیان نای ، دلایان پر ه له په ژاره و کینه بۆ دژی هه موو ئاده میزاد ، ئەو بی نرخی و هه ژاری و خه شه به و هۆیه وه بوو باوه ریان نه هینا به نیشانه رۆونه کانی نامه ی خوا و ده ستکار نامه ی خوا یان کرد هه تا باوه ره به پیغه مه ره نه هین .

﴿ ويقتلون الأنبياء بغير حق ﴾ وه پیغه مه ره کانیان به نا ره وا کوشت ، زۆر جار ان هه ره زانایه نامۆژگاری چاکه ی بکر دنا به ئەیان کوشت ، یانازاریان ئەدان . وه که کار به ده ستانی ئەم سه ره ده مه که خۆیان یان کردوو به قوتابی ئەو جوله کانه ، ئەو که سانه ناوی چاکه و ره وشتی پاکی ئیسلام بن لایان ئالۆز ئەبن و وه خه گیانیان ده رچی ، ئەوه ری دار و

فهلأقہ و سزا و کوشتن و بهندیان بۆ به کار ئه هیتن ، مه بهستیان خزمه تی ماموستا
بی باوه ره کانیانه ، په ره پیدانی سامان و مانه وهی پله و پایه کانیانه .

﴿ ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون ﴾ ئه و بی نرخى و هه ژاری و خه شمه به هۆی ئه وه وه
بوو بی فهرمانی خویان کردبوو ، له فهرموده ی خوا ده رچوو بون ، وه به هۆی ده ست
دریژی ئه و جووله کانه وه بۆ سنووره کانی خوا و بی شیل کردنی فرمانه کانیانه وه بوه .

کرشتی پیغه مه ران و زانایان هه رچه نده نا ره وان به هه ر چۆنی بی ، به لام به لای
بیرو باوه ری جووله که کانه وه زۆر په سهند و ره وایه ، هه رچه نده هه ندی له جووله که کان
پیغه مه رانیان نه کوشتو وه به لام چونکه به کرده وهی پیشو هه کانی خویان رازین ، وه که ئه مان
کرد بیتیان وایه .

زانایان به گشتی پیک هاتوون که ئه و ئایه ته هاتو وه ته خواره وه ده رباره ی جووله که کان
ههروه ها له سه ر ئه مه یش پیک هاتوون که بی نرخى و هه ژاری له سه ر جووله که کان
نوسرا وه له یه که م جاری سه ره هه لدانی ئایینی ئیسلامه وه هه تا رۆژی دوا یی ، چونکه ئه وان
له گیره شیوینی یاخی بوونا که یشتو ونه ته پله یه بهر له وان که سی تر به و پله یه نه که یشتو وه
له مه و پاشیش که سی تر پی ناگا . به لام هه ری که له زانایان به جوړی ده ست نیشانی بی
نرخى و کزۆلی ئه وانیان کردو وه که هه رگیز له وان جیا نه بیته وه هه رزانایه به گویره ی
کات و سه رده می خۆی باسی بی نرخى و کزۆلی و هه ژاری ئه وانی کردو وه :
له سه رده می یه که م کاتی په یدا بوونی ئیسلام به وه رگرنتی سه رانه له وان بی نرخى ئه وانی
دیاری کردو وه ، له هه موو هه ری که کانی تر دا هه ری که به گویره ی بیروای خۆی په نجه ی بۆ
بی نرخى ئه وان دریژ کردو وه به هه ر جوړی ده ست نیشانی ئه و بی نرخیه ی ئه وان بکری
ئه وه ی میژوو بۆ یانی روون کردو ته وه و خۆی شمان ئه یزاین سه ر شوړی و هه ژاری
به هه رشتی بی له جووله که کان جیا نه بو ته وه : بۆ نمونه په رته وازه یی و بلا و بوونه وه ی
جووله که کان به سه ر هه موو روی سه رزه ویدا ، بی نیشتمانی ئه وان و به ژماره یه کی که م
هه ری که بیان له وولاتی و پاش که و تووی ئه وان و ژیر دهسته یی ئه وان بۆ جگه ی خویان ،
ئه وانه هه موویان نیشانه ی سه رشوړی و بی نرخى و په ستی جووله که کانه .

به لام ئەو تاقمە ی ئیستا ناوی خۆیانیا ن ناو ڕژیمی ئیسرا ئیل ، بوون به خاوه نی خاك و دارایی موسو لمانان و داگیریا ن كړدوون (ته لئه بییا ن) كړدوه به پایته ختی شومی خویان ، ئەوانه به ناو سه ربه خو ن له ناوه ړو كدا بنكه یه كن له بنكه كانی وولاته دا داگیر كهره كان ، كړدوو یانه به ڤړو كه خانه و جیگه ی مو لّدانی سه ربازه كانی خویان ، بو ئەوه ی هه ر كاتی ویستیان به كاریان بهیّن بو په لاماردان و دهست در یژ ی و خوین مژینی هه ر نه ته وه یه جلعزی ئەوانا نه بی ، به تاییه تی وولاتانی موسو لمان ، بو نمونه ئەو ڕژیمه پك هاتووه به به لّینی كاره به دهستانی خو رئاوا ، گه و ره ترین به لگه به لّینی بلفو ره شومه كه یه ، به ده یان به لّینی كاره به دهستانی ئەمه ربكای داگیر كهر و خوین مژ ، به لّینی تری كاره به دهستانی ڤه رنسا و روسیای داگیر كهری تازه و چه ندین ڕژیمی تری خاوه ن كینه بو موسو لمانان . هه موو ئەو به لّیانه . بو پاراستنی ڕژیمی جو له كه كان و سوودی گشتی خویان ، ئەگه ر هه ر نه ته وه یه په لاماری ئەو ڕژیمه بده ن ، ڕژیمه داگیر كهره كان په لاماری ئەده ن به هه موو هیژی خویان ، كه واته مه به ست له مانای ﴿ وحبل من الناس ﴾ بریتی به له یارمه تی ئابووری و ڤامیاری ڕژیمه داگیر كهره كان بو ئەو ڕژیمه كه بنكه ی خویانه .

به یارمه تی خوا ئەو ڕژیمه ږوو له نه مانه دره نگبّی یا زوو چونكه پیغه مه ر ﴿﴾ ئەفه رمو ی : (لاتقوم الساعة حتی تقاتلوا اليهود ، وإن الحجر یقول : یا مسلم هذا یهودی فأقتلوه) ږوژی دوا یی پهیدا نابی هه تا ئیوه ی موسو لمان جهنگ نه كنه له گه ل جو له كه كان و به راستی به رد ئەلّی : ئەی موسو لمان ئەوه جو له كه یه كه دوا یی ئیوه بیکوژن .

پرسیار / جگه له جو له كه كان نه ته وه و كۆمه لّی تر هه ن ږوایان به خوا نه هیئا وه ، بی تاوانان ئەكوژن و له خوا یاخی ئەبن ، دهست در یژ ی ئەكهنه سه رب بّی گونا هان و سامانیان زهوت ئەكهن ، كه چی خوا ی مه زن سه رشو ږی و بّی نرخ ی ناهینّی به سه ریا نا ؟ وه لام / ئاده میزاد وا ئەبی له جگه ی جو له كه كان له خوا یاخی ئەبن و در یژه یشی پی ئەده ن بو سوودی تاییه تی خویان ، له ناوه ړو كدا به خرابی ئەزانن و بیژی لی ئەكهنه وه ،

به لّام یاخی بوون و خراپه کردنی نهوان له قولایی دهرونیانهوه دهرئه چی و زوری بی کهیف خوش نهبن و خویانی پیوه هه لئه کیشن و مه بهستی پیروزیان تالان و برۆی جگه خزیانه ، نهو جوړه رهوشته له جگه ی جووله که کان له کهسی تروه نهزانراوه ، پروایان وایه جگه ی خویان بۆ سوودی نهوان دروست کراوه ، جگه ی خویان به ناژه ل دانه نین و بۆ نهوان ، به لایانه وه وایه خوا له گه لایانه بۆ کردنی هه موو شتی . له بهر نهوانه یه به ته نها خوا چادری کرۆلی و سهرشۆری هه لداوه به سه ریانان .

له پاش باسکردنی تاوانی زوری جووله که کان ، خوا ی مه زن باسی ترمان بۆ نه کا له خاوه ن نامه کانداهه ندیکیان باوه ردارو دادپهروه رن ، هه یانه بی باوه ر و سه تمکارن ، هه موویان وهک یهک نین و نه فهرموی :

لِیسُوا سَوَاءً

مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللَّهِ ءَانَاءَ اللَّيْلِ

وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ

وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسْرِعُونَ

فِي الْخَيْرَاتِ وَأُولَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا

مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾

﴿لیسوا سواء﴾ خاوه ن نامه کان وهک یهک نین ، هه یانه بی باوه رن و ، هه یانه باوه ردارن

و په پره ی فهرمانی خوان ، وهک خوا فهرموی :

ته فیسری ز مناکوی

﴿من أهل الكتاب أمة قائمة يتلون آيات الله﴾ کۆمهلهی هه ن له خاوه ن نامه کان وه ک عه بدولای کورپی سه لام راوه ستاون له سه ر ئایینی به رپک و پیککی و داد پهروه ری، نایه ته کانی قورئان نه خوینن که به لگهی راستی و دروستی ئایینی ئیسلامه .

﴿أناء الليل وهم يسجدون﴾ له کاته کانی شهودا ، به تاییه تی کاته کانی خهوتن و کهس بیدار نیه و ، نه و کۆمهله له و کاتانه دا سوژده نه بدن بۆ خوا و نوێژ نه کهن و قورئان نه خوینن ئیتر نه و نوێژه نوێژی پێویستی یا شه و نوێژی تر مه به سته که ناگۆژی .

﴿يؤمنون بالله واليوم الآخر﴾ باوه ر به ته نهایی خوا و به رپۆژی دواپی ئه هین ، نه ک وه ک بێ باوه ران عوزه ر و عیسا به کورپی خوا دانه نین و هه ندیکیان باوه ریان به رپۆژی دواپی نی به .

﴿ويأمرون بالمعروف وينهون عن المنكر﴾ وه فه رمان نه ده ن به چاکه و به باوه ره پیهان به خوا و به پێغه مه ر و به ئایینی ئیسلام و رپگه نه گرن له خراپه و له به درۆ خسته وه ی پێغه مه ر ﴿ﷺ﴾ به گوێره ی یاسا و نه قل ، به پێچه وانیه ی خاوه ن نامه بێ باوه ره کانی تر گوێ ناده نه چاکه و خراپه ی ناده مه زاد ، هه رشته ی بکه ن نه وان هه ر دۆسته ی خاوه ن خراپه کانن ، فه رمانیان پێ نه ده ن به خراپه کردن و چاکه یان لی قه دهغه نه کهن و گو مرپایان نه کهن .

﴿ويسارعون في الخيرات﴾ وه نه و کۆمهله په له نه کهن بۆ لای کردنی هه موو چاکه یه له به ر ترسی خوا . نه و کۆمهله له کاتی لاویدا توێشوو هه لته گرن بۆ کاتی پیری و له کاتی ساغیدا بۆ کاتی نه خوێشی و له کاتی سامانداریدا بۆ کاتی هه ژاری و له کاتی زیندویدا بۆ کاتی مردن ، به لام خاوه ن نامه کانی تر ته مه ل و سستن بۆ چاکه کردن ، بگه ره په له نه کهن بۆ لای کردنی خراپه .

﴿وأولئك هم الصالحون﴾ وه نه و تاقمانه نه و کاره چاکانه نه کهن نه وانن له رپژی پیاو چاکانن لای خواو شایسته ی ره زامه ندی خوا .

﴿وما يفعلوا من خير فلن يكفروه﴾ وه نه و شته ی نه و کۆمهله نه یکه ن له هه ر چاکه یه له و شتانه ی باسکران و چاکه ی تریش ، دواپی نه وانه له مه وپاش ناسوپاسی نه و شته ناکه ن و به وانه رازین و پاداشتی هه موویان به بی که م و کورپی وه رته گرن .

ته فسیری زمانا کۆبی

﴿والله عليم بالمتقين﴾ وهخوا ئەزانێ بەو کەسانە لەخوا ئەترسن و خۆیان ئەپاریزن لەخرابە و بەرێژن لای خوا .

مانای ئەو سێ ئایەتەکانی پێشوو وێنەیەکێ تری جوانی خواوەن نامە باوەردارەکانمان پێشان ئەدا کەباوەرەکانیان لەقولاڵی دڵیانەوه دەرئەچێ بۆ ئایینی ئیسلام و پالێان داوه بەپۆلی موسولمانانەوه ، پاسەوانی ئەو ئایینە ئەکەن ، باوەریان بەخوا و پاشەپڕۆژ هێناوه و بەچەندین فەرمانیکی گران هەڵساون ، بۆ خۆیان داری کردووه دروشمی ئەو موسولمانانە ئەمن چوونەتە ریزیانەوه کەچاکترین نەتەوهی راوەستان بۆ سوودی ئادەمیزاد . کەواتە بۆیە ئەمانیش فەرمان ئەدەن بەچاکە و ئادەمیزاد ئەگێرێنەوه لەخرابە ، ئارەزوویان لەکردنی هەموو چاکەییە هەیه و کردویانە بەنیشانەی خۆیان ، پەلە ئەکەن بۆ لای چاکەکان ، بۆیە خرای مەزن شاھتیا بۆ ئەدا کەلەریزی پیاو چاکاندا ئەژمێرێ و شاھتیی دانی خوا بۆ ئەوان زۆر گرنگە و پاداشتیان زۆر بەرزە لای خوا و بەبێ کەم و کورپی وەری ئەگرن خوا پێمان ئەفەرموی : من لەگەڵ خۆ پارێزان و لەخوا ترسانم .

بانگ کردنی ئادەمیزاد بۆ باوەر هێنان بەموحەمەد وەك پێغەمەریکی نێردراو لە ئاسمانەوه هەربوووه و بەردەوامە یاساکەیی هەتا ئەمڕۆ و پاشەپڕۆژی ، پەوانە کراوه بۆلای هەموو ئادەمیزادی سەر زەوی بێ جیاوازی ، یاسای موحەمەد ﴿ﷺ﴾ بۆ بەرپۆه بردنی کاری پۆژانە بەلگە و نیشانەی راستی ئەو پێغەمەرەن بەگۆڕەیی ئەقل و کاری بەهەموو کەس نەکراو ، دەستوری شیای هەموو کات و جێگەیکە ، لەبەرئەوانە پێویست ناکا زۆر لەسەری بپۆین . بەلام ئەوهی پێویستی بای بکەین ئەمەیه : ئایا هەرکەسی لەدانیشتوانی سەر زەوی باوەرێ بەفروستادەیی پێغەمەر نەبێ ﴿ﷺ﴾ سزاوار و شیای تۆڵە و سزایە لەپۆژی دوایدا هەتا هەتایە یانە ؟ کەواتە پێویستە بەشی کراوەیی بای بکەین کەبەچ جورئ شیای سزان و بەچ شیۆه سزاوارن . پێشەکی ئادەمیزاد بەهەر شیۆههین و لەسەر هەر ئایێ بن شایستە سزا و تۆڵە نین هەتا بەلگەیان بۆ ئەهتیریتەوه و

بیانوویان نه بری ، له توانایانا هېج تووشیان بیی به تووشی به لگه و بیانوی راست و دروست و بتوانین بیان خهینه کار بویان ، نهو کاته نهوانیش بهی بیانوو به فیزه وه به ناروایی و هریان نه گرتوو باوهریان به پیغمهر ﴿ﷺ﴾ نه هینا لهو کاته دا شایسته ی سزان بهی گومان ... خو نه گهر له بنچینه دا به لگه یه کی راست دهست نه کهوت بویان له سهر فروستاده یی موحه مه د ﴿ﷺ﴾ ، یاده ستیان کهوت . به لام نه توانرا بهوانی بگه یه نین تیگه یشتنی نهو به لگانه بهو جوړه پیوستی و راستیمان دهست نه کهوت لهم کاته یشدا خاوهنی بیانوون شایسته ی سزانین ، مه گهر ته مه لی به کار بهین له دهست کهوتنی به لگه ی راست .

نهو که سانه ی بیانویان لی وهر نه گیرئ بو باوه رنه هینان به پیغمهر ﴿ﷺ﴾ نه مانه ن .
۱- نهو که سانه ن ته ماشای به لگه کان بکه ن و بهوان رازی نه بن و بهی لایه ن راوه ستا بن ، نه ئه یان توانی بلین : موحه مه د پیغمهر نی یه و نه یشیان نه توانی بلین : پیغمهره ، به لایانه وه وایی نه گهر راستیان بو در کهوت باوه ر به موحه مه د ﴿ﷺ﴾ نه هین ، نهو که سانه نهو بیانووه یان لی وهر نه گیرئ و سزایان نادری .

۲- نهو که سانه ن دانیشتوی چیگه یه کی دوور له ئیسلام و موسولمانان بن ، بانگی ئاینی ئیسلامیان بی نه گه یشتی و ناوی موحه مه د یان به فرو ستاده یی نه ییستی ، به دلایان نه هاتی له نریک و له دوور که له م سهر زهوی یه دا ئا نیی هیه ناوی ئیسلامه ، بیگومان نهو که سانه خاوهنی بیانوو شایسته ی سزانین .

۳- نهو که سانه ن ناوی ئیسلام و موحه مه دیان بیستوه ، به لام توانای نهو هیان نی یه راست و پوچ له به لگه کان جیا بکه نه وه ، چونکه بهو جوړه پیوست بی میشکیان وهری ناگری و ناتوانن له راستی بکه ن و بیزانن ، نهو که سانه وهک منال و شیت وان ، خاوهنی بیانوون و سزایان نادری .

نهو که سانه ی بیانویان لی وهر ناگیرئ نه م که سانه ی خواره وهن :

۱- نهو که سانه ن ته ماشای به لگه بکه ن بو وهر گرتنی راستی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ ، روو بکه ن به دل سوزی یه وه بو لای نهو راستی یه ، به لام راغوی وهر نه گرن بو ریگه یه بیانگه یه نی

ته فسیری زمنا کوپی

به باور هینان به موحه مد ﴿﴾ به هوی نه وه خوئیانیان به ستروه به گومانیکی پوچه وه ،
بی نه وهی ئاورئ بدنه وه بۆ لای پوچی نه و بیرو باوره پتوه به ستران ، رانویسی نابن به
بۆنه ی نه و بیرو باوره خوار و خپچه وه ، نه گهر نه و که سانه به گشت دلایانه وه بلین :
موحه مد ﴿﴾ پیغمهر نی به ، نه و که سانه بیانویان لی وهرناگیری ، به بی گومان سزایان
نهدری ، نه و که سانه یش باوره ریان به و شتانه نه یی نه ی بین و لایان وایی نه و شتانه نین ،
بۆ به باور به یاسای ئیسلام ناهین ، نه و که سانه هموویان بیانویان لی وهرناگیری .

۲- نه و که سانه ن باور به موحه مد ناهین ، له گهل نه وه یشدا تیگه یشتنی ته واریان هه یه و
خاوه نی نه قلن و نه توان له راستی بگهن و بیدۆزنه وه ، به لام نه یخه نه پشت گوئ و
به لایانه وه گرن گ نی به بهیچ جوئ ، یا نه گهرین به شوین به لگه ی راستی دا به که م و
ناته واری ، وازی لی نه هین پش نه وه ی بگهن به نه فجام ، له وینه ی نه و که سانه زۆرن
به تایبه تی زۆربه ی لاوانی نه م سه رده مه ی ئیمه ، نه و جو ره که سانه بیانویان لی وهرناگیری و
سزایان نه درئ وه ک بی باوره ران .

کاتی خوای مه زن باسی باوردارانی کرد له نایه ته کانی پشوو دا ، له م نایه تانه ی دوایدا

باسی بی باوره ران نه کا به گشتی ، به تایبه تی نه وانه ی دووروون ، نه فهرموی :

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ

مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هَذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا

صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا

ظَلَمَهُمُ اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٧﴾

تهفسیری زمانا کۆبی

﴿ إن الذين كفروا لن تغني عنهم أموالهم ولا أولادهم من الله شيئاً ﴾ بهراستی کهسانیکي ئەو تۆ باوەریان نەهێناوە بەئاینی ئیسلام ، وەك کەعبی کوری ئەشرەف و ھاوڕێکانی ئەو کەسانە بەرواڵەت باوەریان هێناوە نەك بهراستی ، لەمە دووا سوود ناگەیەنێ بەوان داراییەکانیان و منالەکانیان لای خوا هیچ شتێ لەڕۆژی دوایدا ناگاتە فریایان .

﴿ وأولئك أصحاب النار هم فيها خالدون ﴾ وەئەو کەسانە دانیشتوی ناگری دۆزەخن و ھاوڕێی ناگرن ، ئەوان لەنیۆ ناگری دۆزەخدا بەردەوامن .

پاش ئەو فەرموودانە خوای مەزن و یتەبە کمان بۆ ئەههیتەهه دەربارە ی ئەو کەسانە دارایی خۆیان ئەبەخشن بەمەرامیکێ خراپ و ئەفەرموی :

﴿ مثل ما ينفقون في هذه الحياة الدنيا ﴾ ویتە ی شتی ئەو بێ باوەرانه ئەبەخشن لەم ژيانە ی جیهاندا بۆ ئەوه باسیان بکری و خۆیان ی پۆه هەلکێشن .

﴿ كمثل ریح فیہا صر أصابت حرث قوم ظلموا أنفسهم ﴾ وەك ویتە ی بایەك وایە لەنیۆیدا هەبێ سەرمایەکی زۆر سەخت و کوشندە تووشی چێنرا و سەهوزایی کەسێ بێ ستمی لەخۆی کردبێ و مافی خوای نەدایێ و باوەری بەخوا نەهێنا بێ .

﴿ فأهلكته وما ظلمهم ولكن أنفسهم يظلمون ﴾ دوا ی ئەو بایە چێنرا و سەهوزایی یەكە لەناو ببا ، خوا ستمی لەو کەسانە نەکردووه بەلەناو چوونی ئەو چێنراوه و بەلكو خۆیان ستمیان لەخۆیان کردووه .

یانێ ئەو کەسانە دارایی ڕەواو ناپەوا ی زۆر کۆ ئەکەنەوه ، بۆ ئەوه ی بەرگری کاری راستی پی بکەن و لەدژی راستی هەلسن ، ئەبەخشن بۆ پەیدا کردنی پلە و پایە ی بەرز و ڕابواردن ، ئاوڕی بۆلای ئاین و ئادەمیزاد نادنەوه ، بەو کردارانه یان ئەقلی خۆیان یان لەناوبردووه ، ڕەوشتی پەسەندیان پایە مāl کردووه ، ویتە ی ئەو بایەن کۆششی سالانە ی ئەو تا قمە ی لەناوبردووه لەکاتی هەلگرتنی بەرھەمیاندا و دەستیان لەبەر و دوا ڕاوه .

ئەو کەسانە با چەند رۆژیکى کەم رایان بوارد و بى و سکی خۆیانان لەئالف پرکردى
لەراستیدا زیانیان لەخۆیان داو ، لەپاشەرۆژدا تووشى سزای بەردهوام ئەبن ، کەواتە
ستەمى لى نەکردوون خۆیان ستەمیان لەخۆیان کردووە بەخوایشى خۆیان و دواى ئارەزووى
خۆیان کەوتوون هەندى لەموسولمانان دۆستایەتى خۆیانان پەرە ئەدا لەگەڵ بى باوەران و
دوو روهەکان بەهوى دۆستایەتى کۆنیان و خزمايەتى و دراوسىيەتى و هاوسۆیندى و
هاوشیرەیی ، خواى مەزن بۆ ئەو هۆیانە ئەفەرموی :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ

ءَامَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةٍ مِّنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا

وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي

صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾

هَئَانَتْ أُولَآءِ يُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ

وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا ءَامَنَّا وَإِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْأَنَامِلَ

مِنَ الْفَيْظِ قُلْ مُؤْتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾

إِن تَمَسَّكُمُ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِيبْكُمُ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا

بِهَا وَإِن تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرَّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا

إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿١٢٠﴾

﴿ یاایها الذین آمنوا لا تتخذوا واططانة من دونکم ﴾ ئە ی کەسانیکێ ئەوتۆ باوە پرتان
هێناوە بەخوا و بە پیغمەر : ئیو وەر مە گرن دۆستی نەیتی لە جگە ی خۆتان و لە جگە ی هاو
ناینی خۆتان لە بێ باوە پرتان .

﴿ لا یالونکم حبالا لا ودوا ماعنتم ﴾ ئەو کەسانە ی جگە ی خۆتان کۆتایی لە ئیو ناکن
و واز لە ئیو ناھێنن لە شتی ئیو تووشی خراپە بکا و لاوازتان بکا و پەرتەوازە ببن ، ئەوان
ناوات ئەخوازن بۆ شتی نازار و زیان بە ئیو بگە یەنێ و ناینتان لاواز بێ .

﴿ فقد بدت البغضاء من أفرأهم وما تخفي صدورهم أكبر ﴾ بەراستی دەرکەوتوو
نیشانە ی رِق و دوژمنایەتی لە دەمی ئەوانەو لە گفتوگۆیان بە جێو دان و تێکدانی پرێزی
موسولمانان و ، شتی دلێان پەنھانی دا وە گەورە تر لەو ی ناشرای ئە کەن .

﴿ قد بیننا لکم الآیات ان کتم تعقلون ﴾ بەراستی ئیمە هەموو کاتی پوڤان
کردووەتووە بۆ ئیو چەندین نیشانە ی ناشرکرا کە پیویستە ئیو دۆستایەتی باوە پرتانی
خۆتان بکەن و دوژمنی بێ باوە پرتان و پابەندی ناینی خۆتان بێ ئە گەر ئیو بە ئە قڵەو و وورد
ببینەو لەو شتە نە ی ئیمە بۆمان پوون کردووەتووە لە دۆستایەتی باوە پرتان و دوژمنایەتی بێ
باوە پرتان .

پرسیار / ئەو ی زانراوە لە سەر وۆکی هەموو ناینی لە هەموو نەتەو یە کدا کە بە لاوی
ئە کە نەو لە نێوان پەرەو وە کانی خۆیان دوژمنایەتی و پە گەز پەستی بە کار بە هێنن لە گەل
نەتەو وە کانی تردا . ئەمە ی ش قورئانی پیرۆز هەمان رێگە ی گرتوو ، چونکە فەرمانی داو
بە باوە پرتان بەو رێگە یە ، بە دوورە پەریزی لە جگە ی خۆیان ، کەواتە ناسانی و چاو پۆشی
کامە یە لە نێو ئیسلامدا ، جیاوازی لە نێوان موسولمانان و جوو لە کە کاندای چ شتی کە ؟ کە
جوو لە کە کان بە یە کتریان ئەووت ﴿ ولا تؤمنوا إلا لمن تبع دینکم ﴾ وە ئیو باوە بە هێچ
کەسی مە هێنن مە گەر بە کەسی دوا ی ناینی ئیو کەوتووە ؟

وە لام / بەراستی ئەو نایەتە موسولمانانی نە ترساندوو لە جگە ی خۆیان لەو بارە یەو کە
ناینی ئیسلام نا کەن بە ناین بۆ خۆیان ، بەراستی ئەیان ترستی لە کە سانیکێ ئەوتۆ فیل و داو

دائهنین بۆ ئاینی ئیسلام و بۆ موسولمانان ، ئەو وەلام و مەبەستە بەرونی دەرئەكەوئ
لەفەرموودەى خواى مەزنەوہ ﴿ لا یألوکم خیالاً ﴾ یانی بئى باوەڕان واز ناھیتن ، خویان
ماندوو ئەكەن بۆ زیان گەیاندن بەئێوہ و تیکدانی کارەكانتان ، ھەتا ئەگاتە ﴿ وان تصبکم
سینۃ یفرحوا بها ﴾ .

﴿ ھا ائتم اولاء تحبونھم ولا یحبونکم ﴾ ئێوہى موسولمانان ئاگادارین : ئێوہ ئەو
كەسانەن ئەو تاوانبارانەتان خوش ئەوئ كەئەوپەرى دوزمنی ئێوہ و ئەتانەوئ ئەوان بانگ
بكەن بۆ لای چاكترین شتئ كەئاینی ئیسلامە و ، ئەوان ئێوہیان خوش ناوئ و
بەدۆستی خویانتان نازانن و ئەیانەوئ ئێوہ تووشی خراپترین دەردى سەرى بكەن ، بەتایبەتى
بتان كەن بەبئى باوەڕ و واز لەئاینی ئیسلام بەیتن .

ئەو رێستانە بۆ سەرزنەشتى كردنى ھەندئ موسولمانانە ، ئەك بۆ ھەموویان ، چونكە
لەبەكەم كاتى ھاتنى ئیسلام ھەتا ئیستا نەبێراوہ و نەبووہ كە ھەموو موسولمانان پێك
ھاتبن لەسەر دۆستایەتى بئى باوەڕان ، بەلام لەھەمان كاتدا ھەندئ لە بەناو موسولمانان
سى خورئ ئەكەن بۆ بئى باوەڕان و ئاین و نیشتمان و ناموسى خویان ئەفروشن بۆ دەست
كەوتنى پلە و پایە و سامان .

﴿ وتؤمنون بالكتاب كله ﴾ وەئێوہ باوەڕ ئەھیتن بەھەموو نامەكانى خوا بەبئى جیاوازی و
بئى باوەڕان بپروا ناھیتن بەھەموو نامەكان ، جوولەكەكان بپروا ناھیتن بەئینجیل و
بەقورئان ، گاوەرەكان بپروا ناھیتن بە قورئان ، ئیتر ئێوہ چۆنتان خوش ئەوین .

﴿ وإذا لقوكم قالوا آمنا ﴾ وەھەركاتئ ئەوان توشى ئێوہ بوونایە ئەلین : ئیمە باوەڕمان
ھێناوہ بەئاینی ئێوہ ، ئەو كەسانە دوورپوون و چاوبەست لەئێوہ ئەكەن و شایەنى
دۆستایەتى نین .

﴿ وإذا خلوا عضواً علیكم الأنامل من الغیظ ﴾ وەھەركاتئ بئى باوەڕان لەنەھیتیدا
لەگەڵ خویانا كۆبێنەوہ سەرى پەنجەكانى خویان ئەگەزن لەسەر زیانى ئێوہ لەرقئ ئەوہى
ئێوہ ئەبێنن یەكتان گرتووہ و رینگەى رزگارى بۆ نەخۆشى كینەى دلێان نادۆزنەوہ .

﴿قُلْ مَوْتُوا بِغِیْظِکُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِیمُ بَذَاتِ الصُّدُورِ﴾ تۆ بَلّی به بی باوه ران یاخوا ئیوه
بمرن بهرقی خۆتانه وه بهراستی خوا ئه زانی بهشتی له دلی بی باوه ردار اندایه و نهوشته ی هاتو
چۆ ئه کا به دلیانا .

﴿إِنْ تَمْسُکُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ﴾ ئه گهر تووشی ئیوه بی و به ئیوه بگا چاکه یه له جه نگدا
و سه ربکه ون ئه و چاکه یه نازار به ئه وان ئه دا و نه و په ری غه می پیوه ئه خۆن .

﴿وَإِنْ تَصِیْکُمْ سِیْئَةٌ یَفْرَحُوا بِهَا﴾ وه نه گهر بگا به ئیوه خراپه یه له جه نگدا و ئیوه
بشکین دلخۆش ئه بن به و خراپه یه ئیر چ شتی بی له و دوژمنایه تی به گه وره تر و خراپه تر بی .
﴿وَإِنْ تَصْبِرُوا أَوْ تَتَّقُوا لَا یَضُرْکُمْ کِیدُهُمْ شِیْئاً﴾ وه نه گهر ئیوه ی باوه ردار نارام بگرن
له سه ر نازاری بی باوه ران وه له خوا بترسن و خۆتان پاریژن له بی فه رمانی خوا و
له دوژستایه تی ئه وان و پابه ندی یاسای قورنان بن زیان به ئیوه ناگه یه نی فیلی ئه وان ه یچ شتی
و خوا ئه تانپاریژی له فیلی ئه وان .

﴿إِنَّ اللَّهَ بِمَا یَعْمَلُونَ مُحِیطٌ﴾ بهراستی خوا بهشتی ئه وان بیکه ن له دوژمنایه تی ئیوه و
له کینه ی دلیان ناگاداره به هه موویان .

هه تا ئیره موسوڵمانان له خه بات و تیکۆشانی ده میدا بوون به گفتوگۆ کردن له گه ل بی
باوه ران ، به هه موو جوړی به لگه ی رۆن و به هیزیان بۆ بی باوه ران ئه هینایه وه ، هه ندی جار
سوودیان لی وه نه گرت ، له مه وپاش موسوڵمانان چاریان نه ما و دهستیان به خه باتی
چه کداری و جهنگی راسته وخۆ که زانیان بی باوه ران جهنگ فروشن ، بۆ بهرگری
کردن له بیر و باوه ری خۆیان ، به جهنگی ئو خود دهستی بی ئه کا پاش جهنگی به در ، خوا

فه رموی :

وَإِذْ عَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ
تَبَوَّءُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٢٨﴾

ته فسیری زمانکۆبی

إِذْ هَمَّتْ طَّائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾

﴿وإذا غدوت من أهلك﴾ وهتو موحه مه د بیری ئه و کاته بکه ره وه تو چوو یته دهره وه له هوده ی خیرانی خوت عایشه و لهشاری مه دینه بو لای ئو خود له به ره به یانی روژی ههینی و چوارده ی مانگی شه وال و له سالی سیه می کوچی .

﴿تبوء المؤمنین مقاعد للقتال﴾ تو باوه پردارانت ریک نه خست و ئا مادهت نه کردن و دات نه نا هه ر تا قمیکیان له جیگه کانی خویان بو جهنگ کردن له گه ل دوژمنانی خویانا ، له لای راست و لای چه پ و له ناوه ر استدا . تو بیری باوه پردارانی بکه ره وه چ شتیکی گران هات به سه ریانا و بی فره مانی تو یان کرد و ئارامیان نه گرت و تووشی زیانبوون..

﴿من أهلك﴾ به لگه ی بی گو مانه که عایشه یه کی که له خیرانه کانی پیغه مه ر ﴿به هه موو جو ری پاک و داوین پاکه ، نه گه ر وانه بی خوا ناوی نابا به خیرانی پیغه مه ر ﴿به گویره ی فره مووده ی خوا به نوحی فره موو : ﴿انه لیس من أهلك﴾ به راستی ئه و کوره ی تو له خیرانی تو نی یه .

﴿والله سمیع علیم﴾ وه خوا گفتو گو ی ئیه نه بیسی کاتی ئیه له مه دینه چوونه دهره وه بو کیوی ئو خود ، نه زانی به شارا وه ی دهر و ننان که هه ندیکیان نه تان ووت : بانه چینه دهره وه به ره نگاری بی باوه ران بکهین له سنووری مه مدینه دا ، هه ندیکتان نه تان ووت : با له نیو مه دینه دا پاسی خو مان بکهین ، له هه مان کاتا خوا نه یزانی دوو رو وه کان چ شتی له دلیانایه .

﴿إذ همت طائفتان منكم ان تفشلا﴾ خوا زانی کاتی دوو هو ز له ئیه خه فه تبار بوون و ترسان که لاواز بن و سه رنه که ون له جه نگدا ، ئه و دوو هو زه بریتی بوون له به نو

سه له مهی سهر به هۆزی خه زره ج و له به نو حاریسه ی سهر به هۆزی ئه وس که دووبالی له شکره که بوون .

﴿والله وليهما﴾ وه خوا یاریده ده ری ئه و دوو هۆزه بوو بۆ پاراستنی له په یڕه وی کردنی ئه و شته ی هات به دلایان ، دوا یی لاواز نه بوون و هه لته هاتن له گۆره پانی جه نگدا .
﴿وعلى الله فليتوكل المؤمنون﴾ وه ئه بی ههر له سهر خوا باوه داران پشت بیهستن و به ته مای که سی تر نه بن و ههر خوا یان به سی .

ئه و ئایه ته و چهند ئایه تی تر هاتو نه ته خواره وه له باره ی جهنگی ئو حوده وه ، ئو حود کیو ینکه زۆر تر له سی میل له مه دینه وه دووره ، جهنگی ئو حود له پاش جهنگی به در پروی دا ، له جهنگی به دردا زۆر به ی پیاوه گه وه کانی بت په رستانی عه رب به دهستی موسولمانان کوژرا بوون ، پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ له پاش نوێزی ههینی چووه ده ره وه بۆ کیوی ئو حود ، سه رۆکی دوو پرووه کان عه بدولای کوری ئوبه ی به سی که سه وه گه رانه وه بۆ مه دینه و پیغمه ریان به جی هیشت . حه وت سه د نه فهر له گه ل پیغمه ر مانه وه ، دوو بال له هۆزه کانی خه زره ج و ئه وس و یستیان واز له پیغمه ر به یتن . به لام خوا میهره بانی له گه ل کردن و له ویستی خۆیان په شیمان بوونه وه . پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ نه خشه ی جهنگی بۆ کیشان به م جوړه یه : تیر هاوێژه کان له پشت له شکره که وه سه نگه ر بگرن و ژماره یان په نجا که س بوون ، به سه رۆکایه تی عه بدولای کوری جو به یڕ ، پیغمه ر فه رمانی پێدان جینگه ی خۆیان چۆل نه کەن ئیمه سه ر کهوین یان نه . جهنگ گه رمه ی سه ند و یت په رستان زۆریان لی کوژرا ، موسولمانان دهستیان کرد به کۆ کردنه وی تالان ، تیر هاوێژه کان که چاویان به و رووداوه که وت شوینه کانی خۆیان چۆل کرد به دژی فه رمووده ی پیغمه ر ﴿ﷺ﴾ جگه له (۱۰) که س هیچ که سی تر لای سه رۆکه که یان نه مایه وه ، له و کاته دا خالیدی کوری وه لید به و کاره ی زانی و رینگه ی پێ گرتن و هه موو تیر هاوێژه کانی کوشت ، بت په رستان که له کرده وه ی خالید نا گادار بوون سه ر له نوێ خۆیان یان کۆ کرده وه و ، په لاماری موسولمانان یان دا و نزیک ی پیغمه ر بوونه وه ، به جوړی به ردی بت په رستان

ددانکی پیروزی پیغمه‌مهریان شکاند دهم و چاوی پیغمه‌مهریان بریندار کرد ، موسولمانان همه‌مویان هه‌لهاتن ، پیغمه‌مهریان به‌جی هیستشت مه‌گەر ژماره‌یه‌کی که‌میان ، بت په‌رستان (۱۲۲) که‌سیان لی کوژرا . موسولمانان (۷۰) حه‌فتا که‌سیان لی کوژرا .

به‌راستی جه‌نگی نوحود تاقی کردنه‌وه‌یه‌کی زور گرنگ بوو که موسولمانان جاری تر له‌فه‌رمووده‌ی پیغمه‌مهر دهرنه‌چن ، پاش نه‌وه‌ی موسولمانان له‌جه‌نگی نوحود شان خوای مه‌زن جه‌نگی به‌دریان بیرنه‌خاته‌وه‌ که‌له‌و جه‌نگه‌دا سه‌ر که‌وتووون هه‌تا موسولمانان بۆیان دهر که‌وت هۆیه‌کانی سه‌ر که‌وتن و شان چین و چ شتیکن ؟ نه‌می خوار بن و خوین هه‌له‌نه‌کیشن و بزائن هه‌مو شتی به‌ده‌ستی خواجه و نه‌فه‌رموی :

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَنْ يَكْفِيَكُمْ أَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ بِثَلَاثَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُنَزَّلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلَىٰ إِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُم مِّنْ فَوْرِهِمْ هَذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلَافٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ لَكُمْ وَلِنُظْمِينَ قُلُوبُكُمْ بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لَيَقْطَعَ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ ﴿١٢٧﴾

﴿ ولقد نصرکم الله بیدر وأنتم اذلة ﴾ وه به راستی خوا یارمه تی ئیوهی دا له جهنگی به دردا ، به در جیگه یه که له نیوان مه که و مه دینه دا و نیو نراوه به ناوی بیریکه وه لهو جیگه یه دا که به دری کوری که لده که ندویه تی و ئیوه لهو کاته دا لاواز و بی هیژ بوون ، ژماره تان کهم بوو له چاو دوژمنانی خۆتانا ، لهو کاته دا دووړووه کان گه رانه وه بۆ مه دینه . ﴿ فأتقوا الله لعلکم تشکرون ﴾ دواپی ئیوه له خوا بترسن ، به ژماره ی زوړی دوژمنان و گه رانه وه ی دووړووان بۆ مه دینه مه که ونه گومانه وه ، ئیوه سو پاسی خوا بکه ن بۆ ئه وه ی که له خوا ترسان خوا یارمه تیتان بدا و سه تان خا به سهر بی باوه راندا .

خوا ی مه زن به و ئایه ته بیرى موسولتمانان ده خاته وه چۆن یارمه تی دان له جهنگی به دردا بۆ ئه وه ی دلّیان به هیژ تر بی که له و کاته دا ژماره تان زوړ کهم بوو وه خواوه نی هیژ و چه ک نه بوون . چونکه ژماره ی موسولتمانان (۳۱۳) کهس بوو ، جگه له یه که ئه سپ ولاغی تریان بی نه بوو ، ژماره ی بت په رستان نزیکه ی (۳۰۰۰) کهس بوون و سه د ئه سپ و وولاغی تریان بی بوو که چی لهو جهنگه ی به دردا بت په رستان له سه رۆکه کانیان (۷۰) کهسیان لی کوژرا و (۷۰) کهسیان لی به دیل گیرا ، ئه وانی تر ترسان و له تر سا هه لّه اتن . ئه و ږوداوه ی به در سه رکه وتیکی گه وړه و گرنګ بوو بۆ موسولتمانان ، نه گبه تی زوړ گه وړه یشبوو بۆ بت په رستان ، دهنگیکی زوړ گه وړه ی دایه وه له هه موو نیشتمانی عه ره بدا ، مه به ست لهو ږوداوه ی به در ئه مه یه : خوا ی مه زن بۆیان ږوون ئه کاته وه که سه رکه وتن له جهنگی له جهنگه کان به سه رکه وتنی یه کجاری دانانری ، شکاندنیش نابیته هوی شکاندنی یه کجاری ، ئه بی موسولتمانان بزائن سه رکه وتن له پاشه ږوژدا هه ر بۆ ئه و که سانه یه خواوه نی ئارام و خورپاگری بن ، ئه و ږوداوه له جهنگدا له هه موو کاتیکدا به لگن له سه ر ئه و راستیا نه ی باسما ن کردن ، جارئ ئه م لا و جارئ ئه و لا سه رئه که وئ ، به لام پاشه ږوژ هه ر بۆ ئارام گرانه .

﴿ إذ تقول للمؤمنین ﴾ یارمه تی دانی خوا ی مه زن بۆ ئیوه لهو کاته دا بوو تۆ موحه مه د ﴿ ۱ ﴾ ووت به باوه رداران بۆ به هیژ کردنی دلّیان که لاوازی خویایان ده بری بۆ جهنگ کردنیان له گه ل بت په رستان :

﴿ ان لن یکفیکم ان یمدکم ربکم بثلاثة آلاف من الملائكة منزلین ﴾ نایا بهس نیه بۆ ئیوه له نرخ ی خۆرا گر تئا لهو کاته واتان ئەزانی ئیوه لاوازن و سه رناکه ون و دوژمنتان به هیژن و ژماره یان زۆره که پهروه ردگاری ئیوه یارمه تیان بدا لهو کاته ناسکه و ته نگیه دا ئیوه له نیویا نه ژیان به سی هه زار سوار له فریشته کان بنیڕیته خواره وه له ناسمان به فه رمانی خوا .

به ر له وه ی جهنگ ده ست یچ بکا له به دردا ، خوا به لئنی دا به موسولمانان بۆ پته و کردنی هوره یان و خۆ را گر تئیان ، خۆیان به خاوه نی سه رکه وتنی پاشه رپۆژ بزائن به وه ی یارمه تی خوا ی مه زنه وه .

﴿ بلی ﴾ به لئ به سه بۆ ئیوه نه و یارمه تی یه به ژماره ی نه و فریشتانه ، له پاشا خوا به لئنه ئه دا به موسولمانان به یارمه تی دانی زۆر تر له سه ر خوا ترسان و ئارام گر تئیان ، هانیان نه دا بۆ به هیژ کردنی دلئیان ، دوا یی نه فه رموی :

﴿ ان تصبروا وتتقوا ویأتوکم ﴾ نه گه ر ئیوه ئارام بگرن له سه ر جهنگ و له خوا بترسن و بت په رستان یینه وه بۆ لای ئیوه و بیانه وی جهنگیان له گه ل بکه ن .

بت په رستان که بیستیان پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ و هاوړیکانی ړیگه یان به کاروانه که یان گر توه و زیانی زۆریان لی داو ، بت په رستان ړقیان هه لسا و ویستیان بچه وه بۆ جهنگ له گه ل پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ و هاوړیکانی پیغمه ر ﴿ ﷺ ﴾ که نه و هه والیه یان بیست ترسان ، خوا فه رموی :

﴿ من فورهم هذا یمدکم ربکم بخمسة آلاف من الملائكة مسومین ﴾ نه گه رب په رستان هاتنه وه بۆ سه ر ئیوه کوتو پ دوا ی هاتنه وه یان هه ر نه و کاته خوا یارمه تی ئیوه نه دا به پنج هه زار له فریشته کان نیشانه دار کراون به جوړی ده رنه که وی ناماده کراون بۆ جهنگ .

خوا ی مه زن به لئنی دا به موسولمانان یارمه تیان نه ده م به سی مه رج : خۆتان ږاگرن ، بترسن له خوا ، هاتنه وه ی بت په رستان بۆ جهنگ له گه ل ئیوه ، نه وه بوو بت په رستان نه گه رانه وه بۆ جهنگ که واته موسولمانان پیو یستیان به یارمه تی زۆری فریشته کان نه بوو .

ته فسیری زمانکوی

ئەو ئایەتە بەلگەیی بێ گومانن خوای مەزن یارمەتی موسولمانانی داووە لەهەندێ جەنگدا بەفریشتەکان . موسولمانان بەجیاوازی لەسەر ئەوێن کە خوا لەجەنگی بەدردا فریشتەکانی نارد بۆ یارمەتی دانی موسولمانان ، بەلام لەیارمەتی دانیان لەجەنگی ئوحددا بیریان جیاوازی .

بەوجۆرە پێویستی ئیمە نازانین ئەو یارمەتی دانەیی فریشتەکان چۆن بوو و بەچ شیوێ بەو بوو ؟ پێویست نییە لەسەرمان هەڵپەیی بۆ بکەین ، بەلام ئەبێ باوەری پتەومان هەبێ بەو یارمەتی دانە ، ئیتر بەهەر شیوێ بێ چۆنکە ، بەلگەیی بێگومان هەیە لەسەر ئەمە کە فریشتەکان لەسەر شیوێ نادەمیزاد خۆیانان نواندوو ، وێنەیی میوانەکانی ئیبراهیم و میوانەکانی لوت و هاتنی جبرئیل بۆ خزمەت پێغەمبەر ﷺ لەوێنەیی دوحیەدا ، خۆنیشاناندانی جبرئیل بەمەریم لەشیوێی مەزھوون ، دروستیشە کە فریشتەکان یارمەتی موسولمانان بدەن بەرپەرگەیی جگەیی جەنگ .

پرسیار / خوای مەزن لەئایەتی (٩) ی سوره‌تی ئەنفالدا ئەفەرموی ، یارمەتی ئێوە ئەدەم بەهەزار ئەفەر لەفریشتەکان کۆمەڵ لەدوای کۆمەڵ ، لەئایەتی (١٣٤) ی ئەم سوره‌تەیی ئالی عیمراندا ئەفەرموی یارمەتیتان ئەدەم بەسێ هەزار فریشتە لەئاسمانەوێ نێردان ، لەئایەتی (١٣٦) دواي ئەو ئایەتە ئەفەرموی یارمەتیتان ئەدەم بەپنج هەزار لەفریشتەیی نیشانە کراو ، ئایا یەكەم جار خوا یارمەتی داوێ بەهەزار ، پاشا بەسێ پاشان بەپنج ، هەتا هەموویان بکەنە نوێ هەزار ، ئایا ئەوێ چۆن بوو ؟

وەلام / خوای مەزن یەكەم جار یارمەتی موسولمانانی دا بەهەزار ، پاشان بەدوو هەزاری تر گەران بەسێ هەزار ، لەپاشا دوو هەزاری تر ، هەموویان ئەکەنە پێنج هەزار ، هەندێ لەزانایان ووتویانە بێ باوەران لەجەنگی بەدردا هەزار ئەفەزبون ، دووایی یارمەتی دان بەهەزار فریشتە ، لەجەنگی ئوحددا بت پەرستان سێ هەزار بون ، بۆیە خوای مەزن سێ هەزار فریشتەیی نارد ، هەتا لەهەردوو جەنگە کەدا هەردوو لا لەبێ باوەران و

لەموسولمانان ژمارەيان وەك يەكيان لى بىي وەئەگەر بىي باوەرپان بەھائىيەتەوہ بۆ جەنگ خوا يارمەتى موسولمانانى ئەدا بەيىنج ھەزار و كوتوپر نەگەرپانەوہ بۆ جەنگ ھەتا يارمەتيان بدرى بەيىنج ھەزار .

﴿وما جعله الله إلا بشري لكم ولتطمئن قلوبكم﴾ وەخوا نەى گىراوہ ئەو بەلئىنە و ئەو يارمەتى دانە بەھىچ شتى مەگەر موژدانە بۆ ئىوہ بەسەرکەوتنى ئىوہ بەسەر دوژمنانتاندا ، بۆ ئەوہ دلتى ئىوہ ئارام بگرى و ئىوہ نەترسن لەژمارەى زۆرى دوژمنانتان و كەمى ژمارەى خوژتان .

﴿وما النصر إلا من عند الله العزيز الحكيم﴾ وەيارمەتى دان و سەرکەوتن پەيدانابى مەگەر لەلایەن خواى گەورە و بەدەستەلاتەوہ نەبى ، ھەموو شتى لەجىگەى شىاوى خوژبا دائەنى لەسەر کەوتنى کەسانى بىھوى و شکانى كۆمەلتى ئارەزووى ھەبى ، ژمارەى زۆر و چەك لاى خوا دەورنابىنى .

﴿وليقطع طرفاً من الذين كفروا أو يكبتهم فتنقلبوا خائبين﴾ وەبۆ ئەوہ ئەو يارمەتى دانە بەو قرەيشتانە لەناو بباو بنەبر بكا تاقمى لەو کەسانەى نەوتو باوەرپان نەھىتاوہ ، ياسەرنگونيان بكا و ئابرويان ببا ، دواىى بگەرپنەوہ بۆ جىگەى خوژيان و بەئاوات نەگەن ، جارى تر بەتەماى گەرپانەوہ نەبن .

موسولمانان گومانيان وابوو كە پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ خواھنى توانايە و سەرئەكەوى بەسەر بت پەرستانا ، شكان و زۆريان كوزران و بەدیل کران ، وايشيان ئەزانى پىغەمەر تواناى شکانى بى باوەرپانى ھەيە بەتەنھا ، خواى مەزن پالتى نا بەگومانەكەيانەوہ و ئەفەرموى ھەموو كارى بەدەستى خوايە ، قورئانى پىروژ لەزۆر جىگەدە ئەو فەرموودەيەى باس كەردووە كە پىغەمەر ﴿ﷺ﴾ پىشەى موژدەدان و ترساندننى ئادەمیزادە و بەس ، فەرمانەكانى خوا رانەگەيەنى بەوان و ئەفەرموى :

لَيْسَ لَكَ

مِنَ الْأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ

﴿ ١٢٨ ﴾ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ

وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿ ١٢٩ ﴾

﴿ لیس لك من الأمر شيء ﴾ موحەمەد بۆتۆنی بە هیچ شتێ لە کارو کردەوی بی باوەڕان و چارە نوسیان ، سەرکەوتن و لەناو بردن و بنەبرکردنی ئەوان بەدەستی منه ، تۆ بەندەمی منی و پەوانەم کردووی بۆ موژدەدان و ترساندنێ ئادەمیزاد و بەس .

﴿ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ يُعَذِّبُهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴾ یاخوا بێ باوەڕان بنە بر ئەکا یا پە شیمان بوونەوه یان لێ وەرئەگرێ و لەوان ئە بورئ ئە گەر باوەر بهێتن ، یاخوا سزایان ئەدا ئە گەر ئەوان بەردەوام بوون لەسەر بێ باوەری ، ئەوانە هەموویان پەیوەندیان بەتۆوە نی بە بەدەستی خواپە ، بۆیە خوا سزایان ئەدا ، چونکە ئەوان شایانی سزان بەهۆی ستم کردنیان و بێ باوەریان .

﴿ وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ﴾ وەبۆ خواپە شتێ لەنبۆ ئاسمانە کاندایە و شتێ لەناو زەویدایە و لەسەرئێتی ، خوا درو سست کەرو خواوەنیانە ، کارو فەرمانیان ئەو هەلیان ئەسورئێتی .

﴿ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ خوا خۆش ئەبێ لەهەر کەسێ ئارەزووی هەبێ و سزای کەسێ ئە دا ئارەزووی هەبێ و خوا لێ خۆش بوونی زۆره و خواوەنی میهرەبانی و بەزەییە بۆ کەسانی پەشیمان بینەوه .

تەفسیری زمانکۆبی

هوى هاتنه خواره وى نهو دوو نايه تى پيشو نهمه يه : لهو كاته دا پيغمهر ﴿﴾ و
 هاورپكانى تووشى نازار و كوشتن بوونايه پيغمهر ﴿﴾ نهويست له خزمهت خوادا
 بپارپته وه كه بى باوه ران بنه پر بكا ، خواى مه زن نهو دوو نايه تى نارده خواره وه .
 كاتى كه باسى جهنگ و پاراستنى نيشتمان كرا ، باسى هاندانى ئاده ميزاد كرا بو
 خوراگرتن و نارام له جهنگدا ، خوا به لىنى پيدان سهر كه وتى پاشه پروژ بو موسولمانانه ،
 يارمه تى دانيش له لايدين خوا وه به گوږه ي و يستى خوږه تى ، جگه ي باوه پر بهو شتانه سهر لى
 شيوان و له خوږ بايى بوونه ، پاش نهوانه دوو باره دهست نه كړى به باسكردنى نهو شتانه
 بنچينه و ريشوون بو بهرده وام بوونى نهو شتانه ي رابووردن ، نهو هيش برى تى به له
 چاوډيرى كردنى نابوورى نيشتمان و پهره پيدانى دارايى ئاده ميزاد بپاريزرى ههتا به ناسانى
 دانيشتوان بيان خه نه گهر بو پهيدا كردنى بهرهم و پهره پيدانى ، بتوانرى دابنرى بو
 سوودى گشتى و بو سوودى هه ژاران و بى نهوايان ، نهو داراييه بيته هوى رهوشتى
 بهرز و نارام گرتن و خواردنه وى رق و كينه و لى بووردن له نيوان هموو ئاده ميزادا بو
 نهو مدهسته خوا نه فهرموى :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
 ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ أَوْعَفَا مُضْعَفَةً ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ
 لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ
 ﴿١٣١﴾ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾
 ﴿١٣٣﴾ وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
 السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَهُمْ مَظْلَمًا﴾ ئەى كە سانىكى ئەوتۆ باوەرتان
 هیناوە ئیوه سود مەخۆن ، یانی سود وەرمەگرن لەهەموو شتیكا بۆ خواردن بێ یا بۆ
 شتی تر بێ بەهەموو جوۆره کانی سوودەوه ، بەخستنه سهرى قازانجی دارایی خۆتان و زۆر
 کردنی و دووپات کردنهوهی جار بۆ جار ، ئەو فەرمودەى خوايه و لەوهوه هاتوه
 دانیشتوانی پیش ئیسلام کړین و فروشتیان له گەڵ یه کتری بکردایه به قازانجیكى ديارى
 کراوو بۆ ماوهیه ، ئەو ماوهیه کوتایی بێ بهاتایه و قهرزازه که پاره کهى بۆ هه‌لته سورپایه
 ماوه کهیان زۆر ترئه کرد له گەڵ زۆر کردنی قازانجه که ، بۆنونه : مَرَوْقِك شتیكى
 بفروشتایه به بیست دینار به ماوهی بیست مانگ ، کاتی ماوه که دواى بهاتایه و نه گونجایه
 قهرزه که بدریتهوه ، خاوهن قهرزه که ماوهی نه کرد به بیست و پینج مانگ ه پاره که یشی
 نه کرد به بیست و پینج دینار ، ههروهها بۆ چه‌ند جارێ ئەو کاره خراپه‌یان نه کرد هه‌تا
 وای لی نه‌هات قهرزازه که به‌هیچ کلۆجی پاره کهى بۆ نه‌ه‌درایه‌وه ، به‌و بۆنه‌وه دانیشتوان
 تووشی زیانی بێ ژماره نه‌بوون ، بۆیه خواى مه‌زن و به‌میه‌ره‌بان ئەو کاره ناله‌باره‌ی له‌نیو
 موسولماناندا هه‌لگرت و قه‌ده‌غه‌ی کرد . له‌ئایه‌تى (٢٧٥) ى سوره‌تى نه‌لبه‌قه‌ره‌ باسى
 سوود وهرگرتن به‌دریژی و به‌هه‌موو جوۆره قه‌ده‌غه‌ کراوه‌کانى کراو ئەتوانی سهری
 له‌وێ بدەن .

﴿وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ وه‌ئیه‌ له‌خوا به‌ترسن له‌و شتانه‌ی قه‌ده‌غه‌ کراون ،
 به‌تایه‌تى وه‌گرتنى سوود و به‌کاره‌ینانى و مامه‌له‌ پێ کردنى ، بۆ ئه‌وه‌ی ئیوه‌ پرگارتان بێ
 له‌سزای خوا . ئاینی ئیسلام ئه‌یه‌وێ کۆمه‌ڵێكى موسولمانى پاك و ده‌روون خاوێن و
 ره‌هوش پاك پێك بێ و چاودێرى ئابوورى و پامیاری بکړی به‌شێوه‌ یه‌کى شایسته ،
 که‌سانێ له‌خوا و له‌ناگرى دۆزقه‌خ به‌ترسن چۆن سوود وهرنه‌گرتن و نه‌یکه‌ن به‌پیشه‌ی
 خۆیان ، تاقمی سوود به‌کار به‌هێنن چۆن له‌جه‌نگی دوزمنایانا سهر نه‌که‌ون ؟ ئیوه‌ی
 موسولمان چۆن به‌ئاواتی خۆتان نه‌گه‌ن که‌ چى رینگه‌ی ژيان و یاسای خۆتان نه‌ناسن و

موسولمانان بە گشتى پىك ھاتون لەسەر ئەمەى سوود وەرگرتن كەم بى يا زۆر قەدەغەيە،
بەوتەى ھەموو قەدەغە كراوە كانى تر بەبى جىاوازی لەنيوان سوود و گوناھە كانى تردا ،
بە لام باوەر بەخوا و وەرگرتنى سوود و كار كردن بەپەپرەو پرۆگرامى سوود لەدەر و نىكا
ھەردوو لايان كۆنابنەو .

بەكار ھىتانی سوود يەك كە لە گوناھە زۆر گەورەكان ، لىرەدا باسپىكمان ھەيە پىويستە
شى بکريتهو ئەويش ئەمەيە : ئەگەر كەسى ناچار بوو بۆ وەرگرتنى سوود لەيەكى تر و
جگەى لاى ئەو كەسە بۆى پەيدا نەئەبوو پىويستە خاوەن دارايى بەنرخى خۆى و بەبى
سوود بفروشى بەو مەروڤە داماوە و ناچارە ، ھەژارە كەيش بەگوپرەى توانای خۆى بەزۆرتر
لەنرخى خۆى وەرى نەگرى .

ئەو سوودانەى لەبانكەكان و دەزگا و كارگە ھاوبەشەكان وەرئەگيرى قەدەغەن
بۆھەردوو لايان و بەشپىك لەمامەتە بەسوود كەم بى قازانجەكە يا زۆر بى ، بەلام ئەگەر
ناچارى زۆرى بەھەژار ئى ھىتا قەرز بكا لەو بانك و دەوزگايانە و بەبى سوود نەيان ئەدانى ،
كاربەدەستانىش بەرگريان لەو سوود خواردنە نەئەكرد ، يا خويان لەوانبوان ، ئەو ھەژارە
بۆى دروستە بەگوپرەى ناچارى خۆى قەرز لەوان بكا ، لەو كاتەدا خراپە و گوناھى ئەو
كارە لەسەر ئەوانە بەتايبەتى و لەسەر كاربەدەستانە بەگشتى ، چونكە پىويستە لەسەر
كاربەدەستان ھەموو پىويستى دانىشتوان جى بەجى بکەن و ھەموو جۆرە ژيانيان بۆ ئاسان
بکەن ، ئەوانەيش بەپەپرەوى ياساى خوا ئەبى و بەدەستوورى پىغەمەر ﷺ ، بۆيە خوا
ئەفەرموى :

﴿وأطيعوا الله والرسول لعلكم ترحمون﴾ وەئىو ھەرمانبەردارى خوا بن لەھەموو
فەرمانەكانىدا ، ئىتر رەواكانيان بن يا قەدەغە كراوە كانى ، ھەريەكەيان بەگوپرەى ياساى
خويان ، فەرمانبەردارى پىغەمەر بن ، ھەر شتىكى بەئىو پراگەياندا فەرموودەى خوان
جى بەجى بکەن ، بۆ ئەو ھى مېھرەبانىتان لەگەڵ بکرى .

ياسا و دە ستورى جەنگ كىردن لەگەل دوژمنان فير نەبن ؟ زۆر ئاشكرايە ئەوھىش پىك نايە بەي دارايى و دارايش پەرەناسىتى بە بى پىشەسازى و كشت و كال و بازرگانى و نىشتمان ئاوەدان كىردنەو ، لەھەمان كاتە خواھن سامان ھەژاران بچەوسىننەو بەھوى سوودەوھى بيان خنىكتىن و كەلەبچەيان بكنە و بەو بۆنەوھى جولانەوھى پىشەسازى و كشت و كال بووھستى ، دوژمنان بەھەلى بزانن و پەلاماريان بدەن و بيان كەن بەژىر دەستەى خوڤيان ، ئەو كاتە موسولمانان بەتايبەتى و ئادەمىزاد بەگشتى نەزانن چ شتىكيان بەسەر ھاتوھ ، لەبەر ئەوانە و چەند نەگبەتى تر و كۆيلەيى تووشى ئادەمىزاد ئەيى بەھوى سوودەوھى ، بۆيە پروايان بەيەكترى نامىتى و كىنە و رىق بۆيەكتر پەيدا ئەكەن ، ھەموويان بۆ دژى يەكتر خوڤيانىان مەلاس داوھ و لەناكاودا ئاگرى جەنگ پەرە ئەسىتى و خوڤيان و بەرھەم دەستكەوتيان ئەسووتىتى ، جگە لەداگىر كە ران و خوڤىن مژان كەسى تر قازانچ ناكە .

خوای مەزن لەو ئايەتەدا و لەچەندىن ئايەتى تردا ئەو كارە نادروستانەى قەدەغە كىردوھ ، بەتايبەتى بەكار ھىنانى سوود و فروشتى خواردەمەنى بەنرخى زۆرتر لەنرخى خوڤى ، ھەرەشەى زۆر توندى بۆ ئەو خواھن پىشانە ئاراستە كىردوھ . كاتى ئەو دە ستورە بەرپۆزانەى قورئان كەمىز لەئادەمىزاد ئەيزانن و دوايى بۆيان پروون كرايەوھ بەتايبەتى زيانى بەكار ھىنانى سوود ، خوای گەورە باسى شتىكمان بۆ ئەكا كە ھەموو ئامىزاد بىزانن و لەخوا بترسن ، ئەفەرموى :

﴿وَأَتَقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ﴾ وەئىوھ بترسن و خۆتان بپارىزن لەئاگرىكى ئەوتۆ ئامادە كراوھ بۆ بى باوھران بەتايبەتى بۆ گوناھباران و دەست بۆش لەتویشوى چاكە بەگشتى ، بۆ بى باوھران بەبەردەوامى و بۆ گوناھباران بۆ ماوھەكى تايبەتى و تەمى كىردىيان . بىگومان بەكار ھىنانى سوود بەھەموو جۆرەكانىوھ قەدەغەيە ، بەتايبەتى ئەو بەشەيان بۆ چەند جارى قازانجى قەرزەكان زۆر تر بكىرئ وەك لەو ئايەتەدا باسى كرا ،

ئەو ئایەتە بەلگەیه لەسەر دوو فەرمانی زۆر گرنگ : (١) بەکارهێنانی مامەڵەی سوود
سەرپێچی یە لە فەرمانی خوا و پێغمەر ﴿ﷺ﴾ . (٢) ئەو کەسەی سەرپێچی لە فەرمانی خوا
و پێغمەر بکا بێ بەشە لە میهره‌بانی و بەزەیی خوا .

پاش ئەوەی خوا فەرمانی دا بە قەدەغە کردنی سوود هەرەشەیی کرد لە ئادەمیزاد
بە سزادانیان بەناگەر ، داوای لەوان کرد پەڕه‌وی فەرمووده‌کانی خوا و پێغمەر بکەن ،
دوای ئەوانە فەرمان ئەدا بە پەلە کردن بۆ لای لیبوردنی پەروەردە کەری خۆیان و بۆ لای
کردنی چاکە کردن و ئەفەرموی :

﴿وسارعوا إلى مغفرة من ربكم﴾ وەئێوە پەلە بکەن بۆ لای هۆی لی خوشبوون لە
لایەن پەروەردە کەری خۆتان ، بە هۆی باوەڕه‌یتان بە خوا و پێغمەر و بە جێ هێنانی پێویست
کراوە کان و ، بە تاییەتی پەلە کردنتان بۆ لای کردنی نوێژە کانتان بە کۆمەڵ و گە یاندنی
خۆتان بە ڕیزی یە کەمی نوێژ بە کۆمەڵ .

﴿وجنة عرضها السماوات والأرض أعدت للمتقين﴾ وە بە پەلە بکەن بۆ لای بەهەشتی
پانایی ئەو بەهەشتە بە ئەندازەی تیرەیی ئاسمانە کان و زەوی یە ، ئەندازەی پانی ئەو بەهەشتە
ئەو ئەندە بێ ئەندازەی درێژی یە کەمی مەگەر هەر خوا بیزانی . ئەو بەهەشتە ئامادە کراوە بۆ
ئەو کەسانە لە خوا ئەترسن و خۆیان ئە پارێزن لە گوناوێ گەورەترین چاکەیش بۆ ئادەمیزاد
میهره‌بانی یە لە گەڵ یە کتری بە بەخشینی دارایی بە بێ سوود و بە بێ قازانجی زۆر هەر لە بەر
خوا .

خوای مەزن با سی ئەو کەسانە ئەفەرموی کە خاوەنی پێنج ڕه‌وشتی زۆر بەرزن
کەشایانی ڕێزی ئادەمیزادن لای خودا ، بگرە لای ئەو کەسانەیش باوەڕیان بە پاشەڕۆژ
نەبێ ، ئەو ڕه‌وشتە بەرزانه ئەمانەن خوالەم ئایەتەدا ئەفەرموی :

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ

فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ

عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾ وَالَّذِينَ إِذَا

فَعَلُوا فَحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا

لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلَّا اللَّهُ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلَى

مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٣٥﴾ أُولَئِكَ جَزَاءُهم مَغْفِرَةٌ

مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّتْ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ

فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿١٣٦﴾

﴿الذین﴾ که سانبکی نهو تو له خوا نه ترسن و خوین نه پاریزن له بی فرهمانی نهو

که سانهن نهو بیتج رهو شته یان هه بی :

۱- ﴿ینفقون فی السراء والضراء﴾ داری خواین نه به خشن به هه ژاران و بی نهوایان

لهه رزانی و له گرانیدا ، له سامانداریتی و لهه ژاری دا ، له خوشی و له ترشیدا ،

به سامانه کانیان له خوین بایی نابن و رزدیان ناکا ، هه ژاری نازاریان نادا و به بهشی خوا

رازین چو نیان بو جووت بی دهستی هه ژاران نه گرن .

تهفسیری زمانا کوی

۲- ﴿والكاظمين الغيظ﴾ وهرق و تورپه‌ی خو‌یان نه‌خونه‌وه و قوتی نه‌دهن له‌کاتی توانادا ، نه‌ی بزانری هیچ شتی به‌لگه‌دار ترنی‌یه له‌سه‌ر به‌هوی باوه‌ر به‌خوا و زوری نه‌قل بۆ ناده‌میزاد له‌خواردنه‌وه‌ی رق و تورپه‌ی ، نه‌و ره‌وشته هه‌رچه‌نده هه‌ندی جار تال و ناخۆش و گرانه له‌سه‌ر شانی ناده‌میزاد . به‌لام زۆر جارن نه‌یکا له‌زۆرت‌رین رووداویی ناله‌بار و خراپ .

۳- ﴿والعافين عن الناس﴾ وه‌چاو پۆشی نه‌که‌ن له‌هه‌ندی خراپه‌ی ناده‌میزاد و دانیش‌توان ، به‌تایبه‌تی له‌و که سانه خراپه‌یان له‌گه‌ل کردوون ، چاو پۆشی کردن له‌خراپه زۆر گه‌وره‌تره له‌خواردنه‌وه‌ی رق و تورپه‌ی ، چونکه وانه‌ی ناده‌میزاد زۆر جار رقی خۆی نه‌خواته‌وه له‌به‌ر سوودیکی تایبه‌تی خۆی و دوور بکه‌وتنه‌وه له‌په‌یدا بوونی گه‌رو گرفت بۆ خۆی . به‌لام چاو پۆشی له‌گونا‌هی ناده‌میزاد چاکه‌کردنی رووته بۆیان .

۴- ﴿والله يحب المحسنين﴾ وه‌خوا چاکه‌که‌رانی خۆش نه‌وی و دۆستی نه‌وانه ، چاک‌ترین چاکه‌کردن نه‌مه‌یه له‌گه‌ل نه‌و که سانه بکری خراپه‌ت له‌گه‌ل بکه‌ن ، چاکه‌کردن په‌یدا نه‌ی به‌هۆی شتی سوود به‌خشیی ، ئیتز که‌میی نه‌و شته یازۆری.

۵- ﴿والذين إذا فعلوا فاحشة أو ظلموا أنفسهم فاستغفروا لذنوبهم﴾ وه‌که‌سانییکی نه‌و تۆن هه‌رکاتی خراپ و بی‌ژی کراوه‌یان کردبی له‌هه‌موویان خراپ‌تر بی باوه‌ری و ده‌ست درێژی بۆ سه‌ر مافی دانیش‌توان ، یا سه‌ته‌میان له‌خو‌یان کردبی به‌هۆی بی فه‌رمانی خواوه له‌به‌ر نه‌وه‌ی پاداشتی پاشه‌روژیان له‌کیس نه‌چی ، داوی داوای لی خوشبوون له‌خوا نه‌که‌ن له‌به‌ر نه‌و گونا‌هانه کردوویانه ، ئیتز گونا‌هه‌کان گه‌وره بن یا به‌جووک لی بووردنیان بۆ هه‌یه به‌مه‌رجی داوای لی بووردن بکه‌ن و نیازیان وای بی جاری تر نه‌چنه‌وه بۆ لای گونا‌هه‌کان به‌ده‌ستیان قه‌س .

﴿ومن يغفر الذنوب إلا الله﴾ وه‌چ که‌سیکه‌ خۆش نه‌ی له‌گونا‌هه‌کان مه‌گه‌ر هه‌ر خوا؟ بی‌گومان نه‌و که‌سه هه‌ر خوایه به‌ته‌نها .

﴿وَلَمْ يَصْرُوا عَلَىٰ مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ بهراستی خوا خوش نهی له کهسی واز له گونا بهیتی بهلام کهسانی وازیان نهیتیایی و بهردهوام بن لهسهر گونا و نهوان بزانی بهوه که گوناوه خوا لییان خوش نایی . بهلام کهسی گوناهیکی خراپ بکا و نهزانی خراپه نهو کهسه خاوهنی بیانوه .

﴿أُولَٰئِكَ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتُ نَجْرٍ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ﴾ نهو کهسانه کاری خرایان کردوه یا ستهمیان لهخویان کردوه و داوای لی بووردن نه کهن بو گوناوه کانیان و بهردهوام نابن لهسهریان پاداشته کانیان لی خوش بوونه لای پدروهرده کهری خویان وه پاداشتی تریان چه ندین بههسته نهچی بهرژیر درهخته کانیاندا چه ندین پروباری ناوی شیرین و بهتام بهردهوام نهبن لهنیوانیاندا و ، چاکه کری و پاداشتی کریکاران و خواپهرستان .

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ
فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ
هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٣٧﴾

لهمهوهر خوای مهزن باسی جهنگی ئوحدی کرد بو موسولمانان که لهو جهنگه دا شکان ، چونکه بهفرمانی پیغمهر هلهنهسان و پشتی پیغمهریان چۆل کرد ، نیستایش باسی بهسهرهاتی گهلانی رابووردومان بو نهکا ، کهسته مکار بوون و لهناو چوون ، میروویش لاپهره ی رهشی نهوانی نووسیوه ، پیوسته هاوړیکان و پهیرهوانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بو جاری تر بی فرمانی پیغمهر نه کهن ، ههرچونی بی نه گهر بی فرمانی پیغمهر ﴿ﷺ﴾ بکهن پاشه رۆزیان وهك گهلانی پیشو لهناو نهچن یا نهشکین و لاواز نهبن ، خوا نهفرموی :

﴿ قد خلت من قبلکم سنن ﴾ بەراستی رابووردوو و پوښتوو ځه ندين روداوو ده ستورى په يړه وکړاو بونه توه کاني پيش ئيوه که پيغه ميره کاني خوښيان به دروڅسته وه و له ناوچوون و ځه ندين بيرو باوه رې جياو زيان له يه کترې پهيدا کردو پارچه پارچه بوون .

﴿ فسيروا في الأرض فأنظروا كيف كان عاقبة المكذبين ﴾ دوايي ئيوه پرون و ته ماشاي سه رزه ويى بکهن ، دوايي چون بوه پاشه رږ دوا هاتي نهو که سانه پيغه ميره کاني خوښيان به دروڅسته وه ، بيگومان پاشه رږ وى هم موو بې باوه ران وښه نهو که سانه يه . ليړه دا نه وه ي پيوستې بزاني نه ميه : مه به ست له گه ران به سهر زه ويډا نه ميه نيه که پراسته وخو بگه رږن به سهر زه ويډا ، به لکو مه به ست نه ميه : هه والي گهلاني رابوردوو بزاني و بيان ناسين به هر رڼگه و به هر جوړي بې ، هه تا ته مې خرابين .

بيگومان نهو شتانه سوود به خشبي بو پياوڼي ژير و تيگه يشتوو نه مانه : له به سهر هاتي گهلاني رابوردوو رووداويان بگه ين هه تا بومان ده رکه وي هوي لاوازي نهو گهلانه و هير و سهر که وتيان چ شتي بووه ؟ بو نه وه ي کار بکهنه سهر نهو پياوه ژيرانه و به وان ته مې خوا رڼ و راغوي و هر بگرن بو به ده سته يني چاکه و سهر که وتن بو خوښيان ، بويه خوا نه فرموي :

﴿ هذا بيان للناس ﴾ رووداوي جهنگي نوحود ، رووداوي به سهر هاتي گهلاني رابوردوو روونکردنه وه يه بو هم موو ئاده ميزاد هه تا به لگه يي له سهر که سي بې فرماني خواي کردوو ، نهو رووداوانه فيرمان نه کهن نهو که سه به شيوه يه کي پاک و بيگومان نهو رووداوانه يان به سهر دا تيپه رپي بوونه ته هوي سهر که وتيان ، نهو که سانه يش سته مکاربوون به خرابي نهو رووداوانه يان به سهر دا چروبي تووشي زيان بوون بگه له ناوي بردوون .

﴿ وهدي وموعظة للمتقين ﴾ وه نهو رووداوانه راغوي کهن و ، ناموزگاري کهن بو نهو که سانه له خوا نه ترسن و هاندانيانه بو فرمان به رداری خوا و خوښيان به رږن له گونا هه له به ترسي خوا .

ئەو دوو ئایەتە ی پێشوو بۆمان دەرنەخەن ئەو شتانە ی ئەبنە هۆی جیا بوونەوه ی خوا
پەرستان و یاخی بووان لەفەرمانی خوا ناوەڕۆکی ئەو دوو ئایەتەن ، بۆیە پێویستە زۆر
بەقوتی لەڕووداوی گەلانی پێشوو ووردبینەوه .

لێرەدا چەند پرسیار و وەلامەکانیان خۆیان پێویست ئەکەن کەپە یوهندیان بەو
ڕووداوانەوه هەیە ، پێویستە باسیان بکەین :

پرسیار / باوەرداران کەئەوپەلە بەرێزەیان هەیە لای خوای مەزن ، بۆچی لەزۆرترین
جەنگ و ڕوودا و تووشی بەلا و شکست ئە بن لەگەڵ دوزمنانی خوا و خۆیان و یارمە
تیان نادری ؟

وەلام / ئەو یاساو دەستوورانی خوا دای مەزاندوون کاری ئادەمیزادیان پێ
هەڵسەسۆری ، ئەو یاسایانە ئەمەمان نیشان ئەدەن جیاوازی لەنیوان باوەرداران و بێ
باوەراندانە دەربارە ی کارەساتی جیهان کەم جار نەبێ خوا یارمەتی هەندێ لەپێغەمەرەکان
ئەدا . بۆ ئموونە ئەو کە سەنە مەلەوانی ئەزانن ئەچنە نیو ئاوی دەریا و ڕوو بارەکان خۆیان
ئەکەن بە قوتا و جۆرەکانی مەلە کردن بەکار دێن ، پاش ماوەیە خۆیان ئەگەینەنە کەناری
ئاسایش ، ئیتر باوەردارین یا بێ باوەر ، بەلام ئەو کەسانە ی مەلەوانی نازانن ئە بنە نیشانە ی
لەناو چوون و ئەکەونە ژێر ئاو و ئەخنکێن ، باباوەرداریش بن و باوەریان بەتینی ، ئەو
کەسانە خۆیان ئامادەناکەن و ئەچن بە گۆز دوزمنانی خۆیان بەبێ چەکی پێویست لەو کاتەدا
زۆر جار بگرە هەموو جاری ئەشکێن و ئەبن بە ژێر دەستە ی دوزمنیان و سەر ناکەون با
ئەو پەری خوا پەرست بن ، ئەو کەسانە ی پاشەکشێ بکەن بەرانبەر دوزمنانی خۆیان و
خوا تووشی نەگەتێ ئەبن بەمەرجێ لەپێشەوه خۆیان و وریا نەکەنەوه ، بانهو پەری دۆستی
خوا و راست وێژ و کار دروستی ، بۆیە خوای مەزن لەئایەتی (٤٦) ی سوره‌تی ئەنفالدا
ئەفەرموی : ئە ی موسولمانان ناکۆکی مەکەن لەنیو خۆتان هە تا بەو بۆنە یەوه تووشی دوو
دلی بن و هیژ و تواناتان پەرتەواز بێ و لەناو بچن ، ئارام بگرن ، بەراستی خوا
لەگەڵ ئەو کەسانە یە خواوەنی ئارام بن .

کهواته جیگهی سه سوره مان نی یه بی باوه ران سه رکمون به هوی چه کی زوره وه به سه ر باوه ردارانا که بی چه ک و په رته وازه بن.

پرسیار / له پرسیار و وه لایمی پیشوودا بزمان ده رکهوت که به راستی خوی مه زن به شوینی نهو یاسا و ده ستوره ی خویا نه روا که به روالهت بو ناده میزادی دیار کردوه له گه ل نهوانه یشدا خوی مه زن به بی جیاوازی له نیوان باوه ردار و بی باوه ردا کاره ساتی گران تووشی هه موو لایه کیان نه بی ، بو نمونه شهید کردنی زه که ریا و یه حیا و چه ندین پیغمه ری گهلانی رابوردوو ، نازاری نوح و ئیبراهیم و موسا و عیسا به هوی گه له که نیانه وه ...

له ناوبردنی گه لی نوح به لافاو ، گه لی هود له ناوچون به بایه کی سهخت و بی نه ندازه و به ردی وه ک باران به سه ردا ریژان ، شاری گه لی لوتی ژیراوژوور کرد ، نه گه ر سزادانی ناده میزاد له به ریج فه رمانی خوابویه نه بویه دانیشترانی سه رزهوی له م سه رده مه دا هه موویان بنه بر بکرانایه ؟

وه لام / ویستی خوی مه زن بو سزادانی نهو گهلانه له نیو هه موو ناده میزادا هویه کی تاییه تی یه وخوا نه یزانی ئیمه نایزانین ، هه موو شتی له جیگهی شیاوی خویا داننه تی و جیگهی پرسیار نی یه نهو سزایانه دووپات ناکرینه وه بو هه موکات و بو هه موو گونا هباران ، نه وه ی شایانی باسی پیویسته له سه رمان تووشی گومان و هه له نه بین .

پرسیار / له بهر چ شتی که راستی و کاری چاک سه رناکه وی له هه موو کاتی که خویا چاکه و چاکه که رانی خو ش نه وی و داوایشیان لی نه کا ، کاری خراپ و خرا په که رانی لا بووچه و داوای نه کردنیان نه کا ؟

وه لام / نه گه ر راستی له هه موو کاتی که سه رکهوتووی هه موو ناده میزاد دوی نه که ون ، لهو کاته دا جیاوازی نه نه بوو له نیوان مرؤقیکی خراپ که دوی راستی بکه وی له بهر سوودی تاییه تی خوی و بازرگانی پیوه کردنی و له نیوان مرؤقیکی پاک که دوی بکه وی

هەر لەبەرئەوێ راستە و لەرێگەی راستیدا نازار و سەختی زۆر هەلگرێ ، بەلام کاتی جیا
ئەکرێنەوێ تووشی شکان و نازار ببن و ئەو کاتە مەوێ پیس و پاک جیا ئەکرێنەوێ .

دوو بارە ئەگەر خوای مەزن هەموو کاتی نازار بەدا بەسەر پیاو خراپاندا لەبەرکاری
خراپیان ، نازار و ئێشی لەپیاو چاکان دوور بخستایەوێ لەبەر چاکەیان ، داوا کردنی
پەرستی خواو پاداشت و سزادان پوچ و بێ مانا ئەبوو ، چونکە پەڕپەڕی کردنی چاکە
لەو کاتەدا بەزۆر تەوێزمی بوو . ئەک بەمەبەست سەر بەستی خۆی .

بەپوختە یی و کورتی پێویستە لەسەر هەموو موسوڵمانان لەماناکانی قورئان ووردبینەوێ
، لەماناکانی قورئان ترازو بێ وەر بگرن بۆ بیرو باوەڕی خۆیان ، سەرکەوتن و ژێرکەوتن
و هێز و لاوازی خۆیان بەپروناکی ئەوترازوێ بکێشن ، بێگومان هەردوو لایان رێگەی
تایبەتی خۆیان بۆ دیاری کراوە ، چاک و خراپیان ناسیوێ ، رێگەی چاکە بکەن ،
بەدەستوور بۆ خۆیان ، رێگەی خوار و خێج وازی بیهێنن ...

بەیاریدەیی خوا لەم بەرگە بوومەوێ رۆژی دووشەممە

(٦ / ٩ / ١٩٩٨ ی زاینی)

﴿ پیرست ﴾

لاپەرە	باسەکان و بابەتەکان
٤	هەندئ لە پێغمەران بەرپۆز ترن لە هەندئ تریان .
١٩	باسی گفتوگۆی ئیبراهیم و نەمرود لە گەڵ یەکتری .
٢٢	یەكەم كەسێ خۆی كردبێ بەخوا و تاجی پاشایەتی نایبته سەر .
٢٣	باسی مردنی عوزەیر بۆ سەد سال و زیندو كردنەوی خۆی و گۆی درێژە کە ی .
٢٩	چۆنیەتی زیندوو بوونەوی چوار بالێندە بەهۆی داواکردنی ئیبراهیم
٦٥	بەشە قەدەغە کراوە کانی سود .
٦٧	سەرچاوەی سود وەرگتن جوولە کە کان بوو .
٦٨	ئایا قەرزکردن لەبانکەکان دروستە بەسود .
٦٨	کڕینی یانسیب قەدەغە یە
٩٢	تەورات لە چەند نامەیە پێک هاتوو .
٩٣	ئینجیلە برۆا پێکراوە کان لای گاوەرەکان چوار ئینجیلن .
٩٧	جیاوازی ئیوان (محکم) و (متشابه) .
١٠٧	باسی جەنگی بەدر .
١٤٣	باسی بلیمەتی مەریەمی دایکی عیسا .
١٤٧	بۆ خوا ناوی یەحیای بردوووە بەسەید و ناوی موحەممەدی بردوووە بەعەبد .
١٥٠	بەلگە بۆ پەیدا بوونی کەرەمەت بۆ ئادەمیزاد .
٢٢٥	کۆز بەستی شەیتان بۆ کۆر نەو کانی .
٢٣٠	باسی تاقمی یی باوەران
٢٣٠	باوەرداران .
٢٣١	سەرلی شیواوان لەناو نایندا .
٢٣٢	باسی تاقمی زانایان .
٢٣٤	تاقمی ئەو کەسانە خەریکی خواپەرستین .
٢٣٧	باسی تاقمی سامانداران .
٢٣٩	باسی تاقمی بەناو مۆرید و تەوبەکار .
٢٤٤	باسی (٧٣) تاقمی ناو موسولمانان بە گۆڕە ی فەرمودە ی پێغمەر ﴿ﷺ﴾
٢٦١	الیزیدية و عبدة الشيطان

